

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ

ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΗΜΑΘΙΑΣ

**ΤΟΥ
ΜΙΛΤΙΑΔΗ ΔΗΜΟΥ**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Π.Δ. ΣΚΑΓΙΑΝΝΗΣ

ΒΟΛΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1999

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 1770/1
Ημερ. Εισ.: 24-05-1999
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΜΧΠΠΑ
1999
ΔΗΜ

-στους γονείς μου...

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ τον επιβλέποντα καθηγητή μου Π.Δ. Σκάγιαννη για τις χρήσιμες παρατηρήσεις του, αλλά και όσους με βοήθησαν στην συλλογή και αξιοποίηση των στοιχείων.

Συγκεκριμένα: στον προϊστάμενο της Διεύθυνσης Γεωργίας κ.Μαρκοβίτη, στον Οικονομολόγο Χατζηϊορδάνου Κωνσταντίνο, στον προϊστάμενο της Στατιστικής Υπηρεσίας Ν.Ημαθίας, κ.Γκοντίδη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΗΜΑΘΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

1.1 Προϊστορικοί χρόνοι.....	2
1.2 Ιστορικά χρόνια.....	2
1.3 Ρωμαϊκή περίοδος.....	2
1.4 Βυζαντινά χρόνια.....	3
1.5 Τουρκοκρατία - Επανάσταση.....	3
1.6 Νεώτεροι χρόνοι.....	3
1.7 Ο Ρόλος και Θέση του Νομού σήμερα.....	4
1.8 Πολιτική Γεωγραφία.....	5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1 Εισαγωγή.....	7
2.2 Φυσικό Περιβάλλον.....	7
2.2.1 Κλιματολογικά - Μετεωρολογικά στοιχεία.....	7
2.2.2 Γεωλογικά - Γεωμορφολογικά στοιχεία.....	8
2.3 Εδαφολογικά στοιχεία.....	8
2.3.1 Έδαφος.....	8
2.3.2 Υπέδαφος.....	9
2.4 Πεδιάδες.....	9
2.5 Υδρογραφία.....	10
2.5.1 Υπόγειοι Υδάτινοι πόροι.....	11
2.6 Ακτογραφία.....	12
2.7 Συμπέρασμα.....	12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ

3.1 Εισαγωγή.....	14
3.2 Εξέλιξη του Πληθυσμού.....	15
3.3 Δομή - Σύνθεση του Πληθυσμού.....	17
3.4 Επίπεδο Αστικότητας.....	20
3.5 Απασχόληση - Κοινωνικά Χαρακτηριστικά.....	20
3.5.1 Απασχόληση κατά τομέα και κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.....	20
3.5.2 Απασχόληση κατά επαγγελματική κατηγορία.....	24
3.6 Κοινωνικά χαρακτηριστικά.....	25
3.6.1 Επίπεδο ευημερίας.....	25
3.6.2 Επίπεδο εκπαίδευσης.....	28
3.7 Ιστορικοί και Πολιτισμικοί Πόροι.....	31
3.7.1 Αρχαιολογικό χώρο Βεργίνας.....	32
3.7.2 Ο Νεολιθικός Συνοικισμός, η Εκκλησία του Αγίου Ιωάννη	

και του Χριστού.....	32
3.7.3 Πολιτιστικές εκδηλώσεις.....	33
3.8 Χρήσεις Γης.....	33
3.8.1 Γεωργία.....	33
3.8.2 Βιομηχανία.....	34
3.8.3 Τουρισμός.....	34
3.8.4 Ζώνες Ειδικών Χρήσεων.....	34
3.9 Διοικητική διάρθρωση.....	35
3.10 Συμπέρασμα.....	36

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

4.1 Εισαγωγή.....	38
4.2 ΑΕΠ κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας.....	38
4.3 ΑΕΠ κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.....	40
4.4 Δυνατότητες των Φυσικών Πόρων.....	41

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

5.1 Γενικά.....	45
5.2 Το Έδαφος.....	45
5.3 Η Απασχόληση στον Αγροτικό τομέα.....	47
5.4 Χρήσεις των Γεωργικών εκτάσεων.....	48
5.4.1 Εξέλιξη των χρήσεων της καλλιεργούμενης γης.....	48
5.4.2 Σύνθεση των καλλιεργειών.....	49
5.4.3 Ελληνική Γεωργία σήμερα - Επιπτώσεις της ασκούμενης πολιτικής.....	52
5.4.4 Δενδροκομία - Προβλήματα και Προοπτικές.....	54
5.5 Η Διαθέσιμη Υποδομή.....	57
5.5.1 Διαθέσιμη Υποδομή Παραγωγής.....	57
5.5.2 Διαθέσιμη Υποδομή Εμπορίας - Εξαγωγές νωπών προϊόντων.....	59
5.6 Κτηνοτροφία.....	61
5.6.1 Εκτατική Κτηνοτροφία.....	63
5.6.2 Εντατική Κτηνοτροφία.....	64
5.7 Δάση.....	64
5.7.1 Δασική Εκμετάλλευση.....	65
5.7.2 Μεταποίηση.....	66
5.7.3 Δάση αισθητικά.....	66
5.7.4 Θήρα.....	67
5.7.5 Προστασία δασών - Κίνδυνοι - Προβλήματα.....	67
5.8 Αλιεία.....	68
5.8.1 Παραγωγή - Υποδομή.....	68
5.8.2 Δυνατότητες - Προοπτικές Ανάπτυξης.....	68
5.9 Ορυχεία - Μεταλλεία.....	68
5.9.1 Μεταλλογεννητικός Χάρτης.....	68
5.9.2 Ζώνες.....	69
5.9.3 Διάρθρωση παραγωγής.....	69
5.10 Συμπέρασμα.....	70

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
ΣΤΟΝ Ν.ΗΜΑΘΙΑΣ

6.1 Γενικά.....	73
6.2 Εξέλιξη του Δευτερογενούς Τομέα.....	73
6.3 Αριθμός Μεταποιητικών Επιχειρήσεων.....	74
6.4 Μέση Ετήσια Απασχόληση.....	76
6.5 Εγκατεστημένη κινητήρια ισχύς.....	77
6.6 Αμοιβές απασχολουμένων.....	78
6.7 Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής.....	78
6.8 Προστιθέμενη Αξία.....	79
6.9 Ακαθάριστες Επενδύσεις.....	79
6.10 Επενδύσεις που έχουν ενταχθεί στους Αναπτυξιακούς Νόμους.....	89
6.11 Απασχολούμενοι ανά Μεταποιητική Επιχείρηση.....	90
6.12 Μέση Ιπποδύναμη ανά Μεταποιητική Επιχείρηση.....	91
6.13 Αριθμός Επιχειρήσεων κατά κλάδο.....	91
6.14 Μέση ετήσια απασχόληση κατά κλάδο.....	93
6.15 Κλωστοϋφαντουργία.....	93
6.15.1 Παγκόσμια και Ευρωπαϊκή Αγορά.....	93
6.15.2 Κύριοι παράγοντες Προσφοράς και Ζήτησης κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων.....	94
6.15.3 Προοπτικές της Ελληνικής Κλωστοϋφαντουργίας.....	95
6.16 Μεταποιημένα φρούτα - Ροδάκινα - Εξαγωγές.....	96
6.17 Κριτήρια Χωροθέτησης.....	98
6.18 Χωρική Κατανομή των Επιχειρήσεων.....	99
6.19 Συμπέρασμα.....	100

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ: ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

7.1 Γενικά.....	102
7.2 Εμπόριο - Υπηρεσίες.....	102
7.3 Τουριστική Ανάπτυξη Ν.Ημαθίας.....	103
7.3.1 Γενικά.....	103
7.3.2 Οικονομικές Επιπτώσεις.....	103
7.3.3 Ήπιες μορφές τουρισμού.....	104
7.3.4 Τουριστικοί πόροι Ν.Ημαθίας.....	104
7.3.5 Τουριστική Υποδομή.....	105
7.3.5.1 Ανεπαρκή έργα υποδομής.....	105
7.3.5.2 Τουριστική υποδομή Ν.Ημαθίας.....	106
7.3.6 Τουριστική κίνηση.....	107
7.3.7 Τουριστική προβολή Ν.Ημαθίας.....	108
7.4 Συγκοινωνίες - Επικοινωνίες.....	110
7.5 Καταθέσεις.....	111
7.6 Παιδεία - Εκπαίδευση.....	112
7.7 Υγεία.....	113
7.8 Πρόνοια.....	114
7.9 Αθλητισμός.....	114

7.10 Συμπέρασμα.....	114
----------------------	-----

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ: ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ
Ν.ΗΜΑΘΙΑΣ**

8.1 Εισαγωγή.....	117
8.2 Δίκτυο Συγκοινωνιών και Επικοινωνιών.....	117
8.3 Οδικό Δίκτυο.....	117
8.3.1 Βασικό οδικό δίκτυο.....	117
8.3.1.1 Διεθνές δίκτυο.....	117
8.3.1.2 Πρωτεύον δίκτυο.....	118
8.3.1.3 Δευτερεύον δίκτυο.....	118
8.3.2 Δίκτυο σύνδεσης μικρών οικισμών.....	119
8.4 Εγνατία Οδός.....	119
8.4.1 Πορεία του έργου στην Ελλάδα.....	119
8.4.2 Περιγραφή του έργου στον Ν.Ημαθίας.....	121
8.4.2.1 Αυτοκινητόδρομος.....	121
8.4.2.2 Παράπλευροι Οδοί.....	123
8.4.2.3 Κάθετοι Οδοί.....	123
8.4.3 Επιδράσεις της Εγνατίας στον Νομό.....	123
8.4.4 Τα μελλοντικά έργα.....	124
8.5 Σιδηροδρομικό Δίκτυο.....	124
8.6 Αεροπορικές Συγκοινωνίες - Μεταφορές.....	125
8.7 Δίκτυα - Εξυπηρετήσεις.....	125
8.7.1 Τηλεπικοινωνίες.....	125
8.7.2 ΕΛ.ΤΑ.....	127
8.7.3 Έντυπος και ηλεκτρονικός τύπος Ν.Ημαθίας.....	127
8.7.4 Ενέργεια.....	127
8.8 Φράγματα.....	129
8.8.1 Αναρρυθμιστικό έργο Αγίας Βαρβάρας.....	130
8.8.1.1 Το έργο.....	130
8.8.1.2 Η χρησιμότητα του έργου.....	130
8.9 Υδροηλεκτρικά έργα Ναούσης.....	131
8.10 Αρδευση.....	132
8.11 Ύδρευση - Αποχέτευση.....	133
8.11.1 Επεξεργασία Αστικών λημμάτων Βέροιας.....	133
8.11.2 Ιστορικό του έργου.....	134
8.11.3 Αποχετεύσεις.....	135
8.12 Βιομηχανικό Σφαγείο Βέροιας.....	135
8.13 Δομή και διάρθρωση του συστήματος μεταφορών.....	136
8.14 Συμπέρασμα.....	137

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ: ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

9.1 Πληθυσμός.....	140
9.2 Οικονομία.....	140
9.3 Τουρισμός.....	142

9.4 Υποδομές.....	142
-------------------	-----

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΤΟΥ Ν.ΗΜΑΘΙΑΣ
(ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)**

10.1 Εισαγωγή.....	144
10.2 Ανάλυση και ένταξη των προβλημάτων και πλεονεκτημάτων του νομού σε Εθνικό και Περιφερειακό πλαίσιο.....	144
10.2.1 Πρωτογενής Τομέας.....	144
10.2.2 Βιομηχανία - Μεταποίηση.....	146
10.3 Εκτίμηση των αδυναμιών και δυνατοτήτων του νομού.....	147
10.3.1 Αγροτικός Τομέας.....	147
10.3.2 Βιομηχανία - Μεταποίηση.....	148
10.4 Στρατηγικές επιλογές.....	151
10.4.1 Παραγωγικό σύστημα.....	151
10.4.2 Μεσοπρόθεσμος προσανατολισμός.....	151
10.4.3 Βραχυπρόθεσμος Προσανατολισμός.....	151
10.5 Προτάσεις της Διεύθυνσης Γεωργίας- Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας.....	153
10.5.1 Γενικές προτάσεις για το σύνολο των προϊόντων.....	153
10.5.2 Προτάσεις για τα νωπά και μεταποιημένα προϊόντα.....	154
10.5.2.1 Προτάσεις για τα νωπά φρούτα.....	155
10.5.2.2 Προτάσεις για την μεταποίηση των τοπικών φρούτων.....	155

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ Ν.ΗΜΑΘΙΑΣ**

11.1 Προβλήματα - Δυνατότητες.....	159
11.2 Πολιτική Ανάπτυξης.....	159
11.3 Προϋποθέσεις Ανάπτυξης και περιοχές με τουριστικό ενδιαφέρον	160
11.4 Τουριστική Προβολή.....	161
11.5 Προτεινόμενα μέτρα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας.....	161

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Δασοκτήματα Πιερίων.....	165
2. Εφαρμογή της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Κ.Π LEADER II.....	166

Παράρτημα πινάκων

Πίν. 1: Πληθυσμός κατά φύλο και ομάδα ηλικιών 1961.....	171
Πίν. 2: Πληθυσμός κατά φύλο και ομάδα ηλικιών 1971.....	171
Πίν. 3: Πληθυσμός κατά φύλο και ομάδα ηλικιών 1981.....	172
Πίν. 4: Πληθυσμός κατά φύλο και ομάδα ηλικιών 1991.....	172
Πίν. 5: Φυσική Κίνηση πληθυσμού στην περίοδο 1971-1991.....	173
Πίν. 6: Πληθυσμιακοί Δείκτες.....	173
Πίν. 7: Παραγωγή των κυριότερων γεωργικών προϊόντων	

στην Κ.Μακεδονία για το 1991 (σιτηρά).....	175
Πίν. 8: Παραγωγή των κυριότερων γεωργικών προϊόντων στην Κ.Μακεδονία για το 1991 (βιομηχανικά φυτά).....	175
Πίν. 9: Καταναλωτές και πωληθείσα ενέργεια Μέσης και Χαμηλής τάσης.....	176
Πίν. 10: Μέση κατανάλωση ενέργειας ανά πελάτη και κατά χρήση χαμηλής και μέσης τάσης.....	176
Πίν. 11: Εγκατεστημένη ισχύς και καθαρή παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας 1987-1991.....	176
Πίν. 12: Συγκοινωνίες-επικοινωνίες 1987-1992.....	177
Πίν. 13: Συγκεντρωτικός πίνακας επενδύσεων που έχουν επαχθεί στο Ν.1262/82 και Ν.1892/90 από 1/1/82 έως 30/8/90.....	178
Πίν. 14: Συγκεντρωτικός πίνακας εγκεκρι. επενδύσεων Ν.1262/82.....	179
Πίν. 15: Συγκεντρωτικός πίνακας εγκεκρι. επενδύσεων Ν.1892/90.....	180

Παράρτημα διαγραμμάτων

Διαγ.1: ΑΕΠ Ελλάδας κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας για το 1981.....	182
Διαγ.2: ΑΕΠ Ν.Ημαθίας κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας για το 1981.....	182
Διαγ.3: ΑΕΠ Ελλάδας κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας για το 1984.....	183
Διαγ.4: ΑΕΠ Ν.Ημαθίας κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας για το 1984.....	183
Διαγ.5: ΑΕΠ Ελλάδας κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας για το 1988.....	184
Διαγ.6: ΑΕΠ Ν.Ημαθίας κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας για το 1988.....	184
Διαγ.7: ΑΕΠ Ελλάδας κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας για το 1991.....	185
Διαγ.8: ΑΕΠ Ν.Ημαθίας κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας για το 1991.....	185
Διαγ.9: Κατανομή του ΑΕΠ, στον Ν.Ημαθίας στους τρεις τομείς της οικονομίας.....	186
Διαγ.10: Ποσοστιαία μεταβολή ΑΕΠ χώρας και Ν.Ημαθίας.....	186
Διαγ.11: ΑΕΠ Ελλάδας κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας για το 1981.....	187
Διαγ.12: ΑΕΠ Ν.Ημαθίας κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας για το 1981.....	187
Διαγ.13: ΑΕΠ Ελλάδας κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας για το 1991.....	188
Διαγ.14: ΑΕΠ Ν.Ημαθίας κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας για το 1991.....	188
Διαγ.15: Εξέλιξη της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από το 1987 έως το 1991 στον Ν.Ημαθίας.....	189
Διαγ.16: Ποσοστό συμμετοχής των τριών τομέων της οικονομίας σε Ελλάδα, Μακεδονία και Ημαθία για το 1981.....	190

ΧΑΡΤΕΣ

- Χάρτης 1: Διοικητική Δομή της Περιοχής Μελέτης.
- Χάρτης 2: Κατανομή και έκταση των γεωτεκτονικών ζωνών στο χώρο του Ν.Ημαθίας.
- Χάρτης 3: Ποιότητα Εδάφους
- Χάρτης 4: Μειώσεις Πληθυσμών στην Περιοχή Μελέτης.
- Χάρτης 5: Παραγωγικό Σύστημα Ν.Ημαθίας - Πρωτογενής τομέας.
- Χάρτης 6: Μεταλλοφόρες Εμφανίσεις Ν.Ημαθίας.
- Χάρτης 7: Παραγωγικό Σύστημα Ν.Ημαθίας - Δευτερογενής τομέας.
- Χάρτης 8: Αρχαιολογικοί Τόποι.
- Χάρτης 9: Συγκοινωνιακές Υποδομές.
- Χάρτης 10: Εγνατία Οδός - Π.Α.Θ.Ε.
- Χάρτης 11: Εγνατία Οδός.
- Χάρτης 12: Δίκτυο Άρδευσης και θέση των φραγμάτων στον νομό.
- Χάρτης 13: Υποδομή Υγείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1
ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ
ΝΟΜΟΥ ΗΜΑΘΙΑΣ

1.1 ΠΡΟΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

6230 π.χ.: Η Ημαθία περνά στο κατώφλι της ιστορίας αρκετές χιλιάδες χρόνια πριν την πρώτη της αναφορά από τον Όμηρο ("ερατεινή" δηλ. αξιαγάπητος). Κανείς πλέον δεν μπορεί να προσδιορίσει με ακρίβεια την πρωτοκατοίκηση της καθώς το 1961 βόρεια της Ν.Νικομήδειας ανάμεσα στις οπωροκαλλιέργειες οι Clark & Rodden έσκαψαν μια έκταση 2.000 τ.μ. φέρνοντας στην επιφάνεια τον αρχαιότερο σ'ευρωπαϊκό έδαφος αγροτικό νεολιθικό συνοικισμό. Τα ευρήματα έδειξαν γνώσεις συστηματικής αγροτικής καλλιέργειας και ευρεία χρήση του λίθου και κατέταξαν την Ημαθία ως ένα από τα λίγα σημεία της Ευρώπης που επέλεξε ο άνθρωπος της 7ης Χιλιετηρίδας για να δημιουργήσει μία από τις πρώτες οργανωμένες αγροτικές κοινότητες.

Ο Περδίκας Α' εξορμά στην Ημαθία κατακτώντας από τους Βοτταίους την περιοχή μεταξύ του Αλιάκμονα και του Λουδία, ιδρύοντας έτσι το Μακεδονικό βασίλειο (άποψη Θουκυδίδη-Ηρόδοτου). Είναι βεβαιωμένο ότι τα όρια του αρχικού Μακεδονικού κράτους για ένα χρονικό διάστημα πριν την επέκταση του συνέπιπταν με τα όρια της σημερινής Ημαθίας ή αλλιώς Μακεδονίτιδας. Μυθολογικά η προέλευση της λέξης Ημαθία οφείλεται στον βασιλιά Ήμαθο ή κατ'άλλους στο γιο του Μακεδόνα Άμαθο, ή στο Ημαθίωνα γιο του Τίθωνα και της Ηούς αδελφό του Τέμωνα βασιλιά της Αιθιοπίας. Ετυμολογικά προέρχεται από τη λέξη άμαθος "άμμου πεδιάδας" δηλαδή αμμώδη πεδιάδα, της οποίας την προέλευση θα πρέπει να αναζητήσουμε στη Φρυγική γλώσσα.

Η Βέροια κατά τα πρώτα χρόνια του Μακεδονικού βασιλείου ήταν η δεύτερη σε σπουδαιότητα πόλη μετά τις Αιγές. Ήταν πολυάριθμος και πλούσιος ενώ οι κάτοικοι της ασχολούνταν με τη γεωργία και την κτηνοτροφία (ΤΕΔΚ Ημαθίας, 1992).

1.2 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Ο Αρχέλαος μεταφέρει την πρωτεύουσα του Μακεδονικού βασιλείου από τις Αιγές στην Πέλλα. Επί βασιλείας του η Μακεδονία γνωρίζει ιδιαίτερη πολιτιστική ανάπτυξη καθώς την επισκέπτονται δεκάδες καλλιτέχνες και δημιουργοί της εποχής. Στην περίοδο αυτή τοποθετείται η φιλοτέχνηση από τον γνωστό πελλοπονήσιο γλύπτη Πολύκλειτο του περίφημου αγαλματίου "η Κόρη της Βέροιας" που από το 1909 βρίσκεται στο Μουσείο του Μονάχου. Η περίοδος για τους Μακεδόνες, που τους κατέστησε γνωστούς πρώτα στον Ελλαδικό χώρο και στην συνέχεια σ'ολόκληρο τον τότε γνωστό κόσμο ήταν μεταξύ του 359-336π.χ. Ο Φίλιππος Β, γιος του Αμύντα κατορθώνει με την αναδιοργάνωση του στρατού σε ελάχιστο χρονικό διάστημα να σταθεροποιήσει την εξουσία του στην Μακεδονία και μετά από επιτυχείς εκστρατείες στο νότο να γίνει ο αναμφισβήτητος κυρίαρχος του Ελλαδικού χώρου. Η δολοφονία του από τον Πausanias στο θέατρο των Αιγών ανέστειλε για λίγο την πραγματοποίηση του οράματος του που ανέλαβε να συνεχίσει ο γιος του Αλέξανδρος Γ' ο Μέγας (ΤΕΔΚ Ημαθίας, 1992).

1.3 ΡΩΜΑΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Η Βέροια την περίοδο αυτή είναι η σημαντικότερη Μακεδονική πόλη. Ο Πομπήιος μεταφέρει εκεί την έδρα του και επιλέγει τη πεδιάδα της για την εκπαίδευση και την προετοιμασία του στρατεύματος του. Η σπουδαιότητα και η αναγνώριση από τους Ρωμαίους συντελούν ώστε η Βέροια να ορισθεί έδρα του "Κοινού των Μακεδόνων". Την περίοδο αυτή η Βέροια παρουσιάζει άνθιση σε όλα τα επίπεδα (ΤΕΔΚ Ημαθίας, 1992).

1.4 BYZANTINA ΧΡΟΝΙΑ

Η Ημαθία όπως και ολόκληρη η Μακεδονία ανήκει στο Βυζάντιο. Γρήγορα όμως, λόγω του πλούτου της (ήταν ο σιτοβολώνας της Μακεδονίας) αποτελεί στόχο επιδρομών με πρώτους τους Γόθους που καταλαμβάνουν ακόμα και τη Βέροια. Από τον 5ο έως και τον 9ο αιώνα ακολουθεί σειρά καταλήψεων από βαρβαρικές φυλές και ανακαταλήψεων της περιοχής από τους βυζαντινούς. Το 14ο αιώνα η Βέροια είναι μετά τη Θεσ/νικη το σημαντικότερο αστικό και θρησκευτικό κέντρο της Μακεδονίας. Προάγεται σε Μητρόπολη και αναγορεύεται "μικρά Ιερουσαλήμ" από το μεγάλο αριθμό εκκλησιών. Σπουδαίοι καλλιτέχνες δημιουργούν αυτήν την εποχή στην πόλη. Σπουδαιότερος ο αγιογράφος Καλλέργης που τοιχογραφεί το Σωτήρα Χριστό (ΤΕΔΚ Ημαθίας, 1992).

1.5 ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ-ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Το 1436 μετά από συνεχείς επιδρομές μισού περίπου αιώνα οι Τούρκοι καταλαμβάνουν οριστικά τη Βέροια συναντώντας τη σθεναρή αντίσταση των κατοίκων της (κατά τη παράδοση έπεσε μετά από προδοσία του Ι.Χαριτόπουλου). Την περίοδο περίπου της κατάληψης της Βέροιας ίσως και λίγο νωρίτερα, οι Τούρκοι προσπαθούν να συγκεντρώσουν στη θέση της σημερινής Νάουσας τους κατοίκους των γύρω ορεινών περιοχών παραχωρώντας τους ιδιαίτερα προνόμια (απαλλαγή φόρων, μη εγκατάσταση Οθωμανών, ντόπια ένοπλη φρουρά κλπ). Αυτές οι συνθήκες οδηγούν την Νάουσα σε μια ραγδαία εξέλιξη τόσο της κοινωνίας όσο και της οικονομίας. Εμφανίζονται οι πρώτες βιοτεχνίες, αναπτύσσεται το εμπόριο και το κρασί της γίνεται γνωστό στην Αυστρία και Ουγγαρία.

Η σκλαβιά όμως είναι βαριά έτσι στις αρχές του 1822 συγκεντρώνονται στο μοναστήρι της Παναγιάς Τουβράς οι οπλαρχηγοί της Ημαθίας και αποφασίζουν να χρησιμοποιήσουν ως κέντρο εξέγερσης τη Νάουσα. Μια επανάσταση που κράτησε μόνο δυο μήνες και έληξε με την ολοκληρωτική καταστροφή της πόλης της Νάουσας η οποία ανακηρύχθηκε και "Ηρωική πόλη" (ΤΕΔΚ Ημαθίας, 1992).

1.6 ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Μετά τους βαλκανικούς πολέμους και τη λήξη του Α' παγκόσμιου πολέμου η Ημαθία, όπως και ολόκληρη η Μακεδονία, ξεκίνησε μια φοβερή προσπάθεια ανάκαμψης. Με τη συνθήκη της Λωζάνης και την ανταλλαγή των πληθυσμών η περιοχή δέχθηκε χιλιάδες από τους κατατρεγμένους της μικρασιατικής καταστροφής. Το προσφυγικό κύμα βρήκε τη Μακεδονία απροετοίμαστη, σχεδόν υποανάπτυκτη με αποτέλεσμα το μέγλωμα της φτώχειας και της ανθρώπινης δυστυχίας.

Όμως το κέρδος ήταν τεράστιο. Εξασφαλίστηκε ομοιογένεια του πληθυσμού της. Το ελληνικό στοιχείο με την αποκατάσταση των προσφύγων αποτελούσε στην Μακεδονία (1926) το 90% περίπου του πληθυσμού της, μετατρέποντας ταυτόχρονα την Ελλάδα σε μια χώρα χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα μειονοτήτων. 5000 περίπου πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν ως το 1926 στη πόλη της Βέροιας, 200 οικογένειες περίπου στη Νάουσα και εκατοντάδες άλλοι σε διάφορες περιοχές της Ημαθίας.

Το 1930, μετά την ολοκλήρωση της διανομής των κλήρων, η Ημαθία ενισχυμένη από το δυναμικό προσφυγικό στοιχείο αφιερώνεται στην

προσπάθεια της κοινωνικής και οικονομικής ανόρθωσης που διακόπτεται και πάλι από τα δύσκολα χρόνια της περιόδου 1941-44.

Το τέλος της περιόδου αυτής βρίσκει τη χώρα κατεστραμμένη και κοινωνικά διχασμένη. Χρειάστηκε να περάσουν χρόνια για να συνειδητοποιηθεί το πραγματικό κόστος αυτής της περιόδου και να εκτιμηθεί σήμερα όσο ποτέ η αναγκαιότητα της εθνικής μας ενότητας (ΤΕΔΚ Ημαθίας, 1992).

1.7 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΣΗΜΕΡΑ

Ο Ν. Ημαθίας βρίσκεται στο δυτικό τμήμα της Κεντρικής Μακεδονίας μεταξύ των παραλλήλων 40 μοίρες 44 πρώτα Β και των μεσημβρινών 21 μοίρες 53 πρώτα Α και 22 μοίρες 40 πρώτα Α. Βόρεια συνορεύει με τον νομό Πέλλας, νοτιοανατολικά με τον νομό Πιερίας, νοτιοδυτικά και δυτικά με τον νομό Κοζάνης, βορειοανατολικά με τον νομό Θεσσαλονίκης και βρέχεται από τον Θερμαϊκό κόλπο.

Ο νομός έχει έκταση 1.688 τετραγωνικά χιλιόμετρα (από το 1974, οπότε προσαρτήθηκε η κοινότητα Ελάφου, που αποτελούσε θύλακα στον γειτονικό νομό Πιερίας), μπορεί δε να χαρακτηριστεί κατά το ήμισυ πεδινός με άφθονο υδατικό δυναμικό πλούτο και κατά το υπόλοιπο ήμισυ ορεινός. Το κλίμα είναι γενικά μεσογειακού τύπου με ετήσιο θερμομετρικό εύρος κάτω των 25 βαθμών κελσίου.

Πρωτεύουσα του νομού είναι η Βέροια. Ο Νομός χωρίζεται σε δύο επαρχίες και έχει 12 Δήμους. Συνδέεται οδικώς μέσω της Παραεγνατίας οδού με τον κύριο άξονα ανάπτυξης Αθηνών-Θεσ/κης, αποκτώντας έτσι μεγάλα οφέλη. Η απόσταση από το αεροδρόμιο της Μίκρας (Θεσ/κη) είναι 94Km, από το λιμάνι της Θεσ/κης 80 Km και από τα σύνορα (Εύζωνους) 108 Km.

Ο πληθυσμός σύμφωνα με την απογραφή του 1991 εκτιμάται σε 138.800 κατοίκους και αυξήθηκε στην δεκαετία 1981-1991 με ετήσιο ρυθμό 0,30. Η σημαντική αυτή αύξηση περιορίζεται στο πεδινό τμήμα και κυρίως στα αστικά κέντρα Βέροια, Νάουσα, Αλεξάνδρεια που συγκεντρώνουν το 51,8% του πληθυσμού, ενώ στο ορεινό τμήμα που συγκεντρώνει κάτω του 20% του πληθυσμού, παρατηρείται μείωση. Οι μόνοι ορεινοί οικισμοί που συγκρατούν σχετικά τον πληθυσμό, είναι αυτοί που εξελίσσονται σε παραθεριστικά κέντρα ή προσελκύουν χειμερινό τουρισμό.

Έχοντας στη διάθεση του ίσως τον παραγωγικότερο κάμπο της βαλκανικής χερσονήσου που εκτείνεται από τους πρόποδες του Βερμίου και των Πιερίων με κατεύθυνση τη Θεσ/νίκη, ο νομός Ημαθίας δεσπόζει γεμάτος ενεργητικότητα στο κέντρο της Μακεδονίας. Η γεωργία και η μεταποίηση των αγροτικών προϊόντων είναι η κυριότερη απασχόληση των κατοίκων του νομού που αποτελεί λόγω της ποικιλίας των καλλιεργειών τον μεγαλύτερο οπωρώνα της χώρας.

Με κατεύθυνση την δένδροκαλλιέργεια, κυρίως τα τελευταία χρόνια η αγροτική οικονομία της Ημαθίας περνά πλέον από την επιστημονική έρευνα στις νέες μεθόδους με την αρμονική συνεργασία καλλιεργητή και ερευνητή. Ροδάκινα, μήλα, αχλάδια, βαμβάκι, σακχαρότευτλα και δημητριακά είναι τα κυριότερα αγροτικά προϊόντα της περιοχής. Ένα μεγάλο μέρος του όγκου της παραγωγής μεταποιείται σε βιομηχανίες του νομού ή συσκευάζονται για τις ανάγκες της ελληνικής και ξένης αγοράς. Αν και υπάρχουν αξιόλογοι τουριστικοί πόροι (αρχαιολογικοί χώροι, χιονοδρομικά κέντρα κ.λ.π.), ο τουρισμός δεν είναι αναπτυγμένος γιατί αφενός δεν έχουν αξιοποιηθεί οι φυσικοί, αρχαιολογικοί και λοιποί πόροι του νομού, αφ'ετέρου η σημερινή σύνθεση του ξενοδοχειακού

δυναμικού και η υποδομή δεν δίνουν περιθώρια στην προσέλκυση τουρισμού. Το 32% του Α.Ε.Π. του νομού προέρχεται από τις δραστηριότητες του δευτερογενή τομέα, ενώ ο πρωτογενής τομέας συγκεντρώνει το 38,4% με κυριότερο κλάδο την γεωργία και ο τριτογενής τομέας το 29,6% με κυριότερο κλάδο το εμπόριο, εσωτερικό και εξωτερικό.

Η κλωστοϋφαντουργία είναι ο δεύτερος δυναμικότερος κλάδος της Ημαθιώτικης οικονομίας, σε ιδιαίτερη θέση από άποψη παραγωγής σ'ολόκληρη την χώρα με έντονη εξαγωγική δραστηριότητα και πάμπολλες περγαμηνές στις αγορές του εξωτερικού.

Το κρασί της Νάουσας (το ξινόμαυρο) που αναγνωρίζεται διεθνώς ως "οίνος ανωτέρας ποιότητας" και τα μάρμαρα της καστανιάς έρχονται να συμπληρώσουν την εικόνα της οικονομικής δραστηριότητας ενός αναπτυσσόμενου νομού.

Αυτή είναι η Ημαθία. Ένας ευλογημένος τόπος που κατόρθωσε στο πέρασμα των αιώνων κόντρα σε εισβολές κατακτήσεις και εκβιασμούς να διατηρήσει ταυτότητα και φυσιογνωμία, ένας τόπος που κληροδότησε στο σήμερα ίσως την πλουσιότερη, απ'όλες τις πόλεις της Μακεδονίας, ιστορία (ΤΕΔΚ Ημαθίας, 1992).

1.8 Πολιτική Γεωγραφία

Ο Ν.Ημαθίας προσαρτήθηκε στην Ελλάδα το 1913, με τη συνθήκη του Βουκουρεστίου. Η περιοχή του νομού Ημαθίας αποτέλεσε στην αρχή τμήμα του νομού Θεσ/κης. Το 1946 συγκροτήθηκε ο Ν.Ημαθίας, που περιλάμβανε την ομώνυμη επαρχία και την επαρχία της Νάουσας. Αυτή τη διοικητική σύνθεση διατηρεί ο νομός και το 1998.

Κατά την απογραφή του 1991 ο νομός Ημαθίας είχε δύο επαρχίες, την επαρχία Ημαθίας και την επαρχία Νάουσας και 57 κοινότητες. Σήμερα με το σχέδιο «Καποδίστρια» ο νομός αριθμεί 12 Δήμους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2
ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ Ν.ΗΜΑΘΙΑΣ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στα επόμενα κεφάλαια θα γίνει μια όσο το δυνατόν καλύτερη παρουσίαση των χαρακτηριστικών του νομού η οποία θα περιλαμβάνει αναφορές στον πληθυσμό, την οικονομία, στα κοινωνικά χαρακτηριστικά, στο ανθρωπογενές περιβάλλον, στα πολιτιστικά δρώμενα καθώς και την εκτίμηση της κατάστασης των υποδομών. Με βάση την ανάλυση θα επιχειρηθεί η διάγνωση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο νομός ώστε οι προτάσεις της διπλωματικής αυτής εργασίας να συμβάλουν στην επίλυση, τουλάχιστον, μέρους των προβλημάτων αυτών.

2.2 Φυσικό περιβάλλον

2.2.1 Κλιματολογικά - Μετεωρολογικά στοιχεία

Το κλίμα του Νομού είναι μεσογειακό και επηρεάζεται από τη γειτνίαση του με τη θάλασσα. Οι ορεινοί όγκοι του Βέρμιου και των Πιερίων, συμβάλουν σημαντικά στη διαφοροποίηση των μετεωρολογικών και κλιματικών στοιχείων του νομού σε σχέση με το πεδινό μέρος.

Στα βόρεια και Β.Α είναι έντονο μέσο-μεσογειακό, Κεντροδυτικά του νομού είναι ασθενή μέσο-μεσογειακό, Νοτιοδυτικά Υπό-μεσογειακό και δυτικά ξηρικό εύκρατο.

Σημαντικοί συντελεστές που επιδρούν στη διαμόρφωση του κλίματος του νομού, είναι: η θερμοκρασία, η υγρασία, οι βροχοπτώσεις, η ατμοσφαιρική πίεση, η ηλιοφάνεια και οι άνεμοι.

α. Η θερμοκρασία του αέρα στο Νομό Ημαθίας

Ψυχρή περίοδος

Αντιπροσωπευτικός μήνας θεωρείται ο Ιανουάριος. Συνήθως η απόλυτη ελαχίστη θερμοκρασία κυμαίνεται από -11 βαθμούς Κελσίου και άνω.

Θερμή περίοδος

Αντιπροσωπευτικότερος μήνας θεωρείται ο Ιούλιος με απόλυτη μέγιστη θερμοκρασία γύρω στους 34 βαθμούς Κελσίου.

Η μέση θερμοκρασία για το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα (Ιανουάριος-Σεπτέμβριος), ξεπερνάει τους 17 βαθμούς Κελσίου αλλά κατά τη χειμερινή περίοδο στα ορεινά είναι συχνή η πτώση της θερμοκρασίας ακόμη και κάτω από του 0 βαθμό Κελσίου (γενικά η θερμοκρασία κυμαίνεται από τους 11 μέχρι πάνω από 30 βαθμούς Κελσίου).

β. Υγρασία

Οι υψηλότερες τιμές μέσης σχετικής υγρασίας, παρατηρούνται κατά τους χειμερινούς μήνες Δεκέμβριο, Ιανουάριο, και Φεβρουάριο με μέσο όρο 77 περίπου.

γ. Βροχοπτώσεις

Το ετήσιο ύψος βροχής κυμαίνεται μεταξύ 400-600 χιλστ. στα πεδινά και στα ορεινά 830 χιλστ.

δ. Ηλιοφάνεια

Ο μέσος όρος ηλιοφάνειας στο νομό κυμαίνεται από 160 ώρες έως 202,1.

ε. Άνεμοι

Στο νομό κυριαρχούν οι Βόρειοι και Βορειοδυτικοί άνεμοι. Την άνοιξη παρατηρείται χαρακτηριστική ενίσχυση των Νοτίων ανέμων κυρίως στα Ν - Ν.Α του νομού.

2.2.2 Γεωλογικά - γεωμορφολογικά στοιχεία

Το μεγαλύτερο τμήμα του νομού Ημαθίας καλύπτεται από μεταλλικά ιζήματα (Μειόκαινο έως Ολόκαινο) τα οποία διαμορφώνουν την εκτεταμένη και εύφορη πεδιάδα Βέροιας - Νάουσας - Γιαννιτών. Στην ορεινή γεωγραφική σύνθεση της Ημαθίας συμμετέχουν τα όρη Βέρμιο και Πιέρια διαχωριζόμενα μεταξύ τους από την

κοιλιάδα του Αλιάκμονα. Γεωτεκτονικά ανήκουν στις λιθοφασικές - τεκτονικής ζώνης, Πελαγονική προς δυσμάς και Αξιού προς Ανατολάς. Από τον νομό Ημαθίας διέρχονται η Πελαγονική ζώνη και η ζώνη της Αλμωπίας (Κ.Κούκουζας-Κ.Κούβελου). Μορφολογικά ο νομός διαιρείται σε τρία τμήματα:

- Ορεινό κατά 49,85%, (έκταση 857 Km²)
- Ημιορεινό κατά 5,00% (έκταση 85 Km²)
- Πεδινό κατά 46,15% (έκταση 767 Km²)

Πίνακας 2.2.2.α: Ποσοστιαία κατανομή της επιφάνειας της Ημαθίας και της Ελλάδος σε πεδινές, ορεινές και ημιορεινές εκτάσεις.

	Ν.Ημαθίας	Ελλάδα
Πεδινές εκτάσεις(%)	46	29
Ημιορεινές εκτάσεις(%)	5	29
Ορεινές εκτάσεις(%)	49	42

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ, 1984

Ο νομός συνεπώς είναι κατά το ήμισυ πεδινός και κατά το άλλο ήμισυ ορεινός. Το πεδινό και ημιορεινό τμήμα του νομού, που περιλαμβάνει την αποξηραθείς λίμνη των Γιαννιτσών μέχρι το υψόμετρο των 200μ, είναι περισσότερο πυκνοκατοικημένο και αναπτυσσόμενο από τους ορεινούς οικισμούς του νομού. Κύριο χαρακτηριστικό είναι η έλλειψη εναλλαγής πεδινών και ορεινών τμημάτων του νομού.

Η ορεινή Ημαθία καταλαμβάνεται από τμήματα δύο μεγάλων οροσειρών, του Βερμίου και των Πιερίων. Το Βέρμιο αποτελεί μία από τις σημαντικότερες οροσειρές της Μακεδονίας, αποτελεί την προς νότο συνέχεια της οροσειράς του Βόρα και διαχωρίζει την Κεντρική από την Δυτική Μακεδονία. Η ψηλότερη κορυφή του (Τσανακτσή) έχει υψόμετρο 2052μ. Β.Α. τα πρηνή του ανήκουν στο Ν. Ημαθίας και παρουσιάζουν μορφολογία σχεδόν απότομη, καλύπτονται από πυκνά δάση, ενώ βαθιές και απότομες χαραδρώσεις συμπληρώνουν τη μορφολογική εικόνα.

Το τμήμα της οροσειράς των Πιερίων που ανήκει στο νομό Ημαθίας, εκτείνεται κατά μήκος των νοτίων συνόρων του νομού προς το Ν. Πιερίας και διαχωρίζεται από το όρος Βέρμιο με μία βαθιά και απόκρημνη κοιλάδα του Κάτω Αλιάκμονα. Συγκριτικά με το Βέρμιο, τα υψόμετρα είναι σχετικά μικρά (500-1000μ.) αλλά η δασοκάλυψη είναι μεγάλη. Τα μικρά ρέματα διαμορφώνουν ένα υδρογραφικό δίκτυο αρκετά εκτεταμένο.

Η Ημαθία διασχίζεται από τους ποταμούς Αλιάκμονα, Λουδία, Τριπόταμο (που διασχίζει την πόλη Βέροια), Αραπίτσα (που διασχίζει τη πόλη Νάουσα), ενώ παράλληλα υπάρχει και η αποστραγγιστική τάφρος Τ66, που συμβάλλει στον Αλιάκμονα. Επίσης τον διαρρέουν και οι χείμαρροι ποταμοί, Κουτίχας και Κρασοπούλης (Κ.Κούκουζας-Κ.Κούβελου).

2.3 Εδαφολογικά στοιχεία

2.3.1 Έδαφος

Το έδαφος στο κεντρικό τμήμα του νομού, με προέκταση στα Β.-Β.Α του σύνορα είναι αλλουβιακό γεωργικό. Το δυτικό τμήμα του νομού, που είναι ορεινό, συνίσταται από σκληρούς ασβεστόλιθους, ουδέτερα με αργιλλοπηλώδη-αργιλώδη υφή. Το μεγαλύτερο μέρος του νοτιοκεντρικού τμήματος του νομού, διαμορφώνεται από μεταμορφωμένα πετρώματα, όξινα με πηλώδη-αμμοπηλώδη υφή, με θύλακες από όξινα πυριγενή πετρώματα, όξινα με αμμοπηλώδη υφή και από βασικά πυριγενή πετρώματα, όξινα με πηλώδη-αργιλλοπηλώδη υφή. Ένα μικρό μέρος στο κέντρο της νοτιοανατολικής πλευράς του νομού αποτελείται από εδάφη από

τριτογενείς αποθέσεις, συνήθως όξινα με αργιλοπηλώδη υφή. (Κ.Κούκουζας-Κ.Κούβελου).

Η ποιότητα του εδάφους της καλλιεργήσιμης γης διαφέρει κατά περιοχή. Διακρίνονται τριών ειδών ζώνες:

- Η πεδινή ζώνη
- Η ημιορεινή ζώνη και
- Η ορεινή ζώνη

Το έδαφος του νομού καλύπτεται από δάση βοσκότοπους, χωράφια, οικισμούς και λοιπές χρήσεις ενώ ελάχιστο τμήμα του νομού μπορεί να χαρακτηριστεί ως άγονο. Η εδαφοκάλυψη του νομού παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 2.3.1.α.:Εδαφοκάλυψη Νομού Ημαθίας

	ΑΡΑΙΑ ΔΑΣΗ	ΠΥΚΝΑ ΔΑΣΗ	ΣΥΝΟΛΟ	ΘΑΜΝΟΙ	ΒΟΣΚΕΣ	ΧΩΡΑΦΙΑ	ΑΓΟΝΑ	ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΛΟΙΠΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ
ΕΚΤΑΣΗ(Ha)	6.736	46.837	53.573	10.414	12.249	79.353	2.221	4.972	298
ΠΟΣΟΣΤΟ(%)	4	27,5	31,5	6,1	11,3	46,7	1,3	2,9	0,17

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. Χάρτης Δ/σης Δασών.

2.3.2 Υπέδαφος

Η περιορισμένη ύπαρξη πλουτωνισμού και η σχεδόν παντελής έλλειψη ηφαιστειακών και υποηφαιστειακών πετρωμάτων στην περιοχή, περιορίζουν την μεταλλογενετική δράση στο βασικό και υπερβασικό μαγματισμό της φάσης της γεωσυγκλίτου.

Το μεγαλύτερο μέρος του συνόλου των μεταλλοφόρων συγκεντρώσεων, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, γενετικά συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με τις υποθαλάσσιες βασικές και υπερβασικές εκχύσεις του Ανωτέρου Ιουρασικού.

Παρά την παρουσία παχών σειρών ανθρακικών πετρωμάτων, αισθητή είναι η απουσία φαινομένων μετασώματωσης-αντικατάστασης, γεγονός που δικαιολογείται απόλυτα, αν ληφθεί υπόψη η παράλληλη έλλειψη έντονης υδροθερμικής δράσης.

Η γεωλογική κατασκευή της περιοχής, περιορίζει ενώ ταυτόχρονα δικαιολογεί απόλυτα την ποικιλία από πλευράς είδους, αλλά μονοσήμαντης μεταλλοφορίας από πλευράς γενετικής σύνδεσης. Γενικά το υπέδαφος του νομού, με βάση τις έρευνες που έγιναν μέχρι σήμερα, δεν παρουσιάζει έντονο ενδιαφέρον. (Κ.Κούκουζας-Κ.Κούβελου).

2.6 Πεδιάδες.

Στο ανατολικό τμήμα του νομού εκτείνεται η εύφορη πεδιάδα της Βέροιας, που αποτελεί τμήμα της ευρύτερης πεδιάδας της Μακεδονίας και νότια προέκταση της πεδιάδας των Γιαννιτσών. Το νότιο τμήμα της διαρρέει ο ποταμός Αλιάκμονας, που εισέρχεται στον νομό Ημαθίας από τον νομό Κοζάνης, μέσα από την βαθιά κοιλάδα που έχει σχηματίσει ανάμεσα στα Πιέρια και στο Βέρμιο. Το βόρειο τμήμα της διαρρέει ο ποταμός Λουδίας και το δυτικό η Περιφερειακή Διώρυγα. Στην περιοχή που διαρρέει ο Λουδίας βρισκόταν η αποξηραμένη σήμερα λίμνη των Γιαννιτσών γνωστή από τον Μακεδονικό Αγώνα. Η περιοχή αυτή έχει πλέον αποδοθεί στην καλλιέργεια και αρδεύεται, με αποτέλεσμα να έχουν δημιουργηθεί εξαιρετικά εύφορα εδάφη (Κούκουρας, 1979).

2.7 Υδρογραφία.

Στον νομό Ημαθίας υπάρχουν αρκετοί σημαντικοί ποταμοί. Κυριότερος είναι ο Αλιάκμονας, που διαρρέει τον νομό από τα νοτιοδυτικά προς τα βορειοανατολικά.

Δέχεται τα νερά πολλών παραποτάμων, καθώς και της Περιφερειακής Διώρυγας (πρόκειται για τη μεγάλη περιφραγμένη τεχνητή διώρυγα, μήκους 32 χιλιομέτρων, που κατασκευάστηκε για την αποξήρανση της λίμνης των Γιαννιτών στον νομό Πέλλας, Τ66). Η Περιφερειακή Διώρυγα ή Τ66 εισέρχεται στον νομό από τον νομό Πέλλας βόρεια του χωριού Πολυπλάτανος και ακολουθεί νοτιοανατολική σχεδόν κατεύθυνση. Ανατολικά του χωριού Διαβατός στρέφεται προς τα ανατολικά και αποχετεύεται στον Αλιάκμονα ύστερα από διαδρομή 22 περίπου χιλιομέτρων στον νομό Ημαθίας. Η Περιφερειακή Διώρυγα δέχεται μέσα στον νομό Ημαθίας πολλά νερά μικρών ποταμών, που κατέρχονται από το Βέρμιο, το οποίο, επειδή προσβάλλεται από τους υγρούς βορειοανατολικούς θαλάσσιους ανέμους, δέχεται μεγάλες βροχοπτώσεις.

Κοντά στο Λουτρό στο βορειοανατολικό τμήμα του νομού, ο Αλιάκμονας στρέφεται πρώτα προς τα ανατολικά και ύστερα από μικρή διαδρομή προς τα νοτιοανατολικά. Κοντά στο χωριό Πρασινάδα, τα νερά του ποταμού διοχετεύονται σε νέα κοίτη. Διαγράφει για μικρό διάστημα τα όρια των νομών Πιερίας και Ημαθίας και χύνεται στον Θερμαϊκό Κόλπο, κοντά στις εκβολές του Λουδία και του Αξιού.

Πίνακας 2.7.α: Φυσικοχημικά χαρακτηριστικά εκβολών

Φυσικοχημικά χαρακτηριστικά	Εκβολές Αλιάκμονα	Εκβολές Λουδία
Θερμοκρασία νερού	23,5	29,9
Θερμοκρασία-επιφανειακού ιζήματος	43,1	40,2
Αλατότητα 0/00	2,3	7,2
PH	7,1	7,4
Διαλυμένο O ₂ (ppm)	8,1	7,6
Οργανικός Άνθρακας ιζήματος (%C)	1,2	0,36
Θειικά άλατα (so-4)(ppm)	230	160
H ₂ S(ppm)	5	1

Πηγή: Υδρολογία - Υδρογεωλογία, Κούκουρας 1979.

Άλλος ποταμός του νομού είναι ο Λουδίας, που βρίσκεται στο βόρειο και βορειοανατολικό τμήμα του νομού. Μετά τα έργα για την κατασκευή της Περιφερειακής Διώρυγας, η περιοχή από όπου πηγάζει ο Λουδίας καθώς και το ολικό μήκος του δεν μπορούν να καθοριστούν με σαφήνεια.

Σήμερα ο Λουδίας διαρρέει την περιοχή της αποξηραμένης λίμνης των Γιαννιτών και αποστραγγίζει το βόρειο τμήμα του νομού τα νερά του οποίου συγκεντρώνονται με πολλές τεχνητές διώρυγες.

Στην περιοχή του νομού βρίσκονται επίσης: Η Αραπίτσα που διέρχεται από την Νάουσα, όπου οι καταρράκτες της χρησιμοποιούνται για την κίνηση εργοστασίων υφαντουργίας, και χύνεται στην Περιφερειακή Διώρυγα. Από τις πηγές της Αραπίτσας υδρεύεται η Νάουσα και οι γύρω κοινότητες. Ο Τριπόταμος που διασχίζει την Βέροια, όπου οι καταρράκτες του χρησιμοποιούνται επίσης για την κίνηση εργοστασίων ενώ από τις πηγές του ποταμού που βρίσκονται μεταξύ της Καστανιάς και της κορυφής Μάτι Πουλιού υδρεύεται η Βέροια και οι Συνοικισμοί της.

Οι πηγές Αγίου Νικολάου Νάουσας και Μαυρονερίου-Ασπρονερίου Βέροιας είναι από τις μεγαλύτερες στην Ελλάδα (Κούκουρας, 1979).

Αλιάκμονας χώρος περιβαλλοντικής μελέτης

Αλιάκμων ή Αλιάκμονας, ποτάμι της Δ.Μακεδονίας, είναι ο μεγαλύτερος από τα ποτάμια της Ελλάδας που πηγάζει και εκβάλλει σε Ελληνικό Έδαφος. Το μήκος του είναι 320 χιλιόμετρα.

Το ποτάμι σχηματίζεται από την συμβολή δύο μικρότερων ποταμών. Ο ένας πηγάζει από τις ανατολικές πλαγιές του Βόιου, στη θέση Μαύρη Πέτρα, και λέγεται Βελίτσα ή Μπελίτσα. Ο άλλος πηγάζει από το όρος Μπέλα Βόδα, στην περιοχή Πισοδερίου, και λέγεται Ζέλοβα. Χαμηλότερα ο Μπελίτσα ενώνεται με το παραπόταμο Μπρενίτσα και τα νερά όλων σχηματίζουν τον Αλιάκμονα.

Ο Αλιάκμονας διασχίζει το λεκανοπέδιο των Γρεβενών, περνά βόρεια από τα Σέρβια της Κοζάνης, μπαίνει στο νομό Ημαθίας και χωρίζει με βαθιά απότομη χαράδρα τις οροσειρές Βέρμιο και Πιέρια. Περνά νότια της Βέροιας, διασχίζει την πεδιάδα της Ημαθίας και χύνεται στον Θερμαϊκό κόλπο κοντά στο Αιγίνιο Πιερίας.

Ο Αλιάκμονας αποτελεί την πλουσιότερη υδάτινη πηγή ζωής της Δ.Μακεδονίας (6ο Γυμνάσιο Βέροιας, 1996).

Υδρευση Ν.Θεσσαλονίκης από τον Αλιάκμονα

Στον Ν.Ημαθίας το νερό του Αλιάκμονα δεν χρησιμεύει για υδροδότηση καμίας περιοχής. Τα τελευταία χρόνια όμως, επειδή το υπάρχον νερό, της περιοχής Θεσ/νίκης, δεν επαρκεί στην ύδρευση του πολεοδομικού συγκροτήματος της, κατασκευάζεται έργο, που σχεδόν είναι έτοιμο για να μεταφέρει νερό από τον Αλιάκμονα. Μέσω λοιπόν διώρυγας θα διοχετεύονται 7 κυβικά μέτρα το δευτερόλεπτο νερό για υδροδότηση της Θεσ/κης. Η διώρυγα μεταφοράς του νερού θα είναι ανοικτή τουλάχιστον μέχρι το Δήμο Πλατέος. Αυτό όμως είναι εξαιρετικά επικίνδυνο γιατί η μόλυνση του πόσιμου νερού μπορεί να δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα υγείας.

Υπήρξε έρευνα η οποία έδειξε τοξικολογικό πρόβλημα στον Αλιάκμονα και συγκεκριμένα ότι τα νερά του περιέχουν αμιάντο εξαιτίας των αποβλήτων της βιομηχανίας αμιάντου που λειτουργεί στο Ζιδάνη της Κοζάνης. Επίσης το νερό του ποταμού περνά μέσα από αμιαντοφόρα κοιτάσματα και φυσικό είναι να συμπαρασύρει μαζί του και ίνες αμιάντου. Σε μια ημερίδα του Τ.Ε.Ε/ΤΚΜ αναφέρεται, πως μετά από εκτεταμένες εργαστηριακές έρευνες του Υπουργείου Δημοσίων Έργων και του Ο.Υ.Θ, ότι το νερό του Αλιάκμονα δεν περιέχει ίνες αμιάντου (6ο Γυμνάσιο Βέροιας, 1996).

2.7.1 Υπόγειοι υδάτινοι πόροι

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του Νομού είναι η ύπαρξη πλούσιου υδροφόρου ορίζοντα, ενδεικτικό στοιχείο είναι η αφθονία των βαθέων και αβαθών γεωτρήσεων για ύδρευση, άρδευση και πολλές φορές βιομηχανικούς σκοπούς (γεωργικές μεταποιητικές βιομηχανίες).

Η υπεράντληση, κυρίως για βιομηχανική χρήση και γενικά η αλόγιστη χρήση των γεωτρήσεων, όσο και των γεωτρήσεων της ευρύτερης περιοχής (κυρίως το Καλοκαίρι και το Φθινόπωρο) οδηγούν στη μείωση της απόδοσης, τόσο των ίδιων των γεωτρήσεων όσο και των γεωτρήσεων της ευρύτερης περιοχής.

Από τα παραπάνω, συνεπάγεται ότι η λειτουργία των γεωτρήσεων, πρέπει να ελέγχεται σε τακτή βάση από γεωλόγους πριν υπάρξει πρόβλημα ανεπάρκειας. Και αυτό γιατί, τα προβλήματα ανεπάρκειας των υδάτινων πόρων, εκεί που τους έχουμε ανάγκη και την εποχή που τους χρειαζόμαστε περισσότερο, αυξάνονται με γεωμετρική πρόοδο τα τελευταία χρόνια και η ανορθόδοξη και η μη ενδεδειγμένη αντιμετώπιση τους οδηγούν πολλές φορές σε σημαντικά και μη αντιστρέψιμα προβλήματα.

Η εντατικοποίηση των καλλιεργειών με την ανεξέλεγκτη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, δημιούργησαν σοβαρότατα περιβαλλοντικά προβλήματα στον υπόγειο υδροφόρο ορίζοντα. Τα ύδατα, στις περισσότερες περιοχές του πεδινού

τμήματος είναι επικίνδυνα, με άμεσες συνέπειες για την υγεία των κατοίκων (Κούκουρας, 1979).

2.8 Ακτογραφία

Η ακτογραμμή του νομού περιορίζεται στο μικρό Δέλτα που σχηματίζεται στον Θερμαϊκό Κόλπο, μεταξύ των εκβολών του Αλιάκμονα και του Λουδία. Η παραλία στην περιοχή αυτή είναι χαμηλή και προσχλωσιγενής-τελματώδης και έχει δημιουργηθεί από τις φερτές ύλες των ποταμών Αλιάκμονα και Λουδία (Κούκουρας, 1979).

2.9 Συμπεράσματα

Η εντατικοποίηση των καλλιεργειών με την ανεξέλεγκτη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, οι βιομηχανίες με την ακατέργαστη απόρριψη των αποβλήτων τους και τα αστικά απορρίμματα και απόβλητα δημιούργησαν σοβαρότατα περιβαλλοντικά προβλήματα. Τα νερά, επιφανειακά και υπόγεια, στις περισσότερες περιοχές του πεδινού τμήματος είναι επικίνδυνα, με άμεσες συνέπειες για την υγεία των κατοίκων. Η μόλυνση από τα φυτοφάρμακα και τα απόβλητα των βιομηχανιών έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις. Χαρακτηριστική είναι η ρύπανση της Τ66 ή Περιφερειακής Διώρυγας και των υπόγειων νερών ύδρευσης σε βάθος και 100μ. Τα εδάφη επίσης είναι σε μεγάλο βαθμό μολυσμένα από τα στερεά απόβλητα και κυρίως από τα λιπάσματα και τα φυτοφάρμακα.

Η έλλειψη ενός συνολικού σχεδιασμού και εφαρμογής μέτρων διαχείρισης των υδάτων του νομού, δεν επιτρέπει την αποτελεσματική αντιμετώπιση προβλημάτων σε καιρούς έντονης λειψυδρίας. Θα πρέπει, το νερό να λογισθεί, ως πόρος πρωταρχικής και αντικατάστατης αξίας για κάθε μορφή παραγωγής ή χρήσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3
ΑΝΟΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ Ν.ΗΜΑΘΙΑΣ

3.1 Εισαγωγή

Η περιοχή της Ημαθίας παρουσιάζει έντονο εθνολογικό ενδιαφέρον, λόγω της ύπαρξης σ'αυτήν διαφορετικών εθνοτήτων. Το παζλ των εθνοτήτων συνθέτουν οι Ντόπιοι της περιοχής, οι πρόσφυγες της Μ.Ασίας και του Πόντου και οι Σλαβόφωνοι. Οι βλάχοι πρωτοήρθαν στην περιοχή το 1822 από τα χωριά της Πίνδου, μετά την επανάσταση της Νάουσας, και εγκαταστάθηκαν στην αρχή στο Κάτω Βέρμιο, στο Σέλι και το Ξηρολίβαδο. Οι πρόσφυγες του Πόντου και της Μ.Ασίας εγκαταστάθηκαν στην περιοχή το 1922 μετά το διωγμό τους από τις πατρίδες τους, από τους Τούρκους κατακτητές. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι Σλαβόφωνοι, οι οποίοι έχουν μια ιστορία 1000 χρόνων στην περιοχή. Κατοικούν στα βόρεια του νομού και στα χωριά Μονόσπιτα, Αρχάγγελος, Αγ.Μαρίνα, Αγ.Γεώργιος, Άνω και Κάτω Ζερβοχώρι, Πολυπλάτανος, Αγγελοχώρι, Κοπανός, Καμποχώρι και Στενήμαχος. Θα πρέπει να τονισθεί ότι τα χωριά αυτά δεν είναι αμιγές σλαβόφωνα αλλά συνυπάρχουν μαζί με ντόπιους και πρόσφυγες. Σε όλα τα παραπάνω χωριά εκτός από την Στενήμαχο το ποσοστό των Σλαβόφωνων είναι πολύ μικρό (Χιονίδης, 1970), (Μελετίδης, 1984), (Παπαβασιλείου, 1969).

Η παρουσία τους στην πολιτισμική κοινωνία της Ημαθίας δεν παρουσιάζει έντονο ενδιαφέρον, σε αντίθεση με τους ντόπιους, τους βλάχους και τους πρόσφυγες της Μ.Ασίας και του Πόντου, ίσως λόγω της μακροχρόνιας ύπαρξης τους στην περιοχή, του μικρού ποσοστού τους στον πληθυσμό της Ημαθίας και της ανάμειξής τους και με άλλα στοιχεία, είχε σαν αποτέλεσμα την αφομοίωση της πολιτισμική τους ταυτότητας. Αυτό που φανερώνει την εθνολογική τους ταυτότητα, και το οποίο τείνει να χαθεί μέσα στο πέρασμα των γενεών είναι η διάλεκτος τους.

Το ζήτημα των σλαβικών επιδρομών στην Ελλάδα απασχόλησε τους ερευνητές από το 1830, όπου ο Fallmerayer υποστήριξε τη θεωρία ότι οι τότε Έλληνες δεν ήταν γνήσιοι απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων, αλλά κράμα Σλάβων και Αλβανών. Με το ζήτημα ασχολήθηκαν ιστορικοί, γλωσσολόγοι, αρχαιολόγοι και ανθρωπολόγοι αλλά δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι διευτυπώθη η σωστή άποψη (Χιονίδης, 1970).

Με την περιοχή της Ημαθίας σχετίζεται το σλαβικό φύλο των Δραγουβιτών. Ο Θεσσαλονικιός συγγραφέας του 10ου αι. Ιωάννης Καμενιάτης γράφει ότι στην πεδιάδα της Θεσσαλονίκης-Βέροιας υπήρχαν εκτός από τα αμιγές ελληνικά χωριά και μερικά στα οποία κατοικούσαν και μερικοί Δραγουβήτες μαζί με τους Έλληνες. Σύμφωνα με τον παραπάνω συγγραφέα αποκλείεται η εγκατάσταση Σλάβων μέσα στην πόλη της Βέροιας παρά μόνο σε χωριά που βρίσκονταν μεταξύ της Βέροιας και της Θεσσαλονίκης και σε χωριά πλησίον της πρώην λίμνης των Γιαννιτών κι αυτό γιατί αναφέρονται ως ναυτικοί που γνωρίζουν καλά την τέχνη της κατασκευής πλοίων. Η παραπάνω υπόθεση υποστηρίζεται από την παρατήρηση ότι τα σλαβόφωνα τοπωνυμία της περιοχής συναντώνται στα χωριά που βρίσκονται κοντά στην πρώην λίμνη των Γιαννιτών. Οι Δραγουβήτες ήταν Σλάβοι χριστιανοί ορθόδοξοι.

Η επιδρομή των Σλάβων κατά της Ελλάδας και η πολιορκία της Θεσσαλονίκης έγινε κατά τον 7ο αι. επί αυτοκρατορίας του Ηράκλειου (610-641).

Σύμφωνα με άλλους ιστορικούς οι Σλάβοι ταυτίζονται ιστορικά με τους Βούλγαρους.

Σύμφωνα με τον Δ.Χωνιάτη οι Βούλγαροι με αρχηγό τον «Ιωαννιτζή» ή «Σκυλογιάννης» εμφανιζόμενος ως τιμωρός της ορθοδοξίας κατέλαβε την Θράκη και την Ανατολική Μακεδονία καταλαμβάνοντας τις περιοχές Σερρών και Βέροιας (1206)

Οι κάτοικοι των περιοχών αυτών υπέστησαν τα πάνδεινα από τον Βούλγαρο κατακτητή, λεηλατήθηκε η περιουσία τους ενώ πολλοί μεταφέρθηκαν στην περιοχή του Δούναβη όπου και επέστρεψαν μετά την δολοφονία του Σκυλογιάννη. Την εποχή αυτή (1207-1207) στην Βέροια υπήρχε Βούλγαρος επίσκοπος. Από την τοποθέτηση Βούλγαρου επισκόπου και από την μετακίνηση ελληνικού στοιχείου στην περιοχή του Δούναβη και της εγκαταστάσεως στην περιοχή της Βέροιας Βουλγαρικού στοιχείου γίνεται αντιληπτή η προσπάθεια των Βουλγάρων για την αλλοίωση του ελληνικού στοιχείου της περιοχής. Τα επόμενα χρόνια ακολούθησαν και άλλες βουλγαρικές επιδρομές χωρίς βέβαια να έχουν καμία τύχη (Χιονίδης, 1970).

Τα μεταγενέστερα χρόνια έχουμε τον πόλεμο των Ελλήνων με τους Βούλγαρους ο οποίος είναι γνωστός και ως Μακεδονικός αγώνας.

Με την πρόφαση να ελευθερώσουν τους Μακεδόνες από τον τουρκικό ζυγό, οι Βούλγαροι άρχισαν τον κατατρεγμό κάθε ελληνικού στοιχείου, με σκοπό να επαναστατήσουν εναντίον των Τούρκων και με αιφνιδιασμό να κάνουν βουλγαρική την ελληνική Μακεδονία. Όλα ξεκίνησαν, όταν οι Βούλγαροι κήρυξαν την εκκλησιαστική τους ανεξαρτησία και αναγνωρίστηκε στην Κωνσταντινούπολη αρχηγός της βουλγαρικής εκκλησίας ο Έξαρχος αντί του Πατριάρχη με αποτέλεσμα η Σύνοδος του 1872 κήρυξε σχισματικούς τους Βουλγάρους. Τότε χωρίστηκε η Μακεδονία σε πατριαρχικούς Έλληνες και σε εξαρχικούς Βουλγάρους, με αποτέλεσμα να χωριστούν συγχωρίτες ακόμα και οικογένειες. Η λίμνη των Γιαννιτσών είχε γίνει φωλιά των βουλγαρικών συμμοριών, των κομιτατζήδων. Οι συγκρούσεις των Βουλγάρων με τους Έλληνες γύρω και μέσα στη Λίμνη είχε σαν αποτέλεσμα η δυτική πλευρά της λίμνης να ανήκει στους Βούλγαρους και η ανατολική στους Έλληνες. Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι Έλληνες και Βούλγαροι συνυπήρχαν στην περιοχή. Αυτό ενισχύει ακόμη περισσότερο την θεωρία της ταύτισης Σλάβων και Βουλγάρων. Επίσης από την ύπαρξη Βουλγαρόφωνων στα χωριά που αναφέραμε πιο πάνω φαίνεται καθαρά ότι οι πρώτοι Σλάβοι-Βούλγαροι εγκαταστάθηκαν στην περιοχή της Ημαθίας γύρω από την πρώην λίμνη των Γιαννιτσών.

3.2 Εξέλιξη του Πληθυσμού

Το κυριότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει σήμερα ο Ν.Ημαθίας, είναι η προσπάθεια συγκράτησης του πληθυσμού του, δεδομένου ότι οι φυσικοί και λοιποί πόροι του νομού είναι σε θέση να εξασφαλίσουν στους κατοίκους ένα άνετο βιοτικό επίπεδο.

Ο πληθυσμός του νομού σύμφωνα με στοιχεία της απογραφής του 1991, ανήλθε σε 139.934 κατοίκους, σημειώνοντας αύξηση 4,6% σε σχέση με το 1981 όπου ο πληθυσμός ήταν 133.750 κατοίκους και 18,48% σε σχέση με το 1971 όπου ο πληθυσμός ήταν 118.103 κατοίκους. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο νομός Ημαθίας και ο νομός Θεσ/κης είναι οι μόνοι νομοί στην Β.Ελλάδα που παρουσιάζουν αύξηση τόσο στην δεκαετία του 1961-1971, όσο και στην δεκαετία του 1971-1981. Η αύξηση αυτή της φυσικής κίνησης του πληθυσμού δεν συντελείται ομοιόμορφα σε όλον τον χώρο του νομού, ούτε σε όλες τις κατηγορίες του πληθυσμού (αστικός 51,8%, ημιαστικός 7,1%, αγροτικός 41,1%). Έτσι στα αστικά κέντρα του νομού παρουσιάζεται αύξηση ενώ οι ορεινές περιοχές του νομού, παρουσιάζουν οξύ δημογραφικό πρόβλημα. Όπως φαίνεται στον (πίνακα 3.2.α) το 50% του συνολικού πληθυσμού του νομού εντοπίζεται στα 3 αστικά κέντρα Βέροιας, Νάουσας και Αλεξάνδρειας.

Πίνακας 3.2.α: Πληθυσμός πόλεων 10.000 κατοίκων και άνω στο νομό

Πόλεις	1991			1981		
	Σύνολο	Συγκεντρωμένος	Διασπαρμένος	Σύνολο	Συγκεντρωμένος	Διασπαρμένος
Βέροια	37.858	37.858	-	37.087	37.087	-
Νάουσα	19.794	19.737	57	19.383	19.364	19
Αλεξάνδρεια	12.109	12.109	-	10.543	10.543	-
Σύνολο	69.761	69.704	57	67.013	66.994	19
Ν.Ημαθίας σύνολο	139.934			133.750		

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές Πληθυσμού (1981, 1991)

Πίνακας 3.2.β: Φαινόμενη μετανάστευση Ν.Ημαθίας για την δεκαετία 1971-81-91

	ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ		
	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ 10ΕΤΙΑΣ	ΦΥΣΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ	ΦΑΙΝΟΜΕΝ. ΜΕΤΑΝΑΣΤ.
1961-71	3588	13691	-10373
1971-81	15647	9137	6510
1981-91	4259	5330	-1071

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές Πληθυσμού (1961, 1971, 1981, 1991)

Εξωτερική μετανάστευση παρατηρείται στον νομό το 1971 και σε μικρότερο βαθμό το 1991. Υπολογίστηκε ότι στην δεκαετία 1961-1971, η φαινομενική μετανάστευση στο σύνολο των πληθυσμιακών αρχών της δεκαετίας ήταν 90,58%, ενώ στην δεκαετία 1971-1981 σημειώθηκε παλιννόστηση 55,12% και το 1991 παρατηρείται μετανάστευση της τάξεως του 20%.

Από τα στοιχεία του πίνακα (3.2.γ) προκύπτει ότι η εξέλιξη του πληθυσμού του νομού Ημαθίας και της Μακεδονίας για την εικοσαετία 1971-1991 ακολουθούν τους ίδιους ρυθμούς εξέλιξης σε σύγκριση με την εξέλιξη του πληθυσμού του συνόλου της χώρας. Ο νομός Ημαθίας φαίνεται να μην έχει δημογραφικό πρόβλημα αφού όπως προκύπτει από τον πίνακα στην περίοδο από το 1981 έως και το '94 είχε μια αύξηση του πληθυσμού του κατά περίπου 4.000 άτομα. Η αύξηση αυτή οφείλεται σε ένα μεγάλο βαθμό και στην εισροή στο νομό των ομογενών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

Πίνακας 3.2.γ: Εξέλιξη του πληθυσμού του νομού Ημαθίας, της Μακεδονίας και της Ελλάδας για την περίοδο 1971-1991

ΕΤΗ	Ν.ΗΜΑΘΙΑΣ ΙΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΙΕΛΛΑΔΑ		
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ			
1971	118.103	1.888.952	8.768.641
1981	133.750	2.120.481	9.740.417
1991	139.934	2.236.019	10.259.900
Απόλυτη μεταβολή			
71-81	15.647	231.529	971.776
81-91	6.184	115.538	519.483
71-91	21.831	347.067	1.491.259
Ποσοστιαία μεταβολή (%)			
1971-1981	13,2	12,25	11,08
1981-1991	4,62	5,44	5,33
1971-1991	18,48	18,37	17
Μέσο ετήσιο ποσοστό μεταβολής			
1971-1981	1,25	1,19	1,06
1981-1991	0,31	0,30	0,52

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές Πληθυσμού

Πίνακας 3.2.δ:Μεταβολή του πληθυσμού για την περίοδο 1981-1994 στην Ημαθία, την Μακεδονία και την Ελλάδα

	1981	1991	1992	1993	1994	Απόλυτη μεταβολή 81-94	Ποσοστιαία μεταβολή 81-94	Μέσο ετήσιο ποσοστό μεταβολής
Ημαθία	133.750	139.934	141834	143195	144015	10265	7,67	0,59
Μακεδονία	2.120.481	2.236.019	2262152	2281388	2292739	172258	8,12	0,62
Ελλάδα	9.740.417	10.259.895	10321862	10379426	10409605	669188	6,87	0,52

Πηγή: «Επιλογή-Η Ελληνική Οικονομία 1996»

3.3 Δομή - Σύνθεση Πληθυσμού

Η σύνθεση του πληθυσμού κατά φύλλο, αστικών, ημιαστικών και αγροτικών περιοχών του νομού, για τις δεκαετίες 1981 και 1991 απεικονίζονται στους πίνακες (3.3.α έως και 3.3.β). Παράλληλα στους πίνακες (3.3.γ) και (3.3.δ) φαίνεται η κατανομή του πληθυσμού ανά πληθυσμιακές ομάδες.

Πίνακας 3.3.α:Πληθυσμός κατά φύλλο Αστικών, Ημιαστικών και αγροτικών περιοχών του Νομού και των Επαρχιών του (1981)

Περιοχή	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλειες
Νομός Ημαθίας	133.812	66.657	67.155
Επαρχία Ημαθίας	100.464	50.181	50.283
Αστικές Περιοχές	50.705	24.958	25.747
Αλεξάνδρεια	11.895	5.914	5.981
Βέροια	38.810	19.044	19.766
Ημιαστικές Περιοχές	9.239	4.669	4.570
Κοινότητα Μακροχωρίου	3.791	1.971	1.820
Κοινότητα Μελίκης	3.260	1.490	1.770
Κοινότητα Πλατέος	2.188	1.208	980
Αγροτικές Περιοχές	40.520	20.554	19.666
Επαρχία Νάουσας	33.348	16.476	16.872
Αστικές Περιοχές	19.453	9.473	9.980
Δήμος Νάουσας	19.453	9.473	9.980
Ημιαστικές Περιοχές	----	----	----
Δήμος Ειρηνούπολης	----	----	----
Αγροτικές Περιοχές	13.895	7.003	6.892

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε., Απογραφή πληθυσμού 1981, 1991

Πίνακας 3.3.β:Πληθυσμός κατά φύλλο Αστικών, Ημιαστικών και αγροτικών περιοχών του Νομού και των Επαρχιών του (1991)

Περιοχή	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλειες
Νομός Ημαθίας	139.934	69.112	70.822
Επαρχία Ημαθίας	104.934	51.642	53.124
Αστικές Περιοχές	52.032	25.225	26.807
Αλεξάνδρεια	13.319	6.571	6.748
Βέροια	38.713	18.654	20.059
Ημιαστικές Περιοχές	10.134	5.087	5.047
Κοινότητα Μακροχωρίου	4.338	2.156	2.182
Κοινότητα Μελίκης	3.290	1.655	1.635
Κοινότητα Πλατέος	2.506	1.276	1.230
Αγροτικές Περιοχές	42.600	21.330	21.270
Επαρχία Νάουσας	35.168	17.740	17.698
Αστικές Περιοχές	20.279	9.916	10.363
Δήμος Νάουσας	20.279	9.916	10.363
Ημιαστικές Περιοχές	4.153	2.130	2.023
Δήμος Ειρηνούπολης	4.153	2.130	2.023
Αγροτικές Περιοχές	10.736	5.424	5.312

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε., Απογραφή πληθυσμού 1981, 1991

Από τους πίνακες 3.3.α και 3.3.β βλέπουμε ότι οι γυναίκες υπερτερούν σε αριθμό από τους άντρες. Το 1981 οι άνδρες αποτελούσαν το 49,8% του συνολικού

πληθυσμού ενώ οι γυναίκες το 50,1% του συνολικού πληθυσμού. Το 1991 τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 49,3% για τους άνδρες και 50,6% για τις γυναίκες. Παρατηρείται λοιπόν μια μείωση της τάξης του 0,5% για τους άνδρες και αντίστοιχη αύξηση για τις γυναίκες.

Πίνακας 3.3.γ: Πληθυσμός κατά ομάδες Ηλικιών Αστικών, Ημιαστικών και αγροτικών περιοχών του Νομού και των Επαρχιών του (1981)

Περιοχή	Αμφοτέρων Φύλλων			
	Σύνολο	Ετών 0 - 14	Ετών 15 - 64	65 ετών και άνω
Νομός Ημαθίας	133.812	35.928	84.510	13.374
Επαρχία Ημαθίας	100.464	27.496	63.101	9.867
Αστικές Περιοχές	50.705	14.205	32.039	4.461
Αλεξάνδρεια	11.895	3.692	7.457	746
Βέροια	38.810	10.513	24.582	3.715
Ημιαστικές Περιοχές	9.239	2.720	5.559	960
Κοινότητα Μακροχωρίου	3.791	1.240	2.211	340
Κοινότητα Μελίκης	3.260	1.010	1.890	360
Κοινότητα Πλατέος	2.188	470	1.458	260
Αγροτικές Περιοχές	40.520	10.571	25.503	4.446
Επαρχία Νάουσας	33.348	8.432	21.409	3.507
Αστικές Περιοχές	19.453	4.835	12.373	2.245
Δήμος Νάουσας	19.453	4.835	12.373	2.245
Ημιαστικές Περιοχές	-----	-----	-----	-----
Δήμος Ειρηνούπολης	-----	-----	-----	-----
Αγροτικές Περιοχές	13.895	3.597	9.036	1.262

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε., Απογραφή πληθυσμού 1981, 1991

Πίνακας 3.3.δ: Πληθυσμός κατά ομάδες Ηλικιών Αστικών, Ημιαστικών και αγροτικών περιοχών του Νομού και των Επαρχιών του (1991)

Περιοχή	Αμφοτέρων Φύλλων			
	Σύνολο	Ετών 0 - 14	Ετών 15 - 64	65 ετών και άνω
Νομός Ημαθίας	139.934	29.226	95.458	15.250
Επαρχία Ημαθίας	104.934	21.895	71.602	11.296
Αστικές Περιοχές	52.032	11.381	35.615	5.036
Αλεξάνδρεια	13.319	3.105	9.091	1.123
Βέροια	38.713	8.276	26.524	3.913
Ημιαστικές Περιοχές	10.134	2.243	6.900	991
Κοινότητα Μακροχωρίου	4.338	1.042	2.942	354
Κοινότητα Μελίκης	3.290	709	2.234	347
Κοινότητα Πλατέος	2.506	492	1.724	290
Αγροτικές Περιοχές	42.600	3.271	29.087	5.242
Επαρχία Νάουσας	35.168	7.331	23.856	3.981
Αστικές Περιοχές	20.279	4.359	13.608	2.312
Δήμος Νάουσας	20.279	4.359	13.608	2.312
Ημιαστικές Περιοχές	4.153	892	2.824	437
Δήμος Ειρηνούπολης	4.153	892	2.824	437
Αγροτικές Περιοχές	10.736	2.080	7.424	1.232

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε., Απογραφή πληθυσμού 1981, 1991

Τις περισσότερες φορές οι απόλυτοι αριθμοί δεν μπορούν να μας δώσουν μια εποπτική αλλά και συγκρίσιμη εικόνα της κατάστασης που επικρατεί σε όποιο φαινόμενο και εάν αναφερόμαστε. Στην προκειμένη περίπτωση οι απόλυτοι αριθμοί δεν μπορούν να μας δείξουν ποια περιοχή είναι αυτή που αναλογικά έχει π.χ περισσότερους ηλικιωμένους.

Γι' αυτό το λόγο χρησιμοποιήθηκαν δείκτες οι οποίοι μας δείχνουν την κατάσταση στο νομό με το πλεονέκτημα ότι είναι συγκρίσιμοι μεταξύ τους. Χρησιμοποιήθηκαν 3 δείκτες για την περιγραφή της δομής του πληθυσμού.

- **Δείκτης γήρανσης:** Ο δείκτης γήρανσης υπολογίζεται ως ο λόγος των ατόμων ηλικίας 65 και άνω ως προς τα άτομα ηλικίας 0-14 ετών. Σκοπός του δείκτη αποτελεί ο προσδιορισμός της αναλογίας «γέρων» προς «νέους» δηλαδή πόσα άτομα ηλικίας 65 και άνω αντιστοιχούν σε άτομα ηλικίας 0-14 ετών. Όσο πιο μεγάλος είναι ο δείκτης τόσο πιο γηρασμένος είναι ο πληθυσμός. Για το σύνολο του νομού ο δείκτης γήρανσης είναι 0,52 δηλαδή σε ένα άτομο ηλικίας 0-14 αντιστοιχεί 0,52 άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω. Τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα είναι κάτω του μ.ο ή οριακά γύρω από αυτόν. Αντίθετα οι ΟΤΑ, Άραχθος, Πρασινάδα, Πολυδένδρου και Ακροχώρι παρουσιάζουν Δείκτη Γήρανσης όχι μόνο μεγαλύτερο του μ.ο αλλά και τους μεγαλύτερους του νομού που σημαίνει ότι είναι οι πιο «γηρασμένοι» ΟΤΑ του νομού. Αντίθετα οι μεγαλύτεροι ΟΤΑ (Βέροια, Νάουσα, Μελίκη, Αγγελοχώρι, Αλεξάνδρεια, Κ.Βέρμιο) παρουσιάζουν μικρούς δείκτες γήρανσης.
- **Δείκτης Εξάρτησης:** Ο δείκτης αυτός υπολογίζεται ως ο λόγος του αθροίσματος ατόμων ηλικίας 0-14 ετών και 65+ ετών (δηλαδή των μη παραγωγικών ηλικιών), προς τα άτομα ηλικίας 15-65 (παραγωγικές ηλικίες). Σκοπός του δείκτη είναι να βρεθεί η αναλογία μεταξύ εξαρτώμενων ατόμων (δηλαδή αυτών που δεν μπορούν να συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία). Μέσος όρος του Νομού αποτελεί τα 0,46 δηλαδή σε 1 άτομο 15-65 ετών αντιστοιχεί 0,46 άτομα ηλικίας 65+ ετών και 0-15. Γενικά δεν παρουσιάζονται υψηλοί δείκτες εξάρτησης.

Πίνακας 3.3.ε: Ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού στον Ν.Ημαθία, την Μακεδονία και την Ελλάδα για τις χρονιές 1981 και 1991.

ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ	Ν.ΗΜΑΘΙΑΣ	ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	ΕΛΛΑΔΑ
1981			
0-14	26,85	24,21	23,69
15-64	63,16	64,13	63,58
65+	9,99	11,64	12,73
Σύνολο	100	100	100
Δείκτης γήρανσης	0,44	0,65	0,54
Δείκτης εξάρτησης	0,56	0,46	0,57
Δείκτης αντικατάστασης	1,83	1,13	-
1991			
0-14	9,14	19,16	19,25
15-64	77,75	68,91	67,06
65+	12,85	11,92	13,69
Σύνολο	100	100	100
Δείκτης γήρανσης	0,52	0,60	0,71
Δείκτης εξάρτησης	0,46	0,43	0,49
Δείκτης αντικατάστασης	1,13	1,22	-

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε., Απογραφή πληθυσμού 1981, 1991

- **Δείκτης αντικατάστασης:** Ο δείκτης αντικατάστασης αποτελεί δομικό δείκτη, δηλαδή εκφράζει την εναλλαγή μεταξύ των ηλικιών που μετέχουν στην παραγωγική διαδικασία. Υπολογίζεται ως ο λόγος των ατόμων ηλικίας 15-24 προς τα άτομα ηλικίας 55-64. Δηλαδή των ατόμων που ετοιμάζονται να εισέλθουν στην παραγωγική διαδικασία και αυτών που αναμένεται να εξέλθουν από την παραγωγική διαδικασία. Φαίνεται να υπάρχει μια χωρική συγκέντρωση των μικρότερων από μ.ο του νομού (1,13) στο νότιο τμήμα του νομού. Αυτό σημαίνει ότι στις περιοχές αυτές υπάρχει σημαντικό πρόβλημα στην ανανέωση του εργατικού τους δυναμικού (Β.Κοτζαμάνης, 1991).

3.4 Επίπεδο αστικότητας

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα στοιχεία της απογραφής πληθυσμού του 1991 σχετικά με την κατανομή της Ημαθίας και της Μακεδονίας σε αστικές και σε μη αστικές περιοχές.

Πίνακας 3.4.α:Κατανομή πληθυσμού σε αστικές και μη αστικές περιοχές το 1991

	Αστικές		Ημιαστικές		Σύνολο
	Πληθυσμός	%	Πληθυσμός	%	
Ημαθία	72311	51,67	67623	48,32	139934
Μακεδονία	1162996	52,01	1073019	47,98	2236019

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε., Απογραφή πληθυσμού 1991

Ο νομός Ημαθίας παρουσιάζει χαμηλότερο ποσοστό αστικοποίησης(51,67%) σε σχέση με το σύνολο της Μακεδονίας.

3.5 Απασχόληση - Κοινωνικά χαρακτηριστικά

3.5.1 Απασχόληση κατά τομέα και κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

Κατά τις τέσσερις τελευταίες απογραφές, το σύνολο του απασχολούμενου εργατικού δυναμικού είχε την εξής εξέλιξη: ενώ το 1961 ήταν 48.500 ακολούθησε μια μείωση 3.500 ατόμων σε μια δεκαετία για να φτάσει το '71 στα 45.000 άτομα. Αυτή η μικρή μείωση οφείλεται κυρίως στην μετανάστευση του εργατικού δυναμικού, είτε στην Ελλάδα, είτε κυρίως στο εξωτερικό, φαινόμενο που κατά την ίδια περίοδο εμφανίστηκε και σε άλλες περιοχές της χώρας σαν αποτέλεσμα της οικονομικής υστέρησης της χώρας μας σε σχέση με τις ανθίζουσες οικονομίες της Ευρώπης. Στο διάστημα της επόμενης δεκαετίας, μέχρι το '81, υπήρξε μια μικρή μείωση της τάξης των 535 ατόμων. Μέσα στην δεκαετία '81-'91 το εργατικό δυναμικό είχε μια αύξηση της τάξεως των 5183 ατόμων (ποσοστό 18,43%).

Πίνακας 3.5.1.α: Εξέλιξη πληθυσμού, ενεργού πληθυσμού και αριθμού απασχολούμενων την περίοδο 1961-1991 για τον νομό Ημαθίας.

	1961	1971	1981	1991
Αριθμός κατοίκων	114515	118103	133750	138500
Ενεργός πληθυσμός	52850	46624	46640	55170
Απασχολούμενοι	48500	45000	44465	49648

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές Πληθυσμού 1961, 1971, 1981, 1991

Πίνακας 3.5.1.β: Απόλυτες και ποσοστιαίες μεταβολές της εξέλιξης του πληθυσμού, του ενεργού πληθυσμού και του αριθμού των απασχολούμενων.

Ημαθία	Μεταβολή 61-71	%	Μεταβολή 71-81	%	Μεταβολή 81-91	%	Μεταβολή 61-91	%
Αριθμός κατοίκων	3585	3,03	15650	11,7	5050	3,63	24285	17,5
Ενεργός πληθυσμός	-6226	-13,3	16	0,03	8530	15,46	2320	4,2
Απασχολούμενοι	-3500	-7,77	-535	-1,2	5183	10,43	1148	2,31

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές Πληθυσμού 1961, 1971, 1981, 1991

Με βάση τα στοιχεία της απογραφής του πληθυσμού του 1991, το εργατικό δυναμικό απασχολείται στους τρεις τομείς της οικονομίας του νομού ως εξής: στον πρωτογενή τομέα ποσοστό 36,70%, στον δευτερογενή τομέα ποσοστό 19,12% και στον τριτογενή τομέα ποσοστό 44,18%. Σε σύγκριση με το σύνολο της χώρας ο νομός απασχολεί περισσότερους εργαζομένους στον πρωτογενή (+13,97%), λιγότερους στον δευτερογενή (-1,13), ενώ το ποσοστό των απασχολούμενων στον τριτογενή τομέα είναι μικρότερο στον νομό κατά 12,84%.

Πίνακας 3.5.1.γ: Απασχόληση κατά τομέα της οικονομίας 1971,1981, 1991 (ποσοστά %)

	Ποσοστό εργαζομένων στον Πρωτογενή	Ποσοστό εργαζομένων στον Δευτερογενή	Ποσοστό εργαζομένων στον Τριτογενή
1971			
Ημαθία	54,6	20,00	20,40
Ελλάδα	40,00	27,40	32,6
1981			
Ημαθία	43,42	28,95	27,63
Ελλάδα	29,15	30,47	40,38
1991			
Ημαθία	36,70	19,12	44,18
Ελλάδα	22,73	20,25	57,02

Πηγή: Απογραφή πληθυσμού 1971, 1981 και 1991

Κατά την προηγούμενη απογραφή του πληθυσμού (1981) ο τομέας που απασχολούσε τους περισσότερους εργαζομένους ήταν ο πρωτογενής τομέας με 43,42% του δυναμικού. Ο δευτερογενής συμμετείχε με ποσοστό 28,95% και τέλος ο τριτογενής με 37,8%. Τα αντίστοιχα ποσοστά απασχόλησης για το σύνολο της χώρας ήταν: πρωτογενής 29,15%, δευτερογενής 30,47% και τέλος ο τριτογενής με 40,38%. Συγκριτικά για τις δύο χρονιές μπορούμε να παρατηρήσουμε την συρρίκνωση της απασχόλησης τόσο του πρωτογενή όσο και του δευτερογενή τομέα. Η μείωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα είναι σημαντική, της τάξης του 6,72% σε απόλυτα μεγέθη, ενώ του δευτερογενή είναι εντυπωσιακή της τάξης του 9,83%. Το γεγονός αυτό δημιουργεί μια ιδιαίτερα αρνητική εικόνα για την βιομηχανία στον νομό ενώ είναι ενδεικτική των γενικότερων τάσεων που επικρατούν στον τομέα. Η μείωση των θέσεων εργασίας στον πρωτογενή τομέα είναι αποτέλεσμα της μη φαινόμενης προοπτικής στον τομέα και της μη σωστής κατεύθυνσης έως και ανύπαρκτης κρατικής πολιτικής. Από την άλλη η μείωση των θέσεων στον δευτερογενή τομέα οφείλεται κατά ένα μεγάλο βαθμό στην πτωτική πορεία που ακολούθησαν οι βιομηχανίες κλωστοϋφαντουργίας λόγω της εποχικότητας του προϊόντος. Ακριβή στοιχεία δεν υπάρχουν, σύμφωνα όμως με πληροφορίες από τον προϊστάμενο του τελωνείου Ημαθίας, την προηγούμενη δεκαετία έφευγαν για εξαγωγή 2-3 φορτηγά την ημέρα ενώ σήμερα φεύγουν για το εξωτερικό 2-3 φορτηγά την εβδομάδα, στην καλύτερη περίπτωση. Η μείωση των θέσεων εργασίας στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα συνοδεύτηκε από αντίστοιχη αύξηση θέσεων στον τριτογενή τομέα (+16,55%). Συνολικά κατά την διάρκεια της δεκαετίας θα μπορούσαμε να πούμε πως υπάρχει μια σύγκλιση του νομού ως προς την δομή της απασχόλησης που χαρακτηρίζει το σύνολο της χώρας. Βέβαια η ενασχόληση των κατοίκων με τη γεωργία συνεχίζει να παραμένει η σημαντικότερη οικονομική δραστηριότητα.

Στον πίνακα (3.5.1.δ) (σελ. 23) φαίνεται αναλυτικά ο αριθμός των εργαζομένων ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Ο κλάδος με το δεύτερο μεγαλύτερο αριθμό απασχολούμενων μετά τον πρωτογενή είναι αυτός της δημόσιας διοίκησης και λοιπών υπηρεσιών. Ο κλάδος αυτός ομαδοποιεί τέσσερις επιμέρους κλάδους της Ε.Σ.Υ.Ε. (δημόσιας διοίκησης, εκπαίδευσης, υγείας και παροχής υπηρεσιών) ενώ φαίνεται να απασχολεί το 18,41% του συνολικού δυναμικού. Ο τρίτος κατά σειρά κλάδος είναι της μεταποίησης στον οποίο απασχολούνται 8.703 άτομα (ποσοστό 18,2%), ενώ ο αμέσως επόμενος κλάδος είναι του εμπορίου, εστιατορίων και ξενοδοχείων στον οποίο απασχολούνται 7.313 άτομα (ποσοστό 15,3%). Σε σύγκριση με το σύνολο της χώρας στον πρωτογενή τομέα (γεωργία, αλιεία, κτηνοτροφία) ο νομός απασχολεί περισσότερους εργαζομένους (+15,5%), ενώ απασχολεί λιγότερους εργαζομένους στον τομέα των τραπεζών και των

χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (-3,6%), όπως επίσης και στον τομέα των μεταφορών (-4,49%). Σε όλους του υπόλοιπους κλάδους ο νομός υπολείπεται της χώρας για ένα πολύ μικρό ποσοστό.

Πίνακας 3.5.1.δ: Κατανομή των απασχολούμενων στον Ν.Ημαθίας κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.(1991)

	Γεωργία κτηνοτροφία αλιεία	Ορυχεία λατομεία	Μεταποίηση	Ενέργεια	Κατασκευές	Εμπόριο ξενοδοχεία εστιατόρια	Μεταφορές επικοινωνίες	Τράπεζες	Δημόσια διοίκηση λοιπές υπηρεσίες	Σύνολο
Ημαθία										
Αριθμός	17544	109	8703	328	3008	7313	1179	820	8804	47808
Ποσοστό	36,7	0,22	18,2	0,7	6,3	15,3	2,46	1,71	18,41	100
Ελλάδα										
Αριθμός	806498	19317	698999	36623	245734	660365	252412	192738	719752	3632438
Ποσοστό	22,2	0,53	19,24	1,01	6,76	18,18	6,95	5,31	19,81	100

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 1991.

3.5.2 Απασχόληση κατά επαγγελματική κατηγορία

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η κατανομή των απασχολούμενων στην Ημαθία κατά κατηγορίες ατομικών επαγγελμάτων για τις δύο απογραφές 1981 και 1991.

Πίνακας 3.5.2.α: Κατανομή των απασχολούμενων στην Ημαθία κατά κατηγορίες ατομικών επαγγελμάτων για τις απογραφές 1981

1981	ΟΜΑΔΕΣ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ								
	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΙΕΥΘΥΝΟΝΤΕΣ ΚΑΙ		ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ	ΕΜΠΟΡΟΙ ΚΑΙ	ΠΑΡΟΧΗ	ΓΕΩΡΓΟΙ	ΤΕΧΝΙΤΕΣ	ΝΕΟΙ
		ΑΝΩΤΕΡΑ ΣΤΕΛΕΧΗ	ΓΡΑΦΕΙΟΥ		ΠΩΛΗΤΕΣ	ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	ΚΤΗΝΟ-ΤΡΟΦΟΙ	ΕΡΓΑΤΕΣ	
10'-14	0	0	10	30	10	60	211	90	
15-19	11	0	170	163	55	510	1157	540	
20-24	228	10	317	218	206	690	1644	451	
25-29	609	40	550	434	292	1300	2139	220	
30-34	535	60	513	404	318	1474	1934	30	
35-39	186	42	282	373	285	2191	2026	30	
40-44	354	92	245	485	323	2894	1948	0	
45-49	151	62	193	452	444	2751	1608	0	
50-54	133	91	131	393	114	2786	1395	0	
55-59	23	0	110	182	93	1591	554	10	
60-64	10	10	31	70	21	1235	150	0	
65-69	31	0	0	40	50	681	30	0	
70-74	30	0	0	30	20	391	10	0	
75-ΑΝΩ	0	0	0	0	11	140	0	0	
ΣΥΝΟΛΟ	2402	407	2552	3274	2242	18694	14806	1371	

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε.: κατανομή των απασχολούμενων στην Ημαθία κατά κατηγορίες ατομικών επαγγελμάτων για την απογραφή του 1981

Πίνακας 3.5.2.β: Κατανομή των απασχολούμενων στην Ημαθία κατά κατηγορίες ατομικών επαγγελμάτων για τις απογραφές 1991

1991	ΟΜΑΔΕΣ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ								
	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΙΕΥΘΥΝΟΝΤΕΣ ΚΑΙ		ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ	ΕΜΠΟΡΟΙ ΚΑΙ	ΠΑΡΟΧΗ	ΓΕΩΡΓΟΙ	ΤΕΧΝΙΤΕΣ	ΝΕΟΙ
		ΑΝΩΤΕΡΑ ΣΤΕΛΕΧΗ	ΓΡΑΦΕΙΟΥ		ΠΩΛΗΤΕΣ	ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	ΚΤΗΝΟ-ΤΡΟΦΟΙ	ΕΡΓΑΤΕΣ	
10'-14	0	0	1	16	6	87	58	81	
15-19	41	1	66	137	114	612	233	714	
20-24	486	15	430	481	434	1221	1699	1262	
25-29	1076	33	578	600	507	1252	1832	447	
30-34	1025	79	666	638	548	1403	2186	96	
35-39	908	108	670	640	481	1621	2247	37	
40-44	621	89	433	569	461	1793	2059	10	
45-49	338	80	257	522	355	2218	1578	4	
50-54	280	80	203	447	292	2888	1546	14	
55-59	130	30	96	363	242	2459	741	4	
60-64	56	14	24	223	128	1728	269	0	
65-69	19	0	5	53	20	390	35	0	
70-74	5	0	1	15	7	79	5	0	
75-ΑΝΩ	4	0	0	17	2	60	0	0	
ΣΥΝΟΛΟ	4989	529	3430	4721	3597	17811	14488	2669	

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.: κατανομή των απασχολούμενων στην Ημαθία κατά κατηγορίες ατομικών επαγγελμάτων για την απογραφή του 1991

Από τον πίνακα (3.5.2.γ) φαίνονται οι μεγάλες αυξήσεις στις επαγγελματικές κατηγορίες των απασχολούμενων στα επιστημονικά ελεύθερα επαγγέλματα (51,85%), όπως επίσης των απασχολούμενων στην παροχή υπηρεσιών (37,67%) και των εμπόρων και πωλητών (30,65%). Άλλες μεγάλες αυξήσεις είχαν οι Υπάλληλοι γραφείου (25,59%), οι διευθύνοντες-ανώτερα διοικητικά στελέχη (23,06%), ενώ πολύ μικρή ήταν η αύξηση στους τεχνίτες-εργάτες, χειριστές μεταφορικών μέσων (2,54%). Μείωση είχαμε όπως φαίνεται στον πίνακα μόνο στους γεωργούς, κτηνοτρόφους, υλοτόμους που σχετίζεται όπως είναι φυσικό με την

φθίνουσα πορεία του πρωτογενή τομέα, τόσο στον νομό όσο και στην χώρα γενικότερα.

Πίνακας 3.5.2.γ: Κατανομή των απασχολούμενων στην Ημαθία κατά κατηγορίες ατομικών επαγγελματιών για τις απογραφές 1981 και 1991

	1981		1991		Μεταβολή	
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό
Επιστημονικά ελεύθερα επαγγέλματα	2402	5,3	4989	9,57	2587	51,85
Διευθύνοντες, ανώτερα διοικητικά στελέχη	407	1	529	1,01	122	23,06
Υπάλληλοι γραφείου	2552	5,63	3430	6,58	878	25,59
Έμποροι, πωλητές	3274	7,23	4721	9,08	1447	30,65
Παροχή υπηρεσιών	2242	4,95	3597	6,9	1355	37,67
Γεωργοί, κτηνοτρόφοι υλοτόμοι, αλιείς	18694	41,29	17811	34,2	-883	-4,95
Τεχνίτες, εργάτες, χειριστές μεταφ.μέσων	14806	32,7	15192	29,15	386	2,54
Δεν δήλωσαν	891	1,9	1831	3,51	940	51,33
Σύνολο	45268	100	52100	100	6832	

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. Κατανομή των απασχολούμενων στην Ημαθία κατά κατηγορίες ατομικών επαγγελματιών για τις δυο απογραφές 1981 και 1991

3.5.3 Ανεργία

Ο αριθμός των ανέργων είναι 5522 άτομα (1991) έναντι 2.173 (1981) αυξήθηκε δηλαδή κατά 154% την δεκαετία 1981-91. Το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε από 4,7% το 1981 σε 10% το 1991. Το ποσοστό αυτό ανεργίας είναι σημαντικά υψηλότερο τόσο αυτού της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας (7,6%) όσο και αυτού της χώρας (8,1%).

Πίνακας 3.5.3.α: Αριθμός ανέργων και ποσοστό τους στον ενεργό πληθυσμό στην Ημαθία, Μακεδονία και Ελλάδα

ΗΜΑΘΙΑ	1971	1981	1991
Ενεργός πληθυσμός	46624	46729	55170
Ανεργοί	1996	2173	5522
Ποσοστό ανέργων στον ενεργό πληθυσμό	4,28	4,65	10,00
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ			
Ενεργός πληθυσμός	709660	768524	865584
Ανεργοί	27960	36532	71919
Ποσοστό ανέργων στον ενεργό πληθυσμό	3,93	4,75	8,30
ΕΛΛΑΔΑ			
Ενεργός πληθυσμός	3141684	3387990	3571426
Ανεργοί	101372	155274	314197
Ποσοστό ανέργων στον ενεργό πληθυσμό	3,23	4,58	8,8

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε: Οικονομικός ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός για τις απογραφές 1971, 1981 και 1991

Το ποσοστό των ανέργων τις τελευταίες τρεις δεκαετίες είναι ελαφρά μεγαλύτερο από το αντίστοιχο της Μακεδονίας και της χώρας. Ο νομός Ημαθίας παρουσιάζεται να έχει το ίδιο πρόβλημα ανεργίας με τη χώρα στο σύνολο της. Η απασχόληση του εργατικού δυναμικού χαρακτηρίζεται από έντονη εποχικότητα με περίοδο αιχμής τους καλοκαιρινούς μήνες λόγω συγκομιδής και επεξεργασίας των προϊόντων της γεωργικής παραγωγής. Από την άλλη η παρουσία ξένων στοιχείων από την Αλβανία και την πρώην Ε.Σ.Σ.Δ., είτε νόμιμη είτε παράνομη, έχει συντελέσει στο να αυξάνεται συνεχώς ο αριθμός των ανέργων.

3.6 Κοινωνικά χαρακτηριστικά

3.6.1 Επίπεδο ευημερίας του πληθυσμού

Η μελέτη των κοινωνικών χαρακτηριστικών μιας περιοχής γίνεται μέσω της μελέτης των διαφόρων δεικτών κοινωνικής ευημερίας και της εξελίξεώς τους. Για τον

λόγω αυτό επιλέχθηκαν οι εξής δείκτες: επιβατικά αυτοκίνητα ιδιωτικής χρήσεως ανά 1.000 κατοίκους, κατά κεφαλή κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας, αριθμός τηλεφωνικών συνδέσεων ανά 1.000 κατοίκους, Νοσοκομειακών κλινών ανά 1.000 κατοίκους, γιατρών ανά 1.000 κατοίκους, οδοντιάτρων ανά 1.000 κατοίκους, αριθμός φαρμακείων ανά 1.000 κατοίκους, ΑΕΠ/κάτοικο. Σε κάθε περίπτωση το επίπεδο του νομού συγκρίνεται με το αντίστοιχο της Μακεδονίας και της χώρας.

Πίνακας 3.6.1.α: Ι.Χ. ανά 1.000 κατοίκους σε απόλυτες τιμές και με βάση τον μέσο όρο της χώρας=100

Αυτοκίνητα/1000 κατοίκους	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Ημαθίας	102	106	112	120	121	123
Μακεδονίας	123	129	137	146	148	151
Ελλάδα	139	146	155	167	170	174
% με βάση Μ.Ο. Ελλάδας=100						
Ημαθίας	73,38	72,60	72,25	71,85	71,17	70,68
Μακεδονίας	88,48	88,35	88,38	87,42	87,05	86,78

Πηγή: «Επιλογή-Η Ελληνική Οικονομία 1996»

Οι τιμές του δείκτη των επιβατικών αυτοκινήτων ιδιωτικής χρήσεως ανά 1.000 κατοίκους ακολούθησε καθοδική πορεία καθ'όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου. Την τελευταία χρονιά για την οποία και υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία (το 1993) η τιμή του δείκτη κυμάνθηκε στο 70% του αντίστοιχου εθνικού μέσου όρου ενώ στη Μακεδονία ήταν 86,78%. Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε πως ο νομός και η Μακεδονία ακολουθούν την ίδια πορεία, καθοδική, σε σχέση με τον αντίστοιχο εθνικό μέσο όρο. Η μεταβολή του δείκτη για την εξεταζόμενη περίοδο ήταν της τάξης του -2,7%.

Πίνακας 3.6.1.β:Ετήσια κατά κεφαλή κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας για οικιακή χρήση (MWh)

Κατά κεφαλή κατανάλωση	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Ημαθίας	0,76	0,78	0,80	0,81	0,88	0,88	0,90
Μακεδονίας	0,87	0,88	0,91	0,91	1,00	1,02	1,03
Ελλάδα	0,85	0,87	0,90	0,89	0,98	1,03	1,01
% με βάση Μ.Ο. Ελλάδας=100							
Ημαθίας	89,41	89,65	88,88	91,01	89,79	85,43	89,10
Μακεδονίας	102,35	101,14	101,11	102,24	102,04	99,02	101,98

Πηγή: «Επιλογή-Η Ελληνική Οικονομία 1996»

Από τον πίνακα που (3.6.1.β) για την κατά κεφαλή κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας προκύπτει ότι ο νομός παρουσιάζει σαφή διαφοροποίηση από τον αντίστοιχο μέσο όρο της Μακεδονίας. Το 1993, η τιμή του δείκτη στον νομό ήταν κατά 13% μικρότερη από τον αντίστοιχο μέσο της Μακεδονίας και κατά 11% μικρότερος του μέσου όρου της χώρας. Η εξέλιξη του δείκτη κατά την διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου (1987-1993) εμφανίζει σύγκλιση με τον μέσο όρο της Μακεδονίας με ρυθμούς σταθερά ανοδικούς σε αντίθεση με την χώρα που παρουσιάζει αρκετά скаμπανεβάσματα.

Πίνακας 3.6.1.γ: Αριθμός κλινών ανά 1.000 κατοίκους (απόλυτες τιμές και με βάση τον μέσο όρο της χώρας=100)

Κλίνες/1000 κατοίκους	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Ημαθίας	2,45	2,39	2,40	2,44	2,47	2,41	2,43
Μακεδονίας	5,21	5,27	5,26	5,18	5,11	5,09	5,06
Ελλάδα	5,15	5,11	5,07	5,03	5,00	4,99	5,02
% με βάση Μ.Ο. Ελλάδας=100							
Ημαθίας	47,57	46,77	47,33	48,50	49,40	48,29	48,40
Μακεδονίας	101,16	103,94	103,74	102,98	102,20	102,00	100,79

Πηγή: «Επιλογή-Η Ελληνική Οικονομία 1996»

Αναλυτικότερα, σχετικά με τον δείκτη νοσοκομειακές κλίνες ανά 1.000 κατοίκους, ο νομός στέκεται στο 48% του εθνικού μέσου όρου. Για την εξεταζόμενη περίοδο υπάρχει μια στάσιμη κατάσταση του νομού όσον αφορά την αύξηση των κλινών κάτι που συμβαίνει τόσο στην Μακεδονία όσο και στην χώρα στο σύνολό της.

Πίνακας 3.6.1.δ: Αριθμός γιατρών ανά 1.000 κατοίκους (απόλυτες τιμές και με βάση τον μέσο όρο της χώρας=100)

Γιατροί/1000 κάτοικους	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Ημαθίας	1,69	2,04	2,27	2,31	2,13	2,10	2,19
Μακεδονίας	3,14	3,22	3,41	3,49	3,59	3,64	3,75
Ελλάδα	3,31	3,18	3,26	3,36	3,63	3,75	3,87
% με βάση Μ.Ο. Ελλάδας=100							
Ημαθίας	51,05	64,15	71,38	68,75	58,67	56,00	56,58
Μακεδονίας	94,86	101,25	104,60	103,86	98,89	97,06	96,89

Πηγή: «Επιλογή-Η Ελληνική Οικονομία 1996»

Ο δείκτης γιατροί ανά 1.000 κατοίκους στον νομό βρίσκεται στο 56% του εθνικού μέσου όρου. Για την περίοδο που εξετάζουμε υπάρχει τάση σύγκλισης του νομού με τον μέσο όρο της χώρας της τάξης του +5% από το '87 ως το '93.

Πίνακας 3.6.1.ε:Αριθμός οδοντιάτρων ανά 1.000 κατοίκους για την περίοδο 87-93 (απόλυτες τιμές και με βάση τον μέσο όρο της χώρας=100)

Οδοντίατροι/1000 κάτοικους	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Ημαθίας	0,65	0,64	0,66	0,65	0,67	0,66	0,67
Μακεδονίας	0,89	0,89	0,89	0,93	0,94	0,91	0,95
Ελλάδα	0,91	0,91	0,95	0,98	1,00	1,01	1,03
% με βάση Μ.Ο. Ελλάδας=100							
Ημαθίας	71,42	70,32	69,47	66,32	67,00	65,34	65,04
Μακεδονίας	97,80	97,80	93,68	94,89	94,00	90,09	92,23

Πηγή: «Επιλογή-Η Ελληνική Οικονομία 1996»

Για τις τιμές του δείκτη οδοντίατροι ανά 1.000 κατοίκους ο νομός Ημαθίας βρίσκεται σε χαμηλότερα επίπεδα του αντίστοιχου εθνικού μέσου όρου αλλά και του αντίστοιχου της Μακεδονίας. Η εξέλιξη του δείκτη παρουσίασε πολύ μικρές διακυμάνσεις κατά τη διάρκεια της περιόδου που εξετάζεται (μεταξύ 65% και 71% του μέσου όρου της χώρας) χωρίς τάσεις σύγκλισης, αντίθετα η μεταβολή για την περίοδο που εξετάζουμε είναι της τάξης του -6%.

Πίνακας 3.6.1.ζ:Αριθμός φαρμακείων ανά 1.000 κατοίκους για την περίοδο 87-93 (απόλυτες τιμές και με βάση τον μέσο όρο της χώρας=100)

Φαρμακεία/1000 κάτοικους	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Ημαθίας	0,60	0,61	0,66	0,67	0,69	0,68	0,69
Μακεδονίας	0,70	0,74	0,76	0,77	0,79	0,79	0,79
Ελλάδα	0,66	0,69	0,72	0,73	0,75	0,76	0,77
% με βάση Μ.Ο. Ελλάδας=100							
Ημαθίας	90,90	88,40	91,66	91,78	90,78	89,47	89,61
Μακεδονίας	106,06	107,24	105,55	105,47	105,33	103,94	102,59

Πηγή: «Επιλογή-Η Ελληνική Οικονομία 1996»

Η πυκνότητα των φαρμακείων ανά 1.000 κατοίκους στον νομό ανέρχεται στο 89% του εθνικού μέσου όρου. Η τιμή του αντίστοιχου δείκτη για την Μακεδονία είναι αρκετά μεγαλύτερη. Και στον δείκτη αυτό ο νομός παρουσιάζει μια στασιμότητα σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα. Η μεταβολή για την εν' λόγω περίοδο είναι της τάξης του -1%.

Από τον πίνακα (3.5.1.η) βλέπουμε ότι το ΑΕΠ/κάτοικο στην Ημαθία είναι αρκετά υψηλότερο της χώρας και της Κ.Μακεδονίας σε όλο το διάστημα της περιόδου 1981-1991. Το 1981 η διαφορά επί της εκατό ήταν 9,95% σε σχέση με την

χώρα και 16,54% σε σχέση με την περιφέρεια της Κ.Μακεδονίας. Το 1991 τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 8,68% σε σχέση με τη χώρα και 13,96% σε σχέση με την Κ.Μακεδονία.

Πίνακας 3.6.1.η:Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ανά κάτοικο για την περίοδο 81-91 και διαφορά επί της %

	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθία	209.959	249.687	295.142	358.097	474.375	520.455	583.838	720.337	794.144	947.002	1.170.952
Κ.Μακεδονία	180.151	220.546	250.881	318.596	398.454	462.631	517.128	628.141	733.910	860.642	1.027.427
Χώρα	190.954	236.005	277.721	339.897	415.987	487.428	545.118	655.248	773.216	903.694	1.077.405
Διαφορά επί της %	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Κ.Μακεδονία	16,54	13,21	17,64	12,39	19,05	12,49	12,9	14,67	8,2	10,03	13,96
Χώρα	9,95	5,79	6,27	5,35	14,03	6,77	7,1	9,93	2,7	4,79	8,68

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες έρευνες

Συμπερασματικά από την εξέταση όλων των παραπόνων δεικτών προκύπτει ότι για την εξεταζόμενη περίοδο ο νομός Ημαθίας παρουσιάζει μια στασιμότητα σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα. Σε πολλές περιπτώσεις παρουσιάζει και αρνητική εξέλιξη, όπως στους δείκτες αυτοκινήτων ανά 1.000 κατοίκους, οδοντιάτρων ανά 1.000 κατοίκους και φαρμακείων ανά 1.000 κατοίκους. Ανοδική πορεία ακολούθησαν μόνο οι δείκτες γιατροί ανά 1.000 κατοίκους και ο δείκτης νοσοκομειακές κλίνες ανά 1.000 κατοίκους. Όσον αφορά το ΑΕΠ/κάτοικο ο νομός παρουσιάζεται σε καλύτερα επίπεδα από αυτά της χώρας και της Περιφέρειας Κ.Μακεδονίας.

3.6.2 Επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού

Το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού είναι ίσως η κρισιμότερη παράμετρος τόσο για το επίπεδο κοινωνικής ανάπτυξης μιας περιοχής, όσο και για τις δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης. Από τον (3.6.2.α) πίνακα γίνεται σαφές ότι ο νομός στην περίοδο που εξετάζουμε έκανε σημαντικά βήματα ανόδου όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης του.

Ενώ το 1981 το ποσοστό των αναλφάβητων ήταν 9,93%, μειώθηκε κατά 4,72 μονάδες και έφτασε το 1991 στο 5,21%. Την αντίστοιχη χρονική περίοδο στην χώρα το ποσοστό μειώθηκε κατά 1,83 μονάδες, δηλαδή από 8,66% που ήταν το 1981 έπεσε στο 6,83% το 1991. Επίσης μειώθηκε και το ποσοστό αυτών που τελείωσαν την στοιχειώδη εκπαίδευση κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες από 48,90% που ήταν το 1981 σε 44,04% το 1991. Παράλληλα με την μείωση των αναλφάβητων και αυτών που τελείωσαν την στοιχειώδη εκπαίδευση, αυξάνονται οι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες (από 8,13% το '81 σε 12,22% το '91), αυτοί που τελείωσαν την Γ'τάξη δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κατά 2 ποσοστιαίες μονάδες (από 9,00% το '81 σε 11,33% το '91) και οι πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες (από 1,70% το '81 σε 4,62% το '91). Όσον αφορά το ποσοστό αυτών που δεν τελείωσαν την στοιχειώδη εκπαίδευση είχαμε μια πολύ μικρή μείωση της τάξης του 0,56%. Συμπερασματικά, ο νομός Ημαθίας στο επίπεδο εκπαίδευσης έκανε σημαντικά βήματα σύγκλισης με την χώρα. Αυτό είναι αποτέλεσμα ωρίμανσης μέσα στην Ημαθιώτικη κοινωνία, της αξίας της μάθησης και της εκπαίδευσης αλλά και η συνειδητοποίηση ότι αποτελούν σημαντικά εργαλεία στην προσπάθεια για μια καλύτερη ζωή.

Πίνακας 3.6.2.α: Ποσοστιαία κατανομή του πληθυσμού κατά επίπεδο εκπαίδευσης για τα έτη 1981-1991 στην Ημαθία και την Ελλάδα και ποσοστιαίες μεταβολές τους

	1981		1991		Ποσοστιαία μεταβολή 81-91	
	Ημαθία	Ελλάδα	Ημαθία	Ελλάδα	Ημαθία	Ελλάδα
Πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών	1,7	4,04	4,62	6,65	63,2	39,24
Πτυχιούχοι ανωτέρων σχολών	1,54	1,91	1,48	2,05	-4,05	6,82
Φοιτούν σε ανώτερα ή ανωτάτη σχολή	0,84	1,9	1,69	2,79	50,29	31,89
Απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης	8,13	13,67	12,22	20,65	33,46	33,76
Τελείωσαν τουλάχιστο την Γ' τάξη 6ου σχολείου μέσης εκπαίδευσης	9,03	9,97	11,33	10,77	20,56	7,45
Απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσης	48,9	44,15	44,08	39,63	-11,035	-11,38
Δεν τελείωσαν στοιχειώδη εκπαίδευση	19,93	15,7	19,37	10,63	-2,89	-47,74
Αναλφάβητοι	9,93	8,66	5,21	6,83	-90,59	-26,7
Σύνολο	100	100	100	100		

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε. Πληθυσμός ηλικίας 10 και άνω κατά φύλο, ομάδες ηλικιών και επίπεδο εκπαίδευσης, απογραφές πληθυσμού 1981-1991

Από τον πίνακα (3.6.2.β) γίνεται αντιληπτό ότι η ομάδα που παρουσίασε την μεγαλύτερη άνοδο στο επίπεδο εκπαίδευσης είναι αυτή των γυναικών. Οι αναλφάβητες γυναίκες παρουσίασαν μείωση 3,5 ποσοστιαίων μονάδων, από 7,31% το 1981 σε 3,81% το 1991. Αντίστοιχα οι άνδρες παρουσίασαν κι αυτοί μείωση 1 μόνο ποσοστιαίας μονάδας. Άξιοι σχολιασμού είναι επίσης και ο διπλασιασμός των γυναικών, απόφοιτων μέσης εκπαίδευσης από 3,60% το '81 σε 6,33% το '91, όταν για την ίδια περίοδο το ποσοστό των ανδρών αυξήθηκε κατά 1 μονάδα. Οι γυναίκες πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών παρουσίασαν αύξηση για την περίοδο που εξετάζουμε 2 ποσοστιαίων μονάδων (από 0,45% το '81 σε 2,38% το '91) ενώ οι άνδρες 1 ποσοστιαίας μονάδας (από 1,24% το '81 σε 2,24% το '91). Μικρή αύξηση της τάξης του +0,40% παρουσίασαν οι γυναίκες που δεν τελείωσαν την στοιχειώδη εκπαίδευση σε αντίθεση με τους άνδρες που παρουσίασαν μείωση της τάξης του 1%. Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η δεκαετία αυτή ανήκε στις γυναίκες οι οποίες έκαναν δυναμική είσοδο στον τομέα της εκπαίδευσης. Αυτό οφείλεται κατά μεγάλο βαθμό στην αλλαγή των ρόλων στην κοινωνία μας, όπου η γυναίκα από το κατεστημένο της νοικοκυράς πέρασε στο στάδιο της εργαζόμενης-μητέρας αλλά και στο γεγονός ότι στον νομό υπερτερούν αριθμητικά οι γυναίκες των ανδρών..

Ο παρακάτω πίνακας (3.5.2.γ) είναι ιδιαίτερα κατατοπιστικός όσον αφορά την αναλογία μαθητών και διδακτικού προσωπικού και αποτελεί ένα χαρακτηριστικό των όρων κάτω από τους οποίους πραγματοποιείται το μάθημα στα διάφορα δημόσια σχολεία. Προκύπτει λοιπόν ότι τόσο ο νομός Ημαθίας όσο και η Μακεδονία παρουσιάζουν σχεδόν τους ίδιους αριθμούς μαθητών ανά διδακτικό προσωπικό σε σχέση με τη χώρα στο σύνολο της, δηλαδή το μάθημα πραγματοποιείται κάτω από καλές συνθήκες. Επίσης προκύπτει ότι δεν υπάρχουν ελλείψεις διδακτικού προσωπικού στην περιοχή (στην περίπτωση αυτή η αναλογία θα κυμαινόταν σε υψηλότερα επίπεδα). Αξιοσημείωτο είναι η απότομη άνοδος των μαθητών που

συνεχίζουν στο Λύκειο και που είναι της τάξεως του 24% για τον νομό, 33% για την Μακεδονία, και 25% για την χώρα.

Πίνακας 3.6.2.β: Ποσοστιαία κατανομή του πληθυσμού κατά φύλλο και επίπεδο εκπαιδεύσεως για τα έτη 1981-1991 στην Ημαθία και ποσοστιαίες μεταβολές τους

	1981			1991			Ποσοστιαία μεταβολή 81-91	
	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
Πτυχιούχοι ανωτατων σχολών	1,24	0,45	1,69	2,24	2,38	4,62	1,00	1,93
Πτυχιούχοι ανωτερων σχολών	0,69	0,62	1,31	0,71	0,76	1,47	0,02	0,14
Φοιτούν σε ανωτερα η ανωτάτη σχολή	0,52	0,33	0,85	0,93	0,75	1,68	0,41	0,42
Απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης	4,62	3,60	8,22	5,89	6,34	12,23	1,27	2,74
Τελείωσαν τουλάχιστο την Γ' τάξη του σχολείου μέσης εκπαίδευσης	5,38	3,62	9,00	6,06	5,29	11,35	0,68	1,67
Απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσεως	24,73	24,17	48,90	21,97	22,09	44,06	-2,76	-2,08
Δεν τελείωσαν στοιχειώδη εκπαίδευση	9,72	10,41	20,13	8,56	10,83	19,39	-1,16	0,42
Αναλφάβητοι	2,60	7,30	9,90	1,39	3,81	5,20	-1,21	-3,49
Σύνολο	49,5	50,5	100	47,75	52,25	100		

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε. Πληθυσμός ηλικίας 10 και άνω κατά φύλο, ομάδες ηλικιών και επίπεδο εκπαίδευσης, απογραφές πληθυσμού 1981-1991

Πίνακας 3.6.2.γ: Ποσοστό νέων που συνεχίζουν τη μόρφωσή τους σε Γυμνάσιο, Λύκειο καθώς και δείκτης αναλογίας μαθητών προς καθηγητές για την περίοδο 87-91.

Ημαθία	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Μαθητές Δημοτικών/Διδακτικό Προσωπικό Δημοτικών	23,24	22,73	21,66	18,93	18,50	17,71
Μαθητές Γυμνασίων/Διδακτικό προσωπικό Γυμνασίων	18,56	16,84	16,52	16,61	15,54	15,64
Μαθητές Λυκείων/Διδακτικό Προσωπικό Λυκείων	15,36	13,88	13,03	12,71	12,82	16,41
Ποσοστό μαθητών Δημοτικού που συνεχίζουν στο Γυμνάσιο	51,35	50,10	51,83	54,83	56,21	59,12
Ποσοστό μαθητών Γυμνασίου που συνεχίζουν στο Λύκειο	54,50	36,15	48,59	49,67	51,07	75,23
Μακεδονία	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Μαθητές Δημοτικών/Διδακτικό Προσωπικό Δημοτικών	23,09	22,38	20,49	19,46	18,71	18,26
Μαθητές Γυμνασίων/Διδακτικό προσωπικό Γυμνασίων	17,76	17,12	16,19	15,44	15,21	14,85
Μαθητές Λυκείων/Διδακτικό Προσωπικό Λυκείων	15,09	14,37	13,77	13,49	13,47	16,41
Ποσοστό μαθητών Δημοτικού που συνεχίζουν στο Γυμνάσιο	52,79	52,83	55,78	53,98	54,78	57,43
Ποσοστό μαθητών Γυμνασίου που συνεχίζουν στο Λύκειο	54,87	48,96	55,04	56,41	57,16	90,81
Ελλάδα	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Μαθητές Δημοτικών/Διδακτικό Προσωπικό Δημοτικών	22,84	22,26	20,97	19,65	19,48	18,25
Μαθητές Γυμνασίων/Διδακτικό προσωπικό Γυμνασίων	17,44	16,84	16,1	15,37	14,97	14,72
Μαθητές Λυκείων/Διδακτικό Προσωπικό Λυκείων	14,84	14,29	14,02	13,69	13,52	15,53
Ποσοστό μαθητών Δημοτικού που συνεχίζουν στο Γυμνάσιο	51,55	51,49	52,81	53,06	52,13	56,62
Ποσοστό μαθητών Γυμνασίου που συνεχίζουν στο Λύκειο	59,33	54,21	59,65	60,97	61,78	87,27

Πηγή: «Επιλογή-Η Ελληνική Οικονομία 1996»

Στα πλαίσια της παραπάνω ανάλυσης προκύπτει ότι ο νομός Ημαθίας έχει αρκετά ικανοποιητικό επίπεδο εκπαίδευσης αν γίνει σύγκριση με τους μέσους δείκτες της χώρας. Το ποσοστό αναλφάβητων μειώθηκε σημαντικά ενώ οι απόφοιτοι της δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αυξήθηκαν σε ικανοποιητικό επίπεδο. Το σίγουρο είναι ότι υπάρχουν αρκετά περιθώρια ανόδου του επιπέδου εκπαίδευσης και προς αυτό το σκοπό θα βοηθήσει αρκετά ο θεσμός των Ι.Ε.Κ.

3.7 Ιστορικοί - Πολιτισμικοί Πόροι

Ο νομός διαθέτει μια πλούσια πολιτιστική παράδοση και ιστορία, η οποία ξεκινά από την παλαιολιθική εποχή, καλύπτει την αρχαιότητα και τους βυζαντινούς χρόνους και φτάνει μέχρι σήμερα. Η παράδοση αυτή έχει αποτυπωθεί στο χώρο με μια σειρά μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και παραδοσιακών οικισμών που προσδίδουν ποιότητα στο ανθρωπογενές περιβάλλον και ποικίλουν τη φυσιογνωμία της περιοχής. Σημαντικοί για την εγκατάσταση πληθυσμών υπήρξαν η γεωστρατηγική θέση, ο φυσικός πλούτος, οι επικοινωνιακές δυνατότητες και το ανάγλυφο.

Πίνακας 3.7.α: Οι αρχαιολογικοί χώροι του ν.Ημαθίας.

	Επαρχία	Ονομασία αξιοθέατων
1	Βέροιας	Τα ερείπια του τείχους της πόλης
2	Βέροιας	Η εκκλησία του Αγίου Ιωάννη του Θελόγου 12ου αι.
3	Βέροιας	Η εκκλησία του Χριστού 12ου αι.
4	Βέροιας	Μακεδονικός τάφος δίπλα στην γέφυρα του Αλιάκμονα
5	Βέροιας	Η Εβραϊκή συνοικία του Μπαρμπούτα
6	Βέροιας	Αρχαιολογικός χώρος Βεργίνας
7	Βέροιας	Ο Μακεδονικός τάφος της μεγάλης Τούμπας στην Βεργίνα
8	Βέροιας	Ο τάφος με την αρπαγή της Περσεφόνης στην Βεργίνα
9	Βέροιας	Ο Τάφος του πρίγκιπα στην Βεργίνα
10	Βέροιας	Η Παλαιοχριστιανική Βασιλική στα Παλατίσια
11	Βέροιας	Το Μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου στην Βεργίνα
12	Βέροιας	Ο Ναός της Μητέρας των Θεών στη Λευκόπετρα
13	Νάουσα	Ο Τάφος της Κρίσης στα Λευκάδια
14	Νάουσα	Ο Τάφος των Ανθεμίων στα Λευκάδια
15	Νάουσα	Ο Τάφος του Κινχ στα Λευκάδια
16	Νάουσα	Ο Τάφος του Λύσωνος και του Καλλικλέους στα Λευκάδια
17	Νάουσα	Το σπήλαιο Σαράντα Ουτάδες με σταλακτίτες και σταλαγμίτες
18	Νάουσα	Τα ερείπια ρωμαϊκής βίλλας στη θέση Μπαλτανέτο
19	Νάουσα	Τα ερείπια ρωμαϊκών κτιρίων στη θέση Τσιφλίκι
20	Βέροια	Ο Νεολιθικός οικισμός στη Νικομήδεια
21	Νάουσα	Το νεολιθικό σπήλαιο στο Ροδοχώρι

Πηγή: Τουριστικός οδηγός Ελλάδος 1996.

Η κατοίκηση στην περιοχή τοποθετείται στους προϊστορικούς χρόνους. Εδώ αποκαλύφθηκε ένας από τους αρχαιότερους αγροτικούς οικισμούς της Ευρώπης, η Νέα Νικομήδεια, ενώ σποραδικά ευρήματα από άλλες θέσεις της περιοχής παρέχουν πληροφορίες για την ζωή και την οικονομία της περιοχής που ήταν συνδεδεμένη με την γεωργία και την κτηνοτροφία. Ιδιαίτερη ακμή γνώρισε η περιοχή την περίοδο των Αυτοκρατορικών Χρόνων χάρη στην Εγνατία οδό, που συνέβαλε στην ακμή του εμπορίου. Γίνεται μετά την Θεσσαλονίκη, η δεύτερη πόλη της Μακεδονίας, μια πόλη πολυάνθρωπη, με πλούσια άρχουσα τάξη εμπόρων και γαιοκτημόνων και πολλούς ξένους ιδίως Ρωμαίους και Ιουδαίους, την κοινότητα των οποίων επισκέπτεται το 48-49 ο Απόστολος Παύλος (το Βήμα από το οποίο μίλησε σώζεται μέχρι σήμερα).

Ο σημερινός νομός αντιστοιχεί στην αρχαία περιοχή, πρώτο σταθμό των Αργεαδών Μακεδόνων, που εγκαταστάθηκαν στις πλαγιές των Πιερίων και έθεσαν τα

θεμέλια του βασιλείου τους με πρώτη πρωτεύουσα τις Αιγές. Οι Αιγές υπήρξαν η πρωτεύουσα του Μακεδονικού βασιλείου από τον καιρό της δημιουργίας του ως το 400 π.χ. περίπου, που ο Αρχέλαος μετέφερε την έδρα της διοίκησης του στην Πέλλα. Ωστόσο και μετά από αυτό, η παλαιά πρωτεύουσα εξακολούθησε να είναι το ιερό κέντρο, το λίκνο της βασιλικής δυναστείας, ο τόπος όπου βρίσκονταν τα ιερά και οι τάφοι των βασιλιάδων που εξακολούθησαν να θάβονται εκεί ακόμη και μετά το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Ο ποταμός Αλιάκμονας στάθηκε η αρτηρία ζωής για τους κατοίκους της Μακεδονίας, αποτελούσε το Ιερό Ποτάμι τους και ήταν αντικείμενο λατρείας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με μαρτυρίες των αρχαιολόγων στην περιοχή της Βεργίνας και συγκεκριμένα ανάμεσα στην Βεργίνα και τα Παλλατίτσια υπάρχουν υψώματα με αρχαιολογικό ενδιαφέρον. Σήμερα γίνεται προσπάθεια μέσω της Νομαρχίας Ημαθίας να αναδειχθεί η περιοχή της Βεργίνας με στόχο την προσέλκυση τουριστών ενώ παράλληλα εκτελούνται και σημαντικά έργα υποδομής για την καλύτερη εξυπηρέτηση των επισκεπτών. Σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση είναι και η κατασκευή του Μουσείου της Βεργίνας όπου θα συγκεντρωθούν εκεί όλα τα αρχαιολογικά ευρήματα της περιοχής, τα περισσότερα από τα οποία φιλοξενούνται στο Μουσείο της Θεσσαλονίκης. Συνοπτικά τα σημαντικότερα μνημεία της Ημαθίας είναι τα εξής:

3.7.1 Αρχαιολογικός χώρος Βεργίνας

Ο αρχαιολογικός χώρος βρίσκεται δίπλα στο χωριό Βεργίνα 12 χλμ. ΝΑ από τη Βέροια. Στα ανατολικά του σημερινού χωριού στα υψώματα που εκτείνονται ανάμεσα στη Βεργίνα και στα γειτονικά Παλατίτσια, ανακαλύφθηκε αρχαία πόλη που σήμερα με σιγουριά ταυτίζεται με τις Αιγές την πρώτη πρωτεύουσα του Μακεδονικού βασιλείου. Για μια χιλιετία περίπου ήταν πρωτεύουσα της Μακεδονίας. Γύρω στα μέσα του 2ου αι. π.χ. η πόλη καταστρέφεται από φωτιά, πράγμα που σχετίζεται με τη κατάληψη από τους Ρωμαίους. Οι ανασκαφές στην περιοχή της Βεργίνας είχαν αρχίσει το 1861 από τον Γάλλο αρχαιολόγο L.Heuzey και συνεχίστηκαν μεταπολεμικά από τους καθηγητές Μ.Ανδρόνικο και Γ.Μπακαλάκη.

Σε μικρή απόσταση νοτιοανατολικά του χωριού Βεργίνας ήταν χτισμένο το ανάκτορο της αρχαίας πρωτεύουσας. Η ανασκαφή του άρχισε από τον L.Heuzey. Δυστυχώς, από το 1860 ως το 1938 που ξανάρχισαν οι ανασκαφές οι κάτοικοι της περιοχής χρησιμοποίησαν μέρος από το έτοιμο οικοδομικό υλικό που πρόσφερε το ανάκτορο, προκειμένου να χτίσουν τα σπίτια τους, με αποτέλεσμα να διασωθεί μόνο ένα τμήμα του τοίχου του κτιρίου. Πολύ κοντά στη βόρεια πλευρά του ανακτόρου αποκαλύφθηκε το θέατρο της πόλης και 80 μέτρα μακρύτερα το Ιερό της Ευκλείας. Στην περιοχή της Μεγάλης Τούμπας βρέθηκαν τρεις τάφοι και ένα μικρό οικοδόμημα. Ο μεγαλύτερος τάφος θεωρείται ότι ανήκει στον Φίλιππο Β'. Στην περιοχή δεν υπάρχουν ξενοδοχεία, παρά μόνο εστιατόρια (Λ.Θεοδώρου, Β.Γκάτζιου, 1993).

3.7.2 Ο Νεολιθικός Συνοικισμός, η εκκλησία του Αγίου Ιωάννη και του Χριστού.

Ο νεολιθικός συνοικισμός που μαζί με το θεσσαλικό Σέσκλο είναι ο αρχαιότερος γνωστός αγροτικός οικισμός της Ευρώπης. Χτισμένος δίπλα στο ποτάμι ο οικισμός είχε ευρύχωρα ορθογώνια σπίτια φτιαγμένα με πασσάλους και πλιθιά. Τα ευρήματα μπορείτε να τα δείτε στο μουσείο της Θεσ/νίκης. Η εκκλησία του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου παρουσιάζει ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες που χρονολογούνται γύρω στα 1200 μ.χ. και του Χριστού της πιο γνωστής βεροιώτικης εκκλησίας, οι τοιχογραφίες της οποίας αποτελούν άριστης ποιότητας δείγμα παλαιολογικής ζωγραφικής. Όπως μας πληροφορεί η κτητορική επιγραφή που

χρονολογεί το σύνολο στα 1315 μ.χ., η αγιογράφηση της εκκλησίας ήταν έργο του Θεσσαλονικιέα Καλιέργη που ονομάζει τον εαυτό του «όλης Θεσσαλίας Άριστον ζωγράφων» (Διακοπές, 1996).

3.7.3 Πολιτιστικές εκδηλώσεις

Στην Ημαθία πραγματοποιούνται πολλές πολιτιστικές εκδηλώσεις, κατά την διάρκεια ολόκληρης της χρονιάς, που περιλαμβάνουν όλο το φάσμα της καλλιτεχνικής δημιουργίας(θέατρο, μουσική, χορό, εικαστικά κ.λ.π.). Τις εκδηλώσεις διοργανώνουν κυρίως τα πολιτιστικά κέντρα των Δήμων και οι πολιτιστικοί σύλλογοι της περιοχής, που διατηρούν πολυάριθμα τμήματα όλο το χρόνο σε πολλές μορφές της τέχνης. Το Κέντρο Πολιτιστικών πρωτοβουλιών της Βέροιας, που έχει ενταχθεί στο Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων, η Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού και το Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Βέροιας, αποτελούν οργανισμούς με καθημερινή παρουσία στο χώρο των εκδηλώσεων. Οι κυριότερες πολιτιστικές εκδηλώσεις που γίνονται εδώ είναι:

- Το καρναβάλι της Νάουσας. Κάθε χρόνο την Αποκριά, η Νάουσα ζει στο ρυθμό του Καρνάβαλου, με μασκαράδες, χορό και γλέντι. Οι "Γενίτσαροι και οι Μπούλες", δεικνύοντας το αρχέγονο έθιμο που ενώνει τη λατρεία του Διονύσου με τη σημερινή εποχή, εντυπωσιάζουν τους επισκέπτες. Εκδηλώσεις για το καρναβάλι πραγματοποιούνται και σε άλλες περιοχές του νομού, όπως στο Δήμο Μελίκης, στο Μακροχώρι και την Κρύα Βρύση.
- Στις αρχές του Ιουλίου, πραγματοποιείται στην Νάουσα το Διεθνές Φεστιβάλ του Πυρσού και του CIOF, με πλήθος χορευτικών συγκροτημάτων από ολόκληρο τον κόσμο.
- Το καλοκαίρι-και ιδιαίτερα τον Αύγουστο και Σεπτέμβριο- έχουμε και τις κορυφαίες πολιτιστικές εκδηλώσεις, τα Ημαθιώτικα, κατά το διάστημα των οποίων προγραμματίζονται γεγονότα σε όλες τις περιοχές της Ημαθίας.
- Τα Αναστενάρια στη Μελίκη, αυτό το πολύ παλιό έθιμο της πυροβασίας, συγκεντρώνουν κάθε χρόνο πολλούς επισκέπτες.
- Τέλος σε όλο το διάστημα του έτους, έχουμε τις τοπικές γιορτές κάθε περιοχής με το γνωστό πανηγύρι, που συνοδεύεται από ποικίλες εκδηλώσεις (Διεύθυνση Τουρισμού Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1992).

3.8 Χρήσεις γης

3.8.1 Γεωργία

Το καλλιεργούμενο έδαφος της ορεινής και ημιορεινής ζώνης είναι μάλλον φτωχό, επικλινές και με συχνές διαβρώσεις. Ολόκληρη η περιοχή είναι πλούσια σε υδάτινους πόρους, επιφανειακούς και υπόγειους. Γενικότερα ο νομός μπορεί να χαρακτηριστεί ότι έχει ένα αξιόλογο εδαφικό αλλά και υδατικό δυναμικό το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί μέσω των παραγωγικών (εκτατικών και εντατικών) καλλιεργειών.

Στα πλαίσια του γεωργικού τομέα μπορεί να συμπεριληφθεί και ο τομέας της δασοπονίας. Ο νομός Ημαθίας, αποτελεί έναν από τους πλέον δασοκαλυμένους και δασοπαραγωγικούς νομούς της χώρας. Βέβαια θα πρέπει να τονιστεί ότι υπάρχουν τόσο δάση πλουτοπαραγωγικά όσο και αισθητικά τα οποία θα πρέπει να προστατευθούν.

3.8.2 Βιομηχανία

Ο νομός Ημαθίας που ως επί το πλείστον είναι γεωργικός είναι φυσικό να έχει δημιουργήσει μια σημαντική υποδομή που να εξαρτάται από το πρωτογενή τομέα αλλά ιδιαίτερα από τη γεωργία. Πρόκειται κυρίως για μεταποιητικές μονάδες οι οποίες αποτελούν βιομηχανίες εθνικής κλίμακας.

Ταυτόχρονα υπάρχουν και άλλες μεγάλες βιομηχανικές μονάδες οι οποίες δεν είναι συνδεδεμένες με το πρωτογενή τομέα. Σημαντική θέση σ'αυτή την κατηγορία κατέχει ο κλάδος της κλωστοϋφαντουργίας ο οποίος βρίσκεται σε ύφεση.

3.8.3 Τουρισμός

Ο νομός Ημαθίας διαθέτει πολλούς και αξιόλογους τουριστικούς πόρους. Παρόλα αυτά συμπεριλαμβάνονται στους νομούς με τη χαμηλότερη τουριστική κίνηση. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχει μια στρατηγική όχι μόνο ανάπτυξης αλλά και προώθησης του τουρισμού.

Ένα πρώτο βήμα θα ήταν η οριοθέτηση των περιοχών που προορίζονται για τουριστική χρήση και αξιοποίηση με σκοπό τη διαφύλαξη και αξιοποίηση των φυσικών και κατ'επέκταση των τουριστικών, την προστασία και ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων καθώς και την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που θα δώσουν ώθηση στην τουριστική ανάπτυξη του νομού.

3.8.4 Ζώνες Ειδικών Χρήσεων

Στο νομό δεν υπάρχουν θεσμοθετημένες ζώνες Ειδικών Χρήσεων. Μόνο η περιοχή που βρίσκεται μεταξύ των ποταμών Αλιάκμονα και Λουδία έχει οριοθετηθεί και προστατεύεται από τη συνθήκη του RAMSAR. Είναι επίσης βέβαιο ότι θα ενταχθούν δύο ακόμη περιοχές του νομού στο δίκτυο «Φύση 2000». Η μία περιοχή είναι το όρος Βέρμιο. Το ενδιαφέρον της περιοχής έγκειται στην πλούσια ποικιλία της βλάστησης και της χλωρίδας. Από τους 17 καταγραφέντες τύπους οικοτόπων οι τέσσερις αποτελούν ειδικής προτεραιότητας. Στα πλαίσια του παραπάνω δικτύου προτάθηκε να ενταχθεί και η περιοχή «Στενά του Αλιάκμονα» λόγω του ότι καταγράφηκαν και εδώ σημαντικοί οικοτόποι. Ταυτόχρονα η περιοχή κινδυνεύει σημαντικά από λατομεία και κατασκευαστικά έργα, τα οποία απειλούν την οικολογική της ισορροπία.

Όσο αφορά τα υπόλοιπα είδη ζωνών που καθορίζουν κατά κύριο λόγο την χωροθέτηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων όπως λ.χ οι Ζώνες Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων (Ζ.Α.Π.Δ), δεν υπάρχει καμία τέτοια θεσμοθετημένη ζώνη.

Από τις προτάσεις Χωροταξικής Οργάνωσης που είχαν γίνει το 1984 για όλους τους νομούς της Ελλάδας, είχε γίνει μια προσπάθεια για την οριοθέτηση ζωνών προστασίας περιβάλλοντος και ζωνών ειδικού σχεδιασμού. Βέβαια οι προτεινόμενες ζώνες αποσκοπούσαν κυρίως στην προστασία του περιβάλλοντος και του αρχαιολογικού πλούτου της περιοχής, τα οποία βρισκόταν σε πλήρη εγκατάλειψη. Σύμφωνα με την παραπάνω λογική προτάθηκαν κάποιες ΖΟΕ, τόσο γύρω από τα μεγάλα οικιστικά κέντρα όσο και γύρω από τις περιοχές που θεωρήθηκαν υψηλής παραγωγικότητας. Παρόλη την ουσιαστική προσπάθεια που είχε γίνει, τίποτα από τα παραπάνω δεν θεσμοθετήθηκε και δεν εφαρμόστηκε στην πράξη.

Γι'αυτό το λόγο ο νομός, εάν εξαιρέσουμε τις τρεις ζώνες προστασίας περιβάλλοντος οι οποίες ας σημειωθεί ότι δεν προέκυψαν από έναν καθολικό σχεδιασμό, «στερείται στρατηγικής καθορισμού και ελέγχου χρήσεων γης και ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων». (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997)

3.9 Διοικητική διάρθρωση

Με διάταγμα του 1915 η Μακεδονία διαιρέθηκε σε 5 νομούς (Θεσσαλονίκης, Κοζάνης, Φλώρινας, Σερρών και Δράμας), η Ήπειρος σε 2, τα νησιά του Αιγαίου σε 3 και η Κρήτη σε 4 νομούς.

Κάθε νομός διαιρέθηκε σε Υποδιοικήσεις (εκτός από τους νομούς των Νησιών του Αιγαίου και της Κρήτης).

Ο σημερινός νομός αποτέλεσε την Υποδιοίκηση Βέροιας, που ανήκε στο νομό Θεσσαλονίκης και στην Γενική Διοίκηση Μακεδονίας. Η υποδιοίκηση Βέροιας από το 1946 αποσπάστηκε από τον νομό Θεσσαλονίκης και αποτέλεσε τον Ημαθίας.

Όπως και για το σύνολο της Ελλάδας έτσι και για το Ν.Ημαθίας η κατάσταση παραμένει στάσιμη για πολλές δεκαετίες. Το 1984 με τις διατάξεις του Ν.1416/84, της υπ'αριθμ.60823/7-6-1990 Κ.Υ.Α των υπουργών Εσωτερικών, Εθνικής Οικονομίας και Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, ΦΕΚ Β' 380/25 -6-1990 ο νομός Ημαθίας διαιρείται σε 15 Γεωγραφικές Ενότητες. Στη συνέχεια με το άρθρο 1 του Ν.1622/86 ο νομός διαιρέθηκε ξανά σε 2 Επαρχίες (Ημαθία, Νάουσας) και σε 14 συνολικά Γεωγραφικές Περιοχές.(11 ανήκαν στην Επαρχία Ημαθίας και 3 στην Επαρχία Νάουσας).

Μετά από μια πορεία αναγνωρίσεων, αποσπάσεων συνενώσεων, κλπ οι 2 Δήμοι και 24 Κοινότητες έγιναν 6 Δήμοι και 53 Κοινότητες και με τις τελευταίες διατάξεις του άρθρου 48 του Ν.2218/94, ο νομός διαιρέθηκε σε 9 εδαφικές περιφέρειες, όπου καθορίστηκαν οι ονομασίες και οι έδρες των συνδέσμων «συμβουλίων περιοχής».

Σήμερα όμως με τον τελευταίο νόμο «Σχέδιο Καποδίστριας» ο νομός διαιρέθηκε σε 12 Δήμους, τους εξής:

1. **Δ.Αλεξάνδρειας:** αποτελούμενη από τον Δ.Αλεξάνδρειας και τις κοινότητες, Βρυσακίου, Καμποχωρίου, Λουτρού, Νεοχωρίου και Νησίου.
2. **Δ.Ανθεμίων:** αποτελούμενη από τις κοινότητες Κοπανού (έδρα του νέου Δήμου), Επισκοπής, Λευκαδίων, Μαρίνης, Μονοσπίτων, Χαριέσσης.
3. **Δ.Αντιγονιδών:** αποτελούμενη από τις κοινότητες Καβασίων (έδρα του νέου Δήμου), Επισκοπής, Κεφαλοχωρίου, Ξεχασμένης, Παλαιού Σκυλιτσίου, Σταυρού.
4. **Δ.Αποστόλου Παύλου:** αποτελούμενη από τις κοινότητες Μακροχωρίου (έδρα του νέου Δήμου), Διαβατού, Κουλούρας, Λυκογιάννης, Νέας Νικομήδειας
5. **Δ.Βεργίνας:** αποτελούμενη από τις κοινότητες Βεργίνας (έδρα του νέου Δήμου), Παλατιτσίων, Συκέας, Μετόχι
6. **Δ.Βεροίας:** αποτελούμενη από τον Δ.Βεροίας, και τις κοινότητες, Γεωργιανών, Καστανιάς, Κάτω Βερμίου, Κουμαριάς, Ράχης, Τριποτάμου, Αγ.Βαρβάρα, Ανώματα, Αμμος, Προφήτης Ηλίας.
7. **Δ.Δοβρά:** αποτελούμενη από τις κοινότητες Αγ.Γεωργίου (έδρα του νέου Δήμου), Αγ.Μαρίνης, Πατρίδος, Τριλόφου, Φυτειάς
8. **Δ.Ειρηνούπολης:** προϋπήρχε από το 1984.
9. **Δ.Μακεδονίδος:** αποτελούμενη από τις κοινότητες Ριζωμάτων (έδρα του νέου Δήμου), Δασκίου, Πολυδένδρου, Σφηκιάς
10. **Δ.Μελίκης:** αποτελούμενη από τις κοινότητες Μελίκης (έδρα του νέου Δήμου), Αγκαθιάς, Κυψέλης, Προδρόμου
11. **Δ.Ναούσης:** αποτελούμενη από τον Δ.Ναούσης και τις κοινότητες Αρκοχωρίου, Γιαννακοχωρίου, Ροδοχωρίου, Στενήμαχου

12. Δ.Πλατέος: αποτελούμενη από τις κοινότητες Πλατέος (έδρα του νέου Δήμου), Κλειδίου, Κορυφής, Πλατάνου, Πρασινάδας, Τρικάλων (Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης, 1998).

3.10 Συμπέρασμα

Ο νομός κατά την περίοδο 1971-1991 παρουσίασε αύξηση του πληθυσμού του κατά 18,48%. Το 1991 το 50,6% του πληθυσμού το αποτελούσαν οι γυναίκες και το 49,3 οι άνδρες. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο δείκτης γήρανσης όπου το 1981 ήταν 0,44 και το 1991 έφθασε το 1,04, σε αντίθεση με τους δείκτες εξάρτησης και αντικατάστασης που για το σύνολο του νομού παρέμειναν περίπου στα ίδια επίπεδα. Ανησυχητικό είναι το φαινόμενο της αύξησης της ανεργίας στον νομό όπου από 4,28% που ήταν το 1971 έφθασε τα 10% το 1991. Ευχάριστο από την άλλη είναι η μείωση των αναλφάβητων στον νομό και αύξηση των αποφοίτων της δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η μικρή απόσταση από την πόλη της Θεσσαλονίκης όπου συσσωρεύονται πολλά τριτοβάθμια δημόσια και μη εκπαιδευτικά ιδρύματα δίνει την δυνατότητα σε πολλούς νέους να προχωρήσουν πέρα από τα όρια του λυκείου και να συνεχίσουν στους τομείς που αυτοί επιθυμούν. Δημιουργείται έτσι μια ανθρώπινη παραγωγική βάση καλά καταρτισμένη και έτοιμη να προσφέρει τις υπηρεσίες της στην παραγωγική διαδικασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΗΜΑΘΙΑΣ

4.1 Εισαγωγή

Η οικονομία του νομού Ημαθίας βασίζεται στην αναπτυγμένη αγροτική (κυρίως γεωργική) παραγωγή, τη βιομηχανία και τη βιοτεχνία. Η αγροτική οικονομία του νομού σημείωσε μεγάλη ανάπτυξη μετά την εκτέλεση μεγάλων αποξηραντικών, εγγειοβελτικών και αρδευτικών έργων, που επέτρεψαν την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών. Εγκαταλείφθηκε η πατροπαράδοτη μικρής απόδοσης καλλιέργεια των σιτηρών και εφαρμόστηκαν νέες καλλιέργειες αποδοτικότερων προϊόντων, όπως των φρούτων (ροδάκινων, μήλων, αχλαδιών), μεγάλο μέρος των οποίων εξάγεται, του βαμβακιού των ζαχαρότευτλων, του αραβόσιτου, των κηπευτικών και των κτηνοτροφών. Η αύξηση και η αναδιάρθρωση της γεωργικής παραγωγής οδήγησε και στην ίδρυση διαφόρων βιομηχανιών επεξεργασίας και εξευγενισμού γεωργικών προϊόντων, καθώς και άλλων βιομηχανιών, όπως είναι το εργοστάσιο ζάχαρης στο Πλατύ, τα εργοστάσια υφαντουργίας στη Νάουσα, και στη Βέροια, γαλακτομικών προϊόντων στην Αλεξάνδρεια κ.λ.π. Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής του νομού έπαιξαν οι πρόσφυγες από την Μικρά Ασία, τον Πόντο, και τη Βουλγαρία που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή μετά το 1922.

Η ανάπτυξη της καλλιέργειας κτηνοτροφών έδωσε ώθηση στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας, κυρίως των βοοειδών και των χοίρων.

Ο νομός Ημαθίας θεωρείται, παρά την μικρή του έκταση, ως ένας από τους παραγωγικότερους της Ελλάδας. Υπάρχουν ακόμη μεγάλες δυνατότητες για την παραπέρα ανάπτυξή του, τόσο στον γεωργικό όσο και στον βιομηχανικό τομέα, ενώ ανεξερεύνητος και ανεκμετάλλευτος παραμένει ο ορυκτός του πλούτος.

4.2 Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας

Σύμφωνα με την διάρθρωση των τριών τομέων της οικονομίας όπως φαίνεται και στο πίνακα (4.2.α) ο νομός Ημαθίας αναπτύσσει κατεξοχήν αγροτικές δραστηριότητες. Το ποσοστό συμμετοχής των επιμέρους κλάδων που αποτελούν τον πρωτογενή τομέα καταλαμβάνουν την πρώτη θέση από όλες τις άλλες δραστηριότητες των άλλων τομέων παραγωγής (δευτερογενή και τριτογενή), μέχρι και το 1988. Το ποσοστό αυτό είναι κατά πολύ υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό της Κ.Μακεδονίας και της χώρας. Ο τριτογενής τομέας ύστερα από μια σημαντική αύξηση της τάξης του 20% το 1991 κατέχει το υψηλότερο ποσοστό συμμετοχής στην οικονομία του νομού.

Η πορεία του πρωτογενή τομέα την δεκαετία 81-91 στον νομό Ημαθίας παρουσιάζει μεγαλύτερη αστάθεια σε σχέση με την περιφέρεια της Κ.Μακεδονίας καθώς και στο σύνολο της χώρας. Η μακροχρόνια τάση συμμετοχής του πρωτογενή τομέα είναι πτωτική με μέσο ποσοστό μείωσης 0,5% ετησίως αφού το 1981 ήταν 36% ενώ το 1991 έπεσε στο 31,5% χαμηλότερα από την πτώση που είχε σημειώσει το 1984 στο 33,4%.

Ο δευτερογενής τομέας παρουσιάζει μια χαρακτηριστική σταθερότητα ως προς τη συμμετοχή του στην οικονομία του νομού αφού το 1981 κατείχε το 31% και το 1991 το 30,4%, ποσοστά υψηλότερα από τα αντίστοιχα της Κ.Μακεδονίας (1991=28,3%) και χώρας (1991=25,4%).

Ο τριτογενής τομέας είναι αυτός που απορροφά όλη σχεδόν την μείωση του πρωτογενή τομέα αφού η συμμετοχή του το 198¹ ήταν 33% και το 1991

¹ .Το κεφάλαιο 4. αποτελεί την εισαγωγή των κεφαλαίων 5, 6, 7.

αυξήθηκε σε 38,1% με μέση ετήσια αύξηση 1,5%. (Βλέπε παράρτημα διαγραμμάτων).

Πίνακας 4.2.α: Συμμετοχή των τριών τομέων της οικονομίας στο Α.Ε.Π της Ημαθίας, της Κ.Μακεδονίας και της Ελλάδας

	Πρωτογενής %	Δευτερογενής %	Τριτογενής %
1981			
Ημαθία	36	31	33
Κ.Μακεδονία	21,1	32,6	46,2
Ελλάδα	19,3	29,5	51,6
1984			
Ημαθία	33,4	34	31,8
Κ.Μακεδονία	24,2	30	46
Ελλάδα	19,9	26,9	53,2
1988			
Ημαθία	36,7	31,4	31,7
Κ.Μακεδονία	23,2	28,8	48,2
Ελλάδα	18,1	26,6	55,2
1991			
Ημαθία	31,5	30,4	38,1
Κ.Μακεδονία	20	28,3	51,6
Ελλάδα	17,8	25,4	56,7

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε

Η συσχέτιση της απασχόλησης στο νομό Ημαθίας με τη διαχρονική μεταβολή της χωρικής κατανομής του πληθυσμού που περιγράφονται στους πίνακες που ακολουθούν μαρτυρούν την έντονη κινητικότητα αλλά και τις αλληλοεπιδράσεις μεταξύ χώρου και παραγωγής στο διάστημα '51-91.

Πίνακας 4.2.α: Σύνθεση της απασχόλησης

ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ				
	ΕΤΟΣ	πρωτογενής	δευτερογενής	τριτογενής
ΝΟΜΟΣ	1961	71,86	14,78	13,66
	1971	54,6	20	20,4
	1981	43,42	28,95	27,63
	1991	36,7	19,12	44,18
ΧΩΡΑ	1961	56,38	18,74	24,88
	1971	40	27,4	32,6
	1981	29,15	30,47	40,38
	1991	22,73	20,25	56,66

Πηγή: Απογραφές πληθυσμού '61, '71, '81, '91 ΕΣΥΕ

Ο πρωτογενής τομέας και κυρίως ο κλάδος της γεωργίας απασχολεί το 71,56% του αριθμού των εργαζομένων όταν η αντίστοιχη τιμή για τη χώρα είναι 56,38%. Η Ημαθία ζει την εποχή της καταστροφής των εργοστασίων από τον πόλεμο (κλωστοϋφαντουργία, οινοποιεία, τροφίμων) που συγκεντρωμένα στις πόλεις καθώς ήταν, οδήγησαν στην έξοδο του αστικού πληθυσμού προς τις πεδινές εκτάσεις σε αναζήτηση απασχόλησης στη γεωργία (Χατζημιχάλης, Βαΐου, 1985).

Την επόμενη δεκαετία '61-'71 το βάρος του αγροτικού πληθυσμού αλλά και της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα περιορίζεται αν και με μικρότερους ρυθμούς σε σχέση με τη χώρα αλλά παραμένει αρκετά υψηλό προσδίδοντας αγροτικό χαρακτήρα στην οικονομία του νομού. Αισθητή είναι η αύξηση της απασχόλησης στο δευτερογενή τομέα αλλά και η μεταφορά του κέντρου βάρους του πληθυσμιακού χάρτη στις αστικές περιοχές που συγκεντρώνουν το 1971 το 40,5% του συνολικού πληθυσμού της Ημαθίας. Παρά τη μείωση της συμμετοχής του ενεργού στο σύνολο του πληθυσμού (πίνακας 4.2.β) μετά την ανάσχεση της

μαζικής εξωτερικής μετανάστευσης και την επάνοδο των μεταναστών κατά την επόμενη δεκαετία κυρίως, η εικόνα του νομού στο ευρύτερο εθνικό σύστημα φαίνεται να μεταβάλλεται από αγροτική περιοχή εξαγωγής εργατικού δυναμικού σε ενδιάμεση περιφέρεια χάρη στην αξιολογη οικονομική και πληθυσμιακή ανάκαμψη που παρουσιάζει.

Πίνακας 4.2.β: Μεταβολή ενεργού πληθυσμού

	ΕΤΟΣ	ενεργός πληθυσμός	% στο σύνολο του πληθυσμού	Απασχολούμενοι
ΝΟΜΟΣ	1961	25850	46,15	48500
	1971	46624	39,47	45000
	1981	46640	34,87	44465
	1991	55170	39,42	49648
ΧΩΡΑ	1961	3638601	43,37	3423431
	1971	3244768	37,0	3134040
	1981	3538530	36,33	3383251
	1991	3571426	34,8	

Πηγή: Απογραφή πληθυσμού '61, '71, '81, '91 ΕΣΥΕ

Μετά το 1971 και με την ανατολή της νέας δεκαετίας η γεωργική παραγωγή αναπτύσσεται σημαντικά μέσα από τη ζήτηση και τις επιδοτήσεις της ΕΟΚ συνδυάζοντας παραδοσιακά προϊόντα με νέες δυναμικές καλλιέργειες. Η κρατική παρέμβαση μέσω της κατανομής των δημοσίων επενδύσεων, της νομοθεσίας κινήτρων και την κατασκευή μεγάλων τεχνικών έργων, υποβοηθούν σημαντικά την ανάπτυξη του δευτερογενή και τριτογενή τομέα παραγωγής και κυρίως το εμπόριο. Τη δεκαετία '71-'81 η απασχόληση στις μη αγροτικές δραστηριότητες του νομού αγγίζει την αναλογία, που παρουσιάζεται για το σύνολο της χώρας. Οι εξελίξεις αυτές που αξίζει να σημειωθεί ότι είχαν περιορισμένα θετικά αποτελέσματα ως προς την κλαδική αναδιάρθρωση εντείνουν την συγκέντρωση στα αστικά κέντρα του νομού που συγκεντρώνουν το 51,8% του πληθυσμού, δεδομένης της δυνατότητας τους να προσφέρουν απασχόληση, αφού εδώ συγκεντρώνεται το σύνολο των μεταποιητικών και εμπορικών δραστηριοτήτων της Ημαθίας. Η παραγωγική δομή του νομού εμφανίζει ειδίκευση στα τρόφιμα, ποτά, υφαντουργία, έτοιμο ένδυμα, συνδυάζοντας και τις καθαρά αγροτικές ασχολίες.

Την αμέσως επόμενη δεκαετία ('81-'91) ο νομός όπως και το σύνολο της χώρας παρουσιάζουν μείωση της απασχόλησης στο πρωτογενή με ταυτόχρονη αύξηση της απασχόλησης στο τριτογενή τομέα. Παρόλο την μείωση της απασχόλησης η γεωργία παραμένει η κύρια οικονομική πηγή ζωής για την Ημαθία.

4.3 Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

Σχετικά με την διάρθρωση του Α.Ε.Π. κατά κλάδο παραγωγής όπως φαίνεται και από τους αντίστοιχους πίνακες ο κλάδος της γεωργίας υποχωρεί συνεχώς σε βαρύτητα ενώ κερδισμένος είναι ο τριτογενής τομέας ο οποίος παρουσιάζει διαχρονικά αυξήσεις στους διάφορους κλάδους του.

Στον πρωτογενή τομέα ο κλάδος που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό είναι αυτός της γεωργίας ο οποίος υπερτερεί κατά πολύ από τους υπόλοιπους κλάδους και των τριών τομέων. Ο δεύτερος σε σειρά κλάδος είναι αυτός της μεταποίησης με ποσοστό 23,56% ο οποίος παρουσίασε μια μείωση της τάξης του -10,86% και συμμετέχει στην οικονομία του νομού με ποσοστό 21%. Μείωση παρατηρείται και στον τρίτο κατά συμμετοχή κλάδο αυτόν του εμπορίου, από το 11,96% το '81 μειώθηκε στο 9,75% το 1991. Ο τέταρτος

κλάδος είναι αυτός των κατασκευών ο οποίος παρουσίασε μια σταθερή άνοδο και από 6,8% το '81 ανέβηκε στο 7,34% το '91. Οι υπόλοιποι κλάδοι παραγωγής του νομού παρουσιάζουν σχεδόν όλοι αυξήσεις μικρής κλίμακας. (Βλέπε πίνακες 4.3.α έως 4.3.θ (σελ.42-43) και διαγράμματα στο παράρτημα).

4.4 Δυνατότητες των φυσικών πόρων στον Ν.Ημαθίας

Η καλλιεργήσιμη γη του νομού καλύπτει το 44,45% (698.723 στρεμ.) της έκτασης του νομού και είναι από τις αποδοτικότερες της Ελλάδος. Η ποιότητα του εδάφους της καλλιεργήσιμης γης ποικίλει κατά περιοχή. Διακρίνονται τριών ειδών ζώνες:

-Η πεδινή ζώνη που περιλαμβάνει: πολύ γόνιμα εδάφη (βάλτος), γόνιμα εδάφη και ημιγόνιμα εδάφη-ασβεστολιθικά

-Η ημιορεινή ζώνη και

-Η ορεινή ζώνη

Το καλλιεργούμενο έδαφος της ημιορεινής και ορεινής ζώνης είναι μάλλον φτωχό και με συχνές διαβρώσεις.

Ολόκληρη η περιοχή του νομού Ημαθίας είναι πλούσια σε υδάτινους πόρους, επιφανειακούς και υπόγειους. Το 3,73% της έκτασης του νομού καλύπτεται από επιφανειακά ύδατα (αντίστοιχο ποσοστό της χώρας 2,62%) που προέρχονται από τους ποταμούς του νομού, οι οποίοι έχουν συνεχή ροή όλο τον χρόνο και είναι : ο Αλιάκμονας, ο Λουδίας, ο Τριπόταμος, η Αραπίτσα, ο Κουτίχας και άλλοι τοπικοί χείμαρροι.(ΥΠΕΧΩΔΕ, 1984)

Το σύνολο των ποταμών και ο πλούσιος υδροφόρος υπόγειος ορίζοντας με τις αξιόλογες πηγές που υπάρχουν, δίνουν την δυνατότητα για την υπερκάλυψη των αναγκών σε νερό για ύδρευση και άρδευση του νομού. Σήμερα υπάρχει στον νομό αξιόλογο αρδευτικό δίκτυο που λειτουργεί και έργα που κατασκευάζονται ή βρίσκονται στο στάδιο της μελέτης.

-Στο πεδινό τμήμα του νομού, η συστηματικός αρδευόμενη έκταση ανέρχεται στο 89,65% της καλλιεργήσιμης γης, ενώ έχει συνταχθεί μελέτη από το ΥΔΕ για την περιοχή Βεργίνας, έκτασης 101.000 στρεμ.

-Οι ορεινές και ημιορεινές περιοχές του νομού αρδεύονται από επιφανειακά νερά και από εγγειοβελτικά έργα μικρής έκτασης (Υπηρεσία Εγγείων Βελτιώσεων Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1996).

Πίνακας 4.4.α: Εξέλιξη αρδευόμενων εκτάσεων σε Ημαθία και Ελλάδα για την περίοδο 1987-1994 (στρέμματα)

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Ν.Ημαθίας	603243	597852	597396	615133	594361	607684	626421
Μακεδονία	3830203	3774898	3821111	3841764	3843409	4007043	4146225
% στο σύνολο Μακεδονίας	15,74	15,83	15,63	16,01	15,46	15,16	15,1

Πηγή:"Επιλογή-Η ελληνική οικονομία 1995"

Πίνακας 4.3.α: Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, 1981

1981	Πρωτογενής		Δευτερογενής			Τριτογενής						
	Γεωργία κτηνοτροφία αλιεία	Ορυχεία λατομεία	Μεταποίηση	Ενέργεια	Κατασκευές	Μεταφορές Επικοινωνίες	Εμπόριο ξενοδοχεία εστιατόρια	Τράπεζες	Κατοικίες	Δημόσια διοίκηση	Υγεία Εκπαίδευση	Διάφορες υπηρεσίες
N.Ημαθίας	9977	120	6618	269	1911	1619	3360	300	1148	948	890	922
Κ.Μακεδονία	60669	3470	67396	4455	22312	19284	41045	3933	13969	16639	16756	18835
Ελλάδα	329285	29914	361290	36957	142278	147213	240033	42000	114015	188450	96825	131711

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές 1981

Πίνακας 4.3.β: Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, 1981

1981	Πρωτογενής		Δευτερογενής			Τριτογενής						
	Γεωργία κτηνοτροφία αλιεία	Ορυχεία λατομεία	Μεταποίηση	Ενέργεια	Κατασκευές	Μεταφορές Επικοινωνίες	Εμπόριο ξενοδοχεία εστιατόρια	Τράπεζες	Κατοικίες	Δημόσια διοίκηση	Υγεία Εκπαίδευση	Διάφορες υπηρεσίες
N.Ημαθίας	35,52	0,42	23,56	0,95	6,8	5,76	11,96	1,06	4,08	3,37	3,16	3,28
Κ.Μακεδονία	21,02	1,2	23,33	1,54	7,72	7,67	14,21	1,36	4,83	5,76	5,8	6,52
Ελλάδα	17,7	1,6	19,42	1,98	7,64	7,91	12,9	2,25	6,12	10,13	5,2	7,08

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές 1981

Πίνακας 4.3.γ: Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, 1984

1984	Πρωτογενής		Δευτερογενής			Τριτογενής						
	Γεωργία κτηνοτροφία αλιεία	Ορυχεία λατομεία	Μεταποίηση	Ενέργεια	Κατασκευές	Μεταφορές Επικοινωνίες	Εμπόριο ξενοδοχεία εστιατόρια	Τράπεζες	Κατοικίες	Δημόσια διοίκηση	Υγεία Εκπαίδευση	Διάφορες υπηρεσίες
N.Ημαθίας	16469	155	12713	569	3178	2667	4441	859	1812	1973	1616	1903
Κ.Μακεδονία	119841	6633	116212	7566	32040	32098	75240	11100	21676	33552	32210	34773
Ελλάδα	591395	77062	614818	77281	213678	264039	438718	86987	177561	379442	187973	253634

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές 1984

Πίνακας 4.3.δ: Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, 1984

1984	Πρωτογενής		Δευτερογενής			Τριτογενής						
	Γεωργία κτηνοτροφία αλιεία	Ορυχεία λατομεία	Μεταποίηση	Ενέργεια	Κατασκευές	Μεταφορές Επικοινωνίες	Εμπόριο ξενοδοχεία εστιατόρια	Τράπεζες	Κατοικίες	Δημόσια διοίκηση	Υγεία Εκπαίδευση	Διάφορες υπηρεσίες
N.Ημαθίας	34,05	0,32	26,29	1,17	6,57	5,51	9,18	1,77	3,99	4,08	3,34	3,93
Κ.Μακεδονία	22,91	1,26	22,22	1,44	6,12	6,13	14,38	2,12	4,14	6,41	6,15	6,64
Ελλάδα	17,58	2,29	18,28	2,29	6,35	7,85	13,04	2,58	5,28	11,28	5,59	7,54

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές 1984

Πίνακας 4.3.ε: Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, 1988

1988	Πρωτογενής		Δευτερογενής			Τριτογενής						
	Γεωργία κτηνοτροφία αλιεία	Ορυχεία λατομεία	Μεταποίηση	Ενέργεια	Κατασκευές	Μεταφορές Επικοινωνίες	Εμπόριο ξενοδοχεία εστιατόρια	Τράπεζες	Κατοικίες	Δημόσια διοίκηση	Υγεία Εκπαίδευση	Διάφορες υπηρεσίες
Ν.Ημαθίας	37154	261	23475	2381	6229	4749	8625	1614	4728	4463	4191	4166
Κ.Μακεδονία	243927	9903	230755	18531	63575	58648	146341	22430	57687	85508	84906	73469
Ελλάδα	1085449	108258	1148653	174358	426294	510243	853121	170915	396606	747551	419817	537030

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές 1988

Πίνακας 4.3.ζ: Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, 1988

1988	Πρωτογενής		Δευτερογενής			Τριτογενής						
	Γεωργία κτηνοτροφία αλιεία	Ορυχεία λατομεία	Μεταποίηση	Ενέργεια	Κατασκευές	Μεταφορές Επικοινωνίες	Εμπόριο ξενοδοχεία εστιατόρια	Τράπεζες	Κατοικίες	Δημόσια διοίκηση	Υγεία Εκπαίδευση	Διάφορες υπηρεσίες
Ν.Ημαθίας	36,41	0,25	23	2,33	6,1	4,65	8,45	1,58	4,63	4,37	4,1	4,08
Κ.Μακεδονία	22,26	0,9	21,06	1,69	5,8	5,35	13,35	2,04	5,26	7,81	7,74	6,7
Ελλάδα	16,5	1,64	17,46	2,65	6,48	7,75	12,96	2,59	6,02	11,36	6,38	8,16

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές 1988

Πίνακας 4.3.η: Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, 1991

1991	Πρωτογενής		Δευτερογενής			Τριτογενής						
	Γεωργία κτηνοτροφία αλιεία	Ορυχεία λατομεία	Μεταποίηση	Ενέργεια	Κατασκευές	Μεταφορές Επικοινωνίες	Εμπόριο ξενοδοχεία εστιατόρια	Τράπεζες	Κατοικίες	Δημόσια διοίκηση	Υγεία Εκπαίδευση	Διάφορες υπηρεσίες
Ν.Ημαθίας	48047	308	32831	2570	11282	8931	14998	3016	9098	7722	8109	6761
Κ.Μακεδονία	344998	13508	366675	23645	116346	98216	231294	45665	112650	147483	166967	121343
Ελλάδα	1818917	156977	1736364	292007	783551	788278	1381262	349661	771745	1291180	808157	893468

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές 1991

Πίνακας 4.3.θ: Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, 1991

1991	Πρωτογενής		Δευτερογενής			Τριτογενής						
	Γεωργία κτηνοτροφία αλιεία	Ορυχεία λατομεία	Μεταποίηση	Ενέργεια	Κατασκευές	Μεταφορές Επικοινωνίες	Εμπόριο ξενοδοχεία εστιατόρια	Τράπεζες	Κατοικίες	Δημόσια διοίκηση	Υγεία Εκπαίδευση	Διάφορες υπηρεσίες
Ν.Ημαθίας	31,26	0,2	21,36	1,67	7,34	5,81	9,75	1,96	5,92	5,02	5,27	4,39
Κ.Μακεδονία	19,28	0,75	20,49	1,32	6,5	5,49	12,93	2,55	6,29	8,24	9,33	6,78
Ελλάδα	16,42	1,41	15,68	2,63	7,07	7,11	12,47	3,15	6,97	11,66	7,29	8,06

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές 1991

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5
ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
ΣΤΟΝ Ν.ΗΑΜΑΟΙΑΣ

5.1 Γενικά

Ο πρωτογενής τομέας περιλαμβάνει όλες τις ενέργειες που έχουν σχέση με τη εξόρυξη πρώτων υλών και καυσίμων, **τη γεωργία, την κτηνοτροφία, τη θήρα και την αλιεία**. Δηλαδή, το αποτέλεσμα της παραγωγής του πρωτογενούς τομέα είναι αγαθά όπως παρέχονται από τη φύση, χωρίς παραπέρα επεξεργασία.

5.2 Το έδαφος

Ο Νομός Ημαθίας είναι κατ'εξοχήν αγροτικός Νομός. Η οικονομική του διάρθρωση και πορεία τα τελευταία 30 χρόνια στηρίχθηκε στην ανάπτυξη του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα αγροτικών προϊόντων. Παράλληλα αναπτύχθηκε όπως ήταν φυσικό, μια αξιόλογη σειρά επαγγελματιών και υπηρεσιών με άξονα τον πρωτογενή τομέα. Τα χαρακτηριστικά της οικονομικής αυτής πορείας ήταν δυναμικά και ιδιαίτερα θετικά όλα αυτά τα χρόνια, αλλά οι συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί λόγω της συμφωνίας της GATT, της αναθεώρησης της ΚΑΠ και της οικονομικής κρίσης, ανατρέπουν αυτήν την πορεία και δημιουργούν αδιέξοδα για την συνολική οικονομική και κοινωνική κατάσταση του Νομού μας.

Η συνολική έκταση του νομού ανέρχεται σε 1701,0 χιλ.στρ. εκ των οποίων τα 725,9 χιλ.στρ. είναι η καλλιεργούμενη έκταση του νομού, η οποία αντιπροσωπεύει το 42,7% της συνολικής έκτασης του, (η αντίστοιχη σχέση για το σύνολο της χώρας είναι 30% περίπου). Στην Δυτική και ορεινή περιοχή του νομού (Νάουσας, Βέροιας, Ριζωμάτων) η καλλιεργούμενη έκταση ανέρχεται στο 10-14% της συνολικής έκτασης, στην νοτιανατολική περιοχή (εδαφική περιφέρεια Μελίκης) η καλλιεργούμενη έκταση αντιπροσωπεύει το 60% της συνολικής έκτασης, ενώ η περιοχή ανατολικά και βόρεια αποτελεί το πεδινό τμήμα του νομού (εδαφική περιφέρεια Ειρηνούπολης, Καβασίλων, Κοπανού, Αλεξάνδρειας, Πλατέος) με έκταση καλλιεργούμενης γης μεγαλύτερη του 70% της συνολικής.

Πίνακας 5.2.α: Κατανομή της έκτασης του νομού κατά βασικές κατηγορίες χρήσεως

Εδαφικές Περιφέρειες N.Ημαθίας	Σύνολο εκτάσεων χιλ.στρ.	Καλλιεργ. Έκταση κ' αγροτοπ. χιλ.στρ.	Βοσκό- τοπιοι χιλ.στρ.	Δάση χιλ.στρ.	Άλλες εκτάσεις χιλ.στρ.	Καλλιεργ. εκτάσεις ανά απασχολ. στρ.	Σύνολο
ΕΠ. Βέροιας	406,6	58,5	185,9	127,6	34,7	27,1	840,4
ΕΠ. Ριζωμάτων	200	19,7	52,4	123,3	4,5	37,6	437,5
ΕΠ. Μελίκης	164,4	97,3	12,2	42,9	12,7	33,4	362,9
ΕΠ. Αλεξάνδρειας	78,9	65,8	2	0	10,5	59	216,2
ΕΠ. Πλατέος	181,4	154,4	3,2	0	23,8	74,3	437,1
ΕΠ. Καβασίλων	104,6	84,6	2,2	0	17,9	35,8	245,1
ΕΠ. Ειρηνούπολης	189,5	146,1	14,1	0,1	29,2	46,4	425,4
ΕΠ. Κοπανού	87	60,6	11,6	7,6	7,8	30,1	204,7
ΕΠ. Νάουσας	288,4	38,9	61,8	175	12,8	31,6	608,5
N.Ημαθίας	1700,8	725,9	345,4	476,5	153,9	375,3	3777,8

Πηγή: ΕΣΥΕ, 1995.

Ε.Π: Εδαφικές Περιφέρειες.

Η μέση έκταση ανά απασχολούμενο στον αγροτικό τομέα του νομού είναι 41,4 στρ. Το μέγεθος αυτό κυμαίνεται μεταξύ 27,1 και 74,3 στρ. Η διακύμανση αυτή οφείλεται κυρίως στην σύνθεση των γεωργικών δραστηριοτήτων, στην κτηνοτροφία κάθε γεωγραφικής περιοχής και στην ανάπτυξη μη αγροτικών δραστηριοτήτων. Πρέπει επίσης να επισημανθεί το γεγονός ότι κατά τις απογραφές δεν απογράφονται ξεχωριστά οι μερικώς απασχολούμενοι στον

αγροτικό τομέα, έτσι αλλοιώνεται η πραγματική κατάσταση που αφορά την αναλογούσα έκταση ανά απασχολούμενο. Γενικά από την κατανομή που εμφανίζεται με τα διαθέσιμα στοιχεία, προκύπτει ότι στις γεωγραφικές περιφέρειες ανατολικά του Βερμίου και Βόρεια των Πιερίων, δηλ. στην πεδινή έκταση του νομού αναλογούν μεγαλύτερες εκτάσεις ανά απασχολούμενο άτομο στον αγροτικό τομέα (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997).

Η κατανομή των εκμεταλλεύσεων αυτών με βάση την καλλιεργούμενη έκταση έχει ως εξής:

- 1-9 Στρεμ. 3.400 εκμεταλλεύσεις
- 10-29 Στρεμ. 8.190 εκμεταλλεύσεις
- 30-49 Στρεμ. 4.250 εκμεταλλεύσεις
- 50-99 Στρεμ. 2.650 εκμεταλλεύσεις
- 100-199 Στρεμ. 600 εκμεταλλεύσεις
- 200-499 Στρεμ. 210 εκμεταλλεύσεις

Από το σύνολο των εννέα Εδαφικών Περιφερειών οι πέντε, Αλεξάνδρειας, Πλατέος, Καβασιλών, Ειρηνούπολης και Κοπανού, έχουν μόνο πεδινές καλλιεργούμενες εκτάσεις που αντιπροσωπεύουν το 70,4% στη συνολική καλλιεργούμενη έκταση του νομού. Οι δύο, Βέροιας και Μελίκης έχουν ημιορεινές εκτάσεις που αντιπροσωπεύουν το 4,8% της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης και οι τέσσερις, Βέροιας, Ριζωμάτων, Μελίκης, Ναούσης έχουν ορεινές καλλιεργούμενες εκτάσεις που αντιπροσωπεύουν το 9,5% της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης. Στις εδαφικές περιφέρειες που έχουν ορεινές και ημιορεινές εκτάσεις περιλαμβάνεται και πεδινή καλλιεργούμενη έκταση που αντιπροσωπεύει το 15,3% της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης στο νομό.

Έτσι προκύπτει ότι οι πεδινές εκτάσεις του νομού καταλαμβάνουν το 85,7% της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης. Το μέγεθος αυτό είναι ενδεικτικό της ύπαρξης πολύ ευνοϊκών συνθηκών από άποψη μορφολογίας του καλλιεργούμενου εδάφους αφού το αντίστοιχο μέγεθος για το σύνολο της χώρας είναι 16,4%.

Οι βοσκότοποι του νομού ανέρχονται σε 345,4 χιλ.στρ., 20,4% της συνολικής έκτασης και τα δάση σε 476,55 χιλ.στρ., 28,0% της συνολικής έκτασης. Τα αντίστοιχα μεγέθη για το σύνολο της χώρας είναι 39,6% και 22,3%. Οι μεγαλύτερες εκτάσεις βοσκοτόπων και δασών βρίσκονται στις περιοχές του Βερμίου και των Πιερίων.

Η αρδύσιμη έκταση του νομού με αρδευτικά δίκτυα σύμφωνα με τα στοιχεία της Περιφερειακής Υπηρεσίας Εγγείων Βελτιώσεων ανέρχεται σε 455,8 χιλ.στρ. ενώ η Δ/ση Γεωργίας του νομού εκτιμά ότι η αρδευόμενη έκταση στο νομό ανέρχεται σε 570 χιλ.στρ. Ο νομός Ημαθίας είναι μεταξύ των νομών με την μεγαλύτερη έκταση αρδευόμενου εδάφους. Αυτό επιτεύχθηκε κυρίως τις προηγούμενες δεκαετίες με εγγειοβελτικά έργα που αποτέλεσαν τον κύριο μοχλό ανάπτυξης της περιοχής. Με το υλοποιούμενο ΠΕΠ-Κ.Μακεδονίας 1994-1999 προβλέπεται ότι στην αρδευόμενη έκταση του νομού θα προστεθούν 13,5 χιλ.στρ. περίπου.

Η ανάλυση που αφορά το διαθέσιμο έδαφος έγινε με τα πιο πρόσφατα δημοσιευθέντα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε που είναι αποτέλεσμα της απογραφής του 1991. Από τα στοιχεία όμως της Δ/σης Γεωργίας του Νομού προκύπτει ότι η καλλιεργούμενη έκταση ανέρχεται σε 607,5 χιλ.στρ., οι βοσκότοποι σε 361,6 χιλ.στρ., τα δάση σε 478,0 χιλ.στρ. και λοιπή έκταση σε 309,0 χιλ.στρ. Το μέγεθος των λοιπών εκτάσεων η στατιστική απογραφή το εκτιμά σε 154 χιλ.στρ.

Πρόκειται για μια ουσιαστική διαφορά στην έκταση της καλλιεργούμενης γης και των λοιπών εκτάσεων (ΕΣΥΕ, 1991), (Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα, Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995).

Πίνακας 5.2.β: Κατανομή της έκτασης Νομού Ημαθίας κατά βασικές κατηγορίες χρήσεως. Αστικές, αγροτικές περιοχές. Πεδινές, ημιορεινές, ορεινές περιοχές.

Εδαφικές Περιφέρειες N.Ημαθίας	Σύνολο εκτάσεων χιλ.στρ.	Καλλιεργ. Έκταση κ' αγραναπ. χιλ.στρ.	Βοσκό- τοπιοι χιλ.στρ.	Δάση χιλ.στρ.	Εκτάσεις καλυπτόμενες απο νερα χιλ.στρ.	Άλλες εκτάσεις χιλ.στρ.
ΕΠ. Βέροιας	406,6	58,5	185,9	127,6	10,2	24,5
Αγροτικές περιοχές	360,6	31,8	183,1	127,2	6,2	12,4
Αστικές περιοχές	46	26,7	2,8	0,4	4	12,1
Ημιορεινές περιοχές	63,7	11,1	32,6	17,4	0,9	1,7
Ορεινές περιοχές	222	11,3	123	79,1	1	7,6
Πεδινές περιοχές	120,9	36,1	30,3	31,1	8,3	7,6
ΕΠ. Ριζωμάτων	200	19,7	52,4	123,3	0,7	3,8
Αγροτικές περιοχές	200	19,7	52,45	123,3	0,7	3,8
Ορεινές περιοχές	200	19,7	52,4	123,3	0,7	3,8
ΕΠ. Μελίκης	164,6	97,3	12,2	42,9	5	7,7
Αγροτικές περιοχές	164,6	97,3	12,2	42,9	5	7,7
Ημιορεινές περιοχές	51,4	23,9	7,1	17,1	1,7	1,8
Ορεινές περιοχές	14,2	4,5	1	8,4	---	0,3
Πεδινές περιοχές	99	68,9	4,1	17,4	3,3	5,6
ΕΠ. Αλεξάνδρειας	78,9	65,8	2,7	0	3,7	6,8
Αγροτικές περιοχές	78,9	65,8	2,7		3,7	6,8
Πεδινές περιοχές	78,9	65,8	2,7		3,7	6,8
ΕΠ. Πλατέος	181,4	154,4	3,2	0	10,2	13,6
Αγροτικές περιοχές	181,4	154,4	3,2		10,2	16,6
Πεδινές περιοχές	181,4	154,4	3,2		10,2	13,6
ΕΠ.Καβασίλων	104,6	84,6	2,2	0	9,1	8,8
Αγροτικές περιοχές	104,6	84,6	2,2		9,1	8,8
Πεδινές περιοχές	104,6	84,6	2,2		9,1	8,8
ΕΠ. Ειρηνούπολης	189,5	146,1	14,1	0,1	12,2	17
Αγροτικές περιοχές	127,8	98,1	13,2	0,1	7,5	8,9
Αστικές περιοχές	61,7	48	0,9	----	4,7	8,1
Πεδινές περιοχές	189,5	146,1	14,1	0,1	12,2	17
ΕΠ. Κοπανού	87	60,6	11,6	7,6	2,03	5,8
Αγροτικές περιοχές	87	60,6	11,6	7,6	2,03	5,8
Πεδινές περιοχές	87	60,6	11,6	7,6	2,03	5,8
ΕΠ. Νάουσας	288,4	38,9	61,8	175	2,3	10,5
Αγροτικές περιοχές	66,8	11,5	20,9	30	1,4	3,1
Αστικές περιοχές	221,6	27,4	40,9	145	0,9	7,4
Ορεινές περιοχές	270,8	33,6	56,8	169,2	1,3	9,9
Πεδινές περιοχές	17,6	5,3	5	5,8	1	0,6
N.Ημαθίας	1701	725,9	345,4	476,5	55,43	98,5
Αγροτικές περιοχές	1371,7	623,8	301,5	331,1	45,83	70,9
Αστικές περιοχές	329,3	102,1	44,6	145,4	9,6	27,6
Ημιορεινές περιοχές	115,1	35	39,7	34,5	2,6	3,5
Ορεινές περιοχές	707	69,1	233,2	380	3	21,6
Πεδινές περιοχές	878,9	621,8	73,2	62	49,83	73,4

Πηγή: ΕΣΥΕ, 1995.

5.3 Η απασχόληση στον Αγροτικό τομέα

Ο αριθμός των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα ανέρχεται σε 17.548 άτομα (ΕΣΥΕ απογραφή 1991), ενώ σύμφωνα με τα στοιχεία της Δ/σης Γεωργίας ο ενεργός γεωργικός πληθυσμός ανέρχεται σε 24.450 άτομα (Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα, Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995).

Στο νομό Ημαθίας ασκείται εντατική γεωργία από απόψεως εργασίας (Δενδροκομία) η οποία με δεδομένο το μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων δεν έχει εκμηχανισθεί στο βαθμό που η σύγχρονη τεχνολογία επιτρέπει. Έτσι σε ορισμένες εργώδεις περιόδους υπάρχει το πρόβλημα της έλλειψης εργατών η οποία τα τελευταία χρόνια καλύπτεται από μετανάστες γειτονικών χωρών.

Το επίπεδο επαγγελματικής κατάρτισης του αγροτικού πληθυσμού του νομού είναι σχετικά υψηλό, χωρίς αυτή η διαπίστωση να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης. Στο ικανοποιητικό επίπεδο επαγγελματικής κατάρτισης συνέβαλε η εξειδίκευση στην καλλιέργεια κλάδων που εισήχθησαν στον νομό την δεκαετία του 1960 και ήταν σχετικά απαιτητικές σε τεχνολογία.

Σχετικά με την απασχόληση στον αγροτικό τομέα του νομού, δεν πρέπει να εγκλωβιστεί στο γεωργικό τομέα αλλά να επιδιωχθεί η απασχόληση του ενεργού αγροτικού δυναμικού και σε συμπληρωματικές αγροτικές δραστηριότητες (π.χ τουρισμός) όπως και σε μη αγροτικές δραστηριότητες (μικρού μεγέθους βιομηχανικές μονάδες) που θα πρέπει να αναπτυχθούν στις αγροτικές περιοχές. Η στρατηγική αυτή σχετικά με την απασχόληση είναι αυτή που εξασφαλίζει την μη ερήμωση των αγροτικών περιοχών και κυρίως όσων από αυτές είναι μειονεκτικές.

5.4 Χρήσεις των Γεωργικών εκτάσεων

5.4.1 Εξέλιξη των χρήσεων της καλλιεργούμενης γης

Οι αροτραίες καλλιέργειες κατελάμβαναν έκταση 435 χιλ.στρ. το 1981 η οποία έχει περιορισθεί στις 353 χιλ.στρ. το 1995 (οι κύριες καλλιέργειες της κατηγορίας αυτής ανέρχονται κατά την Δ/ση Γεωργίας σε 315 χιλ.στρ.). Η μείωση αυτή των αροτραίων καλλιεργειών, οφείλεται κυρίως στην αύξηση των εκτάσεων της δενδροκομίας. Αυτό ήταν και το κύριο αποτέλεσμα της πολιτικής που ασκήθηκε την μετά το 1981 περίοδο και σε ορισμένο βαθμό συνέτεινε στην αξιοποίηση των ευνοϊκών εδαφοκλιματικών συνθηκών του νομού δημιουργώντας όμως την ίδια περίοδο την εμφάνιση και αύξηση των πλεονασμάτων. Πράγματι η έκταση των δενδρωδών καλλιεργειών αυξήθηκε περίπου κατά 71 χιλ.στρ. δηλ. 10% περίπου της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης του νομού. Οι εκτάσεις των κηπευτικών καλλιεργειών και η καλλιέργεια της αμπέλου φαίνεται ότι παραμένουν σχεδόν σταθερές.

Πίνακας 5.4.1.α: Εξέλιξη της χρήσης της καλλιεργούμενης έκτασης στο νομό Ημαθίας

Έτη	Χρήσεις γεωργικών εκτάσεων					Σύνολο
	Αροτραίες καλλιέργειες	Κηπευτική γη	Δενδρώδεις καλλιέργειες	Άμπελοι-σταφιδάμπελοι	Αγρανάπαυση	
1981	435.062	29.008	218.383	8.689	15.593	706.735
1993	359.197	28.218	289.990	7.835	14.970	700.210
1995	352.636	29.923	289.300	7.930	19.200	698.989

Πηγή: Γεωργική Στατιστική της Ελλάδας έτη 1981, 1993 (ΕΣΥΕ)
Έκταση Γεωργικών Καλλιεργειών κατά είδος 1995 (ΕΣΥΕ)

Επισημαίνεται ότι η πολιτική που ασκήθηκε για τα φρούτα, η Αναθεώρηση της ΚΑΠ και οι κάθε μορφής ποσοτικοί περιορισμοί, είχαν σαν αποτέλεσμα την απομόνωση της παραγωγής από την ζήτηση και την αγορά, και διαμόρφωσαν την υφιστάμενη σύνθεση των καλλιεργειών και την δημιουργία προβλημάτων σε πολλές καλλιέργειες (βαμβάκι, καπνός). Ενώ τα προγράμματα εκρίζωσης της ροδακινιάς (ΜΟΠ-Καν.-2684/95) είχαν περιορισμένες επιπτώσεις στην

αναδιάρθρωση των καλλιεργειών. (Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα, Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995)

5.4.2 Σύνθεση των καλλιεργειών

Ο νομός περιλαμβάνει εύφορα πεδινά εδάφη, ιδιαίτερα στο ανατολικό τμήμα του, τα οποία αρδεύονται σε μεγάλη έκταση. Ο Ν.Ημαθίας κατέχει την πρώτη θέση ως προς το ποσοστό των αρδευόμενων εκτάσεων μεταξύ όλων των νομών της χώρας. Από τα 725,9 χιλ. περίπου στρεμ. που αξιοποιεί η γεωργία, αρδεύονται 570 χιλ. στρ., δηλαδή γύρω στο 79% των καλλιεργούμενων εκτάσεων. Τα αρδευόμενα εδάφη είναι αφιερωμένα κυρίως στην μονοκαλλιέργεια βιομηχανικών φυτών, όπως είναι το βαμβάκι και τα ζαχαρότευτλα, καθώς και πεπονοειδών, κηπευτικών, αραβοσίτου και οσπρίων. Στην περιοχή Νάουσας-Βέροιας-Αλεξάνδρεια καλλιεργούνται οπωροφόρα δέντρα-κυρίως ροδακινιές, μηλιές και αχλαδιές-καπνά, αμπελοειδή και σιτηρά.

Τα κύρια γεωργικά προϊόντα του νομού είναι ροδάκινα, μήλα, αχλάδια, φασόλια, καπνός, ζαχαρότευτλα, βαμβάκι, κεράσια, αραβόσιτος και σιτάρι.

Πίνακας 5.4.2.α: Έκταση και παραγωγή σε τόνους των γεωργικών προϊόντων της Ημαθίας για τις χρονιές 1992,1993 και 1994

ΕΙΔΟΣ ΚΑΛΥΡΓΕΙΑΣ	ΕΤΟΣ 1992		ΕΤΟΣ 1993		ΕΤΟΣ 1994	
	ΣΤΡΕΜ.	ΠΑΡΑΓ.	ΣΤΡΕΜ.	ΠΑΡΑΓ.	ΣΤΡΕΜ.	ΠΑΡΑΓ.
ΣΙΤΑΡΙ ΣΚΛΗΡΟ	60.000	21.000	60.000	21.400	40.000	13.700
ΣΙΤΑΡΙ ΜΑΛΑΚΟ	25.000	8.750	22.000	8.550	20.000	6.600
ΚΡΙΘΑΡΙ	9.200	2.160	10.000	2.250	9.000	1.975
ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ	57.500	55.500	69.500	67.000	86.000	76.000
ΜΗΔΙΚΗ (ΤΡΙΦΥΛΛΙ)	12.600	18.410	15.600	22.920	15.600	22.420
ΒΑΜΒΑΚΙ	115.000	17.000	94.000	25.000	91.000	31.000
ΖΑΧΑΡΟΤΕΥΤΛΑ	37.000	224.000	41.700	234.000	42.000	250.000
ΚΑΠΝΟΣ ΑΝ. ΤΥΠΟΥ	10.000	2.900	11.740	1.970	11.200	3.500
ΚΑΠΝΟΣ ΒΙΡΤΖΙΝΙΑ	3.200	900	1.200	370	1.100	320
ΚΑΠΝΟΣ ΜΠΕΡΛΕΥ	5.500	2.200	4.500	1.500	4.500	1.500
ΤΟΜΑΤΑ ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΑ	800	3.000	800	3.000	900	3.400
ΤΟΜΑΤΑ ΒΙΟΜ.	8.500	43.000	9.000	40.500	8.000	36.000
ΠΑΤΑΤΑ ΘΕΡΙΝΗ	600	1.800	400	1.200	400	1.200
ΚΗΠΕΥΤΙΚΑ						
ΥΨΗΛΗ ΚΑΛΥΨΗ	1.150	5.700	1.260	8.500	1.300	8.500
ΧΑΜΗΛΗ ΚΑΛΥΨΗ	6	12	5	12	-	-
ΔΙΧΩΣ ΚΑΛΥΨΗ	8.300	17.215	8.500	17.500	8.500	17.500
ΣΠΑΡΑΓΓΙ	5.200	1.700	7.550	3.600	7.550	3.600
ΡΟΔΑΚΙΝΑ ΕΠΙΤΡΑΠ.	65.000	125.000	65.000	110.000	67.000	120.000
ΡΟΔΑΚΙΝΑ ΒΙΟΜ.	90.000	290.000	94.000	270.000	95.000	270.000
ΝΕΚΤΑΡΙΝΙΑ	28.000	110.000	30.000	75.000	33.000	85.000
ΜΗΛΑ	26.000	106.000	26.000	70.000	24.500	75.000
ΑΧΛΑΔΙΑ	9.500	26.000	8.500	16.000	8.300	14.000
ΚΕΡΑΣΙΑ	6.000	4.250	6.150	3.850	6.200	3.640
ΑΚΤΙΝΙΔΙΑ	5.120	9.500	5.120	3.500	5.120	9.500
ΣΤΑΦΥΛΙΑ ΕΠΙΤΡΑΠ.	340	324	340	324	340	310
ΣΤΑΦΥΛΙΑ ΟΙΝΟΠ.	7.500	7.914	7.500	7.900	7.500	6.850
ΑΝΘΟΚΗΠΟΙ						
Α. ΥΠΟ ΚΑΛΥΨΗ	23	478	23	478	23	478
Β. ΥΠΑΙΘΡΟΥ	27	415	27	415	27	415
ΣΥΝΟΛΟ	597.066		600.415		602.060	

Πηγή: Επιτροπής πρωτογενούς τομέα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995.

Ο Ν.Ημαθίας κατέχει την πρώτη θέση μεταξύ των νομών της χώρας στην παραγωγή ροδάκινων, μήλων, αχλαδιών, καθώς και στην βιομηχανία κονσερβών. Την δεύτερη θέση στην παραγωγή ζαχαρότευτλων και στην παραγωγή ζάχαρης και την τέταρτη θέση στην παραγωγή βαμβακιού και στην νηματοουργία, στην περιφέρεια Μακεδονίας (Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα, Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995).

Οι κύριες αροτραίες καλλιέργειες του νομού είναι το βαμβάκι, τα τεύτλα, ο αραβόσιτος και ο καπνός. Εκτός του αραβόσιτου οι άλλες τρεις καλλιέργειες έχουν μειωθεί μετά το 1981. Οι κλάδοι αυτοί με την ασκούμενη πολιτική δεν μπορούν να ανταγωνισθούν την δένδροκομία και κυρίως την καλλιέργεια ροδακινιάς και μειώθηκαν στις περιοχές που οι συνθήκες επέτρεπαν την επέκταση της ροδακινιάς. Η καλλιέργεια του καπνού μειώθηκε μετά την αναθεώρηση της ΚΑΠ το 1993. Οι αροτραίες καλλιέργειες θα αποτελούν στο νομό τους συμπληρωματικούς κλάδους της δένδροκομίας κυρίως στην ανατολική πλευρά του νομού και θα καταλαμβάνουν εκτάσεις στις οποίες δεν είναι δυνατή η επέκταση της δένδροκομίας (ορεινές κυρίως εκτάσεις).

Το 1994 καλλιεργήθηκαν στον Νομό 91.000 στρέμματα βαμβάκι και η παραγωγή ήταν 31.000 τόνοι. Η συνολική παραγωγή της χώρας ήταν 1.250.000 τόνοι. Η τιμή του βαμβακιού επιδοτείται κατά 65% από την Ε.Ε.. Στην Ε.Ε. οι χώρες που καλλιεργούν βαμβάκι είναι η Ελλάδα και η Ισπανία (Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα, Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995).

Σαν χώρα αντιμετωπίζουμε το πρόβλημα του πλαφόν Ελλάδας-Ισπανίας που είναι από κοινού 700.000 τόνοι. Το πλαφόν προτείνεται να είναι 700.000 τόνοι για την Ελλάδα και 250.000 τόνοι για την Ισπανία. Εμείς σαν χώρα υπερβαίνουμε κατά πολύ το πλαφόν και θα έχουμε σοβαρή μείωση των εισοδημάτων λόγω της συνυπευθυνότητας, ενώ οι Ισπανοί έχουν παραγωγή πολύ μικρότερη του προτεινόμενου πλαφόν (100.000 τόνοι περίπου) και μπορούν α) οι παραγωγοί τους να έχουν υψηλότερα εισοδήματα και β) να είναι ανταγωνιστικότεροι.

Η δένδροκομία του νομού καταλαμβάνει έκταση 289 χιλ.στρ. (ΕΣΥΕ) ενώ η εκτίμηση της Δ/σης Γεωργίας υπολογίζει την έκταση των κύριων δένδροκομικών καλλιεργειών σε 235 χιλ.στρ.

Η καλλιέργεια της ροδακινιάς αντιπροσωπεύει περίπου το 80% της συνολικής έκτασης των δένδρωδών καλλιεργειών. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία της Δ/σης Γεωργίας (1995) η έκταση των επιτραπέζιων ποικιλιών ανέρχεται σε 65,0 χιλ.στρ. των συμπήρηνων σε 98,5 χιλ.στρ. και των νεκταρινιών σε 30,5 χιλ.στρ. δηλ. συνολικά 194 χιλ.στρ. (ενώ στην γεωργική στατιστική του 1993 η συνολική έκταση είναι 241,0 χιλ.στρ.).

Η καλλιέργεια της ροδακινιάς είναι η σπουδαιότερη καλλιέργεια του νομού, πρώτον, διότι καταλαμβάνει έκταση που αντιπροσωπεύει το 27-34% της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης του νομού, δεύτερον, διότι στην παραγωγή των συμπήρηνων ροδάκινων στηρίζεται ο κύριος κλάδος της βιομηχανίας του νομού, τρίτον, διότι αποτελεί την καλλιέργεια της οποίας η παραγωγή δεν έχει ακόμη αξιοποιηθεί πλήρως και τέταρτον, διότι οι εξαγωγές νωπών και μεταποιημένων ροδάκινων αποτελούν κύρια πηγή συναλλάγματος για τον νομό και τη χώρα.

Η καλλιέργεια της ροδακινιάς πρέπει να παραμείνει ο κύριος κλάδος της φυτικής παραγωγής του νομού αξιοποιώντας τις ευνοϊκές κλιματολογικές συνθήκες με την δημιουργία συνθηκών εξάλειψης των πλεονασμάτων και κυρίως με διαφοροποίηση της μεταποίησης, αύξηση των εξαγωγών, αύξηση της εσωτερικής κατανάλωσης.

Από τις άλλες δένδρωδεις καλλιέργειες, οι οποίες επίσης αποτελούν κλάδους ιδιαίτερης οικονομικής σημασίας για το νομό, η καλλιέργεια της Μηλιάς περιορίστηκε στις ημιορεινές και ορεινές περιοχές, έτσι η έκταση της μετά το 1981 μειώθηκε από 45 χιλ.στρ. σε 24 χιλ.στρ. περίπου. Η μείωση των εκτάσεων που καλλιεργούνται με μηλιές αποδίδεται κυρίως στο μη εκσυγχρονισμό της

υποδομής εμπορίας (π.χ ψυγεία). Η καλλιέργεια της μηλιάς μειώνεται σε περίοδο που γίνονται με αυξανόμενο ρυθμό εισαγωγές μήλων. Η καλλιέργεια της αχλαδιάς επίσης μειώθηκε μετά το 1981 από 16,0 σε 8,0 χιλ.στρ. περίπου. Η μείωση αυτή οφείλεται σε τεχνικά προβλήματα (ασθένειας) τα οποία δεν είναι μη αντιμετωπίσιμα. Η καλλιέργειά της έχει προοπτικές να επεκταθεί.

Πίνακας 5.4.2.β: Εξέλιξη των εκτάσεων των κύριων καλλιεργειών του νομού σε στρ.

Κύριες καλλιέργειες	ΕΣΥΕ		Εκτιμήσεις δ/νσης Γεωργίας		
	1981	1993	1993	1994	1995
Αροτραίες καλλιέργειες					
Αραβόσιτος	47.645	74.773	69.500	76.000	61.000
Βαμβάκι	161.154	101.226	94.000	91.000	111.000
Τεύτλα	57.014	49.710	41.700	42.000	37.000
Καπνός	21.470	21.574	17.740	16.800	15.350
Λαχανικά-Κηπευτικά					
Τομάτα	19.789	10.501	9.800	8.940	8.940
Σπαράγγι		7.121	7.550	7.550	6.900
Κηπευτικά			9.845	10.260	11.404
Δενδρώδεις καλλιέργειες					
Ροδάκινα-Νεκταρίνια	145.681	241.036	189.000	192.100	194.000
Μηλιά	45.322	24.072	26.000	24.500	21.700
Αχλαδιές	16.271	7.346	8.500	8.300	8.100
Ακτινίδια			5.120	5.120	5.120
Κεράσια	2.871	9.174	6.150	6.200	6.280

Πηγή: Γεωργική Στατιστική της Ελλάδας έτη 1981, 1993 (ΕΣΥΕ)
 Δ/νση Γεωργίας Ν.Ημαθίας, 1993, 1994, 1995

Η καλλιέργεια των ακτινιδίων έχει σταθεροποιηθεί σε 5,0 χιλ.στρ. περίπου και οι ενδείξεις που υπάρχουν από την αγορά δεν δικαιολογούν προοπτικές αύξησης των εκτάσεων. Η καλλιέργεια της κερασιάς την μετά το 1981 περίοδο έχει αυξηθεί από 3.0 χιλ.στρ. σε 6,0 χιλ.στρ. περίπου ενώ από την ΕΣΥΕ δίδεται μέγεθος έκτασης 9 χιλ.στρ. Πρόκειται για καλλιέργεια με προοπτική αύξησης των εκτάσεων, και ενδεχομένως πρέπει να αυξηθούν οι εκτάσεις βιομηχανικού προϊόντος με την δημιουργία της απαραίτητης υποδομής.

Η καλλιέργεια κηπευτικών αποτελεί μετά την δένδροκομία τον κλάδο της φυτικής παραγωγής για τον οποίο είναι ευνοϊκές οι κλιματολογικές συνθήκες αλλά για την αύξηση των εκτάσεων χρειάζεται η οργάνωση της εμπορίας τους, η οποία είναι ακόμη ανεπαρκής. Στην κατηγορία των κηπευτικών περιλαμβάνεται η βιομηχανική τομάτα η οποία καλλιεργείται σε έκταση 9,0 χιλ.στρ. για την οποία υπάρχουν ποσοτικοί περιορισμοί. Η σχετικά πρόσφατη εισαγωγή της καλλιέργειας σπαραγγιών, με έκταση 7,0 χιλ.στρ., επεκτάθηκε με τη δημιουργία της απαραίτητης υποδομής. Η εξέλιξη της πρέπει να αφεθεί στην λειτουργία της αγοράς. Από τα άλλα κηπευτικά οργανωμένα είναι η παραγωγή πιπεριάς. Οι τεράστιες προοπτικές που υπάρχουν προϋποθέτουν την πληροφόρηση των παραγωγών και την ενεργοποίηση των συνεταιριστικών οργανώσεων κυρίως για την οργάνωση της εμπορίας τους.

Στην κατηγορία των κηπευτικών περιλαμβάνονται οι θερμοκηπιακές καλλιέργειες λαχανικών οι οποίες συνεχώς αυξάνονται και ήδη καλύπτουν 2,0 χιλ.στρ. Στο νομό υπάρχουν και 670 περίπου στρ. φυτωρίων καρποφόρων δένδρων. Πρόκειται για δραστηριότητα που κυρίως ασκείται από γεωπόνους με προοπτικές ανάπτυξης.

Η άμπελος αποτελεί παραδοσιακή καλλιέργεια του νομού με έκταση περίπου 8,0 χιλ.στρ. ενώ υπάρχει υποδομή μεταποίησης.

Πίνακας 5.4.2.γ: Μέσες στρεμματικές αποδόσεις των κυριότερων γεωργικών προϊόντων Ν.Ημαθίας κατά τα έτη 1992, 1993, 1994, 1995 (χλγρ/στρ.)

ΕΙΔΟΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ	1992	1993	1994	1995
Σιτάρι Σκληρό	350	357	330	330
Σιτάρι Μαλακό	350	389	342	360
Αραβόσιτος	965	964	1.000	1.000
Βαμβάκι	148	266	277	1.437
Ζαχαρότευτλα	6.054	5.612	5.952	6.378
Καπνός Μπέρλεϋ	400	333	333	282
Σπαράγγι	326	477	477	492
Ροδάκινα Επιτραπέζια	1.923	1.692	1.864	1.384
Ροδάκινα Βιομηχανικά	3.222	2.872	2.680	1.928
Νεκταρίνια	3.928	2.500	2.823	2.131
Μήλα	4.077	2.692	2.857	3.225
Αχλάδια	2.737	1.882	1.686	1.728
Κεράσια	708	626	587	480
Ακτινίδια	1.855	684	1.855	683
Σταφύλια Οινοποιίας	1.055	1.053	1.013	1.013

Πηγή: Επιτροπής πρωτογενούς τομέα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995.

Η ανάλυση που προηγήθηκε επισημαίνει τους κλάδους της φυτικής παραγωγής που είναι ιδιαίτερης οικονομικής σημασίας για τον νομό, και αυτοί είναι η δένδροκομία και τα κηπευτικά. Η άποψη που διατυπώνεται είναι ότι η αξιοποίηση όσων συγκριτικών πλεονεκτημάτων υπάρχουν πρέπει να γίνει μέσω της λειτουργίας της αγοράς η οποία προβλέπεται ότι θα οδηγήσει στην διαφοροποίηση της πρωτογενούς παραγωγής (αύξηση του αριθμού των παραγόμενων προϊόντων) και κυρίως στην διαφοροποίηση της μεταποίησης.

Η λειτουργία της αγοράς προϋποθέτει την ύπαρξη υποδομής εμπορίας, πληροφόρηση και τεχνική στήριξη. Η πληροφόρηση είναι έργο που πρέπει να αναληφθεί από το κράτος και τους συνεταιρισμούς, όπως και η τεχνική στήριξη. Η ανάπτυξη της υποδομής εμπορίας πρέπει να αφεθεί σε φορείς ιδιωτικούς και συνεταιριστικούς που θα λειτουργήσουν με τους όρους της αγοράς. (Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα, Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995)

5.4.3 Η Ελληνική Γεωργία σήμερα - Επιπτώσεις της ασκούμενης πολιτικής

Η Ελληνική Γεωργία διέρχεται μια ιδιαίτερα κρίσιμη περίοδο καθώς αντιμετωπίζει ιδιαίτερα δυσμενείς όρους ανταγωνισμού, εν όψει ολοκλήρωσης της αναθεώρησης της Κ.Α.Π. και μετά την υπογραφή της GATT (κύκλος της Ουρουγουάης).

Μέχρι το 1992 η κύρια κατεύθυνση της Κ.Α.Π. ήταν η υποστήριξη της τιμής των αγροτικών προϊόντων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα οι κοινοτικές τιμές να είναι πολύ ψηλότερες από τις διεθνείς, η κοινοτική παραγωγή συνεχώς να αυξάνει, τα κοινοτικά πλεονάσματα να συσσωρεύονται και οι κοινοτικές δαπάνες να αυξάνουν και να κατευθύνονται περισσότερο στους μεγάλους και αποτελεσματικούς παραγωγούς και όχι σε κείνους που πράγματι είχαν ανάγκη από κοινωνικής πλευράς.

Η αναμόρφωση της Κ.Α.Π. που άρχισε το 1992 είχε μία άλλη κατεύθυνση που ήταν η μείωση των τιμών, η αντιστάθμιση της μείωσης του εισοδήματος των παραγωγών με κατευθείαν εισοδηματική ενίσχυση (στρεμματικές ενισχύσεις, ενισχύσεις κατά μονάδα ζώου), η σταθεροποίηση των κοινοτικών δαπανών στον αγροτικό τομέα και η μείωση της έντασης στο διεθνές εμπόριο. Η αναμόρφωση αυτή δεξ έχει ολοκληρωθεί, απομένουν ακόμη προς αναμόρφωση σημαντικοί τομείς που ενδιαφέρουν ιδιαίτερα την χώρα μας, όπως είναι τα οπωροκηπευτικά, το κρασί και η ζάχαρη. Σε γενικές γραμμές τρία είναι τα κύρια στοιχεία της

συμφωνίας της GATT (από το 1995 μέχρι το 2000), που είναι αμοιβαία για τα συμβαλλόμενα μέρη (Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα, Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995).

-Μείωση της εξωτερικής προστασίας (εισαγωγικά τέλη) κατά 36%

-Μείωση των εξαγωγικών επιδοτήσεων κατά 36% και του όγκου των επιδοτούμενων εξαγωγών κατά 21%.

-Μείωση της εσωτερικής στήριξης. Δηλαδή τα μέτρα ενίσχυσης του εισοδήματος των παραγωγών πρέπει να είναι ουδέτερα, όσον αφορά στη παραγωγή και το εμπόριο. (Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα, Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995)

Απόσα περιληπτικά αναφέρθηκαν μπορούν να γίνουν δύο βασικές διαπιστώσεις. Η πρώτη είναι ότι, από μία πολιτική που εγγυούταν την τιμή του προϊόντος του παραγωγού σε κοινοτικό επίπεδο, βαδίζουμε σε μία πολιτική που χορηγεί κάποιες εισοδηματικές ενισχύσεις.

Ήδη στις υπό διαμόρφωση Κοινές Οργανώσεις Αγορών (ΚΟΑ) των οπωροκηπευτικών και του κρασιού, οι τάσεις αυτές φαίνονται καθαρά (συγχρηματοδότηση των ομάδων παραγωγών για κεφάλαια κίνησης από κοινοτικούς και εθνικούς πόρους). Μια τέτοια εξέλιξη θα ευνοούσε τα Κράτη Μέλη με ισχυρές οικονομίες και λίγο αγροτικό πληθυσμό και όχι τη χώρα μας που έχει ασθενή οικονομία και πολύ αγροτικό πληθυσμό (Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα, Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995).

Με άλλα λόγια η προστασία που παρεχόταν στους αγρότες ήδη άρχισε να μειώνεται με ορατές προοπτικές περαιτέρω μείωσης.

Η δεύτερη είναι ότι οδηγούμαστε σε μια ανταγωνιστική γεωργία σε διεθνές επίπεδο. Αυτό προκύπτει από τη συμφωνία της GATT και συγκεκριμένα από τη μείωση της προστασίας στα σύνορα ιδιαίτερα όμως από τη μείωση των επιδοτήσεων εξαγωγής και των επιδοτούμενων προϊόντων.

Συνέπεια αυτού είναι ότι θα επιβιώσουν οι μονάδες εκείνες που μπορούν να σταθούν στον διεθνή ανταγωνισμό. Η Ελληνική Γεωργία παρουσιάζει διαρθρωτικά προβλήματα και από την άποψη αυτή βρίσκεται στη χειρότερη θέση σε κοινοτικό επίπεδο.

Έχει, από την άλλη πλευρά μια διαφοροποιημένη παραγωγική κατεύθυνση σαν αποτέλεσμα των εδαφοκλιματικών συνθηκών από εκείνη των λοιπών Κρατών Μελών. Οι σύμμαχοι της και οι ανταγωνιστές της κατά συνέπεια είναι τα Νότια Κράτη Μέλη και εκτός Ε.Ε ανταγωνιστές της είναι οι παραμεσόγειες χώρες, που ο βαθμός οργάνωσής τους είναι χειρότερος από το δικό μας (Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα, Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995).

Η Γεωργία ήταν και παραμένει ο πλέον προστατευόμενος κλάδος της οικονομίας. Η προστασία αυτή πρέπει να αξιοποιηθεί κατά τον καλύτερο τρόπο για την αποδοτικότερη οργάνωση των εκμεταλλεύσεων σε ανταγωνιστική βάση.

Η αξιοποίηση αυτή μπορεί να γίνει από τους ενδιαφερόμενους παραγωγούς που δεν πρέπει να επαναπαύονται και πολύ περισσότερο δεν πρέπει να στηρίζονται σε ενισχύσεις. Από την άλλη πλευρά η πολιτεία οφείλει πέρα από τη σωστή ενημέρωση να διευκολύνει την κατεύθυνση της οργάνωσης των εκμεταλλεύσεων. Η Ε.Ε. και οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης που θεωρούνται υποψήφιας χώρες για μια ευρύτερη Ε.Ε. είναι ελλειμματικές σε μεσογειακά προϊόντα, που παράγει η χώρα μας. Έχουμε κατά συνέπεια ένα συγκριτικό πλεονέκτημα που πρέπει να εκμεταλλευθούμε όσο νωρίτερα μπορούμε.

Πέρα από τις ήδη υπάρχουσες διεθνείς συγκυρίες που επικρατούν στη παραγωγή και διάθεση των ομοειδών αγροτικών προϊόντων σε σύγκριση με Ε.Ε., έχουμε χαρακτηριστικά τα παρακάτω μειονεκτήματα:

- α) Μέσος κλήρος 41,4 στρέμματα - Ε.Ε. 157 στρεμ.
- β) Τεράστιες αποστάσεις από τον καταναλωτή σε σχέση με τους ανταγωνιστές μας.
- γ) Προβληματική οικονομία - Ε.Ε. ισχυρές οικονομίες.
- δ) Μεγαλύτερο κόστος παραγωγής, λόγω μικρού κλήρου.

5.4.4 Δενδροκομία - Προβλήματα και προοπτικές

Η ροδακινοκαλλιέργεια στον νομό Ημαθίας έχει παράδοση πολλών ετών και η οικονομική ανάπτυξη του νομού οφείλεται κύρια σ' αυτήν διότι:

- Δίνει μεγαλύτερο γεωργικό εισόδημα σε σύγκριση με τις ετήσιες καλλιέργειες.

- Οι παραγωγοί, που έχουν μικρή έκταση γεωργικής γης, λύνουν το πρόβλημα της οικογενειακής απασχόλησης.

- Παραμένουν οι γεωργοί στις περιοχές τους.

- Προσελκύει για απασχόληση εργάτες από άλλες περιοχές ή και χώρες για εποχιακή κυρίως απασχόληση με φθινό ημερομίσθιο.

- Έχουν αναπτυχθεί σημαντικά και άλλα επαγγέλματα, όπως κιβωτοποιίες, μεταφορικές εταιρίες, εταιρίες πλαστικών κ.λ.π..

- Στην τυποποίηση και μεταποίηση των ροδάκινων απασχολείται μεγάλος αριθμός εργαζομένων.

- Για την καλύτερη αξιοποίηση των γεωργικών βιομηχανιών διακινούνται σημαντικές ποσότητες αγροτικών προϊόντων από άλλες περιοχές της χώρας.

Το ροδάκινο στον Ν.Ημαθίας καλύπτει μια έκταση 190.000 στρεμ. περίπου και μια παραγωγή 478.000 τόνων δηλαδή το 50% περίπου της συνολικής παραγωγής της χώρας και το 12% της Ε.Ε. (Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα, Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995).

Αναλυτικά: Τα επιτραπέζια ροδάκινα καλύπτουν 65.000 στρεμ. με μία παραγωγή 120.000 τόνους, τα νεκταρίνια 30.100 στρεμ. με μια παραγωγή 85.000 τόνους και τα συμπύρηνια ροδάκινα 98.500 στρεμ. με μια παραγωγή 273.000 τόνους. Από αυτές τις ποσότητες έχουν εξαχθεί 29.890 τόνοι επιτραπέζια ροδάκινα, 14.320 τόνοι νεκταρίνια και στη βιομηχανία 120.000 τόνοι. Στην εσωτερική αγορά οδηγήθηκαν 33.000 τόνοι συνολικά. Στην απόσυρση οδηγήθηκαν 70.000 τόνοι επιτραπέζια (58%), 58.600 τόνοι νεκταρίνια (69%) και 152.000 τόνοι συμπύρηνια ροδάκινα (56%) δηλαδή συνολικά οδηγήθηκαν στην απόσυρση 280.600 τόνοι. Από τα στοιχεία που παραθέσαμε βλέπουμε ότι το 59% της συνολικής παραγωγής οδηγήθηκε στις χωματερές.

Τα διαρθρωτικά προγράμματα Μ.Ο.Π και το 1ο ΚΠΣ για αναδιάρθρωση των ποικιλιών, δεν απέδωσαν, λόγω α) της αύξησης της παραγωγής από φυτεύσεις εκτός των Μ.Ο.Π. και 1ο ΚΠΣ και β) λόγω των μεγάλων εκτάσεων, που φυτεύτηκαν σε πολύ πρώιμες περιοχές των Ισπανών.

Σε έκθεση της, η επιτροπή της Ε.Ε. αναφέρει ότι την κυριότερη λύση για την διάθεση της ελληνικής παραγωγής ροδάκινων και νεκταρινιών είναι η απόσυρση του προϊόντος. Η άποψη αυτή, προφανώς, ενισχύεται από την συγκριτική αντιπαράθεση των ποσοτήτων που αποσύρονται από τη χώρα μας και τις άλλες χώρες της κοινότητας. Η Ελλάδα έχει το 28% της κοινοτικής παραγωγής και το 75% περίπου της κοινοτικής απόσυρσης (Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα, Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995).

Ίσως θα έπρεπε οι αρμόδιοι φορείς να στραφούν στην δημιουργία βιομηχανιών που θα ασχολούνται και με την μεταποίηση ροδάκινων με την μορφή μαρμελάδας, χυμού και αποξηραμένων ροδάκινων ώστε να μειωθούν οι ποσότητες απόσυρσης και να αυξηθεί το εισόδημα των παραγωγών (Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα, Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995).

Μετά την ψήφιση του νέου κανονισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα οπωροκηπευτικά και τις δραματικές αλλαγές που έγιναν με αυτόν, βρίσκεται σε μεγάλο αδιέξοδο η καλλιέργεια ροδάκινων. Η συνολική παραγωγή ροδάκινων είναι 1.100.000 τόνοι εκ των οποίων 300.000 τόνοι οδηγούνται στην μεταποίηση και 120.000 τόνοι στην κατανάλωση στις αγορές εσωτερικού-εξωτερικού ως νωπά. Οι υπόλοιπες ποσότητες μέχρι σήμερα αποσύρονταν με σχετικά ικανοποιητικές τιμές. Με τον νέο κανονισμό οι αποσύρσεις από το 1997 μειώνονται δραστικά στο 50% της εμπορίας για το 1997 στο 45% το 1998, στο 40% 1999, στο 30% το 2000, στο 20% το 2001, και στο 10% για το 2002. Πράγμα που σημαίνει ότι αν το 1999 υπάρξει η παραπάνω παραγωγή και εμπορία η δυνατότητα για απόσυρση θα είναι 168.000 τόνοι, ενώ οι υπόλοιπες 512.000 τόνοι θα μείνουν απλήρωτοι και η τιμή στους 168.000 τόνους απόσυρσης θα είναι μειωμένη κατά 45% και η μείωση αυτή στην μεταβατική περίοδο δηλαδή μέχρι το 2002 θα φθάσει το 60%.

Οι υπεύθυνοι φορείς (οι τοπικές συνεταιριστικές οργανώσεις) αυτά τα χρόνια δυστυχώς έπεσαν στην παγίδα των αποσύρσεων και αντί να δρομολογήσουν ζωή δρομολόγησαν «θάνατο». Η Ε.Ε. τράβηξε το χαλάκι των αποσύρσεων και οι παραγωγοί βρέθηκαν μπροστά στα μεγάλα αδιέξοδα.

Οι τιμές των ροδάκινων στις αγορές του εξωτερικού εδώ και τριάντα χρόνια για την Ελλάδα και τους ανταγωνιστές της ήταν στα ίδια επίπεδα. Μπορούσαμε και ήμασταν στην αγορά επειδή η διολίσθηση της δραχμής ακολουθούσε τον πληθωρισμό και για μερικά χρόνια στην δεκαετία του 1980 ήταν μεγαλύτερη και από τον πληθωρισμό. Τα προηγούμενα χρόνια ακολουθήθηκε η πολιτική της σκληρής δραχμής, με αποτέλεσμα η διολίσθηση κυρίως έναντι του μάρκου (κύριο νόμισμα συναλλαγής) να είναι σημαντικά μικρότερη του πληθωρισμού. Αντίθετα, αυτά τα χρόνια είχαμε υποτιμήσεις των νομισμάτων των κυρίως ανταγωνιστών μας, Ιταλών και Ισπανών.

Όλα αυτά τα χρόνια που υπήρχε σοβαρή κρίση στην αξιοποίηση του προϊόντος οι φορείς των αγροτών αντί να απαντήσουν στην κρίση με οργάνωση απήντησαν με αποδιοργάνωση και πολυδιάσπαση του Συνεταιριστικού Κινήματος. Η απόσυρση ήταν κίνητρο για τα παραπάνω διότι παραβιάζονταν οι Κοινοτικοί Κανόνες και υπήρχαν πλεονάσματα στις αποσύρσεις από εικονικές ζυγίσεις έτσι ώστε το αποτέλεσμα της απόσυρσης να είναι καλύτερο από το οποιοδήποτε αποτέλεσμα της αγοράς.

Αντίθετα οι ανταγωνιστές μας κινήθηκαν προς την κατεύθυνση αξιοποίησης του προϊόντος και σήμερα είναι δύσκολο να πάρεις ένα σημαντικό κομμάτι από την αγορά την οποία ελέγχουν. Η κατάσταση στην αγορά έχει αλλάξει σημαντικά τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια. Οι πωλήσεις στο μεγαλύτερο ποσοστό δεν γίνονται πλέον μέσω των κεντρικών λαχαναγορών, αλλά μέσω των οργανωμένων αλυσίδων SYPER- MARKET. Οι ανταγωνιστές μας με την ισχυρή οργάνωση (μεγάλες συνεταιριστικές οργανώσεις), έχουν την δυνατότητα να ανταποκρίνονται πλήρως στα μεγάλα προγράμματα των αλυσιδωτών καταστημάτων (super market). Το 1994 35 οργανώσεις στην Ιταλία συγχωνεύτηκαν σε μία, και μία από αυτές είχε εξαγωγές όσο ολόκληρη η Ελλάδα, και όμως ένωσαν την ανάγκη της συγχώνευσης. Εμείς σαν χώρα

λειτουργούμε σαν να μην έχει αλλάξει τίποτα. Δεν έγινε καμία οργανωμένη προσπάθεια προς αυτή την κατεύθυνση, αλλά δεν μπορούσε να γίνει λόγω της πολυδιάσπασης του συν/κου κινήματος. Δεν πήραμε σαν χώρα τα μηνύματα της αγοράς, αντί να κάνουμε έρευνα αγοράς, οι εισαγωγείς κάνουν για λογαριασμό τους και έτσι κάνουμε ευκαιριακά εξαγωγές, κύρια μόνο στις κεντρικές λαχαναγορές (Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα, Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995).

Οι Ισπανοί μπήκαν δυναμικά στο παιχνίδι των νωπών φρούτων φυτεύοντας σημαντικές εκτάσεις ροδάκινων στα νότια τα οποία παρουσιάζουν μέχρι και 25 ημέρες πρωιμότητα από τα Ελληνικά ροδάκινα. Το συγκριτικό πλεονέκτημα που είχε η Ελλάδα να είναι προϊμότερη έναντι των ανταγωνιστών της (κυρίως την Ιταλία) εξουδετερώθηκε από τους Ισπανούς. Οι Ισπανοί κυριαρχούν στην αγορά της Ε.Ε. λόγω πρωιμότητας μέχρι κάποια περίοδο και στην συνέχεια τροφοδοτούν την εσωτερική αγορά η οποία απαρτίζεται από 65.000.000 κατοίκους μαζί με τον τουρισμό. Οι Γάλλοι δεν επιτρέπουν με διάφορα τεχνάσματα που εφαρμόζουν την εισαγωγή ροδάκινων στην χώρα τους. Τα ροδάκινά τους διατίθενται στα 70.000.000 περίπου κατοίκων (μαζί με τον τουρισμό) της περιόδου με αποτέλεσμα να καλύπτεται ο παραγωγός και το εισόδημα του.

Το κόστος μεταφοράς είναι μικρότερο για τους Ιταλούς που είναι ο βασικότερος ανταγωνιστής μας κατά 35 δραχμές ανά κιλό περίπου. Οι τιμές πώλησης είναι 15 δραχμές τουλάχιστον υψηλότερες λόγω έγκαιρης άφιξης των εμπορευμάτων τους. Οι διαφορές αυτές δίνουν αποτέλεσμα 50 δρχ στους ανταγωνιστές μας (τιμή απόσυρσης) και σε εμάς 0.

Οι όποιες εξαγωγές γίνανε τα τελευταία χρόνια γίνανε ευκαιριακά αλλά και πάλι δεν ήταν αυτοδύναμες. Προσπάθειες για εξαγωγές στην πρώην Σοβιετική Ένωση, πέραν των προβλημάτων μεταφοράς, σκοντάφτουν στη διασφάλιση των χρημάτων. Όσοι Συνεταιρισμοί της Ημαθίας έστειλαν εμπορεύματα στα κράτη της πρώην Σοβιετικής Ένωσης έχασαν σημαντικά ποσά χρημάτων. Οι αραβικές χώρες, λόγω της πτώσης των εισοδημάτων τους, των προβλημάτων με την μεταφορά και την τροφοδοσία λόγω των αναταραχών στις περισσότερες από αυτές δεν έχουν αντικείμενο.

Σοβαρότατα προβλήματα είχαμε και έχουμε με τις μεταφορές λόγω:

- α) Του μικρού αριθμού αυτοκινήτων, με αποτέλεσμα όταν υπάρξει ζήτηση από την αγορά να έχουμε πολύ μεγάλη αύξηση κομίστρων που καθιστούν μη συμφέρουσες τις εξαγωγές
- β) Της έλλειψης βαγονιών, επειδή δεν γίνεται έγκαιρα η παραγγελία τους. Η παραγγελία δεν μπορεί να γίνει, διότι είναι άγνωστο αν φορτωθούν τα βαγόνια λόγω των συνθηκών αγοράς και χρειάζεται να καταβάλλονται σταλίες μέχρι την τελική τους φόρτωση. Σ' αυτό θα είχαμε λύση αν δεν υπήρχε η πολυδιάσπαση του συν/κου κινήματος.
- γ) Το Α και το Ω σήμερα στην αγορά είναι η συνέπεια στον χρόνο άφιξης και η ποιότητα. Λόγω του εμπόργκο και των διαδρομών που ακολουθούνται για να εμπιστευθούν τα προϊόντα μας, θα πρέπει να είναι από καουτσούκ. Δεν μπορούμε να εγγυηθούμε ούτε την ημερομηνία άφιξης, ούτε την ποιοτική κατάσταση των εμπορευμάτων τα οποία είναι πολύ ευπαθή, άρα δεν μπορεί να είμαστε στην αγορά.
- δ) Του υψηλού κόστους μεταφοράς.

5.5 Η διαθέσιμη Υποδομή

5.5.1 Διαθέσιμη Υποδομή Παραγωγής

Πρόκειται για το διαθέσιμο κτιριακό εξοπλισμό σε μηχανήματα και σε έγγειες βελτιώσεις. Η διαθέσιμη υποδομή σε κτήρια και μηχανήματα στο νομό είναι ικανοποιητική και δεν αποτελεί περιορισμό για την περαιτέρω ανάπτυξη του νομού, η διαπίστωση αυτή όμως δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν ανάγκες για τον εκσυγχρονισμό και την διαφοροποίηση της.

Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζονται στοιχεία της απογραφής (1991) του πρωτογενή τομέα σχετικά με τον μηχανολογικό εξοπλισμό της Ημαθίας, της Μακεδονίας και της Ελλάδας και ορισμένα συγκριτικά στοιχεία σε σχέση με την Μακεδονία και την χώρα.

Πίνακας 5.5.1.α: Αριθμός γεωργικών μηχανημάτων σε λειτουργία της Ημαθίας, Μακεδονίας, Ελλάδας και σύγκριση της Ημαθίας σε σχέση με την Μακεδονία και την Ελλάδα

	Γεωργικοί ελκυστήρες	Αλωνιστικές μηχανές	Βαμβακοσυλ- λεκτικές μηχανές	Τευλο- εξαγωγείς	Κλαδευτικά μηχανήματα
Ημαθία	11632	503	118	103	1445
Μακεδονία	103268	7000	434	451	12090
Ελλάδα	233863	13447	2205	1177	125289
Ποσοστό επί της					
Μακεδονία	11,26	7,18	27,18	22,83	11,95
Ελλάδα	4,97	3,74	5,35	8,75	1,15

Πηγή: Εκτάσεις γεωργικών καλλιεργειών κατά είδος το 1991, ΕΣΥΕ.

Πίνακας 5.5.1.β: Αριθμός γεωργικών μηχανημάτων σε λειτουργία της Ημαθίας, Μακεδονίας, Ελλάδας και σύγκριση της Ημαθίας σε σχέση με την Μακεδονία και την Ελλάδα

	Αντλίες	Συγκροτήματα τεχνητής βροχής	Αυτοκινούμενο μεγάλοι εκτοξευτήρες	Συγκροτήματα αρδεύσεως με σταγόνες	Σπαρτικές μηχανές	Μηχανο- κίνητοι ψεκαστήρες
Ημαθία	5959	4438	534	6707	1513	5472
Μακεδονία	67885	45185	6242	18616	27189	51509
Ελλάδα	318477	192180	22760	59970	64054	180028
Ποσοστό επί της						
Μακεδονία	8,77	9,82	8,55	36,02	5,56	10,62
Ελλάδα	1,87	2,3	2,34	11,18	2,36	3,03

Πηγή: Εκτάσεις γεωργικών καλλιεργειών κατά είδος το 1991, ΕΣΥΕ.

Από τον πρώτο πίνακα μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η παραγωγή συμβαδίζει με τον μηχανολογικό εξοπλισμό. Ο νομός Ημαθίας όπως έχει αναφερθεί βρίσκεται στις πρώτες θέσεις, σε επίπεδο νομών, όσον αφορά την παραγωγή βαμβακιού και ζαχαρότευτλων. Παράλληλα συμβαδίζει και ο μηχανολογικός εξοπλισμός, όπου οι βαμβακοσυλλεκτικές μηχανές κατέχουν το 5,35% σε σχέση με την χώρα ενώ οι τευλοεξαγωγείς το 8,75% σε σχέση με την χώρα. Στον δεύτερο πίνακα αξίζει να αναφερθεί το ποσοστό των Συγκροτημάτων αρδεύσεως με σταγόνα. Το συγκροτήματα αυτά δίνουν την δυνατότητα στους δενδροπαραγωγούς για καλύτερη απόδοση της καλλιέργειας τους.

Η διαρθρωτική πολιτική που ασκείται έχει στόχο την βελτίωση της υποδομής που θα επιτρέψει την αναδιοργάνωση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων. Η διαρθρωτική πολιτική στον αγροτικό τομέα ασκείται με το 2ο-ΚΠΣ 1994-99 που υλοποιείται με το Εθνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα. «Ανάπτυξη του τομέα Γεωργίας 1994-99» και το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΠΕΠ) - Κεντρικής Μακεδονίας 1994-99.

Οι παρεμβάσεις που προβλέπονται από το Εθνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Ανάπτυξη του Τομέα Γεωργίας 1994-99" και αφορούν βελτιώσεις της παραγωγικής υποδομής του νομού, είναι:

- Η εφαρμογή του καν. 2328/1991 για την αναδιοργάνωση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων. Πρόκειται για μέτρα διαρθρωτικής πολιτικής που εφαρμόζονται από το 1983, την αρχική περίοδο ως οδηγία 159/1972, μετά το 1985 με τον καν. 797/1985 και μετά το 1991 με τον καν. 2328/1991 ο οποίος πρόσφατα ξαναδιατυπώθηκε (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997).

Από την έναρξη της εφαρμογής των σχετικών κανονισμών μέχρι το 1993 εγκρίθηκαν 1490 Σχέδια Βελτίωσης και ολοκληρώθηκαν 611 με μέσο ύψος επένδυσης 4,3 εκατ.δρχ. Το 1994 εγκρίθηκαν 56 Σ.Β και ολοκληρώθηκαν 50 με μέσο ύψος επένδυσης 6,1 εκ.δρχ. Το 1995 εγκρίθηκαν 58 Σ.Β και ολοκληρώθηκαν 38 με μέσο ύψος επένδυσης 5,7 εκατ.δρχ. και το 1996 εγκρίθηκαν 100, ολοκληρώθηκαν 16 με μέσο ύψος επένδυσης 7,0 εκ.δρχ. Έτσι την προηγούμενη τριετία εγκρίθηκαν κατά μέσο όρο 71 Σχέδια Βελτίωσης. Προφανώς ο ρυθμός υλοποίησης του κανονισμού είναι ανεπαρκής και οφείλεται στον τρόπο εφαρμογής του κανονισμού. Συγκεκριμένα κατά την έγκριση των Σ.Β δίνεται προτεραιότητα στην βελτίωση της αμοιβής εργασίας και παραβλέπονται οι άλλοι στόχοι της εφαρμογής του κανονισμού, όπως η ποιοτική βελτίωση της παραγωγής και η μείωση του κόστους παραγωγής (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997).

Στα πλαίσια της εφαρμογής του ίδιου κανονισμού παρέχονται κίνητρα για την εγκατάσταση νέων γεωργών. Από την έναρξη εφαρμογής του σχετικού μέτρου έχουν εγκριθεί 277 αιτήσεις εγκατάστασης νέων γεωργών και έχουν εγκριθεί 125 Σ.Β. Συγκεκριμένα μέχρι το 1993 είχαν εγκριθεί 63 Σ.Β νέων γεωργών, το 1994 εγκρίθηκαν 16, το 1995 15 και το 1996 31 Σ.Β. Ο ρυθμός προσέλκυσης νέων αγροτών προφανώς δεν είναι ικανοποιητικός και αυτό οφείλεται στις γνωστές εγγενείς αδυναμίες του θεσμικού πλαισίου διαδοχής.

- Η εφαρμογή συγχρόνων εναλλακτικών μεθόδων ολοκληρωμένης καταπολέμησης εχθρών και ασθενειών διαφόρων καλλιεργειών σε επίπεδο χώρας.
- Η εφαρμογή προγραμμάτων γενετικής βελτίωσης αγροτικών ζωνών.
- Η εφαρμογή προγραμμάτων διαχείρισης υδατικών πόρων.
- Η εφαρμογή την περίοδο 1994-99 του μέτρου ενθάρρυνσης της παύσης των γεωργικών δραστηριοτήτων με επέκταση των εκμεταλλεύσεων. Ενώ συνεχίζεται η εφαρμογή του προγράμματος πρόωρης συνταξιοδότησης στα πλαίσια του καν. 1069/88.

Οι παρεμβάσεις που προβλέπονται στο νόμο από το ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας 1994-99 που βελτιώνουν την υποδομή για τη παραγωγή είναι:

- Αρδευτικά έργα. Προβλέπεται η κατασκευή έργων που θα αυξήσουν την αρδευόμενη έκταση κατά 13,5 χιλ.στρ. εκ των οποίων κατασκευάζεται αρδευτικό δίκτυο 2,3 χιλ.στρ. ενώ έχουν ενταχθεί και μελετώνται μικρά αρδευτικά έργα, με προβλεπόμενη αρδευόμενη έκταση 10 χιλ.στρ.
- Αγροτική Οδοποιία. Πρόκειται για τα παρακάτω έργα:
  - Κατασκευή ασφαλτοτάπητα μήκους 6,8 χιλ. στον οδικό άξονα Σφηκιά έως δρόμο ΔΕΗ (ολοκληρώθηκε)
  - Κατασκευή ασφαλτοτάπητα μήκους 4,8 χιλ. στον οδικό άξονα της αγρ.οδού Π.Λυκογιάννη - αντλ. ΤΟΕΒ (ολοκληρώθηκε)

- Αγροτική οδοποιία περιοχή Βερμίου (ολοκληρώθηκε)
- Κατασκευή ασφαλτοτάπητα μήκους 6 χιλ. στον οδικό άξονα Σταυρού -Κουλούρα (κατασκευάζεται)
- Κατασκευή ασφαλτοτάπητα (Επισκοπή - Αρσένι 1,5 χιλ., Άγιος Νικόλαος 3 χιλ. Γιαννακοχώρι - Συν/σμός 0,8 χιλ.), (κατασκευάζεται).
- Κατασκευή ασφαλτοτάπητα 4,4 χιλ. (Καμποχώρι - Λουδίας, 2 χιλ., Νεοχώρι - Επαρχ. 0,9 χιλ., Σκυλίτσι - Λουδία 1,5 χιλ.) (κατασκευάζεται).
- Αγροτική οδοποιία πεδινής περιοχής (κατασκευάζεται).
- Αγροτική οδοποιία περιοχής Πιερίων (κατασκευάζεται).
- Ζωικό κεφάλαιο. Για την Γενετική Βελτίωση, την τεχνητή σπερματέγχυση και την κτηνιατρική προστασία προβλέπεται η δαπάνη 3,6 εκ. ecu και έχουν πληρωθεί μέχρι το τέλος του 1996, 845 χιλ. ecu.
- Μετεγκατάσταση κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων. Προβλέπεται η μετεγκατάσταση 25 εκμεταλλεύσεων. Έχουν ενταχθεί και υλοποιείται η μετεγκατάσταση 11 εκμεταλλεύσεων.
- Αγροτικός ηλεκτρισμός. Έχουν γίνει 142 συνδέσεις με συνολικό κόστος 165.259 ecu.
- Αξιοποίηση ήπιων μορφών ενέργειας. Προβλέπεται η εγκατάσταση 20 περίπου στρ. θερμοκηπίων που χρησιμοποιούν ήπιες μορφές ενέργειας, έχουν ενταχθεί 4 στρ. μέχρι το τέλος του 1996 (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997).

5.5.2 Διαθέσιμη Υποδομή Εμπορίας - Εξαγωγές νωπών προϊόντων

Η διάρθρωση του αγροτικού τομέα που χαρακτηρίζεται από μεγάλο αριθμό μικρών σε μέγεθος εκμεταλλεύσεων συνεπάγεται την ανάγκη ύπαρξης ενός συστήματος διακίνησης το οποίο συγκεντρώνει, ξεχωρίζει, συσκευάζει και μεταφέρει στην αγορά τα γεωργικά προϊόντα. Το σύστημα αυτό είναι ξεχωριστό από την παραγωγή και έχει δημιουργηθεί από συνεταιριστικούς φορείς, με τις Ο.Π (Ομάδες Παραγωγών), που η οργάνωση και η λειτουργία του προσδιορίζεται από τον καν. 1035/1972, και από ιδιωτικούς φορείς.

Η διαθέσιμη υποδομή εμπορίας είναι επαρκής αλλά πρέπει συνεχώς να εκσυγχρονίζεται, να διαφοροποιείται και να επεκτείνεται. Στον νομό το 1994-95 δραστηριοποιήθηκαν 39 αναγνωρισμένες Ο.Π και το 1995-96 29. Η ενίσχυση της σύστασης και λειτουργίας Ο.Π. συνεχίζεται μέσω του Υποπρογραμ.-1 του Λειτουργικού Προγράμματος (Εθνικού Επιπέδου) "Ανάπτυξη του Τομέα Γεωργίας 1994-99" (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε, 1997).

Η υποδομή εμπορίας δημιουργήθηκε με κίνητρα των Εθνικών Αναπτυξιακών νόμων, του καν.355/1977 της ΕΟΚ και του καν.866/1990 ΕΟΚ. Έχουν μετά το 1981 δημιουργηθεί, εκσυγχρονισθεί και επεκταθεί 26 μονάδες, διακίνησης φρούτων και λαχανικών με πολύ μεγαλύτερη δυναμικότητα από αυτήν που αξιοποιούν. Ο περαιτέρω εκσυγχρονισμός, η διαφοροποίηση και ενδεχομένως η επέκταση της υποδομής εμπορίας μπορεί να ενταχθεί στο Εθνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Ανάπτυξη του Τομέα Γεωργίας 1994-99" και συγκεκριμένα στο Υποπρόγραμμα 2, μέτρο 2.1. που περιλαμβάνει τον καν. 866/1990 (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε, 1997).

Οι εξαγωγές νωπών φρούτων και λαχανικών από το νομό κατευθύνονται προς τρεις κατευθύνσεις, στην Ευρώπη και κυρίως στη Γερμανία, στις πρώην Σοσιαλιστικές χώρες και σε Τρίτες χώρες κυρίως αραβικές. Στις εξαγωγές νωπών φρούτων και λαχανικών υπάρχουν προβλήματα που προκύπτουν:

- Από την απόσταση της χώρας, που συνεπάγεται υψηλό κόστος μεταφοράς.
- Από την μη ικανοποιητική οργάνωση της μεταφοράς έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η έγκαιρη παράδοση, και η διατήρηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών.
- Από την προσπάθεια που γίνεται από παράγοντες της αγοράς του μονάχου διατήρησης του ελέγχου στην Ευρωπαϊκή Αγορά.
- Από το μεγάλο κίνδυνο που συνεπάγονται οι δοσοληψίες με τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες
- Από τον μικρό όγκο παραγωγής που καθιστά την χώρα συμπληρωματική των παραγωγών χωρών με μεγάλες ποσότητες π.χ Ιταλία (πίνακας 5.5.2.β).

Ορισμένα από τα προβλήματα αυτά δεν αντιμετωπίζονται (π.χ απόσταση). Έτσι παρά την προσπάθεια που πρέπει να καταβληθεί για την βελτίωση της οργάνωσης των εξαγωγών ο στρατηγικός στόχος πρέπει να είναι οι εξαγωγές μεταποιημένων προϊόντων (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997).

Πίνακας 5.5.2.α: Σύθεση Ευρωπαϊκής παραγωγής ροδάκινων 1996

	ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΑ	ΝΕΚΤΑΡΙΝΙΑ	ΣΥΜΠΥΡΗΝΑ	ΣΥΝΟΛΟ
ΕΛΛΑΔΑ	285.000	123.000	692.000	1.100.000
ΙΣΠΑΝΙΑ	132.000	148.000	576.000	856.000
ΓΑΛΛΙΑ	249.000	124.000	20.900	393.900
ΙΤΑΛΙΑ	774.000	423.000	201.320	1.398.320
ΣΥΝΟΛΟ	1.440.000	818.000	1.490.220	3.748.220

Πηγή: Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997

Από τον πίνακα (5.5.2.β) γίνεται φανερός ο μικρός όγκος εξαγωγών σε σχέση με τις διαθέσιμες ποσότητες και ο μεγάλος όγκος αποσύρσεων στην κατηγορία των ροδάκινων.

Πίνακας 5.5.2.β: Μέση ετήσια διακίνηση κύριων προϊόντων του Ν.Ημαθίας από Ο.Π. ΚΑΝ.-ΕΟΚ 1035/72 περιόδου 1994-96

Διακίνηση Προϊόντων	Προϊόντα						
	Ροδάκινα	Νεκταρίνια	Μήλα	Αχλάδια	Ακτινίδια	Κεράσια	Τομάτες
Εγχ. Αγορά	33776	8162	7296	681	1640	785	116
Εξαγωγές	18458	8341	312	25	1818	1155	0
Μεταποίηση	209302	10	444	1129	25	43	22329
Απόσυρση	169969	36760	32667	923	0	0	0
Φθορές	2986	575	209	57	3	2	108
Σύνολο	434491	53848	40928	2815	3486	1985	22553

Πηγή: Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997

**Πίνακας 5.5.2.γ: Εξαχθείσες ποσότητες (σε τόνους) των σπουδαιότερων
νωπών οπωροκηπευτικών Ν.Ημαθίας κατά χώρες
προορισμού για τα έτη 1993, 1995, 1996**

Προϊόν Χώρα Προορισμού	Έτος 1993	Έτος 1995	Έτος 1996
Ροδάκινα			
Ευρωπαϊκή Ένωση	23419	24517	9629
Ανατ. Χώρες (πρώην)	3928	12533	12753
Τρίτες χώρες	73	127	147
Σύνολο	27420	37177	25097
Νεκταρίνια			
Ευρωπαϊκή Ένωση	13495	15206	4067
Ανατ. Χώρες (πρώην)	2565	5042	2231
Τρίτες χώρες	81	224	419
Σύνολο	16141	20472	6724
Ακτινίδια			
Ευρωπαϊκή Ένωση	3050	6151	8369
Ανατ. Χώρες (πρώην)	3164	4558	5204
Τρίτες χώρες	711	44	335
Σύνολο	7314	16413	13908
Μήλα			
Ευρωπαϊκή Ένωση	46	141	436
Ανατ. Χώρες (πρώην)	1796	2910	12502
Τρίτες χώρες	-	-	525
Σύνολο	1842	3051	13463
Κεράσια			
Ευρωπαϊκή Ένωση	3907	3603	2230
Ανατ. Χώρες (πρώην)	-	4	11
Τρίτες χώρες	-	-	-
Σύνολο	3907	3607	2241
Σπαράγγια			
Ευρωπαϊκή Ένωση	1843	3017	2390
Ανατ. Χώρες (πρώην)	-	-	-
Τρίτες χώρες	-	-	-
Σύνολο	1843	3017	2390

Πηγή: Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997

5.6 Κτηνοτροφία

Η ανάπτυξη της κτηνοτροφίας στον Ν.Ημαθίας και γενικότερα στην Ελλάδα περνάει κρίση. Αυτό είναι αποτέλεσμα του κόστους κατασκευής, με τις απαραίτητες προδιαγραφές, κτηνοτροφικών μονάδων και η έλλειψη κινήτρων για την προσέλκυση νέων επενδυτών. Σημαντικό ρόλο έπαιξαν τα εισαγόμενα τυποποιημένα κρέατα φθηνού κόστους που πωλιούνται κυρίως στα μεγάλα σούπερ μάρκετ και η κρίση στην πρώην Γιουγκοσλαβία η οποία ήταν η κυριότερη χώρα εισαγωγής μόσχων πάχυνσης λόγω του μικρότερου κόστους μεταφοράς (Ξυδοπούλου Μ., 1998).

Ο κλάδος της βοοτροφίας είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος στον νομό και έχει αποκτήσει χαρακτήρα επιχειρηματικού κλάδου μια και διαθέτει πολλές μονάδες με υψηλή δυναμικότητα σε αριθμό ζώων η κάθε μια. Ο συνολικός αριθμός των βοοτροφικών μονάδων στο νομό φτάνει τις 1634 από τις οποίες οι 66 εκτρέφουν πάνω από 30 ζώα.

Αν και ο νομός Ημαθίας δεν είναι από τους παραδοσιακούς νομούς όσον αφορά τον κλάδο της αιγοπροβατοτροφίας, έχει σημαντικό αριθμό ζωϊκού πληθυσμού. Λειτουργούν περίπου 700 μονάδες εκτροφής αιγοπροβάτων από τις οποίες οι 120 μετακινούνται εποχιακά (Ξυδοπούλου Μ., 1998).

Ο κλάδος της χοιροτροφίας είναι αρκετά σημαντικός για τον νομό και παρουσιάζει τάση συγκέντρωσης του ζωϊκού της πληθυσμού σε πεδινές περιοχές και συγκεκριμένα κοντά στα μεγάλα αστικά κέντρα. Αυτό αποτελεί και

το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του κλάδου σε σχέση με τους άλλους δύο (Ξυδοπούλου Μ., 1998).

Πίνακας 5.6.α: Αριθμός ζώων για τις χρονιές 1982,1991, 1993, 1995 στην Ημαθία

1982		1991		1993		1995	
Ζώα	σε κεφάλια	Ζώα	σε κεφάλια	Ζώα	σε κεφάλια	Ζώα	σε κεφάλια
Βοειδή	28398	Βοειδή	25806	Βοειδή	24543	Βοειδή	24746
αρρένα	17704	αρρένα	15904	αρρένα	-	αρρένα	-
θήλεα	10694	θήλεα	9902	θήλεα	-	θήλεα	-
Πρόβata	63039	Πρόβata	68408	Πρόβata	106283 *	Πρόβata	108867 *
οικόσιτα	1112	οικόσιτα	4251	οικόσιτα	-	οικόσιτα	-
κοπαδιάρικα	-	κοπαδιάρικα	64157	κοπαδιάρικα	-	κοπαδιάρικα	-
μη νομαδικά	61927	μη νομαδικά	-	μη νομαδικά	-	μη νομαδικά	-
νομαδικά	-	νομαδικά	-	νομαδικά	-	νομαδικά	-
Κατσίκες	34915	Κατσίκες	42822	Κατσίκες	-	Κατσίκες	-
Σύνολο	97954	Σύνολο	111230	Σύνολο	106283	Σύνολο	108867
Χοίροι	30329	Χοίροι	34147	Χοίροι	39653	Χοίροι	38930
Άλογα	920	Άλογα	227	Άλογα	-	Άλογα	-
Μουλάρια	280	Μουλάρια	172	Μουλάρια	-	Μουλάρια	-
Γαϊδούρια	316	Γαϊδούρια	200	Γαϊδούρια	-	Γαϊδούρια	-
Πουλερικά	351788	Πουλερικά	264735	Πουλερικά	-	Πουλερικά	-
Κουνέλια	9106	Κουνέλια	6518	Κουνέλια	-	Κουνέλια	-
Κυψέλες	19220	Κυψέλες	17341	Κυψέλες	-	Κυψέλες	-

Πηγή: ΕΣΥΕ, «Εκτάσεις γεωργικών καλλιεργειών, 1982, 1991, 1993, 1995»

* Σύνολο προβάτων και κατσίκων

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε μια μείωση στα βοειδή που είναι αποτέλεσμα της συνεχιζόμενης απομάκρυνσης από τις γεωργικές εκμεταλεύσεις των «οικογενειακών» βοειδών λόγω της αυστηρής πολιτικής τιμών που εφαρμόστηκε στον κλάδο και λόγω του Προεδρικού Διατάγματος της 5/4/1984 «περί αποστάσεων σταυλισμών από οικισμούς». Από το 1991 και μετά παρατηρείται κάποια σταθεροποίηση στο πληθυσμό τους. Επίσης παρατηρείται μια σημαντική αύξηση στα πρόβata και κατσίκες από το 1981 έως το 1991 που είναι κατά μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα των επιδοτήσεων από την Ε.Ε. Από το 1991 στο 1993 έχουμε μια μείωση της τάξεως του 4,4% και από το 1993 στο 1995 μια αύξηση της τάξεως του 2%. Όσον αφορά του χοίρους από το 1981 στο 1993 έχουμε αύξηση του 23% περίπου και μείωση της τάξεως του 1,8% από το 1993 στο 1995.

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται τα πρωτογενή και δευτερογενή κτηνοτροφικά προϊόντα. Παρατηρούμε σημαντική άνοδο της παραγωγής γάλακτος που είναι κατά ένα μέρος αποτέλεσμα της λειτουργίας στο νομό του εργοστασίου της NESTLE αλλά και των άλλων μεγάλων όμοιων επιχειρήσεων, που με δικά τους οχήματα συγκεντρώνουν το γάλα από τους οικισμούς και το μεταφέρουν στις περιοχές όπου είναι εγκατεστημένα. Στα δευτερογενή κτηνοτροφικά προϊόντα παρατηρείται, σε όλα, μεγάλη μείωση. Η μείωση αυτή μπορεί να συνδυασθεί με την αύξηση της παραγόμενης ποσότητας γάλακτος αλλά και με την λειτουργία των μεγάλων επιχειρήσεων παραγωγής δευτερογενών κτηνοτροφικών προϊόντων που έχουν διεισδύσει τόσο στην αγορά της παραγωγής όσο και στην κατανάλωση των συγκεκριμένων προϊόντων.

Πίνακας 5.6.β: Πρωτογενή κτηνοτροφικά προϊόντα για τις χρονιές 1982, 1991 στην Ημαθία

1982		1991	
προϊόντα	τόνοι	προϊόντα	τόνοι
Γάλα	25618	Γάλα	32168
αγελαδινό	17596	αγελαδινό	21323
πρόβειο	5120	πρόβειο	6529
κατσικίσιο	2902	κατσικίσιο	4316
Κρέας	10818	Κρέας	9878
Έριο προβάτων	88	Έριο προβάτων	69
Τρίχες κατσίκας	11	Τρίχες κατσίκας	12
Λίπος χοιρινό	296	Λίπος χοιρινό	240
Δέρματα νωπά(τεμαχ.)	104620	Δέρματα νωπά(τεμαχ.)	107917
Αβγά(τεμαχ.)	28213000	Αβγά(τεμαχ.)	21038000
Μέλι	298	Μέλι	163
Κερί	3	Κερί	3
Κουκούλια	-	Κουκούλια	-

Πηγή: ΕΣΥΕ, «Εκτάσεις γεωργικών καλλιεργειών, 1982, 1991»

Πίνακας 5.6.γ: Δευτερογενή κτηνοτροφικά προϊόντα για τις χρονιές 1982, 1991 στην Ημαθία

1982		1991	
προϊόντα	τόνοι	προϊόντα	τόνοι
Τυρί	1089	Τυρί	673
Βούτυρο	24	Βούτυρο	9
Μυζήθρα	15	Μυζήθρα	9
Κρέμα νωπή	131	Κρέμα νωπή	3

Πηγή: ΕΣΥΕ, «Εκτάσεις γεωργικών καλλιεργειών, 1982, 1991»

5.6.1 Εκτατική κτηνοτροφία (ορεινή)

Οι σημαντικοί βοσκότοποι του Ν.Ημαθίας βρίσκονται στο ορεινό τμήμα του νομού και καταλαμβάνουν το 20,97% της συνολικής έκτασης. Σήμερα αυτοί οι βοσκότοποι λειτουργούν σαν χώροι ελεύθερης βοσκής και ανήκουν κατά ένα μεγάλο μέρος σε ιδιώτες (62% των βοσκοτόπων) με αποτέλεσμα η παραγωγή των κτηνοτροφικών προϊόντων να βρίσκεται σε χαμηλότερα επίπεδα από τις δυνατότητες ανάπτυξης.

Σαν μέτρο, για την παραπέρα ανάπτυξη της ορεινής κτηνοτροφίας που είναι σήμερα το κύριο εισόδημα των κατοίκων των ορεινών -προβληματικών κοινοτήτων προτείνεται, η κατάλληλη εκμετάλλευση των βοσκοτόπων δηλαδή η οριοθέτηση-νομοθέτηση τους, η εκτέλεση των αναγκαίων έργων υποδομής (οδοποιία, κ.λπ.) και η βελτίωση τους (ποτίστρες, στέγαστρα κ.λ.π.).

Κατάλληλες περιοχές για τις κτηνοτροφικές μονάδες εκτατικής κτηνοτροφίας θεωρούνται οι περιοχές του Βερμίου και Πιερίων και κατάλληλα κτηνοτροφικά κέντρα θα μπορούσαν να θεωρηθούν οι μεγάλοι ορεινοί οικισμοί (Ρ). Στα κέντρα αυτά είναι σκόπιμο να γίνει η απαραίτητη υποδομή ώστε να είναι δυνατή η δημιουργία προϋποθέσεων παραγωγής εξειδικευμένων κτηνοτροφικών και γαλακτομικών προϊόντων για τα οποία άλλωστε το ορεινό τμήμα του νομού έχει σχετική παράδοση.

5.6.2 Εντατική κτηνοτροφία

Σήμερα υπάρχουν σημαντικές κτηνοτροφικές μονάδες πάχυνσης ζώων στον νομό, οι περισσότερες από τις οποίες βρίσκονται γύρω από το αστικό

κέντρο της Βέροιας (28 βοοτροφικές μονάδες) και για λόγους υγείας επείγει η απομάκρυνση τους. Πολλοί από τους ιδιοκτήτες είναι πρόθυμοι να απομακρυνθούν αλλά το κόστος είναι πολύ μεγάλο και λόγω της μεγάλης δυναμικότητας τους δεν μπορούν να επιδοτηθούν από την Ε.Ε. (επιδοτούνται μόνο οι μονάδες δυναμικότητας 300 ζώων και κάτω) (Ξυδοπούλου Μ., 1998).

Τα βοοειδή που εκτρέφονται προέρχονται από ξένες χώρες και κατά μέσο όρο εισάγονται 13.000 μόσχοι πάχυνσης ετησίως. Τα ζώα αυτά προέρχονται είτε από χώρες της Ε.Ε. είτε από τις ανατολικές χώρες. Από τη στιγμή που θα εισαχθούν τα ζώα είναι υποχρεωμένοι οι παχυντές να τα διατηρήσουν 120 μέρες. Ύστερα δίνοντα στους παχυντές ειδικές άδειες από το Υπουργείο Γεωργίας και το τμήμα ΔΥΔΑΓΕ. Μετά την πάροδο του απαραίτητου χρόνου στις μονάδες, ο παχυντής έχει το διακαίωμα να το σφάξει και το κρέας να πάρει την μπλε σφραγίδα ως ντόπιο-ελληνικό κρέας. Σήμερα στον νομό υπάρχουν 1634 μονάδες Βοειδών, 700 μονάδες Αιγοπροβάτων και 42 μονάδες Χοίρων (Στατιστική Υπηρεσία Ημαθίας, 1997).

5.7 Δάση

Ο Ν.Ημαθίας είναι ένας από του πλέον δασοκαλυμένους και δασοπαραγωγικούς νομούς της χώρας. Παρουσιάζει σχετικά υψηλό ποσοστό δασών και δασικών εκτάσεων έναντι των γεωργικών.

Οι εκτάσεις που καταλαμβάνουν και οι μορφές χρήσης γης των εκτάσεων που χαρακτηρίζονται ως δάση και δασικές εκτάσεις είναι οι παρακάτω.

Πίνακας 5.7.α: Μορφές χρήσεις γης και ποσοστά αυτής στον Ν.Ημαθίας

Μορφές χρήσης γης	Έκταση (Ha)	Ποσοστό %
Δάση	47.356,10	27,84
Μερικός δασοσκεπέις	8.920,70	5,25
Άγονες (βράχοι, δρόμοι, κλπ)	19.459,80	11,44
καλλιεργούμενες (γεωργικές) εκτάσεις	6.789,40	3,99
Σύνολο	82.526	48,52

Πηγή: Διεύθυνση Δασών Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας

Το ποσοστό των δασών και δασικών εκτάσεων του νομού έναντι της συνολικής του νομού ανέρχεται σε 48,52 και χωροθετούνται νοτιοδυτικά στους ορεινούς όγκους του Βερμίου και των Πιερίων. Εδώ να σημειωθεί ότι ο μέσος όρος δασοκάλυψης της χώρας ήταν (πριν εκδηλωθούν πυρκαγιές), 22,58% το 1996 (Διεύθυνση Δασών Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1998).

Οι δασικές εκτάσεις υπάγονται στις διατάξεις των ΝΔ 86/69 και Ν.998/79 «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της χώρας».

Το ιδιοκτησιακό καθεστώς των δασών και δασικών εκτάσεων παρουσιάζεται στον πίνακα (4.12.β).

Από τα συνιδιόκτητα ένα σημαντικό μέρος των παραγωγικών δασών διαχειρίζεται το δημόσιο, διότι αυτό κατέχει ποσοστό συνιδιοκτησίας άνω του 50%, όπως είναι του Πολυδένδρου, Κουμαριάς, Ξηρολίβαδου.

Η εκμετάλλευση των δημόσιων δασών ανατίθεται σε συν/σμούς με το Π.Δ. 126/1986. Στα υπόλοιπα δάση το δημόσιο έχει της εποπτεία επί της εφαρμογής των διαχειριστικών μελετών και την προστασία σύμφωνα με την ισχύουσα Δασική Νομοθεσία (Διεύθυνση Δασών Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1998).

Στα βασικά έργα υποδομής ο νομός δεν υστερεί απέναντι των άλλων νομών της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας. Το συνολικό μήκος του

υπάρχοντος οδικού δικτύου στο δασικό χώρο της ευθύνης της Δ/νσης Ημαθίας ανέρχεται σε 850 χιλμ.

Πίνακας 4.12.β: Ιδιοκτησιακό καθεστώς δασών και δασικών εκτάσεων Ν.Ημαθίας.

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ	ΕΚΤΑΣΗ (Ha)	Ποσοστό %
Δημόσια	7.089,80	8,6
Δημοτικά, Κοινοτικά	7.976,90	9,67
Μοναστηριακά	3.472,80	4,2
Διακατεχόμενα	1.281,50	1,55
Συνιδιόκτητα	39.944,8	48,4
Ιδιωτικά	8.659,80	10,5
Δημόσια εποικιστικά	14.100,40	17,08
Σύνολο	82.526,00	100

Πηγή: Διεύθυνση Δασών Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας

Όσο αφορά τα προγράμματα αναδασώσεων, αυτά είναι διάσπαρτα σε όλα τα δασικά συμπλέγματα του νομού και υλοποιούνται είτε στα πλαίσια της εκμεταλλεύσεις των παραγωγικών δασών είτε στα πλαίσια της προστασίας των λεκανών απορροής.

5.7.1 Δασική εκμετάλλευση

Η δασική εκμετάλλευση του νομού γίνεται με βάση τις διαχειριστικές εκθέσεις, οι οποίες συντάσσονται είτε από ιδιώτες είτε από δημόσιους υπαλλήλους δασολόγους και γίνεται με αυτεπιστασία από τους ιδιοκτήτες ή με ενοικιάσεις σε τρίτους ή με ανάθεση της εκμεταλλεύσεις στους δασικούς συνεταιρισμούς (Διεύθυνση Δασών Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1998).

Το 57,38% είναι δάση παραγωγικά και η κατανομή των κατά δασοπονικό είδος είναι η παρακάτω:

Πίνακας 5.7.1.α: Κατανομή των δασών Ν.Ημαθίας κατά δασοπονικό είδος και ποσοστά αυτών

Κωνοφόρα		
Δασοπονικό είδος	Έκταση (Ha)	Ποσοστό (%)
Ελάτη	72,2	0,08
Τραχεία πεύκη	58,5	0,07
Μαύρη πεύκη	6.518	7,9
Δασική πεύκη	50,8	0,06
Σύνολο κωνοφόρων	6699,5	8,11
Πλατύφυλλα		
Δασοπονικό είδος	Έκταση (Ha)	Ποσοστό (%)
Δρύς	13.710,10	16,61
Οξυά	9.263,56	11,22
Καστανιά	1.940,93	2,35
Σύνολο πλατύφυλλων	24.914,59	30,18
Διάφορα	15.742,01	19,07
ΣΥΝΟΛΟ	47.356,10	57,38

Πηγή: Διεύθυνση Δασών Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας

Η χρήσιμη ξυλεία πλατύφυλλων παράγεται κυρίως από τα δασοπονικά είδη Οξιάς και Καστανιάς ενώ η τεχνική ξυλεία Κωνοφόρων προέρχεται από το είδος Μαύρης Πεύκης και πολύ λίγη από τα είδη Ελάτης και Δασικής Πεύκης. Τα καυσόξυλα πλατύφυλλων παράγονται από τα δρυοδάση της περιοχής και λιγότερο από τα δάση Οξιάς. Τα καυσόξυλα κωνοφόρων παράγονται από τα

προαναφερθέντα είδη κωνοφόρων Μ.Πεύκης, Δασικής, Τραχείας και Ελάτης. Τα καυσόξυλα καλύπτουν τις ανάγκες του πληθυσμού του δασικού χώρου σε καύσιμο ξύλο και η μεγαλύτερη ποσότητα διατίθεται στην αγορά της περιοχής και σε πόλεις γειτονικών νομών (Διεύθυνση Δασών Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1998).

5.7.2 Μεταποίηση

Η ξυλεία που παράγεται από τα κωνοφόρα και τα πλατύφυλλα διοχετεύεται στην αγορά της περιοχής και επεξεργάζεται από τα ιδιωτικά πριστήρια, κιβωτοποιίες και λοιπές μικρές βιοτεχνίες ξύλου που συναντώνται στην περιοχή ευθύνης των δασαρχείων Βέροιας και Νάουσας και ανέρχονται σε 61, με ετήσια κατανάλωση χρήσιμης ξυλείας 86.500 ΚΜ. Κατασκευάζουν κυρίως τελάρα και κιβώτια απαραίτητα τόσο στην διακίνηση των γεωργικών προϊόντων όσο και στην συσκευασία των μεταποιημένων προϊόντων των αγροτοβιομηχανιών. Τα ετήσια έσοδα για την πενταετία 1990-1994 ήταν

1990	53.081.000 δρχ.
1991	67.600.000 δρχ.
1992	82.646.000 δρχ.
1993	99.561.000 δρχ.
1994	179.676.000 δρχ.

(Διεύθυνση Δασών Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1998))

Σημαντικό είναι ότι η παραγωγή του νομού σε ξυλεία είναι μικρότερη από την ικανότητα επεξεργασίας των μεταποιητικών μονάδων του νομού και αυτό αναγκάζει τις βιοτεχνίες και βιομηχανίες να αναζητούν την πρώτη ύλη από αλλού. Γεγονός είναι ότι στην κιβωτοποιία, το 90% της πρώτης ύλης σε ένα τελάρο είναι εισαγωγής. Το πρόβλημα προκύπτει από το περίπλοκο ιδιοκτησιακό καθεστώς των παραγωγικών δασών (Διεύθυνση Δασών Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1998).

5.7.3 Δάση αισθητικά

Ο Ν.Ημαθίας με την έντονη βλάστηση και τον δασικό πλούτο, έχει να αναδείξει πολλά αξιόλογα τοπία με δάση, περιοχές καταφυγίων θηραμάτων κ.λ.π., από τα οποία άλλα θα πρέπει να προστατευθούν και άλλα να αναδειχθούν σε δάση αναψυχής ανοιχτού χώρου.

Από τον δασικό ορεινό όγκο του Βερμίου και των Πιερίων διέρχεται το διεθνές μονοπάτι Ε4.

Τα δάση της Ημαθίας προσφέρονται για υπαίθρια αναψυχή, λόγω της ποικιλίας της χλωρίδας και της έντονης βλάστησης, της γεωμορφολογίας, του κλίματος και των υδατικών συνθηκών σε συνδυασμό με την μικρή απόσταση από τα αστικά κέντρα και την προσπελασιμότητα τους. Οι κάτοικοι του νομού καταφεύγουν στα δάση και ιδιαίτερα σε θέσεις όπου η Δ/νση Δασών Ημαθίας κατασκεύασε έργα αναψυχής (Διεύθυνση Δασών Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1998).

5.7.4 Θήρα

Ο θηραματικός πλούτος του νομού είναι άφθονος, γίνεται σημαντική καταπολέμηση των επιβλαβών θηραμάτων για την προστασία και αύξηση του θηραματικού πλούτου έχουν ιδρυθεί δέκα τρία (13) καταφύγια θηραμάτων. Καταλαμβάνουν συνολικά έκταση 18.695 Ηα και τα περισσότερα βρίσκονται στις ορεινές περιοχές και είναι τα παρακάτω:

Καταφύγιο θηραμάτων Μ.Σάντας	έκταση	2.200
Καταφύγιο θηραμάτων Κωστοχωρίου	έκταση	2.440
Καταφύγιο θηραμάτων Ξηρολίβαδου	έκταση	1.485
Καταφύγιο θηραμάτων Ριζωμάτων	έκταση	1.670
Καταφύγιο θηραμάτων Χαράδρας	έκταση	1.570
Καταφύγιο θηραμάτων Αγ.Γεωργίου Παλατισίων	έκταση	1.240
Καταφύγιο θηραμάτων Αγ.Μαρίνας - Αγ.Γεωργίου	έκταση	1.200
Καταφύγιο θηραμάτων Κλειδιού	έκταση	1.200
Καταφύγιο θηραμάτων Αγ.Αθανασίου Αγκαθιάς	έκταση	1.200
Καταφύγιο θηραμάτων Λιμνών ΔΕΗ	έκταση	320
Καταφύγιο θηραμάτων Σελίου	έκταση	2.400
Καταφύγιο θηραμάτων Νάουσας	έκταση	1.720
Καταφύγιο θηραμάτων Χαρίεσσας	έκταση	250
Σύνολο έκτασης		18.695Ha

Πεδινά καταφύγια θηραμάτων είναι της Χαρίεσσας, της Αγ.Μαρίνας, Αγ.Γεωργίου Παλατισίων και του Κλειδιού στο Δέλτα του ποταμού Αλιάκμονα, το οποίο προστατεύεται από τη διεθνή συνθήκη RAMSAR.

Από πλευράς ενάσκησης της θήρας, όλη η περιοχή του νομού είναι κατάλληλη για κυνήγι, εκτός από τις εκτάσεις των προαναφερομένων καταφύγιων θηραμάτων.

Για τον εμπλουτισμό των καταφυγίων θηραμάτων σε πτερωτά θηράματα λειτουργεί ένα εκτροφείο θηραμάτων στη Νάουσα έκτασης 120Ha (Αγ.Νικολάου) και ένα εκτροφείο λαγών 4Ha (Διεύθυνση Δασών Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1998).

5.7.5 Προστασία δασών - Κίνδυνοι - Προβλήματα

Για την προστασία των δασών από τις φωτιές, έχουν κατασκευασθεί 11 Υδατοδεξαμενές στις θέσεις: Εκτροφείο θηραμάτων, Κάτω Μπάρα Σελίου, Νίσια, Μοντάκι, Πινακάδες Πολυδένδρου, Εκόνα Κουμαριάς και Κότσικα Ράχης και αντιπυρικές ζώνες.

Κίνδυνοι που απειλούν το δασικό και θηραματικό πλούτο του νομού είναι οι πυρκαγιές, οι παράνομες εκχερσώσεις, οι παράνομες βοσκές, οι λαθροϋλοτομίες, η λαθροθηρία και τέλος τα λατομεία τα οποία δεν λειτουργούν σύμφωνα με τις μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Τα προβλήματα είναι:

1. Το 74,32% των δασών και δασικών εκτάσεων όπως προκύπτει από τα στοιχεία που παρατέθηκαν είναι μη δημόσια. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να μην αξιοποιούνται πλήρως, όπως είναι η αναδάσωση των γυμνών εκτάσεων και η προστασία τους να είναι πλημμελής.
2. Οι οικισμοί στον ορεινό χώρο, περιβάλλονται από δάση και δασικές εκτάσεις με αποτέλεσμα λόγω του υπάρχοντος νομικού καθεστώτος, να απαγορεύονται η επέκτασή τους και η δημιουργία νέων οικισμών. Στο ίδιο νομικό καθεστώς προσκρούει η ανάπτυξη και επέκταση των χιονοδρομικών κέντρων της περιοχής (Διεύθυνση Δασών Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1998).

5.8 Αλιεία

5.8.1 Παραγωγή - Υποδομή

Στον νομό υπάρχουν πέντε πεστροφοτροφεία με συνολική παραγωγή 19 τόνων περίπου και ένα κυπρινοτροφείο με συνολική παραγωγή πέντε τόνων

ετησίως. Στη θαλάσσια περιοχή του Κλειδίου υπάρχουν 34 μυδοκαλλιέργειες με πασσάλους και δύο Long line, με συνολική ετήσια παραγωγή 1.000 τόνων και 85 τόνων αντίστοιχα. Για τη θαλάσσια αλιεία υπάρχουν 26 σκάφη και για την αλιεία των εσωτερικών υδάτων πέντε. Στο νομό δραστηριοποιούνται δύο αλιευτικοί συνεταιρισμοί του Δασκίου και του Κλειδίου και δύο σύλλογοι Ερασιτεχνών ψαράδων της Βέροιας και της Νάουσας (Διεύθυνση Αλιείας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1998).

Μεταποίηση

Υπάρχει μία επιχείρηση καθαρισμού και επεξεργασίας μυδιών στην Αλεξάνδρεια. (Διεύθυνση Αλιείας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1998)

5.8.2 Δυνατότητες-Προοπτικές ανάπτυξης

Στον νομό υπάρχουν σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης τόσο της αλιείας των εσωτερικών υδάτων με την κατάλληλη εκμετάλλευση των ποταμών, της τεχνητής λίμνης Δασκίου και γενικά των τεχνητών λιμνών του Αλιάκμονα από τα φράγματα, όσο και της θαλάσσιας αλιείας στην περιοχή του Κλειδίου, μετά από χαρτογράφηση και οριοθέτηση της κατάλληλης περιοχής, για οστρακοκαλλιέργειες. Προτείνεται επίσης να γίνει εμπλουτισμός με κατάλληλο γόνο ψαριών στις τεχνικές λίμνες από τα φράγματα του Αλιάκμονα, να ιδρυθούν μονάδες ιχθυογενετικής και ιχθυοτροφίας στις περιοχές των ποταμών Τριποτάμου και Αραπίτσας και να δημιουργηθούν αλιευτικοί σταθμοί κατά μήκος των ποταμών του νομού (Διεύθυνση Αλιείας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1998).

5.9 Ορυχεία - Μεταλλεία

5.9.1 Μεταλλογεννητικός χάρτης

Η εκτεταμένη παρουσία χρωμιτοφόρων κατά κανόνα υπερβασικών πετρωμάτων, επί ευρείας ζώνης, η οποία εντοπίζεται κατά μήκος της ανατολικής πλευράς της ορεινής αλυσίδας Βερμίου-Πιερίων, καθορίζει την ύπαρξη μιας αξιοσημείωτης μεταλλογενετικής επαρχίας χρωμίτη.

Με τους ίδιους πετρολογικούς τύπους και με συσχετισμό με τις παλαιογεωγραφικές και παλαιοκλιματολογικές συνθήκες της περιοχής, συνδέεται γενετικά και η υπάρχουσα, αλλά φτωχή σε αριθμό εμφανίσεων, σιδηρονικελιούχος μεταλλοφορία, ενώ οι εμφανίσεις σιδηροπυρίτη και χαλκούχων ορυκτών, συνδέονται γενετικά, κατά πάσα πιθανότητα με την επακολουθούμενη υδροθερμική δράση του βασικού-υπερβασικού μαγματισμού.

Η κοιτασματολογική αναγνώριση της περιοχής εμφανίζει επτά είδη μεταλλευμάτων: μεταλλεύματα, Χρωμίου, Νικελίου, Λατεριτικών Σιδήρου, Χαλκού, Σιδηρονικελιούχων, Σιδηροπυρίτου, Μαγνητοπυριτίου, Αμιάντου και Αιγνίτου.

Ο νομός Ημαθίας είναι ευνοημένος σε βιομηχανικά ορυκτά και πετρώματα καθώς και σε δομικές πρώτες ύλες π.χ μάρμαρα, ασβεστόλιθοι, δολομίτες. Ιδιαίτερα όμως από πλευράς μαρμαροφορίας. Το αποδεικνύει άλλωστε και ο σημαντικός αριθμός των υπαρχόντων αργούντων και εν ενεργεία λατομείων μαρμάρου, τόσο λευκού όσο και πρασίνου. Αδρανή υλικά (χαλίκια άμμος) υπάρχουν σε διάφορες περιοχές του νομού και σε μεγάλες ποσότητες στην κοίτη του Αλιάκμονα. Υπάρχουν πουρόπετρες και σιδηρόπετρες γύρω από την περιοχή της Βέροιας και της Νάουσας. Ακόμη υπάρχουν ικανοποιητικές ποσότητες αργιλοχωμάτων (TERRA ROSSA) που χρησιμοποιούνται στην

παραγωγή οικοδομικών υλικών (λατομείο Κουμαριάς) (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997).

Πίνακας 5.9.1.α: Είδος λατομείων ανά περιοχή και εξωρουσόμενου κοίτασμα

Είδος Λατομείου	Περιοχή	Αριθμός	Ορυκτά
Ενεργά	Βέρμιο	2	Μάρμαρα
Μη ενεργά	Βέρμιο	7	Μάρμαρα
Ενεργά	Πιερια	9	Μάρμαρα
Μη ενεργά	Πιέρια	6	Μάρμαρα
Μη ενεργά	Βέρμιο	1	Ασβεστίτης
Ενεργά			Πλαλήρας
Ενεργά	Βέρμιο	1	Αργίλος
Ενεργά	Βέρμιο	1	Χαλαζία

Πηγή: Αναπτυξιακή μελέτη Νομού Ημαθίας, 1997

5.9.2 Ζώνες

Δεν υπάρχουν χωροθετημένες λατομικές περιοχές

5.9.3 Διάρθρωση παραγωγής

Τα έντεκα λατομεία μαρμάρων που λειτουργούν στον νομό τροφοδοτούν όλες τις επιχειρήσεις επεξεργασίας και κοπής μαρμάρων της περιοχής, με άριστης ποιότητας-κυρίως-πράσινου, λευκού και ημίλευκου μαρμάρου, τροφοδοτούν επιχειρήσεις άλλων περιοχών της χώρας και εξάγουν σημαντικές ποσότητες. Τα λευκά μάρμαρα είναι ελάχιστα σε ποσότητες, με αποτέλεσμα να εμφανισθούν τα πρώτα οικονομικά προβλήματα των λατόμων, κυρίως αυτών που τα εξορρύγχουν.

Τα πράσινα μάρμαρα του νομού, είναι τα μόνα που κυκλοφορούν και υπάρχουν στην Ελλάδα με εξαίρεση αυτά της Τήνου. Ανταγωνισμός υπάρχει και προέρχεται από τα πράσινα μάρμαρα της Ιταλίας και της Ινδίας, χωρίς βέβαια να είναι ισχυρός.

Η παραγωγή αδρανών υλικών των δύο λατομείων είναι επαρκής για τις ανάγκες του νομού και μάλιστα τροφοδοτούν όλες τις μονάδες παραγωγής έτοιμου σκυροδέματος.

Από τα έντεκα λατομεία μαρμάρου που λειτουργούν στο νομό, τα περισσότερα δημιουργούν προβλήματα στο περιβάλλον. Βρίσκονται είτε δίπλα σε οικισμούς και τουριστικές περιοχές, είτε μέσα σε δάση, είτε πάνω σε οδικούς άξονες. Τα περιβαλλοντικά προβλήματα δημιουργούνται από την μη εφαρμογή των Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, με αποτέλεσμα να μην αποκαθιστάται ο περιβάλλον χώρος, να δέχεται ανεξέλεγκτα τα υπολείμματα και να υποβαθμίζεται αισθητικά. Πέραν όμως αυτού αποφέρουν και σημαντικές ωφέλειες με το μίσθωμα που πληρώνουν στις Κοινότητες, την έμμεση και άμεση απασχόληση στους κατοίκους της περιοχής και συμβάλουν τέλος στην οικονομία του νομού.

Πρέπει να ληφθούν μέτρα για τον περιορισμό των οχλήσεων χρησιμοποιώντας εκρηκτικά μικρότερης ισχύος και πεπειραμένου τεχνικού προσωπικού. Ακόμη η ανατίναξη να γίνεται βάζοντας εκρηκτικά σε ορισμένα σημεία και όχι σε ολόκληρη την προς ανατίναξη περιοχή.

Η εξαγωγή μαρμάρων, από τον νομό, τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει μια πτώση η οποία σύμφωνα με τους ενδιαφερόμενους φορείς οφείλεται στην εποχικότητα του προϊόντος. Σύμφωνα με στοιχεία του τελωνείου Ημαθίας το 1996 οι εξαγωγές μαρμάρου έφτασαν τους 1000 τόνους.

Στον Νομό δεν υπάρχουν ενεργά μεταλλεία (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997).

5.10 Συμπέρασμα

Η καλλιεργούμενη έκταση στο νομό αντιπροσωπεύει το 42,7% της συνολικής του έκτασης (μ.ο χώρας 30%). Η καλλιεργούμενη έκταση ως ποσοστό της συνολικής διαφοροποιείται μεταξύ των Εδαφικών Περιφερειών του νομού, και όπως είναι φυσικό οι Ε.Π. της πεδινής περιοχής έχουν μεγαλύτερες εκτάσεις καλλιεργούμενης γης. Η μέση έκταση ανά απασχολούμενο στον αγροτικό τομέα ανέρχεται σε 41,4 στρ., το μέγεθος αυτό κυμαίνεται στις Εδαφικές Περιφέρειες μεταξύ 27,1 - 74,3 στρ.

Η εξέλιξη των χρήσεων της γεωργικής γης δείχνει ότι η αναδιάρθρωση που έγινε μετά το 1981 συνίσταται στη μείωση των αροτραίων καλλιεργειών και στην αντίστοιχη αύξηση των δενδροκομικών και σχεδόν αποκλειστικά της ροδακινιάς. Κύριες αροτραίες καλλιέργειες του νομού είναι το βαμβάκι, τα τεύτλα, ο αραβόσιτος και ο καπνός, ενώ από τις δενδρώδεις καλλιέργειες η καλλιέργεια της ροδακινιάς αντιπροσωπεύει το 80% των δενδρωδών καλλιεργειών. Οι αροτραίες θα αποτελούν στο νομό τους συμπληρωματικούς κλάδους της δενδροκομίας κυρίως στην ανατολική περιοχή του νομού και θα καταλαμβάνουν εκτάσεις στις οποίες δεν είναι δυνατή η επέκταση της δενδροκομίας.

Η ανεξέλεγκτη αναδιάρθρωση του 1981 όμως μαζί με τη κακοδιαχείριση των συνεταιριστικών οργανώσεων γέννησαν προβλήματα που μέχρι και σήμερα ταλανίζουν τους αγρότες της Ημαθίας. Η αναδιάρθρωση είχε σκοπό την αύξηση του εισοδήματος των αγροτών, με τον τρόπο που έγινε όμως, χωρίς έλεγχο και προγραμματισμό οδήγησε το νομό σε αδιέξοδο και τώρα καλείται το κράτος και οι αρμόδιοι τοπικοί φορείς να βρουν λύσεις ώστε να αποφύγουμε την καταστροφή.

Η διάρθρωση των εκμεταλλεύσεων χαρακτηρίζεται από μεγάλο αριθμό μικρών σε μέγεθος εκμεταλλεύσεων, το οποίο μεταξύ των εδαφικών περιφερειών κυμαίνεται μεταξύ 13,0 και 44,5 στρ. Από το σύνολο των 18.593 εκμεταλλεύσεων οι 14.519 (78%) περιλαμβάνουν στα σχέδιά καλλιέργειας τους δενδροκομικές καλλιέργειες πράγμα που δείχνει την σπουδαιότητα της δενδροκομίας στον νομό.

Ο νομός διαθέτει σχεδόν άρτια υποδομή παραγωγής η οποία συνεχώς βελτιώνεται με την υλοποίηση μέτρων διαρθρωτικής πολιτικής. Έτσι δεν υπάρχει ουσιαστικός περιορισμός για οποιαδήποτε ανάπτυξη που να οφείλεται στην έλλειψη υποδομής της παραγωγής.

Η διαθέσιμη υποδομή εμπορίας είναι ικανοποιητική αλλά προφανώς πρέπει συνεχώς να εκσυγχρονίζεται και να επεκτείνεται. Οι ομάδες παραγωγών διακινούν μεγάλο ποσοστό των παραγόμενων προϊόντων. Το κύριο όμως πρόβλημα του νομού είναι οι μεγάλες ποσότητες των αποσυρόμενων ροδάκινων και η εξεύρεση τρόπων αξιοποίησής τους. Οι εξαγωγές νωπών προϊόντων και κυρίως ροδάκινων είναι μικρές σε σχέση με τις διαθέσιμες ποσότητες και αυτό οφείλεται κυρίως στο μεγάλο κόστος διακίνησής τους.

Η υποδομή μεταποίησης των κυρίων προϊόντων του νομού δεν είναι ανεπαρκής αλλά χρειάζεται εκσυγχρονισμό που να αφορά κυρίως την διαφοροποίηση των παραγόμενων μεταποιημένων προϊόντων. Η ανάπτυξη του νομού και η αντιμετώπιση των προβλημάτων που υπάρχουν εξαρτάται άμεσα από το αν θα επιτευχθεί η διαφοροποίηση των παραγόμενων προϊόντων και η αξιοποίηση των πλεονασμάτων.

Οι περιορισμοί που προκύπτουν από τις αλλαγές στην ασκούμενη πολιτική δημιουργούν πιέσεις για διαρθρωτικές αλλαγές και αναδιάρθρωση των καλλιεργειών. Οι προσαρμογές που απαιτούνται πρέπει να διευκολυνθούν με παρεμβάσεις τόσο της πολιτείας όσο και ειδικότερα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης αλλά και με τρόπο ώστε να μην αντιμετωπίσουμε στο μέλλον παρόμοια προβλήματα με αυτά που αντιμετωπίζουμε σήμερα (αποσύρσεις).

Η κτηνοτροφία του νομού είναι περιορισμένη διότι δεν είναι ανταγωνιστική των κλάδων της φυτικής παραγωγής και εντοπίζεται σε περιοχές με ιδιαίτερα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά. Η άποψη που διατυπώνεται από τους τοπικούς φορείς είναι ότι η κτηνοτροφία δεν μπορεί να γίνει ανταγωνιστική των κλάδων της φυτικής παραγωγής και θα διατηρηθεί σε περιοχές με ιδιαίτερα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά που δεν ευνοούν την περαιτέρω ανάπτυξη κυρίως της δενδροκομίας.

Ο ήπιες μορφές τουρισμού αποτελούν μια εναλλακτική λύση για την ενίσχυση του εισοδήματος του αγροτικού πληθυσμού. Ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός κ.τ.λ. είναι σε θέση να δώσουν λύση προς αυτή την κατεύθυνση μιας και υπάρχουν οι προϋποθέσεις για την παραγματοποίηση τους. Το θέμα αυτό εξετάζεται σε επόμενο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6
ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
ΣΤΟΝ Ν.ΗΜΑΘΙΑΣ

6.1 Γενικά

Σκοπός του κεφαλαίου είναι η διερεύνηση της εξέλιξης αλλά και η κατανόηση της φυσιογνωμίας του δευτερογενούς τομέα παραγωγής στο Ν.Ημαθίας, προκειμένου να διαμορφωθεί μια πρόταση πλαίσιο των απαραίτητων προϋποθέσεων πολιτικής, κινητοποίησης της ανάπτυξης ή προσανατολισμού των εξελίξεων της μεταποιητικής βάσης προς τη βέλτιστη δυνατή κατεύθυνση.

Παράλληλα θα γίνει προσπάθεια να διαφωτιστούν όλες οι αντιξοότητες που έχει να αντιμετωπίσει η περιορισμένης έκτασης και δυναμικού παραγωγική βάση που φέρει έντονα διατυπωμένα στη σημερινή της μορφή τα χαρακτηριστικά της διαχρονικής εξέλιξης τοπικών ιδιαιτεροτήτων-πλεονεκτημάτων και μη -που προσδιορίζουν ωστόσο τη μέλλον της. Ο προβληματισμός εστιάζει τις δυνατότητες της επαρχίας να διεκδικήσει μια αναπτυξιακή δυνατότητα στο σύγχρονο περιβάλλον αν δραστηριοποιηθεί προς τη σωστή κατεύθυνση, αλλά και στις ιδιαίτερες απαιτήσεις των τοπικών βιομηχανικών συμπλεγμάτων του αγροτικού χώρου. Η πρόκληση της ενδογενούς ανάπτυξης φαίνεται αισιόδοξη στο Ν.Ημαθίας που δίκαια διεκδικεί τη θέση ενός από τους πιο δυναμικούς νομούς της Μακεδονίας.

6.2 Εξέλιξη του δευτερογενούς τομέα

Η διαχρονική εξέλιξη του παραγωγικού συστήματος του νομού καταδεικνύει εξάλλου τη βαρύτητα του πρωτογενή τομέα που λειτούργησε προωθητικά και πολλαπλασιαστικά για τη δημιουργία βιομηχανιών και τις εισροές στον τομέα (λιπάσματα, μηχανήματα, κλπ) για τη επεξεργασία (σε α' στάδιο) και τη διεθνή διακίνηση των εκρών.

Επιπλέον στο χώρο της μεταποίησης αναπτύσσονται διαβιομηχανικές συνδέσεις μέσω υπεργολαβιών (ένδυμα) ή και αλληλεξαρτήσεων προς τα εμπρός ή προς τα πίσω (επεξεργασία γεωργικών προϊόντων, αγροτικά μηχανήματα κλπ) που συμβάλουν στη δημιουργία εξωτερικών οικονομιών σε περιοχές που όμως διέθεταν κάποια βιομηχανική παράδοση (Βέροια-Νάουσα). Οι εξωτερικές ως προς τις επιχειρήσεις οικονομίες κλίμακας είναι ωστόσο εσωτερικές ως προς το νομό, συμβάλλοντας έτσι στο δυναμισμό και την ανάδειξη του στο ευρύτερο οικονομικό του περιβάλλον.

Η παράδοση στις μεταποιητικές δραστηριότητες ήταν μια βασική συνιστώσα της διαμόρφωσης θετικού επιχειρηματικού κλίματος αλλά και της δημιουργίας ιδιαίτερα διαφοροποιημένης αγοράς εργασίας ως προς την ειδίκευση, εκπαίδευση και τις μορφές συνδικαλιστικής οργάνωσης.

Η φυσιογνωμία της τοπικής αγοράς εργασίας έδρασε καταλυτικά για την ανάπτυξη της βιομηχανίας του νομού.

Ο προσανατολισμός των μεταποιητικών δραστηριοτήτων σε μεγάλο βαθμό ως προς την αξιοποίηση της τοπικής και όχι μόνο αγροτικής παραγωγής, σήμαινε και την εποχιακή λειτουργία τους ακολουθώντας τους ετήσιους κύκλους των αγροτικών προϊόντων. Κατά συνέπεια οι εποχιακές διακυμάνσεις στη ζήτηση εργασίας είναι ιδιαίτερα έντονες στη γεωργία και τη βιομηχανία. Ένα τμήμα του εργατικού δυναμικού "αποκρύβεται" ή μετακινείται συνεχώς μεταξύ της μερικής ή ευκαιριακής απασχόλησης και πλήρους ανεργίας. Αυτή η ομάδα εργαζομένων είναι οι "περιθωριακοί εργάτες" που διαφοροποιούνται από το "κεντρικό" εργατικό δυναμικό που απασχολείται όλο το χρόνο στα κρατικά εργοστάσια της Ημαθίας (ΕΛΒΙΖ, Κλωστήρια Ναούσης, Βιομηχανία Ζαχάρεως κλπ) αφού μπορεί να προσλαμβάνεται και να απολύεται ανάλογα με τις ανάγκες παραγωγής, χωρίς συμβάσεις και ασφάλιση (Καζάκη Σοφία, 1994).

Η γενικευμένη κινητικότητα ωστόσο του εργατικού δυναμικού τόσο μεταξύ κλάδων και τομέων, όσο και χρονικά και γεωγραφικά μειώνει την μονομερή εξάρτηση των εργαζομένων-νοικοκυριών από μια μοναδική πηγή εισοδήματος. Αυτόματα περιορίζεται και ο ελάχιστος αποδεκτός μισθός, συμβάλλοντας στη μείωση του κόστους εργασίας για τις επιχειρήσεις της περιοχής. Ο συνδυασμός οικογενειακής, αγροτικής και βιομηχανικής απασχόλησης επιτρέπει στις γυναίκες εργαζόμενες να αντιμετωπίζουν την τελευταία (βιομηχανική απασχόληση) ως κάτι "πρόσθετο". Έτσι η εποχιακή βιομηχανική απασχόληση με χαμηλούς μισθούς, άτυπες συμβάσεις φαίνεται να βολεύει όλους. Η μεταποίηση του νομού δεν θα μπορούσε να συντηρήσει μόνιμη απασχόληση και επέλεξε την διαφοροποίηση της αγοράς εργασίας για τη μείωση του κόστους αλλά και την ιδιότυπη ευέλικτη αξιοποίηση του εργατικού δυναμικού, όταν συνολικά το παραγωγικό σύστημα δεν τροφοδοτούσε ακαμψίες σ'αυτή τη διεύθεση (δυνατότητα παράλληλης ενασχόλησης στη γεωργία) (Καζάκη Σοφία, 1994).

6.3 Αριθμός Μεταποιητικών Επιχειρήσεων

Οι μεταποιητικές επιχειρήσεις, που δραστηριοποιούνται στον χώρο της βιομηχανίας και βιοτεχνίας στην Ελλάδα, έφτασαν τις 144.717 στο τέλος του 1988 παρουσιάζοντας μια αύξηση της τάξης του 16% σε σύγκριση με το 1969. Το αντίστοιχο ποσοστό αύξησης της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας ήταν 23% και προήλθε κυρίως από την μεγάλη αύξηση του αριθμού των καταστημάτων στο Ν.Θεσ/νίκης.

Στο ίδιο διάστημα 1969-1988, το πλήθος των μεταποιητικών επιχειρήσεων στον Νομό μειώθηκε κατά 58% και έφτασε τις 1946 επιχειρήσεις, γεγονός που δείχνει ότι η σχετική του θέση υποχώρησε αισθητά έναντι του συνόλου των μεταποιητικών καταστημάτων στην Ελληνική επικράτεια αλλά και του συνόλου των μονάδων στην Περιφέρεια Κ.Μακεδονίας.

Το 1973 ο ρυθμός πτώσης του αριθμού των επιχειρήσεων στην μεταποίηση σε σχέση με το αντίστοιχο αριθμό το 1969, ήταν 2,6% σε πανελλαδικό επίπεδο, 19,5% σε επίπεδο Κ.Μακεδονίας και 66% στο Ν.Ημαθίας (3,3 φορές πιο πάνω από το αντίστοιχο ποσοστό της Κ.Μακεδονίας και 25 φορές υψηλότερο από αυτό της χώρας).

Πίνακας 6.3.α: Αριθμός καταστημάτων στην Βιομηχανία - Βιοτεχνία

Νομός:	1969	%	1973	%	1978	%	1984	%	1988	%
Ημαθίας	4583	4	1557	1	1681	1	1867	1	1946	1
Θεσ/νίκης	12707	10	11277	9	13082	10	17797	12	18234	13
Κιλκίς	784	1	838	1	756	1	829	1	970	1
Πέλλης	1150	1	1434	1	1459	1	1650	1	1777	1
Πιερίας	1138	1	1048	1	1146	1	1348	1	1357	1
Ξερρών	2401	2	2089	2	2440	2	2709	2	2740	2
Χαλκιδικής	834	1	764	1	856	1	960	1	975	1
Σύνολο Κ.Μ	23597	19	19007	16	21420	17	27160	19	27999	19
Σύνολο Χώρας	124651	100	121357	100	128983	100	144463	100	144717	100

Πηγή: Απογραφές Βιομηχανίας, ΕΣΥΕ (1969 - 1988)

Κατά την επόμενη περίοδο 1978-88, ο Ν.Ημαθίας σημείωσε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης των επιχειρήσεων μεταποίησης, παραμένοντας αισθητά υψηλότερος από τους αντίστοιχους της χώρας (με εξαίρεση το 1984) και σημαντικά χαμηλότερος από αυτούς της Κ.Μακεδονίας (με εξαίρεση το 1988).

Πίνακας 6.3.β: Αριθμός καταστημάτων στην Βιομηχανία - Βιοτεχνία

Νομός:	88/69	73/69	78/73	84/78	88/84
	%	%	%	%	%
Ημαθίας	-57,5	-66,0	8,0	11,1	4,2
Θεσ/νίκης	43,5	-11,3	16,0	36,0	2,5
Κιλκίς	23,7	6,9	-9,8	9,7	17,0
Πέλλης	54,5	24,7	1,7	13,1	7,7
Πιερίας	19,2	-7,9	9,4	17,6	0,7
Σερρών	14,1	-13,0	16,8	11,0	1,1
Χαλκιδικής	16,9	-8,4	12,0	12,1	1,6
Σύνολο Κ.Μ	18,7	-19,5	12,7	26,8	3,1
Σύνολο Χώρας	16,1	-2,6	6,3	12	0,2

Πηγή: Απογραφές Βιομηχανίας, ΕΣΥΕ (1969 - 1988)

Όσον αφορά την σχετική θέση του νομού επί του συνόλου της χώρας, διατηρήθηκε σε σταθερά επίπεδα, καταλαμβάνοντας το 1% για την περίοδο 1973-88. Στο ίδιο διάστημα η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας σταδιακά ανέκτησε το ποσοστό και έφτασε στο 19% του συνόλου της χώρας, ίδιο ποσοστό με αυτό του 1969.

Πίνακας 6.3.γ: Αριθμός Καταστημάτων στην Μείζονα Βιομηχανία

Νομός:	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθίας	73	71	69	68	64	65	74	74	71	71	67
Θεσ/νίκης	592	581	573	570	543	534	636	627	610	617	601
Κιλκίς	45	43	40	39	35	36	47	46	46	52	52
Πέλλης	55	55	53	49	46	41	49	51	50	50	48
Πιερίας	30	28	29	31	31	30	32	33	32	37	36
Σερρών	37	39	39	39	38	35	42	41	41	45	44
Χαλκιδικής	16	15	14	13	12	11	15	16	16	14	16
Σύνολο Κ.Μ	848	832	817	809	769	752	895	888	866	886	864
Σύνολο Χώρας	3956	3859	3773	3722	3607	3527	3573	3554	3486	3482	3.379

Πηγή: Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες, ΕΣΥΕ (1981 - 1991)

Πίνακας 6.3.δ: Αριθμός Καταστημάτων στην Μείζονα Βιομηχανία

Νομός:	91/81	82/81	83/82	84/83	85/84	86/85	87/86	88/87	89/88	90/89	91/90
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Ημαθίας	-8,2	-2,7	-2,8	-1,4	-5,9	1,6	13,8	0	-4,1	0	-5,6
Θεσ/νίκης	1,5	-1,9	-1,4	-0,5	-4,7	-1,7	19,1	-1,4	-2,7	1,1	-2,6
Κιλκίς	15,6	-4,4	-7	-2,5	-10,3	2,9	30,6	-2,1	0	13	0
Πέλλης	-12,7	0	-3,6	-7,5	-6,1	-10,9	19,5	4,1	-2	0	-4
Πιερίας	20	-6,7	3,6	6,9	0	-3,2	6,7	3,1	-3	15,6	-2,7
Σερρών	18,9	5,4	0	0	-2,6	-7,9	20	-2,4	0	9,8	-2,2
Χαλκιδικής	0	-6,3	-6,7	-7,1	-7,7	-8,3	36,4	6,7	0	-12,5	14,3
Σύνολο Κ.Μ	1,9	-1,9	-1,8	-1	-4,9	-2,2	19	-0,8	-2,5	2,3	-2,5
Σύνολο Χώρας	-14,6	-2,5	-2,2	-1,4	-3,1	-2,2	1,3	-0,5	-1,9	-0,1	-3

Πηγή: Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες, ΕΣΥΕ (1981 - 1991)

Από τους πίνακες (6.3.γ) και (6.3.δ) βλέπουμε ότι ο αριθμός των επιχειρήσεων στην μείζονα βιομηχανία στον νομό μειώθηκε από 73 το 1981 σε 67 το 1991 σε απόλυτα μεγέθη, με ποσοστό μείωσης 8,2%. Το αντίστοιχο ποσοστό για την περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας αυξήθηκε κατά 1,9%, από 848 σε 864 καταστήματα. Στο ίδιο διάστημα, ο αριθμός των επιχειρήσεων στην μείζονα βιομηχανία, για το σύνολο της χώρας μειώθηκε από 3.956 σε 3.379 σε απόλυτα μεγέθη, ποσοστό μείωσης 14,6%. Οι καλύτερες επιδόσεις του Νομού Ημαθίας στην μείζονα βιομηχανία συντελέστηκαν μεταξύ των ετών 1986 και 1987.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι ο Ν.Ημαθίας παρουσίασε τα μικρότερα ποσοστά από τους λοιπούς νομούς της Κ.Μακεδονίας. Έτσι η σχετική

θέση του νομού υποχώρησε έναντι αυτής της περιφέρειας και του συνόλου της χώρας τόσο στο σύνολο των επιχειρήσεων στην μεταποίηση όσο και για το υποσύνολο των μονάδων στην μείζονα βιομηχανία.

6.4 Μέση Ετήσια Απασχόληση

Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη του συνολικού αριθμού των απασχολουμένων στην μεταποίηση, μεταξύ των ετών 1969-1988, στους νομούς Κ.Μακεδονίας και στο σύνολο της χώρας.

Πίνακας 6.4.α: Μέση ετήσια απασχόληση στην Βιομηχανία - Βιοτεχνία

Νομός:	1969	%	1973	%	1978	%	1984	%	1988	%
Ημαθίας	5380	1,1	8524	1,4	10105	1,5	11970	1,7	12048	1,7
Θεσ/νίκης	59282	11,8	70539	11,7	82886	12,3	96727	14,1	106922	15,1
Κιλκίς	1525	0,3	1830	0,3	3721	0,6	5164	0,8	6002	0,9
Πέλλης	3969	0,8	5349	0,9	7450	1,1	9086	1,3	11502	1,6
Πιερίας	2386	0,5	2617	0,4	3375	0,5	4980	0,7	6228	0,9
Σερρών	5873	1,2	6008	1	8273	1,2	9077	1,3	10208	1,4
Χαλκιδικής	1421	0,3	1363	0,2	2183	0,3	2476	0,4	2759	0,4
Σύνολο Κ.Μ	79836	15,9	96230	15,9	117993	17,6	139480	20,4	155669	22,1
Σύνολο Χώρας	501522	100	604041	100	671497	100	684146	100	705819	100

Πηγή: Απογραφές Βιομηχανίας, ΕΣΥΕ (1969 - 1988)

Η θέση του νομού στο σύνολο της χώρας, βελτιώθηκε σημαντικά και η απασχόληση στη μεταποίηση αυξήθηκε από 5380 το 1969 σε 12048 το 1988. Επίσης παρατηρούμε ότι όλοι οι νομοί της περιφέρειας βελτίωσαν την θέση τους στο σύνολο της χώρας, με πρώτο το νομό Θεσ/νίκης.

Ο Ν.Ημαθίας, στην περίοδο 1969-1988 παρουσίασε αύξηση στην μέση ετήσια απασχόληση στη μεταποίηση 224%, υψηλότερο ποσοστό από το αντίστοιχο του συνόλου της χώρας. Το υψηλότερο ποσοστό στην εξεταζόμενη περίοδο είχε ο Ν.Κιλκίς με 394%. Την περίοδο 1973-1969 ο Ν.Ημαθίας παρουσίασε το μεγαλύτερο ποσοστό αύξησης (58%) από όλους τους νομούς της περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας.

Πίνακας 6.4.β: Μέση ετήσια απασχόληση στην Βιομηχανία - Βιοτεχνία

Νομός:	88/69	73/69	78/73	84/78	88/84
	%	%	%	%	%
Ημαθίας	223,9	58,4	18,5	18,5	0,7
Θεσ/νίκης	180,4	19	17,5	16,7	10,5
Κιλκίς	393,6	20	103,3	38,8	16,2
Πέλλης	289,8	34,8	39,3	22	26,6
Πιερίας	261	9,7	29	47,6	25,1
Σερρών	173,8	2,3	37,7	9,7	12,5
Χαλκιδικής	194,2	-4,1	60,2	13,4	11,4
Σύνολο Κ.Μ	195	20	22,6	18,2	11,6
Σύνολο Χώρας	140,7	20,4	11,2	1,9	3,2

Πηγή: Απογραφές Βιομηχανίας, ΕΣΥΕ (1969 - 1988)

Στον πίνακα (6.4.γ) παρουσιάζεται η εξέλιξη της μέσης ετήσιας απασχόλησης στην μείζονα βιομηχανία για την περίοδο 1981 - 1991. Στο διάστημα 81-91 οι απασχολούμενοι στην μείζονα βιομηχανία μειώθηκαν στο Ν.Ημαθίας από 6.554 σε 5.820. Την ίδια περίοδο στο σύνολο της χώρας οι εργαζόμενοι μειώθηκαν από 325.409 σε 268.631. Ο ρυθμός μείωσης για το νομό είναι σαφώς μικρότερος από το σύνολο της χώρας αλλά μεγαλύτερος από αυτό της περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας.

Πίνακας 6.4.γ: Μέση Ετήσια Απασχόληση στην Μείζονα Βιομηχανία

Νομός:	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθίας	6554	6796	6674	7125	6535	6732	6926	6990	6471	6534	5820
Σύνολο Κ.Μ	63687	61367	59526	59764	58659	58860	62818	63552	63630	63934	59855
Σύνολο Χώρας	325409	313044	303027	303633	299853	292686	298270	294989	294405	287609	268.631

Νομός:	91/81	82/81	83/82	84/83	85/84	86/85	87/86	88/87	89/88	90/89	91/90
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Ημαθίας	-11,2	3,7	-1,8	6,7	-8,2	3	2,9	0,9	-7,4	1	-10,9
Σύνολο Κ.Μ	-6	-2,8	-3	0,4	-2,7	0,3	6,7	1,2	0,1	0,5	-6,4
Σύνολο Χώρας	-17,4	-3,8	-3,2	0,2	-1,2	-2,4	1,9	-1,1	-0,2	-2,3	-7

Πηγή: Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες, ΕΣΥΕ (1981 - 1991)

6.5 Εγκατεστημένη κινητήρια ισχύς

Η εγκατεστημένη κινητήρια ισχύς στην βιομηχανία και βιοτεχνία αυξήθηκε την περίοδο 1988-1969 κατά 241,5% για το σύνολο της χώρας, ενώ για την περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας, το αντίστοιχο ποσοστό ήταν μικρότερο και κυμάνθηκε στο 216,1%. Την ίδια περίοδο, ο Νομός Ημαθίας σημείωσε ρυθμό αύξησης 384,6%, ο υψηλότερος της περιόδου μετά από αυτόν του Νομού Κιλκίς (664%) και του Νομού Πέλλας (401%).

Πίνακας 6.5.α: Μέση Ιπποδύναμη στην Βιομ/νία - Βιοτ/νία

Νομός:	1969 %	1973 %	1978 %	1984 %	1988 %
Ημαθίας	30.440 1.5	69.184 1.8	84.094 1.9	130.081 2.1	147.516 2.1
Θεσ/νίκης	271.451 13.5	437.541 11.6	529.392 11.7	706.553 11.5	749.620 10.9
Κιλκίς	6.318 0.3	8.996 0.2	34.257 0.8	35.506 0.6	48.283 0.7
Πέλλης	15.811 0.8	21.668 0.6	41.119 0.9	66.824 1.1	79.238 1.2
Πιερίας	9.924 0.5	10.631 0.3	20.552 0.5	33.907 0.6	33.284 0.5
Σερρών	27.027 1.3	36.285 1.0	55.704 1.2	82.078 1.3	84.153 1.2
Χαλκιδικής	7.023 0.3	8.431 0.2	11.931 0.3	18.890 0.3	21.138 0.3
Σύνολο Κ.Μ	367.994 18.3	592.736 15.7	777.049 17.2	1.073.839 17.5	1.163.232 16.9
Σύνολο Χώρας	2.014.418 100.0	3.769.988 100.0	4.519.918 100.0	6.143.968 100.0	6.879.985 100.0

Πηγή: Απογραφές Βιομηχανίας, ΕΣΥΕ (1969-1988)

Πίνακας 6.5.β: Μέση Ιπποδύναμη στην Βιομ/νία - Βιοτ/νία

Νομός:	1969/88	1973/69	1978/73	1984/78	1988/84
	%	%	%	%	%
Ημαθίας	384,6	127,3	21,6	54,7	13,4
Θεσ/νίκης	176,2	61,2	21	33,5	6,1
Κιλκίς	664,2	42,4	280,8	3,6	36
Πέλλης	401,2	37	89,8	62,5	18,6
Πιερίας	235,2	7,1	93,3	65	-1,8
Σερρών	211,4	34,3	53,5	47,3	2,5
Χαλκιδικής	201	20	41,5	58,3	11,9
Σύνολο Κ.Μ	216,1	61,1	31,1	38,2	8,3
Σύνολο Χώρας	241,5	87,2	19,9	35,9	12

Πηγή: Απογραφές Βιομηχανίας, ΕΣΥΕ (1969-1988)

Οι ετήσιοι ρυθμοί αύξησης για τον νομό ήταν υψηλότεροι καθ'όλην την περίοδο από τους αντίστοιχους ρυθμούς για το σύνολο της χώρας. Την μεγαλύτερη αύξηση τη σημείωσε την περίοδο 1973-69, όπου το ποσοστό έφτασε στο 127,3%.

Σαν συνέπεια των σημαντικών ρυθμών αύξησης της μέσης ιπποδύναμης, ο νομός Ημαθίας βελτίωσε αισθητά την θέση του στο σύνολο της χώρας από 1,5% το 1969 σε 2,1% το 1988. Παρόμοιες αυξήσεις σημειώθηκαν και στους νομούς Πέλλης και Κιλκίς ενώ ο νομός Θεσ/νίκης χειροτέρευε την σχετική του θέση και από 13,5% το 1969 έφτασε σε 11,5% το 1988. Αυτό είχε σαν

αποτέλεσμα την μείωση του ποσοστού ολόκληρης της περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας από 18,3% το 1969 σε 16,9% το 1988.

6.6 Αμοιβές απασχολουμένων

Οι αμοιβές των απασχολουμένων στη μείζονα βιομηχανία για τον νομό σημείωσαν σημαντική αύξηση σε σχέση με το σύνολο της χώρας κατά την περίοδο 1981-1991 και από 0,9% το 1981 αυξήθηκαν σε 1,7% το 1991.

Στο ίδιο διάστημα οι αμοιβές στη περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας αυξήθηκαν με μικρότερο ρυθμό, από 15,8% το 1981 σε 19,3% το 1991, στο σύνολο της χώρας. Παρόμοιες αυξητικές τάσεις με αυτές του Νομού Ημαθίας παρουσίασαν επίσης οι Νομοί Κιλκίς και Πιερίας.

Οι αμοιβές απασχολουμένων ανά επιχείρηση στην μείζονα βιομηχανία για τον Ν.Ημαθίας παρουσίασαν σημαντική άνοδο και κυμάνθηκαν από 15.630 χιλιάδες δρχ. το 1981 σε 163.818 χιλιάδες το 1991. Την ίδια περίοδο, στο σύνολο της χώρας οι αμοιβές απασχολουμένων ανά επιχείρηση έφτασαν σε 190.478 χιλιάδες δρχ. το 1991 από 31.037 χιλιάδες το 1981.

Πρέπει να σημειωθεί ότι ο Ν.Ημαθίας τα χρόνια 1982, 1983, 1984, 1985, 1990 και 1991 κατείχε την πρώτη θέση από όλους τους νομούς της Κεντρικής Μακεδονίας όσον αφορά το ύψος των αμοιβών ανά επιχείρηση.

Οι αμοιβές των απασχολουμένων ανά εργαζόμενο στην μείζονα βιομηχανία για τον νομό αυξήθηκαν από 174 χιλ.δρχ το 1981 σε 1.886 χιλιάδες το 1991 (+984%). Την ίδια περίοδο, για το σύνολο της χώρας οι αντίστοιχες αμοιβές κυμάνθηκαν από 377 χιλ. δρχ. το 1981 σε 2.396 χιλ. το 1991 (+536%).

Ο Ν.Ημαθίας κατείχε την δεύτερη θέση, μετά το Ν.Θεσ/νίκης, όσον αφορά τις αμοιβές απασχολουμένων ανά εργαζόμενο στην μείζονα βιομηχανία για τα όλα τα έτη εκτός από το 1981 και 1986. (Βλέπε πίνακες 6.6.α έως 6.6.δ, σελ. 81-82)

6.7 Ακαθάριστη αξία παραγωγής

Η ακαθάριστη αξία παραγωγής στην μείζονα βιομηχανία του Ν.Ημαθίας αυξήθηκε, σαν ποσοστό επί του συνόλου της χώρας, από 2,3% το 1981 σε 2,5% το 1991. Η μεγαλύτερη αύξηση σημειώθηκε το 1990 όπου το αντίστοιχο ποσοστό έφτασε σε 2,8%. Αντίστοιχη αύξηση είχε και το σύνολο της περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας όπου το 1991 έφτασε το 22,5% του συνόλου της χώρας από 21,3% το 1981.

Οι δείκτες για την ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά επιχείρηση στην μείζονα βιομηχανία παρουσίασε σημαντική αύξηση την περίοδο 1981-91 (κατά 5 φορές), και υπερτερεί έναντι του συνόλου της Κεντρικής Μακεδονίας. Την περίοδο 1981-1991, την πρώτη θέση κατείχε ο Ν.Ημαθίας και ακολουθούσαν οι Νομοί Πέλλης και Θεσ/νίκης.

Η μέση αξία παραγωγής ανά εργαζόμενο στο νομό κινείται σε επίπεδα υψηλότερα του μέσου όρου της χώρας με εξαίρεση το 1984 όπου ο αντίστοιχος δείκτης ήταν 5.255 έναντι 5.544 για το σύνολο της χώρας. Σε σύγκριση με τους υπολοίπους νομούς της Κεντρικής Μακεδονίας, ο Ν.Ημαθίας κατείχε την δεύτερη θέση μετά τον Ν.Θεσ/νίκης την περίοδο 1981-87 και την πρώτη θέση την περίοδο 1988-91 με εξαίρεση το 1989.

Συμπερασματικά μπορούμε να σημειώσουμε ότι η παραγωγικότητα εργασίας του Ν.Ημαθίας κινείται σε επίπεδα ανώτερα του μέσου του συνόλου της χώρας και της περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας. (Βλέπε πίνακες 6.7.α έως 6.7.δ, σελ. 83-84)

6.8 Προστιθέμενη Αξία

Οι πίνακες (6.8.α) και (6.8.δ) (σελ. 85-86) δίνουν στοιχεία για την προστιθέμενη αξία των επιχειρήσεων που απασχολούν τουλάχιστον 20 άτομα, στη περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (κατά νομό) και στο σύνολο της χώρας. Η προστιθέμενη αξία για το σύνολο της χώρας πενταπλασιάστηκε την περίοδο 1981-1991, φτάνοντας τις 1.502 δις δρχ.

Η προστιθέμενη αξία στο Νομό Ημαθίας ως ποσοστό στο σύνολο της χώρας παρέμεινε στα ίδια επίπεδα την περίοδο 1981-91 σε (1,9%) με σημαντικές όμως αυξομειώσεις μέσα στην περίοδο. Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό αυτό είχε ανοδικές τάσεις τα πρώτα 7 χρόνια της εξεταζόμενης περιόδου, φτάνοντας την μέγιστη τιμή 2,7% το 1987. Από το 1988 και μέχρι το 1991, ο δείκτης αυτός μειώθηκε σταθερά και έφτασε το 1,9% (την τιμή που είχε το 1981).

Σε αντίθεση με τον Ν.Ημαθίας, ο αντίστοιχος δείκτης για το σύνολο της Κεντρικής Μακεδονίας σημείωσε ουσιαστική άνοδο και από 18,8% του συνόλου της χώρας το 1981 έφτασε σε 20,8% το 1991. Το 1987, ο δείκτης αυτός έφτασε την υψηλότερη τιμή του (21,7%, με τον Ν.Θεσ/νίκης να βελτιώνει την σχετική του θέση προς το τέλος της περιόδου φτάνοντας σε 15,2% το 1991.

Η μέση προστιθέμενη αξία ανά επιχείρηση στη μείζονα βιομηχανία του Ν.Ημαθίας είναι μεγαλύτερη από τα μέσα πανελλήνια επίπεδα με εξαίρεση το 1981, το 1984 και το 1991. Ο αντίστοιχος δείκτης του Ν.Ημαθίας υπερτερεί έναντι των περισσοτέρων νομών της Κεντρικής Μακεδονίας με εξαίρεση τον Ν.Χαλκιδικής και το Ν.Θεσ/νίκης.

Η μέση προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο στο Ν.Ημαθίας κινείται σε επίπεδα ανώτερα του μέσου όρου της χώρας, από τον οποίο υστερεί μόνο κατά τα έτη 1981, 1984, 1989 και 1991. Τους καλύτερους δείκτες επιτυγχάνει ο Ν.Χαλκιδικής με δεύτερο το Ν.Ημαθίας για ολόκληρη την περίοδο εκτός το 1981, 1982, 1983, 1984 1985 και 1991 όπου ο Ν.Ημαθίας κατέχει την τρίτη θέση μετά τους νομούς Θεσ/νίκης και Χαλκιδικής.

Συμπερασματικά, αναφέρουμε ότι οι δείκτες της Ημαθίας που αφορούν την προστιθέμενη αξία παρουσιάζουν γενικά ικανοποιητική εξέλιξη αφού υπερβαίνουν τους αντίστοιχους δείκτες για το σύνολο της χώρας και αυτούς για την περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας κατά το μεγαλύτερο μέρος της περιόδου 1981-91.

6.9 Ακαθάριστες Επενδύσεις

Από τους πίνακες (6.9.α) έως (6.9.δ) (σελ. 87-88) φαίνεται ότι οι ακαθάριστες επενδύσεις στις επιχειρήσεις που απασχολούν τουλάχιστον 20 άτομα και άνω στο νομό ανήλθαν σε 4.681.861 χιλ. δρχ. το 1991, παρουσιάζοντας μια αύξηση της τάξεως του 269% την δεκαετία 1981-91. Κατά την ίδια περίοδο, οι ακαθάριστες επενδύσεις στο σύνολο της χώρας αυξήθηκαν κατά 2207%. Συνεπώς, η σχετική θέση του νομού βελτιώθηκε αισθητά μέσα στην περίοδο και έφτασε σε 1,9% το 1991 από 1,6% το 1981 στο σύνολο της χώρας. Το ποσοστό του Ν.Ημαθίας σημείωσε την μεγαλύτερη τιμή του το 1987 (2,7% στο σύνολο της χώρας).

Παρόμοια βελτίωση της σχετικής της θέσης παρουσίασε και η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας φτάνοντας σε 18,4% το 1991 από 17,9% το 1981. Σε επίπεδο περιφέρειας, ο Ν.Ημαθίας καταλαμβάνει την δεύτερη καλύτερη θέση μετά τον Νομό Θεσ/νίκης, στο οποίο παρατηρούμε σημαντική μείωση του ποσοστού του σε 13,2% το 1991 από 14,1% το 1981. Το μέσο ύψος ακαθάριστων επενδύσεων ανά επιχείρηση στον Ν.Ημαθίας είναι σαφώς

μικρότερο από το μέσο πανελλήνιο επίπεδο κατά την εξεταζόμενη περίοδο. Σε σύγκριση με το σύνολο της Κεντρικής Μακεδονίας ο αντίστοιχος δείκτης για το Νομό Ημαθίας υπερτερεί καθ'όλη την διάρκεια της περιόδου με εξαίρεση τα έτη 1982, 1983, 1990 και 1991. Πολύ καλές είναι οι επιδόσεις του Ν.Κιλκίς ο οποίος από το 1988 και μέχρι το 1991 κατείχε την πρώτη θέση με δεύτερο τον Ν.Ημαθίας.

Το μέσο ύψος ακαθάριστων επενδύσεων ανά εργαζόμενο στο Ν.Ημαθίας είναι εν γένει μικρότερο από το μέσο ύψος της χώρας από το οποίο υπερτερεί μόνο κατά τα έτη 1987 και 1989. Το μεγαλύτερο επενδυτικό κόστος ανά θέση εργασίας συναντάται στο Ν.Κιλκίς για την περίοδο 1988-91 και το μικρότερο στο Ν.Σερρών κατά την περίοδο 1987-91.

Συμπερασματικά αναφέρουμε ότι παρ'όλη την σχετική βελτίωση της θέσης του νομού στο σύνολο της χώρας, οι ακαθάριστες επενδύσεις ανά εργαζόμενο και επιχείρηση παραμένουν σε σχετικά χαμηλά επίπεδα σε σύγκριση με το μέσο ύψος της χώρας.

Πίνακας 6.6.α: Αμοιβές απασχολουμένων στην Μείζονα Βιομηχανία (σε χιλιάδες δραχμές)

Νομός	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθίας	1.141.014	2883118	3.154.791	4.021.908	4.914.550	5.710.469	6.719.008	8.040.236	8.624.406	11.013.232	10.975.826
Θεσ/νίκης	15.297.496	20.019.021	23.628.919	29.166.462	34.176.011	38.248.373	43.203.398	52.231.329	65.693.339	79.971.739	89.865.863
Κιλκίς	670.936	1.005.395	1.147.211	1.422.383	1.664.721	2.176.983	2.787.014	3.011.139	3.534.072	4.940.917	6.180.520
Πέλλης	1.045.020	1.513.391	1.734.132	2.325.876	3.051.970	4.250.085	4.725.719	5.863.433	6.939.903	7.669.910	7.611.810
Πιερίας	433.019	497.579	605.812	866.925	1.184.660	1.488.106	2.252.590	2.758.909	3.217.411	4.102.021	4.544.095
Σερρών	614.691	864.649	906.887	1.092.702	1.380.427	1.482.712	1.962.989	2.296.069	2.938.548	3.463.818	3.831.594
Χαλκιδικής	156.917	231.997	270.727	276.987	284.214	352.708	512.350	706.147	975.974	991.247	1.435.310
Σύνολο Κ.Μ	19.359.093	27.015.150	31.448.479	39.173.243	46.656.553	53.709.436	62.163.068	74.907.262	91.923.653	112.152.884	124.445.018
Σύνολο Χώρας	122.783.085	155.421.478	178.407.041	224.280.984	265.522.667	293.130.019	331.402.410	394.427.339	482.953.631	574.418.121	643.625.130

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες (1981-1991)

Πίνακας 6.6.β: Αμοιβές απασχολουμένων στην Μείζονα Βιομηχανία (σε χιλιάδες δραχμές)

Νομός, %	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθίας	0.9	1.9	1.8	1.8	1.9	1.9	2.0	2.0	1.8	1.9	1.7
Θεσ/νίκης	12.5	12.9	13.2	13.0	12.9	13.0	13.0	13.2	13.6	13.9	14.0
Κιλκίς	0.5	0.6	0.6	0.6	0.6	0.7	0.8	0.8	0.7	0.9	1.0
Πέλλης	0.9	1.0	1.0	1.0	1.1	1.4	1.4	1.5	1.4	1.3	1.2
Πιερίας	0.4	0.3	0.3	0.4	0.4	0.5	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7
Σερρών	0.5	0.6	0.5	0.5	0.5	0.5	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
Χαλκιδικής	0.1	0.1	0.2	0.1	0.1	0.1	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
Σύνολο Κ.Μ	15.8	17.4	17.6	17.5	17.6	18.3	18.8	19.0	19.0	19.5	19.3
Σύνολο Χώρας	100	100	100	100	100	100	100	100	100		100

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες (1981-1991)

Πίνακας 6.6.γ: Αμοιβές απασχολουμένων ανά επιχείρηση στην Μείζονα Βιομηχανία (σε χιλιάδες δραχμές)

Νομός	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθίας	15.630	40.607	45.722	59.146	76.790	87.853	90.797	108.652	121.471	155.116	163.818
Θεσ/νίκης	25.840	34.456	41.237	51.169	62.939	71.626	67.930	83.304	107.694	129.614	149.527
Κιλκίς	14.910	23.381	28.680	36.471	47.563	60.472	59.298	65.460	76.828	95.018	118.856
Πέλλης	19.000	27.516	32.719	47.467	66.347	103.661	96.443	114.969	138.798	153.398	158.579
Πιερίας	14.434	17.771	20.890	27.965	38.215	49.604	70.393	83.603	100.544	110.865	126.225
Σερρών	16.613	22.170	23.254	28.018	36.327	42.363	46.738	56.002	71.672	76.974	87.082
Χαλκιδικής	9.807	15.466	19.338	21.307	23.685	32.064	34.157	44.134	60.998	70.803	89.707
Σύνολο Κ.Μ	22.829	32.470	38.493	48.422	60.672	71.422	69.456	84.355	106.147	126.583	144.034
Σύνολο Χώρας	31.037	40.275	47.285	60.258	73.613	83.110	92.752	110.981	138.541	164.968	190.478

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες (1981-1991)

Πίνακας 6.6.δ: Αμοιβές απασχολουμένων ανά εγαζόμενο στην Μείζονα Βιομηχανία (σε χιλιάδες δραχμές)

Νομός	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθίας	174	424	473	565	752	848	970	1.150	1.333	1.686	1.886
Θεσ/νίκης	346	464	563	702	862	962	1.049	1.259	1.569	1.893	2.254
Κιλκίς	231	347	431	558	685	912	906	1.007	1.186	1.406	1.756
Πέλλης	199	324	399	520	612	842	876	1.015	1.188	1.456	1.965
Πιερίας	218	323	388	490	572	652	749	877	1.058	1.317	1.559
Σερρών	281	402	418	484	565	695	759	928	1.095	1.358	1.560
Χαλκιδικής	279	349	418	501	535	665	797	1.002	1.314	1.410	1.817
Σύνολο Κ.Μ	304	436	524	650	795	912	990	1.179	1.445	1.754	2.079
Σύνολο Χώρας	377	497	589	739	886	1.002	1.111	1.337	1.640	1.997	2.396

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες (1981-1991)

Πίνακας 6.7.α: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής στην Μείζονα Βιομηχανία (σε χιλιάδες δραχμές)

Νομός	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθίας	22.363.899	25.078.964	29.210.456	37.408.573	48.134.723	60.378.681	65.981.346	75.595.606	81.875.661	106.339.641	105.076.543
Θεσ/νίκης	159.916.646	181.228.460	195.029.184	286.063.250	340.306.691	378.139.227	393.091.528	438.037.328	532.642.252	626.747.459	687.057.651
Κιλκίς	4.724.168	6.043.600	8.721.705	11.827.540	14.438.091	16.524.566	23.522.970	23.688.117	26.935.021	38.429.970	42.003.727
Πέλλης	10.126.196	12.311.341	16.070.016	19.741.091	28.669.527	36.059.840	41.579.284	46.548.949	53.289.798	59.125.632	68.026.625
Πιερίας	3.263.298	3.866.697	3.833.888	4.074.672	5.056.528	7.529.835	9.095.167	10.814.186	10.039.060	13.910.446	17.780.815
Σερρών	5.966.610	7.632.191	7.581.361	10.641.272	12.950.471	11.443.213	12.648.940	14.021.972	19.450.604	22.576.299	25.051.779
Χαλκιδικής	1.575.826	1.994.065	2.501.051	2.455.176	2.563.023	4.041.206	5.825.401	7.928.018	10.324.037	11.937.645	14.860.555
Σύνολο Κ.Μ	207.936.643	238.155.318	262.947.661	372.211.574	452.119.054	514.116.568	551.744.636	616.634.176	734.556.433	879.067.092	959.857.697
Σύνολο Χώρας	974.861.287	1.082.768.984	1.321.933.168	1.682.462.034	2.073.186.188	2.260.808.796	2.448.228.000	2.821.747.707	3.305.471.880	3.864.879.252	4.265.398.675

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες (1981-1991)

Πίνακας 6.7.β: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής στην Μείζονα Βιομηχανία (σε χιλιάδες δραχμές)

Νομός, %	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθίας	2.3	2.3	2.2	2.2	2.3	2.7	2.7	2.7	2.5	2.8	2.5
Θεσ/νίκης	16.4	16.7	14.8	17.0	16.4	16.7	16.1	15.5	16.1	16.2	16.1
Κιλκίς	0.5	0.6	0.7	0.7	0.7	0.7	1.0	0.8	0.8	1.0	1.0
Πέλλης	1.0	1.1	1.2	1.2	1.4	1.6	1.7	1.6	1.6	1.5	1.6
Πιερίας	0.3	0.4	0.3	0.2	0.2	0.3	0.4	0.4	0.3	0.4	0.4
Σερρών	0.6	0.7	0.6	0.6	0.6	0.5	0.5	0.5	0.6	0.6	0.6
Χαλκιδικής	0.2	0.2	0.2	0.1	0.1	0.2	0.2	0.3	0.3	0.3	0.3
Σύνολο Κ.Μ	21.3	22.0	19.9	22.1	21.8	22.7	22.5	21.9	22.2	22.7	22.5
Σύνολο Χώρας	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες (1981-1991)

Πίνακας 6.7.γ: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά επιχείρηση στην Μείζονα Βιομηχανία (σε χιλιάδες δραχμές)

Νομός	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθίας	306.355	353.225	423.340	550.126	752.105	928.903	891.640	1.021.562	1.153.178	1.497.741	1.568.307
Θεσ/νίκης	270.129	311.925	340.365	501.865	626.716	708.126	618.068	698.624	873.184	1.015.798	1.143.191
Κιλκίς	104.982	140.549	218.043	303.270	412.517	459.016	500.489	514.959	585.544	739.083	807.764
Πέλλης	184.113	223.843	303.208	402.879	623.251	879.508	848.557	912.724	1.065.796	1.182.513	1.417.221
Πιερίας	108.777	138.096	132.203	131.441	163.114	250.995	284.224	327.703	313.721	375.958	493.912
Σερρών	161.260	195.697	194.394	272.853	340.802	326.949	301.165	341.999	474.405	501.969	569.359
Χαλκιδικής	98.489	132.938	178.647	188.860	213.585	367.382	388.360	495.501	645.252	852.689	928.785
Σύνολο Κ.Μ	245.208	286.244	321.845	460.088	587.931	683.666	616.474	694.408	848.218	992.175	1.110.946
Σύνολο Χώρας	246.375	280.583	350.367	452.032	574.767	641.001	685.202	793.964	948.213	1.109.960	1.262.326

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες (1981-1991)

Πίνακας 6.7.δ: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά εργαζόμενο στην Μείζονα Βιομηχανία (σε χιλιάδες δραχμές)

Νομός	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθίας	3.412	3.690	4.378	5.255	7.366	8.969	9.527	10.815	12.653	16.275	18.054
Θεσ/νίκης	3.614	4.198	4.645	6.885	8.580	9.514	9.544	10.562	12.722	14.834	17.235
Κιλκίς	1.629	2.085	3.280	4.636	5.944	6.923	7.647	7.922	9.036	10.936	11.933
Πέλλης	1.928	2.635	3.698	4.415	5.751	7.143	7.711	8.059	9.122	11.226	15.144
Πιερίας	1.646	2.508	2.456	2.301	2.440	3.298	3.023	3.436	3.302	4.466	6.102
Σερρών	2.731	3.550	3.492	4.711	5.299	5.362	4.893	5.670	7.247	8.850	10.200
Χαλκιδικής	2.799	3.003	3.866	4.440	4.827	7.625	9.060	11.245	13.895	16.981	18.811
Σύνολο Κ.Μ	3.265	3.848	4.380	6.175	7.708	8.735	8.783	9.703	11.544	13.749	16.036
Σύνολο Χώρας	2.995	3.460	4.365	5.544	6.914	7.724	8.208	9.566	11.228	13.438	15.878

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες (1981-1991)

Πίνακας 6.8.α: Προστιθέμενη Αξία στην Μείζονα Βιομηχανία (σε χιλιάδες δραχμές)

Νομός	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθίας	5.397.588	7.062.500	8.641.362	10.368.474	13.010.423	17.257.814	21.159.509	22.814.550	22.731.168	29.480.971	28.780.017
Θεσ/νίκης	39.778.449	45.436.320	53.793.535	71.251.677	83.065.706	99.668.207	116.956.945	133.768.579	158.158.711	186.241.667	228.811.065
Κιλκίς	1.675.317	2.248.982	3.082.815	4.024.164	4.567.770	5.676.335	8.324.398	8.154.201	9.087.762	13.210.000	15.678.215
Πέλλης	3.264.611	3.867.714	4.915.068	6.589.086	9.531.040	12.746.011	13.924.228	14.234.867	15.739.847	17.446.436	19.429.048
Περίας	1.020.600	1.120.913	136.558	1.565.331	2.015.501	2.876.744	4.437.866	4.405.906	4.139.468	6.309.975	7.878.415
Σερρών	1.707.899	1.649.727	1.989.369	2.792.806	3.699.180	2.760.707	3.236.484	4.856.830	6.138.566	7.760.870	6.380.597
Χαλκιδικής	535.421	878.074	894.649	894.794	951.525	1.506.820	2.274.119	3.098.393	4.167.302	4.766.581	6.091.065
Σύνολο Κ.Μ	53.379.885	62.264.230	73.453.356	97.486.332	116.841.145	142.492.638	170.313.629	191.333.326	220.162.824	265.216.500	313.046.422
Σύνολο Χώρας	284.659.047	319.466.590	388.196.608	480.592.670	576.712.079	698.906.378	785.332.499	933.334.252	1.095.155.706	1.289.982.187	1.502.340.038

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες (1981-1991)

Πίνακας 6.8.β: Προστιθέμενη Αξία στην Μείζονα Βιομηχανία (σε χιλιάδες δραχμές)

Νομός, %	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθίας	1.9	2.2	2.2	2.2	2.3	2.5	2.7	2.4	2.1	2.3	1.9
Θεσ/νίκης	14.0	14.2	13.9	14.8	14.4	14.3	14.9	14.3	14.4	14.4	15.2
Κιλκίς	0.6	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8	1.1	0.9	0.8	1.0	1.0
Πέλλης	1.1	1.2	1.3	1.4	1.7	1.8	1.8	1.5	1.4	1.4	1.3
Περίας	0.4	0.4	0.0	0.3	0.3	0.4	0.6	0.5	0.4	0.5	0.5
Σερρών	0.6	0.5	0.5	0.6	0.6	0.4	0.4	0.5	0.6	0.6	0.4
Χαλκιδικής	0.2	0.3	0.2	0.2	0.2	0.2	0.3	0.3	0.4	0.4	0.4
Σύνολο Κ.Μ	18.8	19.5	18.9	20.3	20.3	20.4	21.7	20.5	20.1	20.6	20.8
Σύνολο Χώρας	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες (1981-1991)

Πίνακας 6.8.γ: Προστιθέμενη Αξία ανά επιχείρηση στην Μείζονα Βιομηχανία (σε χιλιάδες δραχμές)

Νομός	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθίας	73.940	99.472	125.237	152.478	203.288	265.505	285.939	308.305	320.157	415.225	429.552
Θεσ/νίκης	67.193	78.204	93.881	125.003	152.976	186.645	183.895	213.347	259.277	301.850	380.717
Κιλκίς	37.229	52.302	77.070	103.184	130.508	157.676	177.115	177.265	197.560	254.038	301.504
Πέλλης	59.357	70.322	92.737	134.471	207.197	310.878	284.168	279.115	314.797	348.929	404.730
Πιερίας	34.020	40.033	40.709	50.495	65.016	95.891	138.683	133.512	129.358	170.540	218.845
Σερρών	46.159	42.301	51.009	71.610	97.347	78.877	77.059	118.459	149.721	172.464	145.014
Χαλκιδικής	33.464	58.538	63.904	68.830	79.294	136.984	151.613	193.650	260.456	340.470	380.692
Σύνολο Κ.Μ	62.948	74.837	89.906	120.502	151.939	189.485	190.295	215.467	254.230	299.341	362.322
Σύνολο Χώρας	71.956	82.785	102.888	129.122	159.887	198.159	219.796	262.615	314.158	370.472	444.611

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες (1981-1991)

Πίνακας 6.8.δ: Προστιθέμενη Αξία ανά εργαζόμενο στην Μείζονα Βιομηχανία (σε χιλιάδες δραχμές)

Νομός	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθίας	824	1.039	1.295	1.456	1.991	2.564	3.055	3.264	3.513	4.512	4.945
Θεσ/νίκης	899	1.053	1.281	1.715	2.094	2.508	2.840	3.226	3.777	4.408	5.740
Κιλκίς	578	776	1.159	1.577	1.881	2.378	2.706	2.727	3.049	3.759	4.454
Πέλλης	622	828	1.131	1.474	1.912	2.525	2.582	2.464	2.694	3.312	4.325
Πιερίας	515	727	807	884	973	1.260	1.475	1.400	1.362	2.026	2.704
Σερρών	782	767	916	1.236	1.514	1.294	1.252	1.964	2.287	3.042	2.598
Χαλκιδικής	951	1.322	1.383	1.618	1.792	2.843	3.537	4.395	5.609	6.780	7.710
Σύνολο Κ.Μ	838	1.006	1.223	1.617	1.992	2.421	2.711	3.011	3.460	4.148	5.230
Σύνολο Χώρας	875	1.021	1.282	1.584	1.923	2.388	2.633	3.164	3.720	4.485	5.593

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες (1981-1991)

Πίνακας 6.9.α: Ακαθάριστες Επενδύσεις στην Μείζονα Βιομηχανία (σε χιλιάδες δραχμές)

Νομός	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθίας	1.269.712	981.818	1.037.907	1.552.998	1.674.306	2.274.243	3.708.924	2.925.571	5.184.371	3.607.000	4.681.861
Θεσ/νίκης	11.485.565	9.782.807	14.821.513	9.301.431	9.463.673	11.532.528	11.982.407	21.496.631	23.161.668	25.299.260	33.067.184
Κιλκίς	457.170	361.938	288.243	325.115	482.190	555.861	972.779	2.005.535	3.798.567	4.563.118	3.699.453
Πέλλης	636.174	989.043	1.085.709	1.118.370	2.217.434	3.343.689	2.137.965	2.300.508	3.522.422	2.027.679	1.565.999
Πιερίας	353.667	597.575	490.813	313.947	211.158	622.902	883.627	1.252.311	1.312.668	1.037.889	1.896.691
Σερρών	256.748	273.903	559.776	707.763	989.206	366.032	391.447	196.843	1.050.474	872.768	431.214
Χαλκιδικής	104.434	160.875	131.222	64.853	52.676	148.195	101.359	310.856	430.020	682.138	810.908
Σύνολο Κ.Μ	14.563.470	13.147.959	18.415.183	13.384.477	15.090.643	18.843.450	20.178.508	30.488.255	38.460.193	38.089.852	46.153.310
Σύνολο Χώρας	81.522.694	76.058.061	107.624.647	95.230.328	115.902.357	129.055.494	138.143.980	162.291.682	201.533.593	237.644.895	250.603.487

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες (1981-1991)

Πίνακας 6.9.β: Ακαθάριστες Επενδύσεις στην Μείζονα Βιομηχανία (σε χιλιάδες δραχμές)

Νομός, %	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθίας	1.6	1.3	1.0	1.6	1.4	1.8	2.7	1.8	2.6	1.5	1.9
Θεσ/νίκης	14.1	12.9	13.8	9.8	8.2	8.9	8.7	13.2	11.5	10.6	13.2
Κιλκίς	0.6	0.5	0.3	0.3	0.4	0.4	0.7	1.2	1.9	1.9	1.5
Πέλλης	0.8	1.3	1.0	1.2	1.9	2.6	1.5	1.4	1.7	0.9	0.6
Πιερίας	0.4	0.8	0.5	0.3	0.2	0.5	0.6	0.8	0.7	0.4	0.8
Σερρών	0.3	0.4	0.5	0.7	0.9	0.3	0.3	0.1	0.5	0.4	0.2
Χαλκιδικής	0.1	0.2	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1	0.2	0.2	0.3	0.3
Σύνολο Κ.Μ	17.9	17.3	17.1	14.1	13.0	14.6	14.6	18.8	19.1	16.0	18.4
Σύνολο Χώρας	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες (1981-1991)

Πίνακας 6.9.γ: Ακαθάριστες Επενδύσεις ανά επιχείρηση στην Μείζονα Βιομηχανία (σε χιλιάδες δραχμές)

Νομός	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθίας	17.393	13.828	15.042	22.838	26.161	34.988	50.121	39.535	73.019	50.803	69.879
Θεσ/νίκης	19.401	16.838	25.867	16.368	17.428	21.596	18.840	34.285	37.970	41.004	55.020
Κιλκίς	10.159	8.417	7.206	8.326	13.777	15.441	20.697	43.599	82.578	87.752	71.143
Πέλλης	11.567	17.983	20.485	22.824	48.205	81.583	43.632	45.108	70.448	40.554	32.625
Πιερίας	11.789	21.342	16.925	10.127	6.812	20.763	27.613	37.949	41.021	28.051	52.686
Σερρών	6.939	7.023	14.353	18.148	26.032	10.458	9.320	4.801	25.621	19.395	9.800
Χαλκιδικής	6.527	10.725	9.373	4.989	4.390	13.472	6.757	19.429	26.876	48.724	50.682
Σύνολο Κ.Μ	17.174	15.803	22.540	16.544	19.624	25.058	22.546	34.334	44.411	42.991	53.418
Σύνολο Χώρας	20.607	19.709	28.525	25.586	32.133	36.591	38.663	45.665	57.812	68.250	74.165

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες (1981-1991)

Πίνακας 6.9.δ: Ακαθάριστες Επενδύσεις ανά εργαζόμενο στην Μείζονα Βιομηχανία (σε χιλιάδες δραχμές)

Νομός	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ημαθίας	194	144	156	218	256	338	536	419	801	552	804
Θεσ/νίκης	260	227	353	224	239	290	291	518	553	599	830
Κιλκίς	158	125	108	127	199	233	316	671	1.274	1.299	1.051
Πέλλης	121	212	250	250	445	662	397	398	603	385	349
Πιερίας	178	388	314	177	102	273	294	398	432	333	651
Σερρών	118	127	258	313	405	172	151	80	391	342	176
Χαλκιδικής	185	242	203	117	99	280	158	441	579	970	1.026
Σύνολο Κ.Μ	229	212	307	222	257	320	321	480	604	596	771
Σύνολο Χώρας	251	243	355	314	387	441	463	550	685	826	933

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες (1981-1991)

6.10 Επενδύσεις που έχουν ενταχθεί στους Αναπτυξιακούς Νόμους

Ο παρακάτω πίνακας αναφέρεται στις εγκεκριμένες επενδύσεις του Αναπτυξιακού νόμου 1262/82 και παρουσιάζει συνολικά και κατ'έτος το σύνολο των επενδύσεων, αντίστοιχων επιχορηγήσεων και τις δημιουργηθείσες θέσεις εργασίας για τον Ν.Ημαθίας.

Πίνακας 6.10.α: Εγκεκριμένες επενδύσεις Ν.1262/82

Έτος	Επενδύσεις σε εκατ.δρχ.	Επιχορηγήσεις σε εκατ.δρχ.	Νέες θέσεις εργασίας
1983	609	172	459
1984	2.044	518	162
1985	965	272	168
1986	1.129	353	465
1987	877	301	389
1988	1.282	489	185
1989	3.187	1.207	166
1990	1.322	421	91
1991	20	9	0

Πηγή: Αναπτυξιακή Μελέτη Ημαθίας, 1997

Το ποσό των επενδύσεων διαφοροποιείται σημαντικά από το ένα έτος στο άλλο, έχουμε δηλαδή τεράστιες αυξομειώσεις όπως π.χ από το έτος 1983 που έχουμε 609 εκ. δρχ. στο 1984 που οι επενδύσεις φθάνουν στο 2.044 εκ.δρχ. Ανάλογη συμπεριφορά έχουμε και μεταξύ το 1990 και 1991 λόγω της αλλαγής του Αναπτυξιακού Νόμου σε 1892/90.

Αναφορικά με τις επιδοτήσεις, μπορούμε να παρατηρήσουμε γενικά ότι ξεκινούν από 25% (1984) και φθάνουν στο 45% (1991). Κατά μέσο όρο, δηλαδή έχουμε επιδοτήσεις της τάξης του 33%. Παρ'όλο όμως που κατά το έτος 1991 έχουμε μεγαλύτερο ποσοστό επιχορηγήσεων (45%), βλέπουμε ότι οι επενδύσεις κατά το ίδιο έτος έχουν μια μείωση της τάξεως των 11% σε σχέση με το 1990 και γενικά αποτελούν το χαμηλότερο ποσοστό επενδύσεων των 9 ετών(1983-1991).

Για τις νέες θέσεις εργασίας εύκολα διαπιστώνεται το γεγονός ότι οι αυξομειώσεις τους δεν είναι ανάλογες με εκείνες των επενδύσεων. Γίνεται αυτό εμφανές αν δούμε για το έτος 1983 τον αριθμό των επενδύσεων που είναι με 459 νέες θέσεις εργασίας ενώ το 1984 έχουμε μια αύξηση των επενδύσεων και αντίστροφα κατακόρυφη μείωση των νέων θέσεων εργασίας κατά 67%(162 νέες θέσεις από 459 το 1983).

Ο πίνακας (6.10.β) αναφέρεται στον Ν.1892/90 και αντικατοπτρίζει τις επενδύσεις, επιχορηγήσεις και νέες θέσεις εργασίας κατά το έτος που προήλθαν σαν αποτέλεσμα της εφαρμογής του αναπτυξιακού νόμου.

Πίνακας 6.10.β: Νέες θέσεις εργασίας που προήλθαν από το Ν.1892/90

Έτος	Επενδύσεις σε εκατ.δρχ.	Επιχορηγήσεις σε εκατ.δρχ.	Νέες θέσεις εργασίας
1991	1.405	367	74
1992	1.108	289	136
1993	776	242	16
1994	97	24	0
1995	6.856	1.809	231
1996	1.850	526	73

Πηγή: Αναπτυξιακή Μελέτη Ημαθίας, 1997

Οι επενδύσεις (όσον αφορά το Ν.1892/90) δεν παρουσιάζουν σταθερή πορεία. Μεταξύ των ετών παρουσιάζεται μεγάλη αυξομείωση με αποκορύφωμα

τα έτη 1994 και 1995, όπου το 1994 έχουμε επενδύσεις ύψους 97 εκατ.δρχ. (1% του συνόλου), ενώ αμέσως μετά, το 1995 έχουμε επενδύσεις των 6.856 εκ.δρχ.(57%).

Οι επιχορηγήσεις παρουσιάζουν μικρότερη διακύμανση, κυμαίνονται από 25%-31%. Και εδώ μπορούμε εύκολα να διαπιστώσουμε ότι το ύψος των επιδοτήσεων δεν συμβαδίζει με αυτό των επενδύσεων, πράγμα που σημαίνει ότι οι επενδύσεις κατά κύριο λόγο δεν επηρεάζονται από τις επιχορηγήσεις. Οι νέες θέσεις εργασίας βλέπουμε ότι επηρεάζονται από το ύψος των επενδύσεων, αλλά οι διακυμάνσεις που παρουσιάζουν είναι πολύ πιο ήπιες και ομαλές, απ'ότι αυτές των επενδύσεων.

Για τον Ν.1262/82 έχουμε μέσο όρο επενδύσεων κατά έτος 1.270 εκ.δρχ., με ύψος επιχορήγησης 33% και 232 νέες θέσεις εργασίας.

Για τον Ν.1892/90 έχουμε αντίστοιχα 2.015 εκ.δρχ. επενδύσεων, με 27% επιδοτήσεις και 88 νέες θέσεις εργασίας.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι ούτε το ύψος των επενδύσεων εξαρτάται από αυτό των επιδοτήσεων, αλλά ούτε και ο αριθμός των νέων θέσεων εργασίας είναι ανάλογος με το ύψος των επενδύσεων.

Ο κλάδος με το μεγαλύτερο ύψος επενδύσεων είναι ο κλάδος 20, δηλαδή ο κλάδος των ειδών διατροφής (6.949 εκ.δρχ.) που αποτελεί το 61% του συνόλου των επενδύσεων. Οι επιχορηγήσεις στο κλάδο αυτό ανέρχονται στο 31% και έχουμε 1.143 νέες θέσεις εργασίας.

Για τον Ν.1892/90 ο κλάδος με το μεγαλύτερο ύψος επενδύσεων είναι ο κλάδος 17 (42%), με επιχορηγήσεις της τάξης των 1.328 εκ.δρχ. και 81 νέες θέσεις εργασίας. Τον υψηλότερο όμως αριθμό νέων θέσεων έχει ο κλάδος 15 (283) (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997), (Πίνακες, 13, 14, 15, στο παράρτημα).

6.11 Απασχολούμενοι ανά Μεταποιητική επιχείρηση

Όπως φαίνεται στον πίνακα (6.11.α), ο μέσος αριθμός εργαζομένων ανά μεταποιητική επιχείρηση για το σύνολο της χώρας είναι χαμηλός και προσδιορίζει το μικρό μέγεθος των ελληνικών μεταποιητικών επιχειρήσεων.

Πίνακας 6.11.α: Εργαζόμενοι ανά μεταποιητική επιχείρηση

Νομός:	1969	1973	1978	1984	1988
Ημαθίας	1,17	5,47	6,01	6,41	6,19
Θεσ/νίκης	4,67	6,26	6,34	5,44	5,86
Κιλκίς	1,95	2,18	4,92	6,23	6,19
Πέλλης	3,45	3,73	5,11	5,51	6,47
Πιερίας	2,1	2,5	2,95	3,69	4,59
Σερρών	2,45	2,88	3,39	3,35	3,73
Χαλκιδικής	1,7	1,78	2,55	2,58	2,83
Σύνολο Κ.Μ	3,38	5,06	5,51	5,14	5,56
Σύνολο Χώρας	4,02	4,98	5,21	4,74	4,88

Πηγή: Απογραφές Βιομηχανίας ΕΣΥΕ (1969-1988)

Στο Νομό Ημαθίας, ο αντίστοιχος δείκτης βελτιώθηκε σημαντικά μέσα στην εξεταζόμενη περίοδο και σταθεροποιήθηκε σε 6 περίπου εργαζομένους ανά επιχείρηση το 1988 από μόλις ένα το 1969. Ο ρυθμός αυτός αύξησης είναι ο μεγαλύτερος που σημειώθηκε σε επίπεδο περιφέρειας και στο σύνολο της χώρας.

Ο νομός, συνεπώς παρουσιάζει μεγαλύτερη πυκνότητα εργαζομένων ανά μεταποιητική επιχείρηση σε σύγκριση με το μέσο όρο για το σύνολο της χώρας. Σε σύγκριση με τους υπόλοιπους νομούς, ο Ν.Ημαθίας βελτίωσε την θέση του,

και από την τελευταία που ήταν το 1969 ανέβηκε στην δεύτερη το 1988, με πρώτο το Ν.Πέλλης (6,47).

6.12 Μέση Ιπποδύναμη ανά Μεταποιητική επιχείρηση

Ο δείκτης της μέσης ιπποδύναμης ανά μεταποιητική επιχείρηση στον Ν.Ημαθίας υπερέρχει αισθητά σε σύγκριση με το μέσο όρο της χώρας για όλη την περίοδο εκτός από το 1969. Ο ρυθμός εκμηχάνισης στην μεταποίηση του Νομού είναι μεγαλύτερος από το σύνολο της χώρας και από το μέσο επίπεδο της περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας.

Πίνακας 6.12.α: Μέση ιπποδύναμη ανά μεταποιητική επιχείρηση

Νομός	1969	1973	1978	1984	1988
Σε χιλιάδες δραχμές					
Ημαθίας	7	44	50	70	76
Θεσ/νίκης	21	39	40	40	41
Κιλκίς	8	11	45	43	50
Πέλλης	14	15	28	40	45
Πιερίας	9	10	18	25	25
Σερρών	11	17	23	30	31
Χαλκιδικής	8	11	14	20	22
Σύνολο Κ.Μ	16	31	36	40	42
Σύνολο Χώρας	16	31	35	43	48

Πηγή: Απογραφές ΕΣΥΕ (1969-1988)

Συμπερασματικά, αναφέρουμε ότι το μέσο μέγεθος των επιχειρήσεων του Ν.Ημαθίας είναι μεγαλύτερο από το μέσο επίπεδο της χώρας με κριτήρια μεγέθους τόσο την απασχόληση όσο και την εγκατεστημένη ισχύ.

6.13 Αριθμός επιχειρήσεων κατά κλάδο

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η κατανομή, μεταξύ των ετών 1973-1994, των μεταποιητικών επιχειρήσεων κατά βιομηχανικό κλάδο για το Ν.Ημαθίας.

Οι σημαντικότεροι κλάδοι της μεταποίησης στον νομό είναι οι παρακάτω:

- ο κλάδος 20 - ειδών διατροφής.
- ο κλάδος 24 - ειδών υπόδησης, ενδυμασίας και διαφόρων προϊόντων από ύφασμα
- ο κλάδος 25 - ξύλου και φελλού
- ο κλάδος 35 - τελικών προϊόντων από μέταλλο και
- ο κλάδος 38 - μεταφορικών μέσων

(Στον πίνακα 6.13.α δεν υπάρχουν στοιχεία για το 1994 για τους κλάδους 35, 38 και 22 ενώ για τον κλάδο 20 υπολογίζεται μαζί και ο κλάδος 21 των ποτών).

Από τους παραπάνω κλάδους κανένας δεν παρουσίασε αυξητικές τάσεις, αντίθετα παρουσίασαν μια σημαντική μείωση, παρόλα αυτά αποτελούν τους σημαντικότερους κλάδους στον νομό.

Οι παραδοσιακοί κλάδοι του νομού, ο κλάδος των ειδών διατροφής και ο κλάδος υπόδησης, ενδυμασίας και διαφόρων προϊόντων από ύφασμα συγκεντρώνουν το 1/4 του συνόλου των επιχειρήσεων. Παρατηρείται επίσης και μια σημαντική συγκέντρωση μονάδων και στο κλάδο των μεταφορικών μέσων μεταξύ του 1973-1988.

Είναι γνωστό ότι ο κλάδος της υπόδησης, ενδυμασίας και διαφόρων προϊόντων από ύφασμα κυριαρχείται από πολλές μικρές, ατομικές επιχειρήσεις που κατά κανόνα λειτουργούν σαν δορυφόροι των λίγων μεγάλων κλωστοϋφαντουργικών επιχειρήσεων και αναλαμβάνουν εργασίες φασών.

Οι μονάδες αυτές παρουσιάζουν σημαντικό βαθμό θνησιμότητας λόγω της γενικότερης κρίσης στον κλάδο σαν αποτέλεσμα της τιμής της πρώτης ύλης, έντονου ανταγωνισμού στην εσωτερική και Ευρωπαϊκή αγορά. Πιο πρόσφατα η κρίση στην περιοχή της πρώην Ενωμένης Γιουγκοσλαβίας είχε σαν αποτέλεσμα τον περιορισμό των εξαγωγών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κατά συνέπεια την σημαντική μείωση της ζήτησης (Καζάκη Σοφία, 1992).

Πίνακας 6.13.α: Κλαδική διάρθρωση του αριθμού των επιχειρήσεων στο Ν.Ημαθίας

Βιομηχανικός κλάδος κατά ΕΣΥΕ	1973	%	1978	%	1984	%	1988	%	1994	%
20 ΕΙΔΗ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ	266	17	261	16	302	16	303	16	188	
21 ΠΟΤΑ	80	5	76	5	96	5	94	5	*	
22 ΚΑΠΝΟΣ	2	0	3	0	2	0	4	0		
23 ΥΦΑΝΤΙΚΑ	63	4	67	4	53	3	45	2	30	
24 ΕΙΔΗ ΥΠΟΔΥΣΗΣ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΣ & ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΙΔΗ ΑΠΟ ΥΦΑΣΜΑ	283	18	227	14	212	11	225	12	160	
25 ΞΥΛΟ ΚΑΙ ΦΕΛΟΣ	246	16	202	12	253	14	222	11	97	
26 ΕΠΙΠΛΑ ΚΑΙ ΕΙΔΗ ΕΠΙΠΛΩΣΗΣ	78	5	146	9	123	7	145	7	57	
27 ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΧΑΡΤΟΥ	1	0	1	0	1	0	2	0	7	
28 ΕΚΤΥΠΩΣΕΙΣ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ	14	1	17	1	27	1	29	1	21	
29 ΔΕΡΜΑ, ΓΟΥΝΑΡΙΚΑ	0	0	0	0	1	0	9	0	8	
30 ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΑΠΟ ΕΛΑΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΠΛΑΣΤΙΚΗ ΥΛΗ	18	1	28	2	33	2	39	2	6	
31 ΧΗΜΙΚΑ	2	0	2	0	4	0	6	0	6	
32 ΠΑΡΑΓΩΓΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ ΚΑΙ ΑΝΟΡΑΚΟΣ	4	0	0	0	1	0	1	0	5	
33 ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΑΠΟ ΜΗ ΜΕΤΑΛΛΙΚΑ ΥΛΙΚΑ	61	4	68	4	78	4	67	3	33	
34 ΒΑΣΙΚΕΣ ΜΕΤΑΛΛΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
35 ΤΕΛΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΑΠΟ ΜΕΤΑΛΛΟ	175	11	229	14	201	11	186	10		
36 ΜΗΧΑΝΕΣ, ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ	72	5	93	6	115	6	121	6	52	
37 ΗΛΕΚΤΡΙΚΕΣ ΜΗΧΑΝΕΣ ΣΥΣΚΕΥΕΣ	23	1	67	4	82	4	97	5	38	
38 ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕΣΑ	142	9	183	11	262	14	317	16		
39 ΛΟΙΠΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ	27	2	19	1	21	1	34	2	4	
ΣΥΝΟΛΟ	1557	100	1681	100	1867	100	1946	100	712	

Πηγή: Απογραφές Βιομηχανίας ΕΣΥΕ (1973-1994)

* Τα Ποτά υπολογίζονται στα Είδη Διατροφής

Συνολικά, ο απολογισμός της διαχρονικής εξέλιξης του μεταποιητικού συστήματος καταδεικνύει το βάρος δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την παράδοση της περιοχής και την μακροχρόνια παρουσία τους στην οικονομική ζωή του τόπου λόγω συγκριτικών πλεονεκτημάτων που την καθιστούσαν ελκυστική στο παρελθόν, αλλά και δραστηριοτήτων που αξιοποιούν τοπικούς πόρους και ασκούν ελκτικές δυνάμεις σε συμπληρωματικούς γι'αυτές κλάδους μέσω υπεργολαβικών σχέσεων.

6.14 Μέση ετήσια απασχόληση κατά κλάδο

Όσον αφορά την μέση ετήσια απασχόληση και με στοιχεία των απογραφών 1969-1988 της ΕΣΥΕ, οι κλάδοι που απασχολούν το σημαντικότερο ποσοστό εργαζομένων είναι ο κλάδος 20 (ειδών διατροφής), ο κλάδος 23 (κλωστοϋφαντουργία), ο κλάδος 24 (ειδών υπόδησης, ενδυμασίας) και ο κλάδος 25 (ξύλου και φελλού).

6.15 Κλωστοϋφαντουργία

Ο κλάδος της κλωστοϋφαντουργίας αποτελεί έναν από τους πιο βασικούς τομείς της Ελληνικής μεταποιητικής βιομηχανίας, λόγω κυρίως της εύκολης προμήθειας της βασικής πρώτης ύλης (βαμβάκι) από την εγχώρια παραγωγή και στο γεγονός ότι η παραγωγική διαδικασία ήταν εντάσεως εργασίας και δεν απαιτούσε μεγάλες επενδύσεις σε κεφαλαιουχικό εξοπλισμό. Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή της βιομηχανίας (ΕΣΥΕ) το 1988, ο κλάδος της κλωστοϋφαντουργίας και ένδυσης αφορά περίπου το 25% της συνολικής βιομηχανικής παραγωγής, απασχολεί το 28% του συνόλου των εργαζομένων στο τομέα της μεταποίησης και συμβάλει στο 45% των ελληνικών βιομηχανικών εξαγωγών (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997).

Αυτή η σημασία παίρνει ακόμα μεγαλύτερες διαστάσεις αν συνυπολογισθεί και το γεγονός ότι στην πλειοψηφία τους οι κλωστοϋφαντουργικές μονάδες βρίσκονται διεσπαρμένες στην Ελληνική επαρχία και ιδιαίτερα σε περιοχές «Εθνικά ευαίσθητες» όπως Ξάνθη, Έβρος, Καστοριά, Καρδίτσα, Πιερία, Ημαθία κλπ. στις οποίες προσφέρουν σημαντικό αριθμό θέσεων εργασίας και στην ουσία τις προφυλάσσουν από την ερήμωση που προκαλεί η ανεργία. Σύμφωνα με τα στοιχεία έρευνας του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης (που εκπονήθηκε για λογαριασμό της LINK INTERNATIONAL PLC) τα ποσοστά απασχόλησης στις κλωστοϋφαντουργικές επιχειρήσεις των ακριτικών μας περιοχών είναι: Ξάνθη 56%, Καστοριά 32%, Δράμα 66% και Πιερία 59% (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997).

6.15.1 Παγκόσμια και Ευρωπαϊκή Παραγωγή

Σε επίπεδο διεθνούς αγοράς, σημαντική χώρα παραγωγής κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων είναι οι ΗΠΑ ενώ τα τελευταία χρόνια δυναμική παρουσία παρουσιάζουν χώρες της Ανατολικής Ασίας όπως Κίνα, Χονκ-Κονγκ, Ιαπωνία, Ταϊβαν που έχουν το συγκριτικό πλεονέκτημα της σχετικά πιο φθηνής εργασίας. Επί πλέον μερικές από αυτές τις χώρες είναι και μεγάλοι παραγωγοί βάμβακος (Κίνα) με αποτέλεσμα τα προϊόντα τους να είναι ακόμα πιο φθηνά. Παράλληλα με αυτές, σημαντική είναι και η αύξηση της Τουρκικής κλωστοϋφαντουργίας που στηρίζεται κατ'εξοχήν στο φθινό εργατικό κόστος.

Όσον αφορά την Κοινοτική παραγωγή, παραδοσιακές κλωστοϋφαντουργικές χώρες είναι η Αγγλία και η Γερμανία, οι οποίες στηρίζονται πιο πολύ στην ανάπτυξη της βιομηχανίας κλωστοϋφαντουργικών μηχανών ενώ οι χώρες της Νότιας Ευρώπης εξακολουθούν να είναι προμηθευτές της πρώτης ύλης και στήριξαν την κλωστοϋφαντουργία τους στο συγκριτικό πλεονέκτημα της ευκολότερης και φθηνότερης πρώτης ύλης (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997).

Το διεθνές υφαντουργικό εμπόριο εξακολουθεί να υπόκειται στην Πολυνηματική Σύμφωνη (Multi-Fibre Agreement). Πρόκειται για μια συμφωνία που έχει σαν στόχο της τον έλεγχο των εισαγωγών από τις αναπτυσσόμενες χώρες έτσι ώστε να δοθεί χρόνος στις αναπτυγμένες χώρες να κάνουν τις απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές στην παραγωγική τους διαδικασία. Όμως σε επίπεδο ερωπαικού εμπορίου, η MFA σε συνδυασμό με μια σειρά ιδιωτικών συμφωνιών που υπεγράφησαν μεταξύ διαφόρων χωρών εκτός κοινότητας και μεμονωμένων χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ευνόησε τελικά της αναπτυσσόμενες χώρες καθώς και τις χώρες που δεν ήσαν μέλη της συμφωνίας. Κερδισμένοι τελικά οι κλωστοϋφαντουργοί με το χαμηλότερο συγκριτικά κόστος εργασίας, πράγμα που αντανακλάται και στην επιδείνωση του ισοζυγίου

κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων εις βάρος της Ευρώπης. Στην δεκαετία του 1980, η παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων των ανεπτυγμένων χωρών μειώθηκε κατά 0,1%, των χωρών της Ε.Ε κατά 0,3% ενώ η παραγωγή των αναπτυσσόμενων χωρών αυξήθηκε κατά 3% (Αναπτυξιακή Ημεθίας Α.Ε., 1997).

6.15.2 Κύριοι Παράγοντες Προσφοράς και Ζήτησης Κλωστοϋφαντουργικών Προϊόντων

Η πορεία της κλωστοϋφαντουργίας επηρεάζεται άμεσα από την διαμόρφωση της τιμής της πρώτης ύλης η οποία αποτελεί το 55%-60% του συνολικού κόστους παραγωγής. Όπως είναι γνωστό, το βαμβάκι είναι χρηματιστηριακό προϊόν και η τιμή του ποικίλει από χρόνο σε χρόνο σε συνάρτηση με το σύνολο της παραγωγής. Σύμφωνα με στοιχεία του οργανισμού βάμβακος, η πορεία της τιμής του βαμβακιού την τελευταία δεκαετία υπήρξε ανοδική και επηρέασε αρνητικά την κερδοφορία των κλωστοϋφαντουργικών μονάδων. Με στοιχεία του οργανισμού βάμβακος, η μέση τιμή βαμβακιού ανά κιλό ήταν 100 το 1986, 200 το 1990 και περίπου 170 στο τέλος του 1995.

Αρνητικά επηρέασε την κερδοφορία των εταιριών του κλάδου και οι περιορισμοί των κρατικών επιδοτήσεων για εξαγωγές μετά την είσοδο της χώρας μας στην Ε.Ε και της εφαρμογής της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT). Στον επόμενο πίνακα φαίνεται η σταδιακή χειροτέρευση του ισοζυγίου των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων σε βάρος της Ελλάδας τα έτη 1981 και 1993.

Πίνακας 6.15.2.α: Ισοζύγιο Κλωστοϋφαντουργικών Προϊόντων

Εξωτερικό Εμπόριο Κλωστικών Προϊόντων (εκ.δρχ.)	1981	1987	1989	1993
Από Ε.Ε				
Εισαγωγές Υφαντικών ινών	3235	10847	12475	12225
Εισαγωγές Νημάτων	14432	84532	121846	165291
Εξαγωγές Υφαντικών ινών	694	9970	12831	14605
Ισοζύγιο από Ε.Ε	2966	-11356	-57149	-85914
Από Τρίτες Χώρες				
Εισαγωγές Υφαντικών ινών	11193	24087	27246	19183
Εισαγωγές Νημάτων	19533	103060	148695	211300
Εξαγωγές Υφαντικών ινών	1801	18869	28091	48001
Εξαγωγές Νημάτων	26766	88438	80711	99932
Ισοζύγιο από Τρίτες χώρες	-2159	-19840	-67139	-83000
Συνολικό Ισοζύγιο	807	-31196	-1242880	-168914

Πηγή: Οργανισμός Βάμβακος Ν.Ημεθίας

Το 1981 το συνολικό ισοζύγιο κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων-δηλαδή οι εισαγωγές και εξαγωγές νημάτων και υφαντικών ινών μεταξύ Ελλάδος και έξω κόσμου- ήταν θετικό, της τάξεως των 807 εκατ.δρχ. Η εφαρμογή της GATT και οι σταδιακοί περιορισμοί κρατικών επιδοτήσεων λόγω αποφάσεων της Ε.Ε, χειροτέρευσαν αισθητά αυτή την ισορροπία με αποτέλεσμα το ισοζύγιο να αποκλίνει σε βάρος της Ελλάδας με γοργούς ρυθμούς. Έτσι το 1987 είχαμε σαν χώρα ένα έλλειμμα της τάξεως των 31 δις δρχ. και στο τέλος του 1993 αυτό πενταπλασιάστηκε φθάνοντας περίπου τις 170 δις δρχ.

Ένας δεύτερος σημαντικός παράγοντας είναι και το κόστος εργασίας το οποίο υπολογίζεται ότι αφορά το 15-25% (Βιομηχανικό Επιμελητήριο) του συνολικού κόστους παραγωγής παρά το γεγονός ότι ο κλάδος έχει μετατραπεί τα τελευταία χρόνια σε κλάδο εντάσεως κεφαλαίου λόγω τεχνολογικής παρόδου και μεγάλων επενδύσεων.

Το κόστος εργασίας διαφέρει από χώρα σε χώρα και ανά γεωγραφική περιφέρεια. Χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΗΠΑ και Καναδάς έχουν σχετικά υψηλό κόστος εργασίας και υστερούν σημαντικά σε σχέση με χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και Ασίας. Το μέσο κόστος - εκφρασμένο σε \$ ανά ώρα, για το σύνολο των χωρών της Ε.Ε ανέρχεται σε 15,97 με σημαντικές αποκλίσεις από χώρα σε χώρα. Για την Ισπανία η αντίστοιχη τιμή είναι 9,21, για την Πορτογαλία 4,77 ενώ για την Ιταλία και Γαλλία ο δείκτης αυτός είναι σημαντικά υψηλότερος αγγίζοντας τις 16,65 και 16,45 τιμές αντίστοιχα (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997).

Τις χώρες της Ε.Ε ακολουθούν με αρκετή υστέρηση οι ΗΠΑ και ο Καναδάς όπου ο αντίστοιχος τιμές είναι αισθητά χαμηλότερες, αλλά παρόλα αυτά υψηλές, στις 12,26 και 13,92 αντίστοιχα. Σε αντίθεση με αυτές τις υψηλές τιμές, χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και Ασίας έχουν μέσο κόστος σχεδόν στο 1/5 των παραπάνω τιμών. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι η Τουρκία έχει 2,02, η Τσεχία 2,21, η Πολωνία 2,39 ενώ στην Κίνα και στην Ινδία οι τιμές είναι κάτω της μονάδος (στα 0,58 και 0,56) (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997).

Είναι φανερό ότι το συγκριτικό πλεονέκτημα της φθηνής εργασίας των αναπτυσσόμενων χωρών μπορεί να αντιμετωπισθεί από τις χώρες της Ε.Ε με την υψηλή ποιότητα του τελικού προϊόντος και από την έγκαιρη παράδοση. Τα δύο αυτά πλεονεκτήματα απαιτούν προγραμματισμό της παραγωγικής διαδικασίας και επενδύσεις σε κεφαλαιουχικό εξοπλισμό. Παρά τα σημαντικά βήματα των τελευταίων χρόνων για την μεταστροφή της παραγωγικής διαδικασίας από εντάσεως εργασίας σε εντάσεως κεφαλαίου, ο βαθμός εκσυγχρονισμού της εγχώριας βιομηχανίας είναι ο χαμηλότερος μεταξύ των δώδεκα χωρών της Ε.Ε.

Ένας τρίτος σημαντικός παράγοντας είναι η γενικότερη πορεία της οικονομίας και ειδικότερα το ύψος του διαθέσιμου εισοδήματος αφού κύριος πελάτης των προϊόντων του κλάδου είναι ο κλάδος της ένδυσης. Το μεγαλύτερο ποσοστό παραγωγής του κλάδου απορροφάται από την ένδυση ενώ το υπόλοιπο διαμοιράζεται μεταξύ τεχνικών χρήσεων, οικιακών χρήσεων και της βιομηχανίας χαλιών.

6.15.3 Προοπτικές της Ελληνικής Κλωστοϋφαντουργίας

Η εικόνα του κλάδου τα τελευταία χρόνια σε διεθνές επίπεδο έχει επηρεάσει έμμεσα και την Ελληνική Κλωστοϋφαντουργία. Παραπάνω αναφέρθηκαν τα κυριότερα προβλήματα του κλάδου όπως έντονος ανταγωνισμός από χώρες με χαμηλό εργατικό κόστος, η συμπίεση του διαθέσιμου εισοδήματος (κυρίως στις χώρες της Ε.Ε) και η ακριβή πρώτη ύλη.

Απέναντι στο σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της φθηνής εργασίας των αναπτυσσόμενων χωρών, οι Ελληνικές επιχειρήσεις πρέπει να στρέψουν την προσοχή τους στην παραγωγή προϊόντων υψηλής ποιότητας από την μια μεριά και έγκαιρης παράδοσης από την άλλη. Τα δύο αυτά πλεονεκτήματα απαιτούν προγραμματισμό της παραγωγικής διαδικασίας και επενδύσεις σε κεφαλαιουχικό εξοπλισμό.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η ελληνική κλωστοϋφαντουργία θα πρέπει να υιοθετήσει συστήματα ποιοτικής διοίκησης, παραγωγής και διανομής. Αυτά σημαίνουν όχι μόνο προσφορά καλύτερων προϊόντων αλλά και περαιτέρω καθετοποίησης της παραγωγικής διαδικασίας έτσι ώστε οι κλωστοϋφαντουργικές επιχειρήσεις να διευρύνουν το φάσμα των δραστηριοτήτων τους, απομονώνοντας εν μέρει τις αρνητικές συνέπειες του ανταγωνισμού.

Προς αυτή την κατεύθυνση, η κρατική μέριμνα τόσο σε εθνικό, όσο και κοινοτικό επίπεδο είναι περισσότερο από απαραίτητη. Σύμφωνα με το Σύνδεσμο Ελλήνων Βιομηχάνων Κλωστοϋφαντουργών, χρειάζεται χάραξη εθνικής στρατηγικής, προστασία από εισαγωγές τρίτων χωρών και στήριξη των εξαγωγών για να μπορέσει ο κλάδος να έχει μια ανάκαμψη που θα διαρκέσει στο χρόνο. Μεσοπρόθεσμα όμως η μείωση της τιμής του βαμβακιού και η επιδότηση επιτοκίου για αγορά βάλβυκος θα επιδράσουν θετικά στην κερδοφορία των επιχειρήσεων του κλάδου και σε περιοχές όπως η Ημαθία θα συμβάλουν ουσιαστικά στην γενικότερη αναγέννηση της περιοχής (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997).

6.16 Μεταποιημένα φρούτα - Ροδάκινα - Εξαγωγές

Ο κλάδος των μεταποιημένων φρούτων στην Ελλάδα είχε μια σημαντική παρουσία με έντονο εξαγωγικό περιεχόμενο. Περιλαμβάνει το σύνολο σχεδόν των φρούτων όπως: ροδάκινα, βερίκοκα, αχλάδια, φράουλες, κεράσια, βύσσινα και διάφορα κοκτέιλ φρούτων. Στον κλάδο σήμερα λειτουργούν περί τις 70 εταιρίες παραγωγής κομπόστας, μαρμελάδων, πούλπας, φρούτων και γλυκών κουταλιού. Οι μεγαλύτερες από αυτές τις επιχειρήσεις εξάγουν σχεδόν το σύνολο της παραγωγής των (περίπου το 90%) ενώ η εγχώρια ζήτηση καλύπτεται κυρίως από επιχειρήσεις μικρότερου μεγέθους με μερίδιο αγοράς που δεν ξεπερνά το 5% περίπου η κάθε μια από αυτές.

Στα πλαίσια της Ε.Ε, ο κλάδος αυτός κατείχε την έβδομη θέση ως προς την αξία με ένα ποσοστό γύρω στο 5,7% το 1991 έναντι 6,0% το 1980. Στις εξαγωγές όμως, η Ελλάδα κατέχει την πρώτη θέση με μερίδιο 25% με δεύτερη την Ιταλία (22%), Τρίτη την Ισπανία (19%), κ.α. Η Ε.Ε συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, ελέγχει το 75% (το 62% έχει η Ελλάδα) των παγκόσμιων εξαγωγών μεταποιημένων ροδάκινων (Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα Παραγωγής Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995).

Στον νομό Ημαθίας παράγεται το 50% του Ελληνικού ροδάκινου, το 45% παράγεται στον νομό Πέλλης και το 5% στην υπόλοιπη Ελλάδα. Η αξιοποίηση του ροδάκινου γίνεται κυρίως στην μεταποίηση με την κονσερβοποίηση.

Η θέση της Ελλάδας στην παγκόσμια αγορά θα μπορούσε να χαρακτηριστεί από άποψη όγκου εξαγωγών ως προνομιούχος μια και κατέχει το 62% περίπου των παγκόσμιων εξαγωγών. Οι υπόλοιπες παραγωγί χώρες σε κομπόστα ροδάκινου έχουν συμπληρωματικό χαρακτήρα και κατά συνέπεια καθοριστικό ρόλο στις τιμές και συνθήκες πώλησης έχουν οι ελληνικές επιχειρήσεις. Παράλληλα ο κίνδυνος εισόδου στην αγορά νέων ανταγωνιστών είναι ελάχιστος, υπό συνθήκες υγιούς ανταγωνισμού, δεδομένου ότι: α) η Ε.Ε. δεν επιχορηγεί ανάπτυξη παρόμοιων επενδύσεων, πράγμα που σημαίνει ότι είναι αδιανόητη παρόμοια επένδυση στην Ευρώπη με αυτοχρηματοδότηση κάτω από τις παρούσες συνθήκες κόστους επένδυσης και τιμών πώλησης, β) την πρώτη ανταγωνίστρια μας χώρα, Ν.Αφρική το συγκριτικό πλεονέκτημα της αντίθετης εποχής ωρίμανσης την οδηγεί στην κατεύθυνση της εμπορίας νωπών φρούτων λόγω μη ύπαρξης ανταγωνισμού στις συγκεκριμένες περιόδους και όχι στην επέκταση σε κονσερβοποιημένα, γ) το κοστολόγιο των ανταγωνιστών μας στις ΗΠΑ (δεύτερη ανταγωνίστρια χώρα), στην πρωτογενή και δευτερογενή παραγωγή, έχει υψηλότερο ρυθμό αύξησης από τον δικό μας, δ) οι λοιπές ανταγωνίστριες χώρες Ισπανία, Ιταλία, Χιλή, Αυστραλία, Αργεντινή κ.λ.π. αντιπροσωπεύουν χαμηλό ποσοστό στην παγκόσμια αγορά χωρίς σοβαρές δυνατότητες ανταγωνισμού.

Πίνακας 6.16.α:Εξαγωγή μεταποιημένων προϊόντων για τις χρονιές, 1995, 1996 στην Ημαθία, κατά χώρες προορισμού, σε τόνοις

Προϊόν Χώρα Προορισμού	Έτος 1995	Έτος 1996
Ροδάκινα		
Ευρωπαϊκή Ένωση	50188	31124
Ανατ. Χώρες (πρώην)	4858	46
Τρίτες χώρες	24648	31375
Σύνολο	79694	62245
Βερίκοκα		
Ευρωπαϊκή Ένωση	2598	1243
Ανατ. Χώρες (πρώην)	261	
Τρίτες χώρες	118	497
Σύνολο	2977	1737
Αχλάδια		
Ευρωπαϊκή Ένωση	2169	435
Ανατ. Χώρες (πρώην)	25	
Τρίτες χώρες	60	114
Σύνολο	2254	549
Φρουτοσαλάτα		
Ευρωπαϊκή Ένωση	2537	435
Ανατ. Χώρες (πρώην)	112	
Τρίτες χώρες	1753	808
Σύνολο	4402	1243
Τοματοπολτός		
Ευρωπαϊκή Ένωση	2920	2873
Ανατ. Χώρες (πρώην)	2049	22
Τρίτες χώρες	10791	12703
Σύνολο	15760	15598

Πηγή: Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα Παραγωγής Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995

Ενώ μακροσκοπικά η κατάσταση στην αγορά φαίνεται να ευνοεί την ελληνική παραγωγή, εντούτοις έχουμε εντονότατα φαινόμενα καταστροφής ενός από τους δυναμικότερους κλάδους της ελληνικής οικονομίας.

Η συνέχιση χρηματοδότησης από το τραπεζικό σύστημα υπερχρεωμένων και μη ανταγωνιστικών από άποψη οργάνωσης ή τεχνολογικής ανάπτυξης επιχειρήσεων οδηγεί στην δημιουργία νέων υπερχρεωμένων επιχειρήσεων δεδομένου ότι κατά συνθήκη αναπτύσσουν πολιτική τιμών που συμπαρασύρει όλο τον κλάδο. Η εκμίσθωση επιχειρήσεων, που έχουν περιέλθει στις τράπεζες, με πολύ χαμηλό τίμημα, δημιουργεί δυνατότητες πραγματοποίησης πολύ χαμηλότερου κοστολογίου διαμορφώνοντας έτσι συνθήκες άνισων όρων στον ανταγωνισμό. Η εκμίσθωση υπερχρεωμένων επιχειρήσεων από τους ίδιους τους επιχειρηματίες μέσω νέων νομικών σχημάτων με πολύ χαμηλό τίμημα που ισοδυναμεί στην πράξη με εκκαθάριση-χάρισμα χρεών. Η μη νόμιμη, από άποψη αδειών κ.λ.π. επιχειρήσεων οι οποίες παρ'όλα αυτά δανειοδοτούνται και επιχορηγούνται (π.χ η μη λειτουργία βιολογικών καθαρισμών). Η πώληση κάτω του κόστους. Η πολιτική της σκληρής δραχμής τα πέντε τελευταία χρόνια δημιούργησε δυσμενείς νομισματικές συνθήκες που επέτειναν το πρόβλημα και όξυναν τον ανταγωνισμό ιδίως από τις επιχειρήσεις που είχαν δομικά προβλήματα. Η ανακύκλωση του χρήματος γίνεται με πολύ αργούς ρυθμούς, ενώ η εκταμίευση των κεφαλαίων κινήσεως γίνεται ουσιαστικά σε 2-3 μήνες και η ρευστοποίηση των προϊόντων μπορεί να προσεγγίζει σε ορισμένες περιπτώσεις τα 2 χρόνια.

Όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με την σημαντική αύξηση της παραγωγής πάνω από τις φυσιολογικές δυνατότητες απορρόφησης της παγκόσμιας αγοράς συνέτειναν στην κάθετη πτώση των τιμών της προσφοράς

με αποτέλεσμα οι χρονιές 1995, 1996 και 1997 να καταγραφούν στην ιστορία της ελληνικής κονσερβοποιίας σαν οι χειρότερες (Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα Παραγωγής Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995).

Πίνακας 6.16.β:Εξαγωγή μεταποιημένων (σε τόνους) κατά έτος και είδος

σε τόνους	Βερίκοκα	Ροδάκινα	Τοματοπολτός	Φρουτοσαλάτα	Λοιπά	Σύνολο
Έτος						
1985	6322	40933	11167	4153		62575
1986	9462	41197	15211	8991		74861
1987	6634	50479	21057	9656		87826
1988	7559	60170	21907	6766		96402
1989	6165	65506	8995	8899		89565
1990	8165	66638	6834	11876	543	94056
1991	5556	86710	4522	16646	999	114433
1992	6035	84569	11502	8486	1052	111644
1993	5872	82679	12959	9271	883	111664
1994	4248	88773	13124	9080	3120	118345
1995	2978	79695	15762	4403	3066	105904
1996	1737	62546	15598	1238	1047	82166
1997	1230	62191	13376	2511	1137	80445
Σύνολο	71963	872086	172014	101976	11847	1229886

Πηγή: Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα Παραγωγής Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995

Η υποδομή μεταποίησης δημιουργήθηκε με κίνητρα των εθνικών αναπτυξιακών νόμων και των κανονισμών 355/1977 και 866/1990 της Ε.ΟΚ. Ο εκσυγχρονισμός που κυρίως πρέπει να συνδέεται με την αύξηση του αριθμού των παραγόμενων προϊόντων μπορεί να ενταχθεί στο Εθνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Ανάπτυξη του Τομέα Γεωργίας 1994-99" και συγκεκριμένα στο υποπρογ. 2, Μέτρο 2.1. που περιλαμβάνει την εφαρμογή του καν.866/1990 (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997).

6.17 Κριτήρια χωροθέτησης

Η επιλογή του τόπου εγκατάστασης των μονάδων επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από την εγγύτητα σε μεταφορικά δίκτυα (αυτοκινητόδρομοι, σιδηροδρομικές γραμμές), δεδομένου ότι το μεγάλο μέρος της παραγωγής είναι προϊόντα ευπαθή και η έγκαιρη μεταφορά τους στις αγορές είναι συνάρτηση της ποιότητας τους. Το 53% των επιχειρήσεων θεωρεί την ύπαρξη μεταφορικών δικτύων βασικό κριτήριο χωροθέτησης των εγκαταστάσεων τους (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997). Αυτό άλλωστε επιβεβαιώνει και η χωρική διασπορά των μεταποιητικών δραστηριοτήτων κατά μήκος των οδικών αξόνων σύνδεσης των μεγάλων δήμων μεταξύ τους αλλά και με το υπερτοπικό κέντρο της Θεσσαλονίκης. Ταυτόχρονα παρατηρούνται συσπειρώσεις και γύρω από σιδηροδρομικούς σταθμούς που αναδεικνύονται σε βασικές βιομηχανικές περιοχές στο νομό (Σ.Σ. Νάουσας και Βέροιας), σε μικρές αποστάσεις από τους αντίστοιχους οικισμούς.

Το αμέσως επικρατέστερο κριτήριο χωροθέτησης στους επιχειρηματικούς κύκλους της Ημαθίας φαίνεται να είναι οι τιμές γης. Το 39% των ιδιοκτητών οργάνωσε τις εγκαταστάσεις του σε ιδιόκτητο οικοπέδο ενώ το 25% επέλεξε περιοχή εκτός οικισμού με χαμηλές τιμές γης (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997).

Το θέμα του αρχικού κόστους αγοράς του οικοπέδου αποτελεί σοβαρό περιορισμό για μεγάλο μέρος μονάδων. Η προσπάθεια αντιμετώπισης τους με την αναζήτηση φθηνής γης ή την αξιοποίηση ιδιόκτητων οικοπέδων, αυξάνει την διασπορά στο χώρο των μονάδων αλλά παρεμποδίζει και τα περιθώρια επιλογής

με κριτήρια που αφορούν τη βελτιστοποίηση λειτουργίας και απόδοσης τους (πχ. εγγύτητα πρώτων υλών, αγοράς κλπ).

Το κόστος της γης είναι πιθανό να δημιουργήσει δυσλειτουργίες στο τοπικό παραγωγικό δίκτυο καθώς και η τυχαιότητα στην κατανομή των ιδιοκτητών οικοπέδων δεν εξασφαλίζει καταλληλότητα για βιομηχανική χρήση με κριτήρια υποδομής, διαθέσιμων εκτάσεων κλπ., αλλά υποθηκεύει και μια μελλοντική προσπάθεια παροχής υποστηρικτικής υποδομής που θα πρέπει να είναι χωρικά εντοπισμένη.

Η βιομηχανία της Ημαθίας έχει ανάγκη πολιτικών στήριξης των μονάδων στην αρχική επένδυση για την αγορά του οικοπέδου αλλά και οργανωμένων χώρων υποδοχής, με την κατάλληλη υποδομή υποβοήθησης στα πρώτα τουλάχιστον στάδια ανάπτυξης μιας επιχείρησης.

Τα παραδοσιακά κέντρα του νομού Νάουσα-Βέροια, λόγω αντισοικονομιών κλίμακας αλλά και έλλειψης διαθέσιμου χώρου, δεν ασκούν πλέον την έλξη που τα καθιέρωσε ως κέντρα βιομηχανικών δραστηριοτήτων. Μια πολιτική οργάνωσης στο χώρο των βιομηχανικών δραστηριοτήτων φαίνεται να έχει ευοίωνες προοπτικές δεδομένου του ότι μεγάλο μέρος των ιδιοκτητών δηλώνει την επιθυμία εγκατάστασης σε χώρους εκτός οικισμών. Προς αυτή την κατεύθυνση συνεισφέρει και ο εξαγωγικός προσανατολισμός μεγάλου μέρους του τοπικού παραγωγικού συστήματος, που εκδηλώνεται από ηγετικούς κλάδους της τοπικής οικονομίας και κατά συνέπεια η απεξάρτηση από την τοπική αγορά, που θα καθιστούσε ελκυστικά τα μεγάλα αστικά κέντρα του νομού (Αναπτυξιακή Εταιρία Ημαθίας, 1997), (Επιτροπή Πρωτογενούς Τομέα Παραγωγής Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995).

6.18 Χωρική Κατανομή Επιχειρήσεων

Όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα στην Νάουσα, όσον αφορά την μεταποίηση υπάρχουν 35 επιχειρήσεις (42% του συνόλου των επιχειρήσεων) στις οποίες απασχολούνται 1.915 άτομα δηλαδή το 39% του συνόλου των απασχολούμενων. Ο αριθμός των επιχειρήσεων στη Βέροια είναι 29, στην οποία όμως απασχολείται το 44% του συνόλου των εργαζομένων του νομού. Αν θελήσουμε να προχωρήσουμε τη σύγκριση σε επίπεδο απασχολούμενων ανά επιχείρηση στις δύο αυτές μεγαλύτερες πόλεις του νομού, έχουμε για τη Βέροια 74,5 άτομα απασχολούμενα ανά επιχείρηση και για τη Νάουσα 54,7 άτομα.

Πίνακας 6.18.α: Κατανομή επιχειρήσεων και απασχολούμενων κατά επαρχία Ν.Ημαθίας

	Αλεξάνδρεια	Βέροια	Νάουσα	Σ.Σ Πλατέος	Μακροχώρι	Μελίκη	Σύνολο
Επιχειρήσεις	9	29	35	4	4	2	83
Απασχολούμενοι	354	2162	1915	276	131	33	4871

Πηγή: Δ/ση Βιομηχανικής Ανάπτυξης Ν.Ημαθίας

Βλέπουμε γενικά, ότι η Νάουσα πρωτοπορεί στον Ν.Ημαθίας στον αριθμό των επιχειρήσεων, ενώ όσον αφορά τον αριθμό των απασχολούμενων υστερεί έναντι της Βέροιας κατά 5%. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι η Νάουσα έχει περισσότερες επιχειρήσεις αλλά μικρότερου μεγέθους απ'αυτές της Βέροιας.

6.19 Συμπεράσματα

Ο Ν.Ημαθίας παρουσίασε έντονες διαρθρωτικές αλλαγές στην μεταποίηση την δεκαετία του 1980 σε σχέση με προηγούμενες δεκαετίες. Ειδικότερα:

- ο αριθμός των καταστημάτων μειώθηκε δραστικά στη βιομηχανία και βιοτεχνία από 4.583 το 1969 σε 1.946 το 1988 και σε λιγότερες από 1.000 το 1994. Αποτέλεσμα αυτού του γεγονότος ήταν ότι ένας σημαντικός αριθμός (δορυφορικών κυρίως) επιχειρήσεων έκλεισε που συνετέλεσε σε μεγάλο βαθμό στην αύξηση της ανεργίας στην μεταποίηση.
- Αυτή η εξέλιξη οδήγησε σε περαιτέρω συγκέντρωση εργαζομένων σε μεγάλες μονάδες με σαφή μικρότερους ρυθμούς ανάπτυξης συγκριτικά με τους λοιπούς νομούς της Κεντρικής Μακεδονίας πλην του νομού Πέλλης, οι οποίοι παρουσίασαν, μέσω των αντίστοιχων ΒΙ.ΠΕ, μεγαλύτερους ρυθμούς συγκέντρωσης μεγάλων βιομηχανιών.

Όσον αφορά στους ρυθμούς αύξησης της μέσης ιπποδύναμης στο νομό, ξεπέρασαν αυτούς στο σύνολο της χώρας με αποτέλεσμα ο Ν.Ημαθίας να βελτιώσει αισθητά την σχετική του θέση από 1,5% το 1969 σε 2,1% το 1988. Ικανοποιητική εξέλιξη επίσης παρουσιάζουν οι δείκτες της Ημαθίας που αφορούν την προστιθέμενη αξία, αφού υπερβαίνουν τους αντίστοιχους δείκτες για το σύνολο της χώρας και αυτούς για την περιφέρεια Κ.Μακεδονίας κατά το μεγαλύτερο μέρος της περιόδου 1981-1991.

Ο νομός σε όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου παρουσιάζει τάσεις ειδίκευσης στους κλάδους διατροφής και υφαντικών που παραδοσιακά έχουν ισχυρή προστασία στην περιοχή. Αντίθετα έντονα είναι τα σημάδια «από-ειδίκευσης» του νομού στους κλάδους 28(εκτυπώσεις), 30 (ελαστικά και πλαστικά) και 22 (καπνός). Στον κλάδο διατροφής, βασικότερη είναι η παραγωγή φρούτων.

Οι κλωστοϋφαντουργικές επιχειρήσεις αποτελούν το 13% περίπου των επιχειρήσεων του νομού και το 12% περίπου του συνολικού εργατικού δυναμικού. Οι πόλεις με το μεγαλύτερο αριθμό κλωστοϋφαντουργικών επιχειρήσεων είναι η Νάουσα και η Βέροια. Για την προστασία των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων θα πρέπει ο Σύνδεσμος Ελλήνων Βιομηχάνων Κλωστοϋφαντουργών να χαράξει εθνική στρατηγική προστασίας από εισαγωγές τρίτων χωρών και να στηρίξει τις εξαγωγές για να μπορέσει ο κλάδος να έχει μία ανάκαμψη που θα διαρκέσει στο χρόνο. Μεσοπρόθεσμα η μείωση της τιμής του βαμβακιού και η επιδότηση επιτοκίου για αγορά βάμβακος θα επιδράσουν θετικά στην κερδοφορία των επιχειρήσεων του κλάδου και σε περιοχές όπως η Ημαθία θα συμβάλουν ουσιαστικά στην γενικότερη αναγέννηση της περιοχής.

Στην μεταποίηση ροδάκινων οι υπεύθυνοι φορείς θα πρέπει να κινηθούν με σκοπό την δραστική μείωση των αποσυρόμενων ροδάκινων με την εισαγωγή τεχνολογίας, για την παραγωγή προϊόντων όπως αποξηραμένα ροδάκινα, μαρμελάδα, κ.τ.λ.

Γενικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η μεταποίηση στην Ημαθία χαρακτηρίζεται από αρκετά μεγάλη διαφοροποίηση με διαχρονικά μειούμενες τάσεις, κατάσταση που εμφανίζουν οι ανώριμες βιομηχανικά περιοχές. Αυτή η κατάσταση υποδηλώνει ότι η περιοχή της Ημαθίας, αργά αλλά σταθερά, τείνει προς συγκεντροποίηση της βιομηχανίας σε λίγους κλάδους κυρίως από λόγους παραδοσιακούς και ιστορικούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7
ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

7.1 Εισαγωγή

Ο Τριτογενής τομέας περιλαμβάνει όλες τις ενέργειες που είναι απαραίτητες για να φθάσει η πρωτογενής ή η δευτερογενής παραγωγή στον καταναλωτή, όπως οι μεταφορές, το εμπόριο, ο τουρισμός, οι συγκοινωνίες-επικοινωνίες, οι τράπεζες, παιδεία, υγεία κ.λ.π.. Ο τομέας της τριτογενούς παραγωγής αναφέρεται, επίσης, και ως τομέας υπηρεσιών, επειδή ακριβώς η παραγωγή είναι υπηρεσίες και όχι αγαθά.

7.2 Εμπόριο-Υπηρεσίες

Οι επιχειρήσεις χονδρικού εμπορίου μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80 χαρακτηρίζονται από μια στασιμότητα, σε αντίθεση με τα άτομα που απασχολούν όπου παρατηρείται μείωση της τάξης του 21,4% από το 1978 μέχρι το 1984. Η αύξηση που επέρχεται στην συνέχεια τόσο στο αριθμό των επιχειρήσεων όσο και στην Μέση Ετήσια Απασχόληση του κλάδου αυτού είναι θα λέγαμε θεαματικές μια που παρατηρείται υπερδιπλασιασμός τόσο στον αριθμό των επιχειρήσεων (1988=299, 1993=706), όσο και στον αριθμό των απασχολουμένων (1988=981, 1993=2169).

Πίνακας 7.2.α: Κατάσταση του κλάδου εμπορίου-υπηρεσίες στον Ν.Ημαθίας

ΕΜΠΟΡΙΟ-ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ				
	1978	1984	1988	1993
Επιχ. Χονδ. Εμπορίου	206	208	299	706
Μ.Ε.Α.- άτομα(χονδ.)	687	540	981	2169
Επιχ. Λιαν. Εμπορίου	2188	2415	2543	3288
Μ.Ε.Α.- άτομα(λιαν.)	3632	3629	4249	4424

Πηγή: Περιοδικό "Επιλογή" Σεπτέμβριος '95

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τον πίνακα (7.2.α) ως προς τις επιχειρήσεις λιανικού εμπορίου είναι εντελώς διαφορετικά. Σε όλη την εξεταζόμενη περίοδο ο αριθμός των επιχειρήσεων αυτών αυξάνει με μέσο ρυθμό αύξησης 2% περίπου. Η Μέση Ετήσια Απασχόληση στον τομέα αυτόν αυξάνει μεν αλλά με μικρότερους ρυθμούς απ'ότι ο αριθμός των επιχειρήσεων.

Μια πρόχειρη σύγκριση δείχνει ότι οι επιχειρήσεις χονδρικού εμπορίου, το 1978, είναι το 8,6% του συνόλου των επιχειρήσεων ενώ τα άτομα που απασχολούνται είναι το 16% του συνόλου των απασχολουμένων και στους δύο τομείς. Η συμμετοχή αυτή σταδιακά αυξάνεται για να καταλήξει το 1993 σε 17,7% το ποσοστό των επιχειρήσεων χονδρικού εμπορίου και σε 32,9% το ποσοστό της Μέσης Ετήσιας Απασχόλησης. Αυτό είναι λογικό αφού οι ρυθμοί αύξησης στον τομέα της λιανικής αγοράς είναι κατά πολύ υψηλότεροι από τους αντίστοιχους ρυθμούς της χονδρικής αγοράς.

Το 1993 ο κύκλος εργασιών του λιανικού εμπορίου (86625) είναι περίπου ο διπλάσιος από τον κύκλο εργασιών του χονδρικού εμπορίου (45983). Το ίδιο έτος οι επιχειρήσεις υπηρεσιών ανέρχονται περί της 3868 με Μέση Ετήσια Απασχόληση σ'αυτές 4803 και ο κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων αυτών στις 45368.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι σαν αποτέλεσμα της ανάπτυξης που είχε ο νομός στο πρόσφατο παρελθόν, το εμπόριο έχει οργανωθεί σύμφωνα με τα πρότυπα των μεγαλουπόλεων, αυξήθηκαν τα καταστήματα χονδρικής πώλησης, οι αντιπροσωπείες και τα Super-Markets και παρέχονται διάφορες ευκολίες στους συναλλασσομένους (χαμηλές τιμές, δόσεις κ.λ.π). Για το λόγο αυτό έχει μειωθεί σημαντικά στο εμπόριο η εξάρτηση του Νομού από την

Θεσ/νίκη. Τα κυριότερα εμπορικά κέντρα είναι η Βέροια, Νάουσα και η Αλεξάνδρεια.

Η Ημαθία έχει γίνει ένα από τα κυριότερα εξαγωγικά και εμπορικά κέντρα της Ελλάδας προς τις χώρες της Ε.Ε, τις χώρες της πρώην Ανατολικής Ευρώπης. Τα προϊόντα που εξάγονται είναι αυτά που παράγονται στον νομό αλλά και εσπεριδοειδή.

7.3 Τουριστική ανάπτυξη Ν.Ημαθίας

7.3.1 Γενικά

Οι σημαντικότεροι κλάδοι που στηρίχτηκε μέχρι τώρα η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Ημαθίας, ήταν κύρια ο κλάδος της παραγωγής αγροτικών προϊόντων, ο κλάδος της μεταποίησης των αγροτικών προϊόντων και κατά δεύτερο λόγο η κλωστοϋφαντουργία, η βιομηχανία και η παροχή υπηρεσιών. Παρόλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο πρωτογενής και κατ'επέκταση ο δευτερογενής τομέας της παραγωγής, είναι βέβαιο ότι και στο μέλλον θα έχουν τον κυρίαρχο ρόλο της οικονομικής δραστηριότητας της περιοχής.

Ο τομέας που στο μέλλον πρέπει και έχει τις προοπτικές της ανάπτυξης, είναι ο τομέας του τουρισμού. Είναι ο κλάδος που αποφέρει συμπληρωματικά εισοδήματα σε κοινωνικά στρώματα που πλήττονται οικονομικά, λόγω της φθίνουσας πορείας άλλων κλάδων παραγωγής, θα δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας και θα ενισχύσει οικονομικά επαγγελματίες που άμεσα ή έμμεσα έχουν σχέση με τον τουρισμό (ξενοδοχεία, εστιατόρια, εμπορικά καταστήματα κ.λ.π.).

7.3.2 Οικονομικές επιπτώσεις

Είναι γεγονός, ότι από την ανάπτυξη του τουρισμού σε μία χώρα ή μία περιοχή διαγράφονται σημαντικές επιπτώσεις στο οικονομικό, κοινωνικό, χωροταξικό, πολιτισμικό, οικολογικό περιβάλλον της. Το μέγεθος των επιδράσεων αυτών, είναι ανάλογο του μεγέθους της τουριστικής ανάπτυξης και του μεριδίου που καταλαμβάνει ο τουρισμός στην απασχόληση της οικονομίας.

Οι κυριότερες άμεσες οικονομικές επιπτώσεις αναφέρονται στην αύξηση της κατανάλωσης τουριστικών ή άλλων αγαθών και υπηρεσιών, στην εισαγωγή συναλλάγματος, στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, στην αναβάθμιση της υποδομής με τη βελτίωση συγκοινωνιών, τηλεπικοινωνιών κ.λ.π.

Στις έμμεσες οικονομικές επιπτώσεις μπορούμε να αναφερθούμε στην αύξηση της ζήτησης τοπικών αγροτικών προϊόντων, στην αύξηση της αξίας της γης και του συμπληρωματικού εισοδήματος σε κοινωνικές τάξεις, όπως αυτή των αγροτών, με την ανάπτυξη του αγροτουρισμού, οικοτουρισμού κ.λ.π.

Με βάση τα παραπάνω, βλέπουμε ότι ο τουρισμός δεν αποτελεί πανάκεια για την ανάπτυξη, αλλά έναν πόρο και μία δυνατότητα που δίπλα και παράλληλα σε άλλους τομείς της οικονομίας, μπορεί και αυτός να συμβάλει αποτελεσματικά στην οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής.

Η συμβολή αυτή θα είναι σημαντικότερη, όταν ο τουρισμός αναπτυχθεί στη βάση μιας σχεδιασμένης και προγραμματισμένης στρατηγικής ανάπτυξης και να συντονίζεται με την ανάπτυξη των άλλων κλάδων της οικονομίας, ενώ ταυτόχρονα θα λαμβάνει σοβαρά υπόψη του τις τοπικές ιδιαιτερότητες, το περιβάλλον και την κοινωνία.

7.3.3 Ήπιες μορφές τουρισμού

Είναι δεδομένο, με βάση τις εκτιμήσεις του Ε.Ο.Τ. και άλλων φορέων τουρισμού, ότι η εποχή του γνωστού τρίπτυχου «ήλιος-θάλασσα-αμμουδιές» για την κατεύθυνση της τουριστικής αγοράς έχει αρχίσει να παρέρχεται και ο τουρίστας αναζητά άλλες μορφές τουρισμού ήπιου χαρακτήρα ή μορφές τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων.

- Στις μορφές αυτές τουρισμού περιλαμβάνονται:
- - Ο Οικοτουρισμός, οικολογικός, φυσιολατρικός, τουρισμός
- - Ο Ορειβατικός
- - Ο Αρχαιολογικός, πολιτισμικός
- - Ο Αγροτουρισμός
- - Ο Αθλητικός
- - Ο Χειμερινός
- - Ο Θρησκευτικός, μορφωτικός
- - Ο Θεραπευτικός
- - Ο Συνεδριακός
- - Ιπποτουρισμός
- - Περιπατητικός, περιηγητικός

Ο προσδιορισμός και η προώθηση των μορφών τουρισμού σε μία συγκεκριμένη περιοχή έχει να κάνει με την πλήρη γνώση των τουριστικών της πόρων (λίμνες, ποτάμια, βιότοποι, αισθητικά δάση, παραδοσιακή κληρονομιά, αρχαιότητες, παραδοσιακούς οικισμούς, εκκλησίες και μοναστήρια, ήθη και έθιμα κ.α.) (Επιτροπή Πολιτισμού - Τουρισμού - Αθλητισμού - Νεολαίας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1997).

Όλα τα παραπάνω συνθέτουν το μωσαϊκό από αξιόλογους πόρους που καλείται η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση να ιεραρχήσει και να αξιοποιήσει ορθολογικά για να προωθήσει στη συνέχεια την πιο κατάλληλη νέα μορφή τουρισμού.

7.3.4 Τουριστικοί πόροι Ν.Ημαθίας

Οι τουριστικοί πόροι της Ημαθίας είναι πολλοί, σημαντικοί και αξιόλογοι και κατατάσσονται, σύμφωνα με τις μορφές τουρισμού, όπως παρακάτω:

α. Αρχαιολογικός χώρος Βεργίνας, Μακεδονικοί Τάφοι περιοχής Λευκαδίων, Σχολή του Αριστοτέλη, αρχαία Μίεζα στην περιοχή Κοπανού, Αρχαιολογικό Μουσείο Βέροιας, νεολιθικός οικισμός Νέας Νικομήδειας.

β. Βυζαντινές Εκκλησίες Βέροιας, Βήμα του Αποστόλου Παύλου, Ι.Μ. Παναγίας Σουμελά, Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου.

γ. Χιονοδρομικά Κέντρα Σελίου και Πηγαδιών.

δ. Παραδοσιακοί οικισμοί Βέροιας και Νάουσας.

ε. Ορεινοί όγκοι Βερμίου και Πιερίων με διεθνή και εθνικά ορειβατικά μονοπάτια και πολλές φυσικές ομορφιές (ποταμός Αλιάκμονας, χωριά Πιερίων, Καστανιά, 3-5 Πηγάδια, Άγιος Νικόλαος κ.α.)

στ. Η πλούσια πολιτιστική παρουσία του Νομού, με τις σημαντικές πολιτιστικές εκδηλώσεις, την ένταξη της Βέροιας στο πολιτιστικό δίκτυο πόλεων που θα αλλάξει κατά πολύ την πολιτιστική μας πραγματικότητα και θα της δώσει διεθνείς διαστάσεις, η λαογραφία και τα λαϊκά δρώμενα της περιοχής (Επιτροπή Πολιτισμού - Τουρισμού - Αθλητισμού - Νεολαίας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1997).

Από τα παραπάνω φαίνεται καθαρά, ότι με βάση τους τουριστικούς πόρους, οι μορφές τουρισμού που μπορούν να αναπτυχθούν στην Ημαθία είναι:

1. Ο Αρχαιολογικός - πολιτισμικός τουρισμός
2. Ο Θρησκευτικός - μορφωτικός τουρισμός
3. Ο Χειμερινός - ορειβατικός - φυσιολατρικός τουρισμός
4. Ο Αγροτουρισμός

Η κατεύθυνση λοιπόν των επενδύσεων τόσο σε υποδομές όσο και σε υπηρεσίες, θα πρέπει να είναι στις παραπάνω μορφές ήπιου τουρισμού, έτσι ώστε να αποφευχθούν οι όποιες πολυδιασπάσεις πιστώσεων και ενεργειών και να είναι δυνατή η ολοκλήρωση των εγκαταστάσεων στις περιοχές αυτές ανάπτυξης τουριστικών ενδιαφερόντων.

Βέβαια, η ύπαρξη τοπικών πόρων και για άλλη ήπια μορφή τουρισμού, όπως για παράδειγμα ο Συνεδριακός Τουρισμός, θα πρέπει να ειπωθεί θετικά, για τη συγκεκριμένη όμως περιοχή και εφόσον υπάρχουν οι απαραίτητες συνθήκες ανάπτυξης της.

Ήδη με το Κ.Π LEADER II και το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα γίνεται προσπάθεια ανάπτυξης αγροτουριστικής δράσης στον νομό. Το Κ.Π LEADER II ξεκίνησε στον νομό το 1996, και για το μέτρο του Αγροτουρισμού διατέθηκαν 416 εκατ.δρχ. Το ενδιαφέρον του προγράμματος στράφηκε προς την δημιουργία υποδομών και εγκαταστάσεων φιλοξενίας. Σήμερα στον νομό λειτουργεί ένα κατάλυμα με 25 κλίνες, στην περιοχή Ξηρολίβαδο Βέροιας και επίσης είναι υπό κατασκευή ένα στα Τρία-Πέντε-Πηγάδια δυναμικότητας 24 κλινών και ένα στην Νάουσα δυναμικότητας 15 κλινών. Σε αντίθεση με το Κ.Π LEADER II το οποίο και σε μεμονωμένους επενδυτές, το ΠΕΠ αναφέρεται σε ένα Ολοκληρωμένο Σχέδιο Τουριστικής Ανάπτυξης μιας συγκεκριμένης Εδαφικής Περιφέρειας. Στον νομό δήλωσαν ενδιαφέρον η 9η Εδαφική Περιφέρεια (Αρκοχώρι) και η 2η Εδαφική Περιφέρεια (Ριζώματα), στο Πρόγραμμα Αγροτουρισμού του Υποπρογράμματος 4 «Αγροτική Ανάπτυξη», Μέτρο 6 «Αγροτική τοπική ανάπτυξη» (Διεύθυνση Προγραμματισμού, 1998).

7.3.5 Τουριστική Υποδομή

7.3.5.1 Ανεπαρκή έργα υποδομής.

Είναι προφανές ότι η τουριστική ανάπτυξη δεν είναι δυνατόν να υπάρξει χωρίς τα απαραίτητα έργα υποδομής. Απαιτούνται:

- α) έργα υποδομής υπερτοπικού χαρακτήρα με σύγχρονες προδιαγραφές, για την γρήγορη και άνετη προσπέλαση της περιοχής από επιλεγμένα κέντρα προέλευσης τουριστών (δρόμοι, αεροδρόμια, σιδηρόδρομος) και
- β) έργα υποδομής τοπικού χαρακτήρα όπως δρόμοι προσπέλασης τουριστικών τόπων, επάρκεια νερού και δικτύου ύδρευσης και αποχέτευσης, περιβαλλοντικά καλές συνθήκες, σύγχρονες τηλεπικοινωνίες, ηλεκτροφωτισμός σωστός, χώροι αναψυχής κ.λ.π.

Είναι λοιπόν κατανοητό πως η ύπαρξη ξενοδοχειακών μονάδων και γενικότερα τουριστικών κλινών δεν αρκεί από μόνη της για την τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής. Χωρίς τα παραπάνω έργα υποδομής, που θα συνδυάζονται βεβαίως με τουριστικά καταλύματα, δεν είναι δυνατή η προσέλκυση υψηλού οικονομικού επιπέδου τουριστών, οι οποίοι έχουν και τις μεγαλύτερες απαιτήσεις.

Είναι αδύνατον να δημιουργούμε τουριστικά καταλύματα και βοηθητική τουριστική υποδομή χωρίς να γίνεται συγκεκριμένη έρευνα αγοράς (βιωσιμότητα ή μη των εγκαταστάσεων), και πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη τον τοπικό

χαρακτήρα και τους στόχους ανάπτυξης μιας περιοχής και μετά να σχεδιάζουμε την τουριστική υποδομή. Υπάρχει μία τάση μεταξύ των ευρωπαϊκών τουριστών, που προτιμούν διαμονή σε ενοικιαζόμενα δωμάτια, τα οποία προσφέρουν την ιδιαίτερη ατμόσφαιρα και παράδοση της χώρας που τους φιλοξενεί. Πολλές φορές επιζητείται αρχιτεκτονική των καταλυμάτων, που να δίνει με την αρχιτεκτονική της περιοχής και να αναπαράγει το ύφος και το στυλ του τόπου παραθερισμού τους.

Σε ότι αφορά την ξενοδοχειακή υποδομή, ο τουρίστας υψηλής οικονομικής στάθμης απαιτεί την ύπαρξη πολυτελών κοινόχρηστων χώρων και γενικά την ύπαρξη φιλοξενίας υψηλής ποιότητας (Μαστορόπουλος Δ., 1995).

7.3.5.2 Τουριστική υποδομή στον Ν.Ημαθίας.

Αποτελεί κοινή παραδοχή ότι η τουριστική υποδομή της Ημαθίας δεν μπορεί να κριθεί ικανοποιητική.

Αν εξαιρέσουμε τις ικανοποιητικές εγκαταστάσεις στα χιονοδρομικά κέντρα, το αρκετά καλό συγκοινωνιακό και τηλεπικοινωνιακό δίκτυο, στον τομέα των τουριστικών εξυπηρετήσεων (ξενοδοχειακές κλίνες, επίπεδο service, χώροι πάρκινγκ, εστιατόρια και άλλα καταστήματα υψηλής παροχής υπηρεσιών) η κατάσταση δεν είναι και η ιδανικότερη. Η έλλειψη ιδιαίτερα των απαιτούμενων ξενοδοχειακών μονάδων δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην κατεύθυνση της προσέλκυσης ξένων τουριστών, οι οποίοι διαθέτουν σημαντικά χρήματα για τουρισμό αλλά έχουν και τις ανάλογες απαιτήσεις τουριστικής εξυπηρέτησης.

Πίνακας 7.3.5.2.α: Δυναμικότητα ξενοδοχείων σε κλίνες ανά κατηγορία στον Ν.Ημαθίας, 1997

Περιοχές	Δυναμικότητα σε κλίνες-κατηγορίες ξενοδοχείων						Πανδοχεία	Σύνολο
	LUX	A	B	Γ	Δ	E		
Βέροια			70	239				309
Νάουσα			380		26		64	470
Αλεξ/δρεια					85			85
Κοπανός								
Κ.Βέρμιο				40			190	230
Σύνολο			450	279	111		254	1.094

Πηγή: Επιτροπή Πολιτισμού - Τουρισμού - Αθλητισμού - Νεολαίας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1997

Πίνακας 7.3.5.2.β: Δυναμικότητα σε κλίνες και αριθμός πανσιόν και θέσεων Camping Ν.Ημαθίας, 1997

Περιοχές	Πανσιόν		Camping		Παρατηρήσεις
	Κλίνες	Αριθμός	Θέσεις σκην.-τροχ	Αριθμός	
Νάουσα			80	1	
Βεργίνα	32	1			A' κατηγορίας
Κ.Βέρμιο	15	1			A' κατηγορίας
Σύνολο	47	2	80	1	

Πηγή: Επιτροπή Πολιτισμού - Τουρισμού - Αθλητισμού - Νεολαίας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1997

Είναι επόμενα ιδιαίτερα επιτακτική η ανάγκη δημιουργίας της απαραίτητης μελέτης υποδομής, η οποία θα καταγράφει τις προοπτικές και τις μορφές του ζητούμενου τουριστικού ρεύματος και θα προσδιορίσει την ιεράρχηση και τον σχεδιασμό των έργων. Η μελέτη αυτή θα προσδιορίσει τις απαιτούμενες ξενοδοχειακές κλίνες, την αναγκαία υποδομή καθώς και τους τρόπους-μέσα χρηματοδοτήσεων για την υλοποίηση της. Έτσι θα είμαστε σε θέση να

γνωρίζουμε πλήρως τη βιωσιμότητα των ζητούμενων τουριστικών επιχειρήσεων και των επενδύσεων που θα προβλεφθούν. Στον τομέα της τουριστικής ανάπτυξης είναι εμφανές ότι εμπλέκονται εκτός από τους κρατικούς φορείς και οι ιδιώτες που ασχολούνται ή πρόκειται να ασχοληθούν με την παροχή τουριστικών υπηρεσιών η συμμετοχή των οποίων στην προσπάθεια τουριστικής ανάπτυξης είναι ίσως και η πιο αναγκαία.

Πίνακας 7.3.5.2.: Γραφεία τουρισμού Ν.Ημαθίας

Έδρα	Είδος τουρισμού		Σύνολο
	Γενικός	Εσωτερικός	
Βέροια	8	3	11
Νάουσα	7	1	8
Αλεξάνδρεια	2		2
Ειρηνούπολη		1	1
Π.Πρόδρομος		1	1
Σύνολο	17	6	23

Πηγή: Επιτροπή Πολιτισμού - Τουρισμού - Αθλητισμού - Νεολαίας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1997

7.3.6 Τουριστική κίνηση

Με την ύπαρξη από πολύ παλιά του Χιονοδρομικού Κέντρου Σελίου και αργότερα του Χιονοδρομικού Κέντρου Πηγαδιών, η Ημαθία αποτελούσε πόλο έλξης χειμερινών επισκεπτών κύρια από τον χώρο της Βόρειας Ελλάδας και όχι μόνο. Τα τελευταία χρόνια, με τη βελτίωση της υποδομής στα χιονοδρομικά κέντρα, τη χειμερινή περίοδο και ιδιαίτερα τα Σαββατοκύριακα, οι επισκέπτες σ'αυτά ξεπερνούν τους 15000 και αν υπήρχε η απαραίτητη υποδομή σε κλίνες είναι βέβαιο ότι ο αριθμός αυτός θα ήταν πολύ μεγαλύτερος.

Αργότερα, με την ανακάλυψη των Βασιλικών Ταφών της Βεργίνας και την στοιχειώδη ανάδειξη κάποιων Βυζαντινών Εκκλησιών, ο αριθμός των επισκεπτών στο νομό ανέβηκε κατακόρυφα.

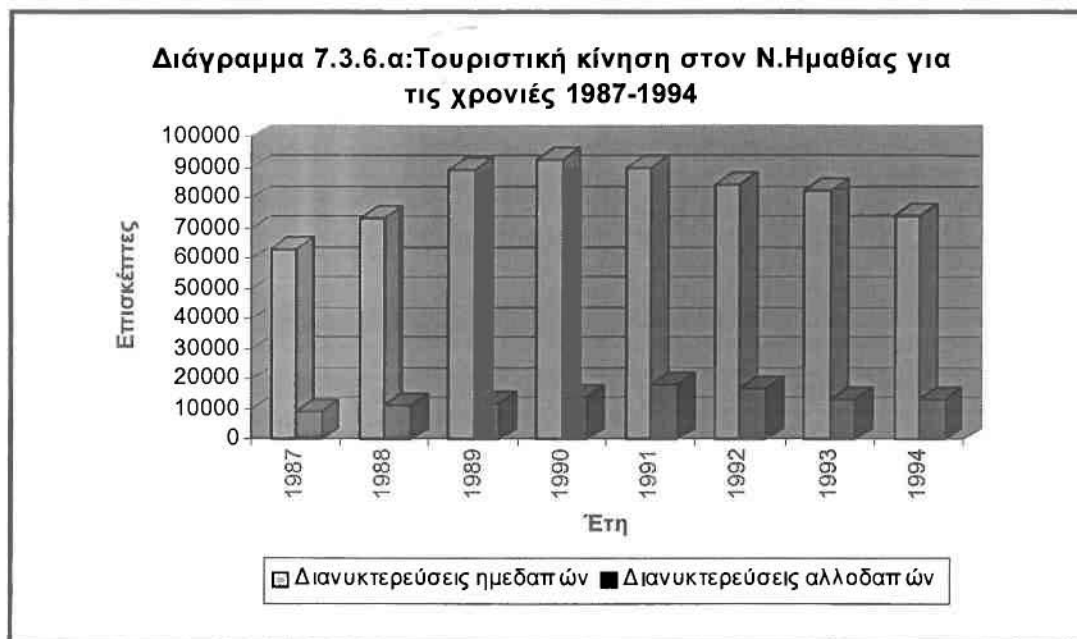
Πίνακας 7.3.6.α: Διανυκτερεύσεις επισκεπτών στην Ημαθία για την περίοδο 1987-1994

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Διανυκτερεύσεις ημεδαπών	63187	73243	89172	92839	89937	84165	82283	74191
Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών	9234	11068	11789	14405	18162	16893	13750	13569

Πηγή: "Επιλογή-Η ελληνική οικονομία 1995"

Υπολογίζεται ότι τη θερινή περίοδο, ο αριθμός των επισκεπτών στον αρχαιολογικό χώρο της Βεργίνας ανέρχεται σε 2.000 άτομα την ημέρα. Σημαντικός αριθμός, ο οποίος όμως δεν μεταφράζεται και σε αντίστοιχα οικονομικά αποτελέσματα, γεγονός που οφείλεται στην μη παραμονή των επισκεπτών στην περιοχή παραπάνω από μερικές ώρες. Για τον λόγο αυτό εκπονείται μελέτη πολεοδομικής οργάνωσης της Κοινότητας της Βεργίνας (πεζοδρομήσεις, χωροθέτηση του Μουσείου, πάρκινγκ, καλύτερευση του οδικού δικτύου κ.λ.π.) με στόχο το πέρασμα των επισκεπτών μέσα από τον οικισμό της Βεργίνας, το οποίο συνεπάγεται και αύξηση των οικονομικών απολαβών. Λόγω της έλλειψης της απαραίτητης υποδομής, την τουριστική μεγάλη αυτή αγορά εκμεταλλεύονται τα μεγάλα τουριστικά γραφεία της Θεσσαλονίκης, τα οποία και οργανώνουν ημερήσιες εκδρομές στους τουριστικούς χώρους της Ημαθίας, ενώ έχουν την πρόθεση και διάθεση για παραμονή των πελατών τους σε γειτονικούς Νομούς με τουριστικά ενδιαφέροντα.

Επισημαίνεται ότι ένα ποσοστό των επισκεπτών αυτών είναι ξένοι τουρίστες με σημαντικά υψηλά εισοδήματα και άρα μεγάλης καταναλωτικής δυνατότητας. Σύμφωνα με το διάγραμμα (7.3.6.α) το σύνολο των επισκεπτών είναι έλληνες γεγονός που πρέπει να προβληματίσει τους αρμόδιους φορείς.

Πηγή: "Επιλογή-Η ελληνική οικονομία 1995"

Όπως φαίνεται στον πίνακα (7.3.6.α) τα τελευταία τέσσερα χρόνια παρατηρείται μια μείωση των επισκεπτών στον νομό. Αυτό μπορεί να συνδυαστεί με το μικρό χρονικό διάστημα λειτουργίας των χιονοδρομικών κέντρων λόγω έλλειψης χιονιού και της μη καλής διαφήμισης όσον αφορά τα αξιοθέατα της Ημαθίας.

Ανακεφαλαιώνοντας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι επισκέπτες, ξένους και Έλληνες έχουμε στο νομό μας. Το θέμα είναι η δυνατότητα παραμονής τους για δύο τουλάχιστον ημέρες στις περιοχές τουριστικού ενδιαφέροντος, ώστε να έχουμε και τα προσδοκώμενα οικονομικά αποτελέσματα. Αυτό μπορεί να γίνει με τη δημιουργία και προώθηση τουριστικών πακέτων, που θα προτείνουν ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα παραμονής στο Νομό που θα καλύπτει πλήρως τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα τους, ανάλογα με τη ζητούμενη ήπια μορφή τουρισμού. Σε συνδυασμό μάλιστα και με τη συνεργασία των γειτονικών Νομών Πιερίας, Θεσσαλονίκης κ.λ.π., δίνεται η δυνατότητα στον επισκέπτη να καλύψει ένα μεγάλο μέρος των επιθυμιών και ενδιαφερόντων του.

7.3.7 Τουριστική προβολή του Ν.Ημαθίας

Το πρόγραμμα της τουριστικής προβολής, καταρτίζεται σε συνάρτηση με την πορεία δημιουργίας της υποδομής, τις επιλεγμένες μορφές τουριστικής ανάπτυξης, την έρευνα της αγοράς και τις τάσεις της διεθνούς τουριστικής αγοράς.

Με βάση τα παραπάνω θα πρέπει να καταρτιστεί ένα μακροπρόθεσμο πρόγραμμα τουριστικής προβολής, σωστά σχεδιασμένο και ιεραρχημένο, που να ανταποκρίνεται στις προτεραιότητες της τουριστικής ανάπτυξης.

Ήδη με τον νόμο 2160/93, συγκροτήθηκε η Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής, αποτελούμενη από στελέχη της Διοίκησης και

εκπροσώπους των φορέων που εμπλέκονται με τον τουρισμό. Έργο της Επιτροπής είναι η κατάρτιση ενός Προγράμματος τουριστικής προβολής, το οποίο έχει την δυνατότητα ο Ε.Ο.Τ. να χρηματοδοτήσει μέχρι το 50% του κόστους ανά έτος (Επιτροπή Πολιτισμού - Τουρισμού - Αθλητισμού - Νεολαίας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1997).

Η μέχρι τώρα εμπειρία στον τομέα της τουριστικής προβολής είναι πολύ θετική, τόσο μέσα από την έκδοση και διάθεση εντύπων όσο και από τη συμμετοχή της Ημαθίας σε Διεθνείς Εκθέσεις Τουρισμού, στη Ελλάδα και το εξωτερικό και από τη φιλοξενία ξένων δημοσιογράφων. Η συμμετοχή στη Διεθνή Έκθεση «ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ» της Θεσσαλονίκης, η συμμετοχή σε δύο Διεθνείς Εκθέσεις της Αυστρίας και η φιλοξενία μέχρι τώρα επτά ξένων δημοσιογράφων από μεγάλες εφημερίδες της Ευρώπης και τεσσάρων ξένων τηλεοπτικών συνεργείων, είχε σημαντικά αποτελέσματα στην προβολή του Νομού. Σύμφωνα με εκτιμήσεις των Διευθύνσεων Εξωτερικού του Ε.Ο.Τ., τα δημοσιεύματα που ακολούθησαν για την Ημαθία μεταφράζονται σε πολλά εκ.δρχ., ενώ το κόστος αυτών των ενεργειών ήταν πολύ μικρό. Είναι βέβαιο, ότι η σωστά επιλεγμένη προβολή έχει και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα (Επιτροπή Πολιτισμού - Τουρισμού - Αθλητισμού - Νεολαίας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1997).

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι, αδιαμφισβήτητα, οι δυνατότητες του Νομού Ημαθίας για τουριστική ανάπτυξη είναι τεράστιες. Η πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και οι θαυμάσιες φυσικές του ομορφιές είναι πλεονέκτημα που πρέπει να αξιοποιηθούν και να αναδειχθούν, σε συνδυασμό πάντα με την προστασία του περιβάλλοντος και τη μη αλλοίωση της πολιτιστικής του ταυτότητας. Η συνεργασία όλων των φορέων είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την κατάρτιση και υλοποίηση ενός μακροπρόθεσμου προγράμματος τουριστικής ανάπτυξης, καθώς επίσης και η συνεργασία με γειτονικούς Νομούς, με κοινά τουριστικά ενδιαφέροντα, όπως η ανάδειξη του αρχαιολογικού τριγώνου Δίου-Βεργίνας-Πέλλας, και με τον Ε.Ο.Τ. που διαθέτει σημαντικά στοιχεία από τις τάσεις της διεθνούς τουριστικής αγοράς. Το πρόγραμμα αυτό θα είναι ενιαίο, θα αποφύγει μεμονωμένες και αποσπασματικές προσπάθειες και θα κατατάζει τον Νομό στους σημαντικότερους τουριστικούς Νομούς της Χώρας και στη θέση που πραγματικά του αξίζει.

Τέλος, αυτό που πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα, είναι ότι θα πρέπει να δούμε το θέμα του τουρισμού όχι μόνο στο σήμερα, αλλά μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα. Να φανταστούμε τη Βεργίνα, τα Χιονοδρομικά Κέντρα, τη Βυζαντινή Βέροια μετά από πέντε και δέκα χρόνια, για να αντιληφθούμε το μέγεθος των δυνατοτήτων που μας παρέχονται. Το κλειδί για την επιτυχία του σχεδιασμού και της πραγματοποίησης των στόχων είναι η συμμετοχή και η συνεργασία όλων.

7.4 Συγκοινωνίες-Επικοινωνίες

Ο κλάδος των συγκοινωνιών-επικοινωνιών την τελευταία δεκαετία δεν παρουσιάζει καμία τάση μεταβολής ως προς τη συμμετοχή του στο τριτογενή τομέα με ποσοστό κοντά στο 5% περίπου. Ο κλάδος αυτός περιλαμβάνει των αριθμό των Ι.Χ, ταξί και αγοραίας κυκλοφορίας, τον αριθμό των λεωφορείων, τα φορτηγά και από τις επικοινωνίες τον αριθμό των τηλεφωνικών συνδέσεων.

Η παρουσίαση και μόνο των απόλυτων αριθμών των παραπάνω κατηγοριών δεν θα μπορούσε να μας είναι χρήσιμη ούτε να εξάγουμε ασφαλή συμπεράσματα ως προς το επίπεδο κοινωνικής ευημερίας, στο βαθμό που

προσφέρουν, αν δεν ανάγουμε στον αριθμό των ατόμων που αντιστοιχεί μια μονάδα από την κάθε κατηγορία. Αυτό μπορεί να γίνει με τη κατά κεφαλή αναλογία.

Πίνακας 7.4.α: Συγκοινωνίες-Επικοινωνίες του Ν. Ημαθίας και κατά κεφαλήν αναλογίες νομού και χώρας

	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Επιβατ. αυτοκίνητα Ι.Χ. σε κυκλοφορία Νομού	14041	14661	15525	16737	16970	17582
Κατά κεφαλή αναλογία Νομού	9,7	9,3	8,8	8,3	8,2	8,1
Κατά κεφαλή αναλογία Χώρας	7,2	6,8	6,4	6	5,9	5,7
Ταξί και αγοραία σε κυκλοφορία Νομού	294	294	294	290	289	288
Κατά κεφαλή αναλογία Νομού	465	466	468	477	484	492
Κατά κεφαλή αναλογία Χώρας	299	300	301	303	306	308
Λεωφορεία σε κυκλοφορία Νομού	194	197	197	199	204	206
Κατά κεφαλή αναλογία Νομού	704	696	698	696	686	688
Κατά κεφαλή αναλογία Χώρας	506	500	487	474	465	455
Φορτηγά σε κυκλοφορία Νομού	13184	13717	14407	15130	15471	15174
Κατά κεφαλή αναλογία Νομού	10	10	9,5	9	9	9,3
Κατά κεφαλή αναλογία Χώρας	15	15	14	13,2	13	13
Τηλεφωνικές συνδέσεις Νομού	47706	46822	49162	51869	55068	56578
Κατά κεφαλή αναλογία Νομού	2,9	2,9	2,8	2,7	2,5	2,5
Κατά κεφαλή αναλογία Χώρας	2,4	2,3	2,2	2,2	2,2	1,9

Πηγή: Περιοδικό "Επιλογή" Σεπτέμβριος '95

Από τα στοιχεία του πίνακα (7.4.α) μπορούμε να διακρίνουμε δύο τάσεις. Στην πρώτη ανήκουν οι κατηγορίες των επιβατικών αυτοκινήτων (Ι.Χ.), των φορτηγών, των λεωφορείων και των τηλεφωνικών συνδέσεων, όπου υπάρχει μια μικρή μεν αλλά σταθερή βελτίωση τόσο σε απόλυτες όσο και κατά κεφαλήν επιδόσεις: σε επίπεδο νομού ο μέσος ετήσιος ρυθμός βελτίωσης της κατά κεφαλήν αναλογίας των Ι.Χ. -που είναι μικρότερος από αυτόν της χώρας- είναι 3,3%, ενώ ο αντίστοιχος της χώρας 4,16%. Το 1987 σε 9,7 άτομα στο νομό και 7,2 άτομα στη χώρα αναλογούσε ένα επιβατικό αυτοκίνητο. Το 1992 αντίστοιχα έχουμε 8,1 στο νομό (μεταβολή 16,5%) και 5,7 στη χώρα (μεταβολή 20,8%). Στα φορτηγά το 1987 από 10 που αντιστοιχούν σε κάθε άτομο στον νομό και 15 στη χώρα, το 1992 έχουμε αντίστοιχα 9,3 (μεταβολή 7%) και 13 στη χώρα (μεταβολή 13,3%). Ο μέσος ετήσιος ρυθμός βελτίωσης της κατά κεφαλή αναλογίας των φορτηγών είναι 1,4% για τον νομό και 2,76% για τη χώρα. Στα λεωφορεία ο μέσος ετήσιος ρυθμός βελτίωσης στην κατά κεφαλήν αναλογία είναι 0,45% για το νομό και 2% για τη χώρα. Από 704 άτομα ανά λεωφορείο το 1987 στο νομό και 506 στη χώρα, το 1992 αναλογούν 688 άτομα (μεταβολή 2,3%) ανά λεωφορείο στο νομό και 455 στη χώρα (μεταβολή 10%). Το 1987 η αντιστοιχία είναι 2,9 άτομα σε κάθε τηλ. σύνδεση στην Ημαθία, με 2,4 στη χώρα και το 1992 η αντίστοιχη αναλογία είναι 2,5 (μεταβολή 13,8%), ενώ στη χώρα είναι 1,9 (μεταβολή 20,8%).

Στη δεύτερη τάση ανήκει η κατηγορία των ταξί, όπου παρατηρείται μείωση στον αριθμό τους (1987=294, 1992=288) και αντίστοιχα αύξηση στην κατά κεφαλή αναλογία (1987=465, 1992=492). Η μεταβολή, στην κατά κεφαλή αναλογία, για την εξεταζόμενη περίοδο είναι 5,8% για τον νομό και για τη χώρα 3%.

Στην περίπτωση του κλάδου των συγκοινωνιών-επικοινωνιών ισχύει ο νόμος της φθίνουσας ή μη ανάλογης απόδοσης. Μετά από μια σειρά επενδύσεων στον παραπάνω κλάδο καθ'όλη την διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας είναι λογικό, καθώς οδηγούμαστε ολοένα και περισσότερο στην

κάλυψη των αναγκών τόσο για μεταφορά όσο και για επικοινωνία, οι ρυθμοί ανάπτυξης διαχρονικά να ακολουθούν φθίνουσα πορεία, διότι αντίστοιχα και η ζήτηση του καταναλωτικού κοινού για μεταφορά και επικοινωνία ακολουθεί την ίδια πορεία. Αυτό που θα πρέπει να επισημανθεί είναι, όχι η ποσότητα των μέσων που χρησιμοποιούνται, αλλά είναι η ποιότητα που έχει να κάνει με την τεχνολογία που εφαρμόζεται από τα μέσα αυτά.

7.5 Καταθέσεις

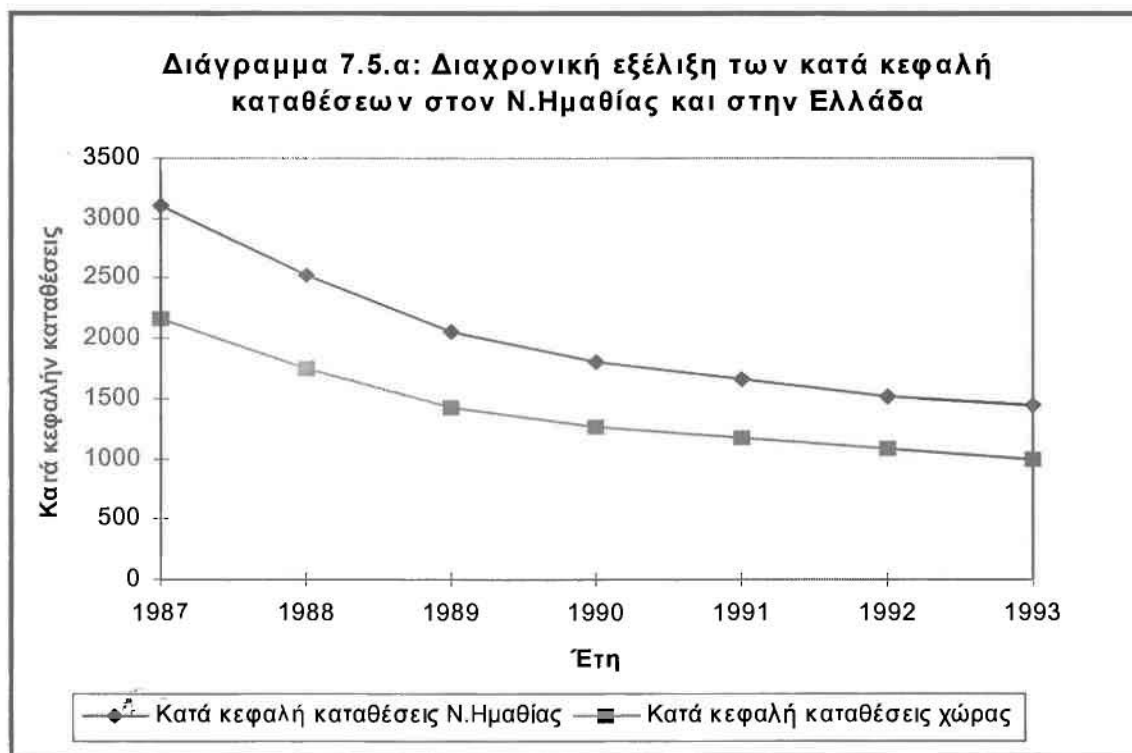
Όπως είναι γνωστό στην οικονομική θεωρία το διαθέσιμο εισόδημα εξυπηρετεί δύο κύριους σκοπούς. Ο κυριότερος από αυτούς είναι η κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών και ότι περισσεύει πηγαίνει για την αποταμίευση οποιασδήποτε μορφής (ταμειευτηρίου, όψεως, αγορά μετοχών κ.λ.π.). Εύλογα μπορούμε να κατανοήσουμε ότι οποιαδήποτε μεταβολή στο διαθέσιμο εισόδημα θα επιφέρει και την ανάλογη μεταβολή προς την ίδια κατεύθυνση τόσο της κατανάλωσης όσο και της αποταμίευσης.

Από τον πίνακα (7.5.α) και από το διάγραμμα (7.5.α) φαίνεται καθαρά ότι η αποταμίευση στον νομό είναι υψηλότερη από αυτή της χώρας αλλά με τάσεις συνεχούς μείωσης. Το 1987 οι κατά κεφαλήν καταθέσεις στον νομό ήταν 3.110 ενώ στο σύνολο της χώρας 2.164 και το 1993 1.448 και 1.001 αντίστοιχα.

Πίνακας 7.5.α: Συνολικό ύψος καταθέσεων στον Ν.Ημαθίας και κατά κεφαλήν ύψος καταθέσεων στον Ν.Ημαθίας και στην Ελλάδα

σε χιλ.δρχ.	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Ταμειευτηρίου	27565	34952	44409	50535	58999	64843	68591
Προθεσμίας	14319	16372	19425	20150	21831	22964	20417
Σύνολο Αποταμιευτικών	41884	51324	63834	70685	80830	87807	89008
Όψεως	2061	2862	2964	6001	3731	5686	9857
Σύνολο καταθέσεων	43945	54186	66798	76686	84561	93493	98865
Κατά κεφαλή καταθέσεις Ν.Ημαθίας	3110	2530	2058	1806	1655	1517	1448
Κατά κεφαλή καταθέσεις χώρας	2164	1753	1431	1270	1176	1084	1001

Πηγή: Περιοδικό "Επιλογή" Σεπτέμβριος '95

Πηγή: Περιοδικό "Επιλογή" Σεπτέμβριος '95

7.6 Παιδεία - Εκπαίδευση

Πίνακας 7.6.α: Η παιδεία στο Ν.Ημαθίας για τις χρονιές 1987-1994

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Αριθμός δημοτικών σχολείων	108	103	101	90	82	82	83	91
Διδακτικό προσωπικό	574	577	590	645	635	638	600	615
Μαθητές δημοτικών	13342	13118	12784	12216	11749	11299	10455	10274
Μαθητές ανά σχολείο	123	127	126	135	143	137	126	112
Αριθμός γυμνασίων	24	25	25	25	25	25	25	25
Διδακτικό προσωπικό	369	390	401	399	425	427	398	426
Μαθητές γυμνασίων	6850	6571	6625	6630	6607	6679	6477	6252
Μαθητές ανά γυμνάσιο	285	262	265	265	264	267	259	250
Αριθμός λυκείων	16	14	15	14	15	18	17	17
Διδακτικό προσωπικό	243	171	247	259	263	306	335	360
Μαθητές λυκείων	3733	1375	3219	3293	3374	5024	5095	5196
Μαθητές ανά λύκειο	233	98	214	235	224	279	299	305

Πηγή: Περιοδικό "Επιλογή" Σεπτέμβριος '95

Από τον πίνακα (7.6.α) παρατηρούμε ότι αριθμός των μαθητών που αντιστοιχούν σε κάθε λύκειο αυξάνεται με γρήγορους ρυθμούς από το 1989 και μετά για να φθάσει σε 305 μαθητές ανά λύκειο. Όσον αφορά το γυμνάσια και τα δημοτικά, αυτά φαίνεται να έχουν μια σταθερή τάση σε όλα τα εξεταζόμενα χρόνια 1987-1994. Για το διδακτικό προσωπικό σε όλες τις παραπάνω βαθμίδες φαίνεται να παρουσιάζει κατά κόρον ανοδικές τάσεις.

7.7 Υγεία

Παρεχόμενες υπηρεσίες

Υπηρεσίες πρωτοβάθμιας ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης παρέχονται από το Κέντρο Υγείας Αλεξάνδρειας, τα 3 υποκαταστήματα του Ι.Κ.Α. (Αλεξάνδρεια, Βέροια, Νάουσα) και τα 18 περιφερειακά ιατρεία, καλύπτοντας ικανοποιητικά τις ανάγκες του νομού.

Πίνακας 7.7.α.: Δυναμικότητα νοσοκομείων και κέντρου υγείας Ημαθίας

Νοσοκομεία	προβλεπόμενες κλίνες	αναπτυγμένες κλίνες	Παρατηρήσεις
Βέροιας	180	170	
Νάουσας	120	137	
Κ.Υ.Αλεξάνδρειας	6	---	Βραχείας νοσηλείας
Σύνολο*	300	307	

*Δεν συμπεριλαμβάνονται οι κλίνες του Κέντρου Υγείας Αλεξάνδρειας.

Πηγή: Τσιλιόπουλος, ΠΕΠ, εισηγητική έκθεση νομού.

Η δευτεροβάθμια περίθαλψη παρέχεται από τα Νοσοκομεία Βέροιας και Νάουσας συνολικής δυναμικότητας 300 κλινών. Στα νοσοκομεία Βέροιας και Νάουσας λειτουργούν Κέντρα Οικογενειακού Προγραμματισμού, τα οποία δραστηριοποιούνται σε όλο το νομό.

Για τους ασφαλισμένους ΤΕΒΕ, ΟΣΕ, ΔΕΗ και άλλων ασφαλιστικών ταμείων λειτουργούν ιατρεία των ασφαλιστικών τους ταμείων.

Από τις αρμόδιες υπηρεσίες της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, γίνονται οι απαραίτητοι έλεγχοι ποιότητας των ποσίων υδάτων του νομού, γίνονται

υγειονομικές επιθεωρήσεις στα καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος και παίρνονται μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας.

Πίνακας 7.7.β: Περιφερειακά Ιατρεία Ν.Ημαθίας

Έδρα	Κτίρια	Κτιριακή Κατάσταση	Εξυπηρετούμενοι οικισμοί
Τρίκαλα	Ενοίκιο	Καλή	Τρίκαλα, Πλάτανος, Κλειδί
Κορυφή	Κοινοτικό	Καλή	Κορυφή, Πρασινάδα, Κυδωνιά, Νησελούδι, Νησέλι
Πλατύ	-/-	-/-	Πλατύ, Λιανοβέργι, Άραχος
Βρυσάκι	-/-	-/-	Βρυσάκι, Νησί, Καμποχώρι
Επισκοπή Βερ.	-/-	-/-	Επισκοπή, Λουτρός, Καλοχώρι,
	-/-	-/-	Σταυρός, Σκυλίτσι
Ξεχασμένη	-/-	-/-	Ξεχασμένη, Κεφαλοχώρι, Καβάσιλα, Κουλούρα
Μακροχώρι	-/-	-/-	Μακροχώρι, Παλιά και Νέα Λυκογιάννη, Νικομήδεια,
	-/-	-/-	Μέση, Διαβατός
Αγκαθιά	-/-	-/-	Αγκαθιά, Κυψέλη, Παλιός και Νέος Πρόδρομος, Αγ. Τριάδα
Μελίκη	-/-	-/-	Μελίκη, Νεόκαστρο
Βεργίνα	-/-	-/-	Βεργίνα, Παλατίτσια, Αγ.Βαρβάρα, Ανώματα, Μετόχι,
	-/-	-/-	Συκιά
Γεωργιανοί	-/-	-/-	Γεωργιανοί, Καστανιά, Ράχη, Τριπόταμος, Μ.Σάντα,
	-/-	-/-	Λευκόπετρα, Κουμαριά
Πολυδένδρι	-/-	-/-	Πολυδένδρι, Χαράδρα, Σφηκιά
Ριζώματα	-/-	-/-	Ριζώματα, Δάσκιο
Φυτειά	-/-	-/-	Φυτειά, Ταγαροχώρι, Πατρίδα, Τρίλοφος, Λαζοχώρι
	-/-	-/-	Στενήμαχος
Αγ.Γεώργιος	-/-	-/-	Αγ.Γεώργιος, Μονόσπιτα, Αγ.Μαρίνα
Κοπανός	-/-	-/-	Κοπανός, Λευκάδια, Χαρίεσσα
Μαρίνα	-/-	-/-	Μρίνα, Πολλά Νερά, Επισκοπή, Ροδοχώρι, Γιαννακοχώρι

Πηγή: Τσιλιόπουλος, ΠΕΠ, εισηγητική έκθεση νομού.

Νοσηλευτικά ιδρύματα κ.α.

Στο νομό λειτουργούν 18 περιφερειακά ιατρεία. Στεγάζονται σε μισθωμένα οικήματα καλής κατάστασης. Εξωτερικά ιατρεία λειτουργούν στα Νοσοκομεία Βέροιας και Νάουσας. Τέλος, λειτουργεί στο νομό και μια ιδιωτική κλινική, δυναμικότητας 30 κλινών. (Χάρτης 13, παράρτημα)

Στο νομό δεν υπάρχει νοσοκομείο του Ι.Κ.Α.

7.8 Πρόνοια

Ιατροκοινωνικά Κέντρα και Σταθμοί Προστασίας λειτουργούν στα Γηροκομεία Βέροιας και Νάουσας, όπως και στα επτά ΚΑΠΗ του Νομού, (2 Δ.Βέροιας, 1 Δ.Νάουσας, 1 Δ.Αλεξάνδρειας, 1 Δ.Μελίκης, 1 Κοιν.Μακροχωρίου και 1 Κοιν.Επισκοπή Νάουσας). Σήμερα στον Νομό λειτουργούν 18 παιδικοί σταθμοί από τους οποίους οι 3 είναι δημοτικοί και οι υπόλοιποι κρατικοί.

7.9 Αθλητισμός

Στο νομό υπάρχει ικανοποιητικός αριθμός αθλητικών εγκαταστάσεων, συγκεκριμένα υπάρχουν δύο εθνικά στάδια και τρία δημοτικά αθλητικά στάδια, δύο εθνικά αθλητικά κέντρα, ένα εθνικό και ένα δημοτικό χιονοδρομικό κέντρο, ένα εθνικά κολυμβητήριο, τρία εθνικά και δύο δημοτικά γυμναστήρια και 70 κοινοτικά γυμναστήρια (γήπεδα ποδοσφαίρου μαζί με άλλες αθλητικές εγκαταστάσεις-μπάσκετ, κ.λ.π).

Επίσης υπάρχουν πέντε κλειστά σχολικά γυμναστήρια (ΥΠ.Ε.Π.Θ), που καλύπτουν εν μέρει τις ανάγκες του σχολικού αθλητισμού, ενώ υπάρχουν και δύο ημιτελή, του Κοπανού και της Μελίκης.

Πίνακας 7.9.α:Στάδια, αθλητικά κέντρα και Μικρά Γυμναστήρια Ν.Ημαθίας

Ο.Τ.Α - Περιοχή	Αριθμός εγκατ/σεων	Περιγραφή
Δ.Βέροιας	3	1 εθνικό στάδιο, 1 αθλητικό κέντρο (Μακροχώρι) και 1 δημοτικό γυμναστήριο
Δ.Νάουσας	3	1 εθνικό αθλητικό κέντρο και 1 δημοτικό χιονοδρομικό κέντρο (3-5 Πηγάδια) και 1 δημοτικό γυμναστήριο
Δ.Αλεξάνδρειας	1	εθνικό στάδιο
Δ.Πλατέος	2	1 δημοτικό στάδιο και 1 εθνικό -μικρό- κλειστό γυμναστήριο
Δ.Μελικης	2	1 δημοτικό στάδιο και 1 εθνικό κλειστό γυμναστήριο
Δ.Ειρηνούπολης	2	1 εθνικό κολυμβητήριο (Ζερβοχώρι) και 1 δημοτικό στάδιο (Αγγελοχώρι)
Κοιν.Κ.Βερμίου	1	εθνικό χιονοδρομικό κέντρο (Σελίου)
Κοιν.Καβασίλων	1	εθνικό -μικρό- κλειστό γυμναστήριο

Πηγή:Τμήμα Φυσικής Αγωγής Ν.Ημαθίας.

Αθλητικά σωματεία

Στο νομό δραστηριοποιούνται σήμερα 44 σωματεία κλασικού αθλητισμού, τα τμήματα που απαρτίζουν τα σωματεία είναι: Μπάσκετ, βόλεϊ, χαντ μπωλ, στίβος, πολεμικές τέχνες, γυμναστική, άρση βαρών, πινκ πονκ, πυγμαχίας, πάλη, σκι, τένις και σκάκι, 2 Π.Α.Ε και 98 ερασιτεχνικά αθλητικά σωματεία και 18 ιδιωτικές σχολές γυμναστικής.

7.10 Συμπέρασμα

Το εμπόριο στον νομό έχει οργανωθεί σύμφωνα με τα πρότυπα των μεγαλουπόλεων ενώ παράλληλα έχει μειωθεί η εξάρτηση από την Θεσ/νίκη.

Σήμερα η περίθαλψη στον νομό Ημαθίας, θεωρείται επαρκής για την κάλυψη των αναγκών του νομού. Εκεί που πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή είναι στο κέντρο υγείας Αλεξάνδρειας, το οποίο πρέπει να αναβαθμίσει το ρόλο του. Ανεπαρκής θεωρείται η κοινωνική πρόνοια. Υπάρχει έλλειψη ασύλου ανιάτων, καθώς και βρεφονηπιακών-παιδικών σταθμών. Επίσης όσον αφορά τον αθλητισμό το πρόβλημα εντοπίζεται στις αθλητικές κτιριακές εγκαταστάσεις των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, οι οποίες δεν ανταποκρίνονται στις σημερινές ανάγκες της εκπαίδευσης.

Οι σημαντικότεροι κλάδοι που στηρίχτηκε μέχρι τώρα η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Ημαθίας, ήταν κύρια ο κλάδος της παραγωγής αγροτικών προϊόντων, ο κλάδος της μεταποίησης των αγροτικών προϊόντων και κατά δεύτερο λόγο η κλωστοϋφαντουργία, η βιομηχανία, οι βιοτεχνίες και η παροχή υπηρεσιών. Παρόλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο πρωτογενής και κατ'επέκταση ο δευτερογενής τομέας της παραγωγής, είναι βέβαιο ότι στο μέλλον θα έχουν τον κυρίαρχο ρόλο της οικονομικής δραστηριότητας της περιοχής.

Ο τομέας που στο μέλλον πρέπει και έχει τις προοπτικές της ανάπτυξης, είναι ο τομέας του τουρισμού. Είναι ο κλάδος που θα αποφέρει συμπληρωματικά εισοδήματα σε κοινωνικά στρώματα που πλήττονται οικονομικά, λόγω φθίνουσας πορείας άλλων κλάδων παραγωγής, θα δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας και θα ενισχύσει οικονομικά επαγγελματίες που άμεσα ή έμμεσα έχουν σχέση με τον τουρισμό. Αυτό που χρειάζεται είναι να γίνουν οι σωστές ενέργειες και η συνεργασία όλων των ενδιαφερόμενων φορέων με σκοπό την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής με φροντίδα όμως προς το περιβάλλον. Η συμπληρωματικότητα στο εισόδημα που μπορεί να προσφέρει η τουριστική ανάπτυξη την καθιστά απαραίτητη για τον νομό μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8
ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ
Ν.ΗΜΑΘΙΑΣ

8.1 Εισαγωγή

«Το μεταφορικό δίκτυο μιας χώρας αποτελεί ένα σημαντικό σύστημα υποδομών (ίσως το σημαντικότερο όλων μέχρι την εμφάνιση των σύγχρονων τηλεπικοινωνιών). Το μεταφορικό δίκτυο, εξασφαλίζοντας τη μεταφορά προσώπων και αγαθών, για λόγους που σχετίζονται με την παραγωγή, την ανταλλαγή και τη διανομή, στηρίζει την ίδια την ύπαρξη των δραστηριοτήτων αυτών και ενισχύει τη δύναμη και την αποτελεσματικότητά τους» (Σκάγιαννης, 1994).

8.2 Δίκτυο Συγκοινωνιών και Επικοινωνιών

Ο Ν.Ημαθίας έχει το προτέρημα να βρίσκεται σε μικρή απόσταση από τον κύριο άξονα ανάπτυξης του Ελληνικού χώρου που ενώνει την Αθήνα με την Θεσ/κη και προεκτείνεται προς την Πάτρα και τα Βαλκάνια. Η έλξη της Θεσ/κης έχει άμεσο χαρακτήρα για τον νομό. Εκεί οι κάτοικοι του νομού καταφεύγουν για υπηρεσίες ανωτέρου και ανωτάτου βαθμού επικοινωνιών (επιβατικών εμπορευματικών) και εξυπηρετήσεων (αεροδρόμιο κ.λ.π.).

8.3 Οδικό δίκτυο

«Η οδική υποδομή στον αστικό χώρο και στην περιφέρεια καλύπτει τις ανάγκες οργανωμένης κίνησης των οδικών οχημάτων ιδιωτικής χρήσης, μαζικών μεταφορών και μεταφοράς φορτίων. Στον αστικό χώρο το δίκτυο των οδών αποτελείται από τις αστικές οδούς ταχείας κυκλοφορίας, το πρωτεύον και δευτερεύον δίκτυο και τις συλλέκτριες οδούς. Αν και η παραπάνω διαίρεση είναι από την άποψη του κυκλοφοριολόγου, αντικατοπτρίζει κατά γενικό κανόνα και την κλίμακα των αντίστοιχων υποδομών. Στην περιφέρεια, αντίστοιχα, οι αυτοκινητόδρομοι, και το εθνικό, επαρχιακό και τοπικό δίκτυο οδών αποτελούν την οδική υποδομή» (Σκάγιαννης, 1994).

8.3.1 Βασικό οδικό δίκτυο

Το οδικό δίκτυο του Ν.Ημαθίας περιλαμβάνει δρόμους μήκους 685 χλμ. και είναι από τα πυκνότερα δίκτυα της Ελλάδας. Η σχέση του μήκους των δρόμων ως προς την συνολική επιφάνεια του νομού είναι $685/1699=0,40$ χλμ. οδού /τετραγ.χλμ. και πλησιάζει τον μέσο όρο της χώρας που κυμαίνεται μεταξύ 0,45-0,50. Από πλευράς βατότητας, το οδικό δίκτυο του νομού έχει το 12,4% σε ασφαλτοστρωμένους δρόμους ανά τετρ.χλμ. σε σχέση με το ποσοστό της χώρας που ανέρχεται σε 14%. Συγκρίνοντας το οδικό δίκτυο με τον πληθυσμό του νομού, βλέπουμε ότι ο σχετικός δείκτης είναι $685/133,75=5,1$ χλμ. οδού/1000κατ. και πλησιάζει τον μέσο όρο της Χώρας που κυμαίνεται μεταξύ 5,5-6,0.

Γενικά, το οδικό δίκτυο του νομού Ημαθίας όπως είναι σήμερα, παρά τις ελλείψεις και τα προβλήματα που υπάρχουν θεωρείται ότι βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση σε σχέση με άλλους νομούς της Χώρας (Βλέπε χάρτη 9).

8.3.1.1 Διεθνές δίκτυο

Ο Ν.Ημαθίας, διασχίζεται από την Εγνατία Οδό που σήμερα συνδέει την Θεσ/κη με την πρωτεύουσα του Νομού Βέροια (63 χιλιόμετρα) και με την μελλοντική ανάπτυξη της θα συνδέσει την Ανατολή (μέσω της Θεσ/κης) με τις ακτές του Ιονίου και κατ'επέκταση με την Δυτική Ευρώπη και θα συντελέσει στην ανάπτυξη του βορειοελλαδίτικου χώρου.

8.3.1.2 Πρωτεύον δίκτυο

Αποτελεί το κύριο τμήμα του βασικού οδικού δικτύου του νομού και συνδέει αφ' ενός μεν τα οικιστικά κέντρα μεταξύ τους, αφ' ετέρου τα οικιστικά κέντρα του νομού με τα οικιστικά κέντρα των γειτονικών νομών, Περίας, Πέλλας, και Κοζάνης, καλύπτοντας ισόρροπα την ενδοχώρα του νομού.

Το δίκτυο οργανώνεται με τις εξής οδικές αρτηρίες εξυπηρέτησης.

-Κατερίνη (Ν.Περίας)-Αλεξάνδρεια (Ν.Ημαθίας)-Γιαννιτσά (Ν.Πέλλας)

Πρόκειται για βασικό άξονα (τμήμα της παλαιάς Εθνικής οδού Αθηνών-Θεσ/κης) που συνδέει τρία σημαντικά κέντρα της Κεντρικής Μακεδονίας και εξυπηρετεί όχι μόνον την διακίνηση του πληθυσμού της περιοχής αλλά και τις εμπορευματικές μεταφορές.

-Νάουσα-Πύργοι (Ν.Κοζάνης) και Νάουσα-Έδεσσα (Ν.Πέλλας)

Η περιοχή της Νάουσας είναι προβληματική από την άποψη ότι δεν εξυπηρετείται από την σημερινή δομή του οδικού δικτύου. Για να βγει η περιοχή από την απομόνωση προτείνεται η σύνδεση της με τον Ν.Κοζάνης (Πύργοι) και τον Ν.Πέλλας (Έδεσσα). Επίσης προτείνεται η διαπλάτυνση της οδού Βέροιας-Νάουσας, πάνω στον άξονα του οποίου είναι εγκατεστημένες πολλές από τις βιομηχανικές μονάδες του νομού, λόγω στενότητας του και των συχνών στροφών που παρουσιάζει.

-Βέροια-Αλεξάνδρεια-Θεσ/κη

Πρόκειται για την παλαιά Εθνική οδό Θεσ/κης-Βέροιας. Είναι ο βασικός άξονας της πεδινής περιοχής του νομού, συνδέει την Αλεξάνδρεια με την Βέροια και συγχρόνως εξυπηρετεί και πολλούς ενδιάμεσους οικισμούς. Συγκεκριμένα διασχίζει τους οικισμούς Σταυρού και Μακροχωρίου, χωρίζοντας τους στα δύο. Η κατάσταση αυτή, σε συνδυασμό με τις ειδικές συνθήκες που επικρατούν για μεγάλο χρονικό διάστημα (κυκλοφοριακός φόρτος, μεταφορές ευπαθών και μη αγροτικών προϊόντων), καθιστούν το εν λόγω οδικό άξονα επικίνδυνο. Πάνω στον άξονα αυτόν είναι εγκατεστημένες οι μεγαλύτερες βιομηχανικές και βιοτεχνικές μονάδες του νομού Ημαθίας.

-Βέροια-Μελίκη-Κυψέλη

Πρόκειται για τον άξονα που συνδέει τους οικισμούς της ενότητας Μελίκης, με την Βέροια και την οδική αρτηρία Κατερίνης-Γιαννιτσών.

-Βέροια-Ριζώματα-Κατερίνη

Πρόκειται για τον άξονα που συνδέει την ορεινή προβληματική περιοχή της ενότητας Ριζωμάτων με την Βέροια και την Κατερίνη.

-Αλεξάνδρεια-Κρύα Βρύση-Νάουσα

Ο άξονας αυτός συνδέει την Αλεξάνδρεια με την Νάουσα δια μέσου της Κρύας Βρύσης του Ν.Πέλλας (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1984).

7.3.1.3 Δευτερεύον δίκτυο

Το οδικό δίκτυο του Ν.Ημαθίας αν και είναι εκτεταμένο δεν ικανοποιεί τις κυκλοφοριακές ανάγκες στον νομό, λόγω έλλειψης αγροτικού-παραγωγικού και τουριστικού κυκλώματος. Τα δευτερεύοντα αυτά κυκλώματα αποτελούνται από διακλαδώσεις του βασικού δικτύου και το μεν παραγωγικό καλύπτει περιοχές με

γεωργική, δασική και κτηνοτροφική σημασία, το δε τουριστικό συνδέει περιοχές με τοπική τουριστική σημασία.

8.3.2 Δίκτυο σύνδεσης μικρών (απομονωμένων) οικισμών

Εξετάζοντας το σύνολο του οδικού δικτύου στον Ν.Ημαθίας και λαμβάνοντας υπόψιν την χάραξη των δρόμων, τις χρονοαποστάσεις, βλέπουμε ότι υπάρχουν στον νομό προβληματικές περιοχές από άποψη προσπαιλασιμότητας. Οι περιοχές που αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο πρόβλημα είναι οι ορεινές ενότητες του Βερμίου και των Πιέριων.

8.4 ΕΓΝΑΤΙΑ

8.4.1 Πορεία του έργου μέχρι σήμερα

Έργο υψίστης σημασίας έχει χαρακτηριστεί η Εγνατία Οδός για την Ελλάδα. Επανελημμένα μάλιστα έχει επισημανθεί η αναγκαιότητα του έργου αυτού που θα βγάλει από την απομόνωση την Ήπειρο ενώ θα δώσει τη δυνατότητα στον ευαίσθητο χώρο της Μακεδονίας και Θράκης να αναπτυχθεί ραγδαία καθιστώντας τη Ελλάδα ιδιαίτερα σημαντική στον βαλκανικό - μεσογειακό χώρο.

Η Εγνατία σχεδιάζεται να αποτελέσει το βασικό οδικό άξονα Δύσης-Ανατολής και είναι έργο τεράστιας σημασίας για την Ελλάδα συνολικά και τη Βόρειο Ελλάδα ειδικότερα. Οι αλλαγές που θα επιφέρει στο σύστημα μεταφορών της χώρας θα είναι πολύ σημαντικές, αφού θα διευκολύνει τις μετακινήσεις στον άξονα Ανατολή-Δύση, που σήμερα εκτελούνται μέσω οδών που προσφέρουν χαμηλότατη στάθμη εξυπηρέτησης και πιθανότατα να αναδείξει τη χώρα μας σε σταυροδρόμι οδικών εμπορευματικών μεταφορών μεταξύ Ε.Ε. και των χωρών της Μέσης Ανατολής και των υπόλοιπων Βαλκανικών χωρών. Η Εγνατία θα διασυνδέσει τα κέντρα τεσσάρων περιφερειών του Ηπειρωτικού κορμού της χώρας (Ήπειρος, Δυτική Μακεδονία, Ανατολική Μακεδονία και Θράκη), τόσο μεταξύ τους όσο και με τις διεθνείς πύλες προς Ιταλία από Ηγουμενίτσα-Τουρκία από Κήπους και Καστανιές και Βουλγαρία από Ορμένιο. Παράλληλα, θα εξυπηρετεί την οδική σύνδεση όλων των περιφερειών της χώρας προς τις υπόλοιπες βόρειες πύλες της χώρας προς Αλβανία, τέως Γιουγκοσλαβία και Βουλγαρία, σε συνδυασμό με τους εγκάρσιους οδικούς άξονες, που θα διασυνδέσουν την Εγνατία με τις παραπάνω πύλες. Στα διευρωπαϊκά πλαίσια η Εγνατία οδός θα διασυνδέσει το Ν.Α. άκρο του Κοινοτικού χώρου με τις χώρες της Νότιας Βαλκανικής. Η Εγνατία οδός στο δυτικό άκρο του διαδρόμου στην Ηγουμενίτσα αποτελεί και την κύρια πύλη συνδυασμένων μεταφορών ξηράς-θάλασσας που εξασφαλίζει τη συνέχεια των διευρωπαϊκών δικτύων με ιδιαίτερη σημασία για 6 από τις 9 περιφέρειες της Ηπειρωτικής Ελλάδας, αναφορικά με την οδική τους σύνδεση με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη, χωρίς την παραβολή τρίτων χωρών, δηλαδή με αποφυγή συντοριακών διελεύσεων.

Η ταχύτητα ολοκλήρωσης του έργου έχει επομένως ιδιαίτερη σημασία για τα ελληνικά συμφέροντα αλλά και για τα κοινοτικά, διότι αποφεύγοντας την πρώην Γιουγκοσλαβία και την Βουλγαρία αποφεύγονται οι πολλαπλοί έλεγχοι και διατυπώσεις λόγω της έλευσης από μη-κοινοτικό χώρο. Η Εγνατία αποτελεί τμήμα του σχεδιαζόμενου δικτύου TERN της Ε.Ε. και ανήκει στο τμήμα της «Κεντρικής Μεσογειακής Ακτής» που χαρακτηρίζεται από χαμηλότερο επίπεδο ανάπτυξης, σε σχέση με άλλες περιοχές της Ε.Ε. Το δίκτυο αναμένεται να δημιουργήσει ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη του εμπορίου, του τουρισμού,

να αναζωογονήσει αγροτικές περιοχές και να υποβοηθήσει τη βιομηχανική ανάπτυξη.

Η τυπική διατομή της Εγνατίας Οδού καθορίστηκε από τη Δ/ση Μελετών Έργων οδοποιίας του ΥΠΕΧΩΔΕ σε 24,5μ τετράγινος δρόμος με 2 λωρίδες κυκλοφορίας εκατέρωθεν, λωρίδες έκτακτης ανάγκης, και με νησίδα στη μέση του αυτοκινητόδρομου. Για την τετράγινη διατομή η παραδεκτή απ' τους κανόνες κυκλοφοριακής χωρητικότητα αιχμής ανέρχεται σε 1700 ΜΕΑ/ημέρα. Αυτό σημαίνει μέση ημερήσια κυκλοφοριακή ικανότητα 40.000 ΜΕΑ/ημέρα. Στη δυσμενέστερη περίπτωση η μέση ημερήσια κυκλοφορία κατά το 2020 δεν αναμένεται να ξεπερνά σύμφωνα με τις μελέτες τα 15.000 ΜΕΑ/ημέρα, περίπου.

Παρουσίαση του έργου

-Η Εγνατία Οδός έχει συνολικό μήκος 680 χλμ. (Ηγουμενίτσα-Αλεξανδρούπολη-Κήφισο).

-Ο άξονας Αλεξανδρούπολη-Ορμένιου ως κάθετη προέκταση της Εγνατίας έχει μήκος 120 χλμ. και αποτελεί τμήμα του πανευρωπαϊκού άξονα Ελσίνκι-Κίεβο-Βουκουρέστι-Αλεξανδρούπολη.

Αδυναμίες στην πρόοδο του έργου:

Εγκαταλείπεται το όραμα της κατασκευής της Εγνατίας Οδού ως αυτοκινητόδρομου στο σύνολο της. Τμήματα της θα κατασκευασθούν και θα λειτουργήσουν με προδιαγραφές εθνικής οδού, και μάλιστα σε τμήμα με αυξημένο κυκλοφοριακό φόρτο και επικινδυνότητα (π.χ. Δερβένη- Ρεντίνα).

Η αποτελεσματικότητα της Εγνατίας Οδού ως αναπτυξιακό εργαλείο απομονώνεται με τη μη επιλογή στους βασικούς κάθετους άξονες-με τους οποίους θα εξασφαλιστεί η διασύνδεση της Ελλάδας με τις χώρες των Βαλκανίων της Μεσοευρώπης-Ανατολικής Ευρώπης-του άξονα Θεσσαλονίκη-Έδεσσα-Φλώρινα-ΠΓΔΜ-Αλβανία. Ο άξονας αυτός είναι ιδιαίτερα σημαντικός για τη μεταφορά των ευπαθών κυρίως προϊόντων της Δυτικής & Κεντρικής Μακεδονίας προς τις χώρες των περιοχών αυτών.

Έτσι παράλληλα υποβαθμίζεται και ο ρόλος της Εγνατίας Οδού ως συγκοινωνιακού δικτύου διεθνούς ενδιαφέροντος. Αν η Εγνατία Οδός δεν καταστεί ένα σύγχρονο οδικό δίκτυο ταχείας, άνετης και οικονομικής μεταφοράς αγαθών θα αντιμετωπίσουμε σίγουρα την σκληρή πραγματικότητα της απομόνωσης της χώρας μας από το αναπτυξιακό γίγνεσθαι της ευρύτερης περιοχής (Τεχνογράφημα 15 Ιανουαρίου 1997).

ΥΠΟ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΜΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΓΝΑΤΙΑΣ				
(20 ΕΓΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΕΣ ΕΡΓΟΛΑΒΙΕΣ)				
ΤΟΜΕΑΣ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΤΜΗΜΑ ΟΔΟΥ	ΜΗΚΟΣ Km	Ποσά σε Δισ. Δρχ. ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΠΡΑΤΗΣΗΣ
	Ήπειρος	Λυκοπόδι-Μακρυχώρα	5,5	11.600
		Μακρυχώρα-Κρυσταλλοπηγή	6,5	9.500
Δυτικός		Ψηλοράχη-Αγ.Νικόλαος	7,5	10.000
		Αγ.Νικόλαος-Κουμαριά	7	14.500
		Κουμαριά-Αγ.Αναστασία	5	10.000
	Δυτ.Μακεδ.	Γρεβενά-Κοζάνη(1ο υποτμήμα)	6	4.000
		Γρεβενά-Κοζάνη(2ο υποτμήμα)	10,5	5.500
Κεντρικός		Γρεβενά-Κοζάνη(3ο υποτμήμα)	20,2	9.500
		Γαλάτσι-Πολύμυλος	15	7.000
	Κεντρ.ΜΑκεδ.	Εξωτερ. περιφερ. Θεσ/νίκης(Κ2 έως Κ4)	7,5	7.000
		Εξωτερ. περιφερ. Θεσ/νίκης(Λαγκαδείς-Δερβένη)	4	2.500
	Ανατ. Μακεδ.	Παράκαμψη Καβάλας(Αγ.Ανδρέας-ΧΘ 4+937)	4,1	4.700
		Παράκαμψη Καβάλας(ΧΘ 4+937- ΧΘ 9+400)	4,5	6.300
		Παράκαμψη Καβάλας(ΧΘ 9+400 έως ΧΘ 13+000)	4,4	4.700
		Παράκαμψη Καβάλας(κόμβος Αγ.Σύλλα)	0,5	2.800
Ανατολικός		Παράκαμψη Καβάλας(6 χαραδρογέφυρες)	1,5	6.800

	Θράκη	Κομοτηνή-Στρώμη	14,2	13.000
		Στρώμη-Μέσση	10,2	9.000
		ΒΙΠΕ Αλεξανδρούπολης-Πυλαία	15,7	9.500
		Πυλαία-Κήποι	16,2	11.500
ΣΥΝΟΛΟ			166	159.400
ΝΕΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΕΓΝΑΤΙΑΣ ΠΟΥ ΘΑ ΔΗΜΟΠΡΑΤΗΘΟΥΝ ΜΕΧΡΙ 30/4/1997				
(20 ΕΓΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΕΣ ΕΡΓΟΛΑΒΙΕΣ)				
			Ποσά σε δισ. δρχ.	
ΤΟΜΕΑΣ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΤΜΗΜΑ ΟΔΟΥ	ΜΗΚΟΣ Km	ΕΚΤΙΜΩΜΕΝΟΣ ΠΡΟΥΠ. ΔΗΜΟΠΡ.
	Ήπειρος	Σήραγγα Δωδώνης μετά των προσβάσεων	3,2	20.000
Δυτικός		Ανθοχώρι-Μέτσοβο (δυτική πρόσβαση)	8,6	36.000
		Μέτσοβο (ανατολική πρόσβαση)-Παναγιά	9	13.500
Κεντρικός	Δυτ.Μακεδ.	Γρεβενά-Κοζάνη (2ο υποτμήμα)+Κόι:β.Σιάτιστας	14,5	26.000
		Υπόλοιπα του Γαλάσι-Πολύμυλος+κόμβ.Πολυμ.	6,1	12.400
	Κεντρ. Μακεδ.	Παράκαμψη Ασπροβάλτας	7	10.000
Ανατολικός	Ανατ.Μακεδ.	Κόμβος Αγ.Σύλλα-Νέα Καρβάλη	16,4	17.500
	Θράκη	Παράκαμψη Κομοτηνής	6,6	12.000
ΣΥΝΟΛΟ			71,4	147.400

Πηγή:Τεχνογράφημα: 15 Ιανουαρίου 1997

8.4.2 Περιγραφή του έργου

Το τμήμα της Εγνατίας Οδού στην Ημαθία αρχίζει από τα δυτικά από το Κλειδί και τελειώνει στον Πολύμυλο. Η χάραξη της πορείας στην Ημαθία μειώνει τη σημερινή οδική απόσταση μεταξύ Κοζάνης-Κλειδιού από 80 σε 69 χλμ. περίπου, δηλαδή επέρχεται μείωση του οδικού δικτύου κατά 11χλμ. Επί πλέον από τον άνετο γεωμετρικό σχεδιασμό της χάραξης που επιτρέπει την ανάπτυξη μεγάλων ταχυτήτων και από τις προβλεπόμενες παρακάμψεις των πόλεων και των οικισμών επιτυγχάνεται σημαντικότερη μείωση και του μέσου χρόνου διαδρομών, εξασφαλίζοντας συγχρόνως και τις καλύτερες συνθήκες οδήγησης.

Η Εγνατία Οδός προβλέπεται να είναι ένας κλειστός αυτοκινητόδρομος σ'όλο το μήκος της. Ξεκινώντας από τα νότια από τον Πολύμυλο εισέρχεται στον νομό και κατευθυνόμενη πάνω από τον ποταμό Αλιάκμονα και δυτικά από τα χωριά Λευκόπετρα, Σάντα και Ανώματα διασταυρώνεται με την Νέα Περιφερειακή Οδός Βέροιας-Θεσσαλονίκης και ακολουθεί την αυτή χάραξη. Το τμήμα της Εγνατίας από την Κουλούρα έως τον Πολύμυλο θα είναι τετράιχνος και θα κοστίζει 62 δισ. δρχ. Το υπόλοιπο τμήμα από το Κλειδί έως την Κουλούρα θα παραμείνει όπως έχει με δύο λωρίδες κυκλοφορίας. Κατά μήκος του τμήματος αυτού έχει απολλοτριωθεί η πρέπτον αγροτική περιοχή για την κατασκευή των υπόλοιπων λωρίδων κυκλοφορίας. Δεν προβλέπεται όμως να γίνει ακόμη (Εγνατία Οδός Α.Ε, 1998).

8.4.2.1 Αυτοκινητόδρομος

Ο αυτοκινητόδρομος έχει σχεδιασθεί με ταχύτητα μελέτης 120 χλμ/ώρα με εξαίρεση το τμήμα της περιοχής Λευκόπετρας όπου έχει σχεδιασθεί με ταχύτητα μελέτης 100 χλμ/ώρα (Εγνατία Οδός Α.Ε, 1998).

Τμήμα Κουλούρα - Βέροια

Στο τμήμα από την αρχή του ανισόπεδου κόμβου Κουλούρας έως την αρχή του Α.Κ Βέροιας ο αυτοκινητόδρομος θα κατασκευασθεί με διατομή μη δυσχερών τμημάτων, τετράιχνος με κεντρική νησίδα διαμορφωμένη με μονόπλευρα στηθαία ασφαλείας από σκυρόδεμα. Η τυπική του διατομή προβλέπεται συνολικού πλάτους 24,50μ., περιλαμβάνοντας ανά κατεύθυνση δύο λωρίδες κυκλοφορίας πλάτους 3,75μ η κάθε μία, μία λωρίδα έκτακτης ανάγκης πλάτους 2,25μ., δύο λωρίδες καθοδήγησης πλάτους 0,25μ η κάθε μία και

ασφαλτοστρωμένο έρεισμα προς την πλευρά της κεντρικής νησίδας πλάτους 0,70μ.

Η διαμορφούμενη με στηθαία τύπου New Jersey κεντρική νησίδα θα έχει πλάτος, συμπεριλαμβανομένων των λωρίδων καθοδήγησης και των ασφαλτοστρωμένων ερεισμάτων, 4,50μ. Στο τμήμα αυτό το πέρας του Ανισόπεδου Κόμβου Κουλούρας μέχρι την αρχή του Α.Κ. Βέροιας θα διακόπτεται σε επαρκές μήκος για την δημιουργία ανοιγμάτων εκτάκτου ανάγκης.

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι, η τυπική διατομή στο αρχικό υποτμήμα θα επιτευχθεί με διαπλάτυνσεις των ήδη κατασκευασμένων τμημάτων της Εγνατίας Οδού. Συγκεκριμένα από τον Α.Κ. Κουλούρας και σε μήκος 1,540 χλμ. έχει κατασκευασθεί Α/Δ με δύο κλάδους και διαγραμμισμένη τη κεντρική νησίδα. Εδώ θα γίνει κατασκευή κεντρικής νησίδας σύμφωνα με τη διατομή της Ε.Ο. Παράλληλα, θα εκτελεσθούν συμπληρωματικά έργα βελτίωσης του υφιστάμενου Α.Κ. Κουλούρας. Στη συνέχεια από το ύψος αυτό και σε μήκος 8,821 χλμ. είναι υφιστάμενος ο αριστερός κλάδος. Στο τμήμα αυτό θα κατασκευασθεί με μονόπλευρη διαπλάτυνση του υφιστάμενου προς τα δεξιά. Στον αριστερό κλάδο δεν θα γίνει καμία εργασία πλην από την υψομετρική προσαρμογή του στον Α.Κ. Βέροιας. Η προσθήκη του δεύτερου κλάδου απαιτεί σημαντικό όγκο χωμάτων για την κατασκευή συνεχούς επιχώματος ύψους 4 - 5μ. Τα «δάνεια» αυτά θα εξασφαλισθούν από τα περισσεύματα των κατάλληλων προϊόντων εκσκαφής του τμήματος Βέροια - Λευκόπετρα (Εγνατία Οδός Α.Ε, 1998).

Τμήμα Βέροια - Λευκόπετρα

Στο τμήμα από την αρχή του Α.Κ Βέροιας έως το δυτικό πέρας του οικισμού Λευκόπετρα ο Α/Δ θα κατασκευασθεί με διατομή δυσχερών τμημάτων τετράιχνος εκτός από ένα συγκεκριμένο υποτμήμα που αναφέρεται στη συνέχεια και στο οποίο θα είναι δίιχνος. Η κεντρική νησίδα θα κατασκευασθεί με αμφίπλευρο στηθαίο ασφαλείας από σκυρόδεμα.

Η τυπική του διατομή προβλέπεται συνολικού πλάτους 22.00μ περιλαμβάνοντας ανά κατεύθυνση δύο λωρίδες κυκλοφορίας πλάτους 3,75μ και 3,50μ αντίστοιχα, μία λωρίδα έκτακτης ανάγκης πλάτους 2,25μ, δύο λωρίδες καθοδήγησης (0,25μ) η κάθε μία. Σε θέσεις πριν τις εισόδους των σηράγγων οι δύο κλάδοι απομακρύνονται μεταξύ τους για να προσεγγίσουν στα στόμια των σηράγγων.

Το τμήμα αυτό είναι τεχνικά πολύπλοκο και περιλαμβάνει 2 Άνω Διαβάσεις, 5 Κοιλαδογέφυρες μήκους μεγαλύτερου των 110μ. (συμπεριλαμβανομένης μιας γέφυρας μήκους μεγαλύτερου των 280.), Κάτω Διαβάσεις και 6 Σήραγγες Διάτρησης συνολικού μήκους 3.080μ. και 100μ για τα «extra portals» (Εγνατία Οδός Α.Ε, 1998).

Τα δυσχερή τμήματα θα κατασκευασθούν τετράιχνα. Οι κοιλαδογέφυρες θα αποτελούνται από χωριστούς φορείς για τους δύο κλάδους κυκλοφορίας και η Λωρίδα Έκτακτης Ανάγκης διατηρείται στις θέσεις αυτών. Η διατομή του κάθε κλάδου στις θέσεις γεφυρών θα είναι αυτή της Εγνατίας Οδού Α.Ε. για δυσχερή τμήματα (διατομή οδού 22.00μ) με συνολικό πλάτος 11.00μ. Στις σήραγγες η ΛΕΑ καταργείται και η τυπική διατομή είναι της «Εγνατίας Οδού» με συνολικό πλάτος οδοστρώματος ανά κλάδο κυκλοφορίας 8.00μ.

Το δυσχερές τμήμα που περιλαμβάνει τις σήραγγες διάτρησης - συμπεριλαμβανομένων και των μεταξύ τους γεφυρών - θα κατασκευασθεί σε πρώτη φάση δίιχνο. Η τυπική διατομή στο τμήμα αυτό προβλέπεται συνολικού πλάτους 12,50μ. και θα περιλαμβάνει ανά κατεύθυνση μία λωρίδα κυκλοφορίας

πλάτους 3,75μ. μία λωρίδα έκτακτης ανάγκης πλάτους 2,25μ. και λωρίδα προσαρμογής πλάτους 0,25μ. προς την πλευρά του ερείσματος.

Στο τμήμα αυτό θα κατασκευασθούν στην πρώτη φάση οι δεξιοί κλάδοι των γεφυρών και των σηράγγων (Εγνατία Οδός Α.Ε, 1998).

8.4.2.2 Παράπλευροι Οδοί

Το παράπλευρο δίκτυο αποτελείται από τα παρακάτω οδικά τμήματα:

- SR1 Α.Κ. Κουλούρας
- SR2 Υπόμνημα Κουλούρα - Βέροια
- SR3 Α.Κ. Βέροιας

Η παράπλευρη οδός SR1 χωροθετείται στην περιοχή του Α.Κ. Κουλούρας και αποτελεί την βελτίωση και την προέκταση της υφιστάμενης οδού που εξυπηρετεί την είσοδο στον οικισμό και τα παρακείμενα εργοστάσια.

Η παράπλευρη οδός SR2 χωροθετείται από το Α.Κ. Κουλούρας έως και το Α.Κ. Βέροιας και αποτελεί αποκατάσταση υφιστάμενης παράπλευρης οδού που καταλαμβάνεται από τα επιχώματα του νέου κλάδου.

Η παράπλευρη οδός SR3 χωροθετείται στη βορειοδυτική πλευρά του Α.Κ. Βέροιας. Η οδός αυτή προορίζεται να παρέχει πρόσβαση και προς την οδό Βέροιας - Βεργίνας. Επιπλέον η οδός αυτή με κατάλληλη σύνδεση με τον υφιστάμενο κλάδο της Εγνατίας Οδού θα εξυπηρετήσει την αποκατάσταση της κυκλοφορίας στη διάρκεια της κατασκευής (Εγνατία Οδός Α.Ε, 1998).

8.4.2.3 Κάθετοι Οδοί

Οι κάθετοι οδοί εξυπηρετούν την κυκλοφορία των παραπλεύρων εκατέρωθεν του κυρίως αυτοκινητοδρόμου και αποκαθιστούν την διακοπή - από τη ύπαρξη της κλειστής αρτηρίας - επικοινωνία μεταξύ των εκατέρωθεν από το αυτοκινητόδρομο περιοχών.

Το κάθετο οδικό δίκτυο αποτελείται από:

- Κάθετη Οδός 1: Αποτελεί τον κύριο κλάδο του Α.Κ.Κουλούρας.
- Αγροτική Οδός 1: Βρίσκεται στην περιοχή του Α.Κ Βέροιας συνδέει την εκατέρωθεν του αυτοκινητοδρόμου περιοχή και πορεύεται παράλληλα με τον υφιστάμενο ανοικτό αγωγό ύδρευσης.
- Τοπική Οδός 1: Αποκαθιστά την κυκλοφορία μεταξύ των οικισμών Βαρβάρες - Ασώματα.

Τοπική Οδός 2: Είναι ο δρόμος προς Λευκόπετρα και προβλέπεται η διαπλάτυνση του (Εγνατία Οδός Α.Ε, 1998).

8.4.3 Επιδράσεις της Εγνατίας στον νομό.

Η Εγνατία σύμφωνα με τα παραπάνω δεν θα περάσει μέσα ούτε κοντά από οικισμούς. Αυτό που μπορεί να συζητηθεί είναι μήπως η Εγνατία χωρίσει τον νομό στα δύο. Η ύπαρξη του ποταμού Αλιάκμονα, δίπλα από τον οποίο θα περάσει η Εγνατία, αποτελεί ένα φυσικό όριο για τον νομό. Στο τμήμα αυτό συνεπώς δεν θα έχουμε την επίδραση αυτή λόγω της ύπαρξης του ποταμού Αλιάκμονα. Στο υπόλοιπο τμήμα Κουλούρα-Κλειδί το οποίο διέρχεται μέσα από παραγωγική αγροτική περιοχή έχει προνοηθεί η ύπαρξη υπόγειων διαβάσεων για τη μη δημιουργία προβλημάτων προσπέλασης από τους παραγωγούς στις ιδιοκτησίες τους. Επίσης έχουν ληφθεί και όλα τα προβλεπόμενα μέτρα για την περίπτωση τοξολογικών ατυχημάτων έτσι ώστε να μη μολυνθεί ο Αλιάκμονας από τον οποίο θα υδρεύεται η Θεσ/νίκη. Συμπερασματικά η Εγνατία Οδός δεν θα

δημιουργήσει προβλήματα στον νομό αλλά αντίθετα θα δώσει στον νομό την δυνατότητα καλλίτερης και ταχύτερης μεταφοράς ανθρώπων και προϊόντων, και συνεπώς τις προϋποθέσεις για παραπέρα ανάπτυξη.

8.4.4 Τα μελλοντικά έργα

Στα πλαίσια της καλύτερης οδικής σύνδεσης του νομού προβλέπεται επίσης και η κατασκευή του άξονα Αριδαία-Εγνατίας ο οποίος θα διέρχεται μέσα από τον νομό Ημαθίας και θα συναντάει την Εγνατία στον κόμβο της Βέροιας. Πρόκειται για έναν νέο οδικό άξονα παράλληλο προς τον παλιό, ο οποίος περνούσε μέσα από οικισμούς, που θα παρακάμπτει τους οικισμούς και θα ενώνεται με τον παλιό στο ύψος της Επισκοπής. Ο κάθετος αυτός άξονας θα είναι τετράιχνος με δύο λωρίδες εκατέρωθεν πλάτους 13,5μ και θα κοστίζει 17,5 δις. Επίσης προβλέπεται ένας ανισόπεδος κόμβος στην περιοχή Σταθμού Νάουσας και τέσσερις ισόπεδοι που θα εξυπηρετούν ισάριθμους οικισμούς. Η κατασκευή του έργου χρηματοδοτείται από την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και όταν πραγματοποιηθεί θα γίνει προσπάθεια να ενταχθεί στην Εγνατία (ΛΑΟΣ, Ιανουάριος 1998).

Προοπτική του έργου ήταν να κατασκευασθεί ένας κάθετος άξονας στην Εγνατία ο οποίος θα έχει τα παραπάνω χαρακτηριστικά και θα φτάνει ως την πόλη της Έδεσσας. Παρά το γεγονός ότι δεν έχει αναγνωριστεί ως κάθετος άξονας στην Εγνατία η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ημαθίας πέτυχε την χρηματοδότηση του έργου μέσω της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας. Ο άξονας θα φθάνει μέχρι την Αριδαία για τον λόγο ότι η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Πέλλης αγνόησε το θέμα γιατί θεωρούσαν ότι η Εγνατία θα έπρεπε να περνά μέσα από τον νομό τους. Με το σκεπτικό αυτό και για λόγους εγωϊστικούς από εκεί και πέρα αγνόησαν ένα έργο πολύ σημαντικό για τους δυο νομούς. Σύμφωνα με τον προϊστάμενο της Δ/σης Προγραμματισμού της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας το σκεπτικό της Νομαρχίας Πέλλης ήταν η Εγνατία να περνά μέσα από τον νομό και να συνδέει τον νομό με τον Προμαχώνα. Αυτό το σκεπτικό ήταν αποτέλεσμα της «ιδιαίτερης αγάπης» που είχαν οι υπεύθυνοι φορείς του νομού Πέλλης προς την γείτονα χώρα FYROM.

8.5 Σιδηροδρομικό Δίκτυο

Το μήκος του σιδηροδρομικού δικτύου στο νομό σε κύρια γραμμή ανέρχεται στα 82,5 Km, με διπλή βοηθητική γραμμή 2,7 Km. Οι εμπορευματικοί και επιβατικοί σταθμοί του παραπάνω δικτύου είναι έξι(6), του Πλατέος, της Αλεξάνδρειας, της Ξεχασμένης, της Βέροιας, της Νάουσας και της Επισκοπής. Στο νομό διέρχεται η σιδηροδρομική γραμμή Θεσ/νίκης-Κατερίνης-Λάρισας-Αθηνών μέσω Πλατέος, και η γραμμή Θεσ/νίκης-Πλατέος-Αλεξάνδρειας-Βέροιας-Νάουσας-Σκύδρας-Έδεσσας. Το σιδηροδρομικό δίκτυο του νομού με κομβικό σημείο το Πλατύ, είναι ικανοποιητικό και συνδέει το νομό με την συμπρωτεύουσα Θεσ/νίκη, την Κεντρική Ελλάδα (Αθήνα), την Δυτική Μακεδονία (Φλώρινα) και την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (Ορμένιο).

Σήμερα το υπάρχον σιδηροδρομικό δίκτυο του νομού χρησιμοποιείται κατά κύριο λόγο για την μεταφορά επιβατών. Το εμπόργκο στην πρώην Ενωμένη Γιουγκοσλαβία είχε σαν αποτέλεσμα να χαθούν οι αγορές της κεντρικής Ευρώπης και κατά συνέπεια να μειωθούν σημαντικά οι εξαγωγίσιμες ποσότητες προς τις περιοχές αυτές. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι η μη χρησιμοποίηση του μέσου σταθερής τροχιάς στην εξαγωγική δραστηριότητα του νομού.

Παρόλα αυτά, έχουν αρχίσει οι απολοτριώσεις για τη κατασκευή διπλής σιδηροδρομικής γραμμής, σύνδεσης Πλατύ- Βέροιας -Σταθμού (Νάουσας) - Σκύδρας. Μέχρι στιγμής το υπάρχον έργο δεν έχει ενταχθεί σε κάποιο πρόγραμμα χρηματοδότησης ούτε έχει γίνει η κατάλληλη μελέτη. Σύμφωνα με τον προϊστάμενο του "Α τμήματος γραμμής" το συγκεκριμένο έργο, θα είναι "παρακαμπτήριο" για τα διαλογητήρια του νομού και θα ονομάζεται "Μάνα γραμμή". Η ύπαρξη της διπλής γραμμής σε συνδυασμό με την υπό-κατασκευή διπλή σιδηροδρομική γραμμή Αθηνών-Θεσ/κης θα δώσει την δυνατότητα στον νομό να έχει καλύτερη πρόσβαση στον άξονα ανάπτυξης Αθηνών-Θεσ/κης (ΟΣΕ, Τμήμα διπλής Γραμμής, 1998).

8.6 Αεροπορικές Συγκοινωνίες - Μεταφορές

Σήμερα δεν υπάρχει στον νομό Ημαθίας αεροδρόμιο και οι κάτοικοι του νομού εξυπηρετούνται από το αεροδρόμιο της Μίκρας (Θεσ/κη).

Επισημαίνεται όμως η ανάγκη δημιουργίας ενός ελικοδρομίου στην ορεινή περιοχή Ριζωμάτων για την αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών (ατυχημάτων και άλλων εκτάκτων περιστατικών). Παράλληλα θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί το στρατιωτικό αεροδρόμιο της Αλεξάνδρειας για έκτακτες ανάγκες κατάσβεσης πυρκαϊών καθώς και για ορισμένες αγροτικές δραστηριότητες (ψεκασμούσκ.λ.π.) (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1984).

8.7 Δίκτυα - Εξυπηρετήσεις

8.7.1 Τηλεπικοινωνίες

«Το τηλεπικοινωνιακό δίκτυο είναι ίσως το σημαντικότερο δίκτυο υποδομής μιας σύγχρονης χώρας, δεδομένου ότι η ταχύτητα της επικοινωνίας αποτελεί στη σημερινή εποχή τον κρίσιμότερο παράγοντα για αποτελεσματικές οικονομικές σχέσεις. Το δίκτυο αυτό βέβαια είναι συμπληρωματικό με τα μεταφορικά δίκτυα, καθώς οι περισσότερες από τις λειτουργίες που επιτελούν τα δύο αυτά δίκτυα δεν είναι κοινές. Παρ' όλ' αυτά, οι σύγχρονες Τ/Ε σε ένα αρκετά σημαντικό βαθμό έχουν επιτύχει να υποκαταστήσουν τις μεταφορές, κυρίως όσον αφορά όλων των ειδών πληροφορίας, πράγμα που σημαίνει εξοικονόμηση χρόνου και χρήματος» (Σκάγιαννης, 1994).

Πίνακας 8.7.1.α: Ανάλυση χωρητικότητας Κομβικών Κέντρων και ανάλυση χωρητικότητας συνόλου

ΚΟΜΒΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	Παροχές				ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΧΩΡΗΤΙΚ.		Καρτ/φωνα Νομισματοδεκτ.	Τηλεπ. Πρακτορ.
	Ψηφιακή		Αναλογική		Εγκατ.	Κατειλ		
	Εγκατ.	Κατειλ	Εγκατ.	Κατειλ				
ΒΕΡΟΙΑΣ	18.224	17.819	17.200	15.546	35.424	33.365	250	53
ΝΑΟΥΣΑΣ	3.888	3.646	10.798	10.051	14.686	13.697	100	10
ΑΛΕΞ/ΕΙΑΣ	1.824	1.557	10.400	9.825	12.224	11.382	98	22
ΣΥΝΟΛΟ	23.936	23.022	38398	35.422	62.336	58.444	448	85

Πηγή: Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος

Στον νομό είναι εγκατεστημένα 30 αστικά κέντρα και η μέση τηλεφωνική πυκνότητα είναι 44,54 τηλεφωνικές συνδέσεις ανά 100 κατοίκους, ενώ στο σύνολο της Χώρας είναι 48,35. Η εγκατεστημένη χωρητικότητα στον νομό είναι 62.336 τηλεφωνικές γραμμές από τις οποίες οι 23.936 είναι ψηφιακής τεχνολογίας (EWSD) ενώ οι υπόλοιπες 38.398 είναι συμβατής τεχνολογίας (ATZ). Οι τηλεφωνικές συνδέσεις στον νομό ανέρχονται στις 58.444 με αποτέλεσμα να υπάρχουν για διάθεση 3.892 τηλεφωνικές γραμμές από τις οποίες οι 914 να είναι ψηφιακής τεχνολογίας. Οι τηλεφωνικές γραμμές με

ψηφιακή τεχνολογία είναι εγκατεστημένες στην Βέροια (14.588), στο Μακροχώρι (824), στην Καστανιά (164), στην Μελίκη (1.384), στον Σταυρό (1.264), στον Κοπανό (2.496), στη Νάουσα (1.392) και στο Πλατύ (1.824) το οποίο είναι και φορητό (πίνακας 8.7.1.β). Μέσα στο 1999 αναμένεται να ολοκληρωθεί η εγκατάσταση ψηφιακών παροχών και στην πόλη της Αλεξάνδρειας.

Οι υπόλοιπες περιοχές οι οποίες μέχρι σήμερα εξυπηρετούνται με συμβατική τεχνολογία έχουν την δυνατότητα εγκατάστασης ψηφιακής παροχής με μία οικονομική επιβάρυνση ανάλογα με την απόσταση από την πόλη της Βέροιας, όπου είναι εγκατεστημένο το ψηφιακό κέντρο. Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι ο νομός Ημαθίας έχει κάνει σημαντικά βήματα στην επικοινωνιακή σύνδεση αν αναλογιστεί κανείς ότι το 1984 ήταν εγκατεστημένα στον νομό 19 αστικά κέντρα και η μέση τηλεφωνική πυκνότητα ήταν 18,3 συνδέσεις ανά 100 κατοίκους, ενώ στο σύνολο της Χώρας ήταν 30,2 (ΟΤΕ, 1998).

Πίνακας 8.7.1.β: Ανάλυση χωρητικότητας ψηφιακών αστικών κέντρων και ανάλυση χωρητικότητας συνόλου

ΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	Παροχές				ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΧΩΡΗΤΙΚ.		Τύπος Ψηφιακού	Τύπος Αναλογικού
	Ψηφιακή		Αναλογική		Εγκατ.	Κατείλ.		
	Εγκατ.	Κατείλ.	Εγκατ.	Κατείλ.				
Βέροιας	14.588	14.308	8.200	7.410	22.788	21.718	EWSD	ATZ
Καστανιάς	164	160			164	160	EWSD	
Κοπανού	2.496	2.302			2.496	2.302	EWSD	
Μακροχωρίου	824	802	2.000	1.930	2.824	2.732	EWSD	ATZ
Μελίκης	1.384	1.320			1.384	1.320	EWSD	
Νάουσας	1.392	1.344	8.000	7.367	9.392	8.711	EWSD	ATZ
Πλατέος	1.824	1.557			1.824	1.557	EWSD/Φ	
Σταυρού	1.264	1.229			1.264	1.229	EWSD	
Υπολ.Αναλογ.	----	----	20.200	18.715	20.200	18.715		EMD/ATZ
ΣΥΝΟΛΑ	23.936	23.022	18.200	16.707	62.236	58.444		

Πηγή: Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος

Τέσσερα νέα κέντρα ISDN συνδέσεων δόθηκαν στη δημόσια χρήση από τον ΟΤΕ Ημαθίας, τα οποία θα εξυπηρετήσουν τις περιοχές Βέροιας, Μακροχωρίου, Σταυρού και Μελίκης. Οι συνδέσεις ISDN δίνουν στους χρήστες τεράστιες δυνατότητες ταυτόχρονης επικοινωνίας φωνής, εικόνας, κειμένου (FAX) και DATA, με εξαιρετικά χαρακτηριστικά και ελάχιστο κόστος.

Επίσης ο περιφερειακός κόμβος OTENET (INTERNET) της Βέροιας θα εξυπηρετήσει τους Νομούς Ημαθίας και Πέλλας. Η χρέωση των χρηστών OTENET της περιοχής Βέροιας θα γίνεται σε αστική βάση, ενώ των υπολοίπων περιοχών που ανήκουν στους υπόψη νομούς θα υπολογίζεται με βάση το αντίστοιχο υπεραστικής συνδιάλεξης μεταξύ των οικείων τηλεφωνικών κέντρων και της Βέροιας (ΛΑΟΣ, Αύγουστος 1998).

Σήμερα στις υπηρεσίες του ΟΤΕ Ν.Ημαθίας απασχολούνται 200 υπάλληλοι από τους οποίους οι 150 είναι τεχνικοί, οι 44 διοικητικοί και οι 6 απασχολούνται με τα οικονομικά ζητήματα του οργανισμού (ΟΤΕ, 1998).

8.7.2 ΕΛΤΑ

Σήμερα ο νομός εξυπηρετείται από 8 ταχυδρομικά γραφεία τα οποία καλύπτουν από πλευράς εξυπηρέτησης τον νομό. Η εγκατάστασή τους έχει γίνει με βάση τον πληθυσμό των Δήμων ή Κοινοτήτων. Στην Βέροια είναι εγκατεστημένα τα κεντρικά γραφεία του νομού ενώ τα υπόλοιπα 7 γραφεία είναι λειτουργούν στις εξής πόλεις-κοινοότητες: Νάουσα, Αλεξάνδρεια, Μελίκη, Σ.Σ

Πλατέος, Μακροχωρίου, Ειρηνούπολης και Κοπανό. Σήμερα στον ΕΛΤΑ Ν.Ημαθίας απασχολούνται 74 άτομα από τα οποία τα 19 είναι διοικητικοί, τα 15 είναι εσωτερικής εκμετάλλευσης, 40 διανομείς ενώ απασχολούνται καθημερινώς και 3 καθαρίστριες (Κεντρικό Ταχυδρομικό Γραφείο Βέροιας, 1998).

8.7.3 Έντυπος και Ηλεκτρονικός Τύπος Ν.Ημαθίας

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζεται αριθμητικά ο έντυπος και ηλεκτρονικός τύπος του νομού.

Πίνακας 7.7.3.α: Έντυπα νομού Ημαθίας (Εφημερίδες)

Είδος Κυκλοφορίας	Τόπος Έκδοσης			Σύνολο
	Βέροια	Αλεξάνδρεια	Νάουσα	
Καθημερινές	3	-	-	3
Εβδομαδιαίες	4	3	-	11
Μηνιαίες	1	-	-	1
Σύνολο	8	3	4	15

Πηγή: Αναπτυξιακή Μελέτη Ν.Ημαθίας 1997

Πίνακας 7.7.3.β: Ηλεκτρονικός τύπος νομού Ημαθίας (Ραδιοφωνικοί σταθμοί-Τηλεοράσεις)

Είδος Ηλεκτρονικού τύπου	Τόπος Εκπομπής			Σύνολο
	Βέροια	Αλεξάνδρεια	Νάουσα	
R/Σ	5	1	2	8
TV	1	-	-	1
Σύνολο	6	1	2	9

Πηγή: Αναπτυξιακή Μελέτη Ν.Ημαθίας 1997

Ο ηλεκτρονικός και έντυπος τύπος του Ν.Ημαθίας συγκεντρώνεται στην πρωτεύουσα του νομού την Βέροια. Από τα 15 έντυπα του νομού τα 8 έχουν έδρα την Βέροια, τρία βρίσκονται στην Αλεξάνδρεια και τα υπόλοιπα τέσσερα στην πόλη της Νάουσας. Στον ηλεκτρονικό τύπο στην Βέροια λειτουργούν πέντε ραδιοφωνικοί σταθμοί και ένας τηλεοπτικός σταθμός, στην Αλεξάνδρεια ένας ραδιοφωνικός σταθμός και στην Νάουσα δύο ραδιοφωνικοί σταθμοί.

8.7.4 Ενέργεια

Σήμερα όλοι οι οικισμοί του νομού Ημαθίας ηλεκτροδοτούνται. Ο νομός τροφοδοτείται από 3 γραμμές υψηλής τάσης, ενώ λειτουργούν και τρεις υδροηλεκτρικοί σταθμοί στα Ανώματα στην Σφήκα και στο Μακροχώρι. Είναι αξιοσημείωτο ότι τα τελευταία χρόνια, η ηλεκτρική κατανάλωση στον νομό υπερτριπλασιάστηκε, σε σύγκριση με την αντίστοιχη εξέλιξη στο σύνολο της Χώρας που πλησίασε το διπλάσιο, και αυτό φανερώνει τον έντονο ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης που σημειώθηκε στην περιοχή.

Πίνακας 8.7.4.α: Καταναλωτές και πωληθείσα ενέργεια στον Ν.Ημαθίας

ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΕΣ ΚΑΙ ΠΩΛΗΘΕΙΣΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑ (MWh) ΜΕΣΗΣ ΚΑΙ ΧΑΜΗΛΗΣ ΤΑΣΗΣ					
	ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΕΣ		ΕΝΕΡΓΕΙΑ MWh		
	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΣΗ	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΣΗ	
ΟΙΚΙΑΚΗ	50696		ΟΙΚΙΑΚΗ	141.996	
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ	2261	57	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ	20.315	154.073
ΕΜΠΟΡΙΚΗ	12021	24	ΕΜΠΟΡΙΚΗ	55.315	13.404
ΓΕΩΡΓΙΚΗ	1853	27	ΓΕΩΡΓΙΚΗ	17.315	9.883
Φ.Ο.Π.	667		Φ.Ο.Π.	9.315	
ΔΗΜΟΣΙΟ	677	9	ΔΗΜΟΣΙΟ	4.315	4.402
ΣΥΝΟΛΟ	68175	117	ΣΥΝΟΛΟ	249.396	181762

Πηγή: Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού 1997

Στο νομό λειτουργούν τρεις υποσταθμοί υψηλής-μέσης τάσης οι οποίοι μετασχηματίζουν την ενέργεια από υψηλή σε μέση τάση και 1771 υποσταθμοί διανομής 15-20 KV/0,4KV οι οποίοι μετασχηματίζουν την μέση τάση σε χαμηλή. Το συνολικό μήκος του συντηρηθέντος δικτύου (συνολικό μήκος μέσης +χαμηλής τάσης) είναι 2.379 χιλιόμετρα. Η εγκατεστημένη ισχύς στον νομό είναι 230405 KVA.

Στον νομό υπάρχουν 68.292 καταναλωτές από τους οποίους οι 68.175 είναι συνδεδεμένοι στο δίκτυο χαμηλής τάσης και 117 είναι συνδεδεμένοι στο δίκτυο μέσης τάσης. Ο Νομός Ημαθίας κατέχει την πρώτη θέση στην κατανάλωση κατά κεφαλήν ενέργειας σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα. Η μέση κατανάλωση ενέργειας στην χαμηλή τάση στον νομό είναι 3.678 Kwh ενώ στο σύνολο της χώρας είναι 3.408 Kwh. Αντίστοιχα στην μέση τάση, στον νομό η μέση κατανάλωση είναι 1.521.696 kwh ενώ στο σύνολο της χώρας είναι 1.244.550 Kwh (ΔΕΗ, 1997).

Πίνακας 8.7.3.β: Μέση κατανάλωση ενέργειας ανά πελάτη και χρήση

ΜΕΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΑΝΑ ΠΕΛΑΤΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΧΡΗΣΗ					
ΧΑΜΗΛΗΣ ΚΑΙ ΜΕΣΗΣ ΤΑΣΗΣ(KVh)					
Ν.ΗΜΑΘΙΑΣ	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΣΗ	ΧΩΡΑ	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΣΗ
ΟΙΚΙΑΚΗ	2.811		ΟΙΚΙΑΚΗ	2.451	
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ	9.088	2.703.039	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ	8.765	1.579.290
ΕΜΠΟΡΙΚΗ	4.655	547.114	ΕΜΠΟΡΙΚΗ	4.961	869.957
ΓΕΩΡΓΙΚΗ	9.764	366034	ΓΕΩΡΓΙΚΗ	11.051	683.904
Φ.Ο.Π.	14.297		Φ.Ο.Π.	9.631	
ΔΗΜΟΣΙΑ	6.725	159.880	ΔΗΜΟΣΙΑ	11.623	838.511

Πηγή:Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού 1997

Πίνακας 8.7.3.γ: Εγκατεστημένη ισχύς και καθαρή παραγωγή ενέργειας Ν.Ημαθίας

ΕΓΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΗ ΙΣΧΥΣ ΚΑΙ ΚΑΘΑΡΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ					
	1987	1988	1989	1990	1991
Εγκατεστημένη ισχύς (σε κιλοβάτ)	1800	1800	1800	1800	1800
Καθαρή παραγωγή (σε χιλ. ΩΧΒ)	6541	4106	4264	2325	5559

Πηγή:Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού 1997

πηγή:Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού 1997

8.8 Φράγματα

Στο διάστημα 1990-1992 κατασκευάστηκε το ΥΗΕ Μακροχωρίου που λειτουργεί από το Δεκέμβριο 1992. Έχει εγκατεστημένη ισχύς 3x3,6 MW και με προβλεπόμενη παραγωγή ενέργειας 50 Gwh ετησίως. Στα πλαίσια του έργου αυτού πραγματοποιήθηκαν και εργασίες στεγανοποίησης της αρδευτικής διώρυγας Αο σε μήκος 4,5 Km και εργασίες ανακατασκευής της αρδευτικής διώρυγας 4Α σε μήκος 4,5 Km. Η συνολική δαπάνη του έργου σε τιμές 1993 είναι 5 δις δρχ. περίπου από τα οποία 1,62 δις δρχ. αποτελεί χορήγηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στα πλαίσια του προγράμματος Valoren, 2 δις δρχ. αποτελούν δάνειο της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και τα υπόλοιπα προέρχονται από αυτοχρηματοδότηση. Τα έργα πολιτικού μηχανικού εκτελέστηκαν από την ελληνική εταιρεία «ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ» ΑΕ και ο κύριος ηλεκτρομηχανολογικός εξοπλισμός εγκαταστάθηκε από την κοινοπραξία των ελληνικών εταιρειών «Χ. ΡΟΚΑΣ» ΑΒΕΕ- «ΑΕΓ ΕΛΛΑΣ» ΑΕ με τεχνογνωσία των αυστριακών εταιρειών VOITH (στρόβιλοι) και ELIN (γεννήτριες) (ΔΕΗ, 1997).

Από το 1985, κατάντη του ΥΗΕ Πολυφύτου, λειτουργεί το ΥΗΕ Σφηκιάς, το οποίο βρίσκεται στην ομώνυμη θέση στον ποταμό Αλιάκμονα περίπου 20 χιλιόμετρα από την πόλη της Βέροιας και σε απόσταση 525 χιλιόμετρα περίπου από την Αθήνα. Έχει εγκατεστημένη ισχύ 3x105 MW και με προβλεπόμενη παραγωγή ενέργειας 275 GWH χωρίς άντληση και συν 470 GWH από άντληση. Οι μονάδες του είναι αναστρέψιμες, με ωφέλιμο όγκο αποταμίευσης 17,6x10⁶ m³ σε μέγιστο όγκο αποθήκευσης 99x10⁶ m³. Έχει τρεις μονάδες παραγωγής ενέργειας που η κάθε μία έχει ισχύ 105 MW. Η εμπορική λειτουργία των μονάδων ξεκίνησε τον Αύγουστο του 1985 με την παραγωγή ενέργειας από την πρώτη μονάδα παραγωγής, τον Νοέμβριο του ίδιου έτους τέθηκε σε λειτουργία η τρίτη μονάδα παραγωγής και τον Σεπτέμβριο του 1986 η δεύτερη μονάδα παραγωγής ενέργειας (ΔΕΗ, 1997).

Το Υδροηλεκτρικό Έργο Ασωμάτων λειτουργεί από το 1985, κατάντη του ΥΗΕ Σφηκιάς. Βρίσκεται στην ομώνυμη περιοχή 14 χιλιόμετρα περίπου από την Βέροια και 513 χιλιόμετρα από την Αθήνα. Η εγκατεστημένη του ισχύς είναι 2x54 MW και η προβλεπόμενη παραγωγή ενέργειας είναι 189 GWH ετησίως. Έχει

ωφέλιμο όγκο αποταμίευσης $10 \times 10 \times 6 \text{ m}^3$ νερού σε μέγιστο όγκο αποθήκευσης $53 \times 10 \times 6 \text{ m}^3$. Έχει δύο μονάδες παραγωγής ενέργειας που τέθηκαν σε λειτουργία τον Μάρτιο και τον Αύγουστο του 1985 αντίστοιχα (ΔΕΗ, 1997).

8.8.1 Αναρυθμιστικό έργο Αγίας Βαρβάρας

Στις αρχές του 1997 δημοπρατείται από την ΔΕΗ η κατασκευή νέας μεγάλης λίμνης στον Αλιάκμονα. Η νέα λίμνη θα κατασκευασθεί στην αριστερή πλευρά της γέφυρας του Αλιάκμονα και είναι ένα έργο μεγάλης σημασίας για την ευρύτερη περιοχή. Πρέπει να σημειωθεί ότι η ΔΕΗ μέχρι σήμερα ολοκλήρωσε ένα σημαντικό τμήμα του έργου που περιλαμβάνει τη θεμελίωση του φράγματος με κατασκευή τοιχείων σε όλη την δεξιά όχθη του Αλιάκμονα καθώς και τμήμα του εκχειλιστή.

8.8.1.1 Το έργο

Η κατασκευή της νέας λίμνης ονομάζεται «Αναρυθμιστικό έργο Αγ. Βαρβάρας» βρίσκεται φυσικά στον ποταμό Αλιάκμονα και σε απόσταση 8 χιλ. από τη Βέροια.

Το έργο περιλαμβάνει τρία τμήματα. Το φράγμα με μήκος 2,5 χιλ. και ύψος 15 μέτρων. Μέσα σ' αυτό το χώρο δημιουργείται η λίμνη με συνολική χωρητικότητα 5 εκατ. κυβικά νερού.

Ο εκχειλιστής. Πρόκειται για μεταλλικά θυροφράγματα με δυνατότητα παροχής 1.600 κυβ. το δευτερ.

Έργο υδροληψίας. Είναι το βασικό έργο υποδομής για το αρδευτικό δίκτυο της δεξιάς όχθης του Αλιάκμονα. Προβλέπεται να κατασκευασθεί διώρυγα με δυνατότητα παροχής 26-30 κυβ. νερού το δευτερ. για να υδροδοτηθούν τα αρδευτικά δίκτυα των περιοχών Βεργίνας-Μελίκης-Αγκαθιάς. Η συνολική έκταση που θα αρδευτεί, με την κατασκευή φυσικά του αρδευτικού δικτύου, θα είναι 340.000 στρ. και θα επηρεασθούν οι δραστηριότητες 15.000 κατοίκων στο Ν.Ημαθίας.

Όμως το σημαντικότερο στοιχείο από την κατασκευή της νέας λίμνης θα είναι τα έργα υποδομής για χώρους άθλησης και αναψυχής. Χώροι περιπάτου, άθλησης (γήπεδα Μπάσκετ, τένις κ.λ.π.), αναψυχής (αλύτσια), δύο μικρές μαρίνες για να φιλοξενούνται ελαφρά σκάφη.

Η ολοκλήρωση των έργων για τη νέα λίμνη θα δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για τη συνολική αισθητική και λειτουργική αναβάθμιση της περιοχής. Είναι σίγουρο ότι οι χώροι που θα δημιουργηθούν θα αποτελέσουν πόλο έλξης όχι μόνο για τους κατοίκους της Ημαθίας αλλά και της ευρύτερης περιοχής δεδομένου ότι συνδέονται λειτουργικά με τους αρχαιολογικούς χώρους της Βεργίνας (ΛΑΟΣ, Μάρτιος 1997).

8.8.1.2 Η Χρησιμότητα του έργου

Η κατασκευή της νέας λίμνης της ΔΕΗ βάζει ουσιαστικά τάξη στο ζήτημα της διαχείρισης των νερών του Αλιάκμονα. Τα στελέχη της ΔΕΗ διαβεβαιώνουν ότι δεν υπάρχει κανένα απολύτως πρόβλημα με τις ποσότητες νερού του Αλιάκμονα. Με την ορθολογική διαχείριση των νερών του Αλιάκμονα και την αξιοποίηση των ποταμών Αλμωπταίου και Αξιού δημιουργούνται οι προϋποθέσεις ικανοποίησης όλων των αναγκών ύδρευσης και άρδευσης της περιοχής της Κ.Μακεδονίας.

Το νέο αναρυθμιστικό έργο θα είναι πολλαπλού σκοπού και χρησιμότητας. Από τη λίμνη που θα σχηματισθεί:

- Θα υδροδοτηθεί το πολεοδομικό συγκρότημα της Θεσ/νίκης με συνεχή μεταφορά σε πρώτο στάδιο 150.000 κυβ. νερού την ημέρα.
- Θα αρδεύονται κανονικά και με ορθολογική διαχείριση 900.000 στρ. στους νομούς Ημαθίας, Πέλλας και Θεσ/νίκης από το υφιστάμενο αρδευτικό δίκτυο της αριστερής όχθης του Αλιάκμονα.
- Θα ενισχυθεί με το αναγκαίο νερό άρδευσης το δίκτυο που βρίσκεται μεταξύ των ποταμών Λουδία και Αξιού εκτάσεως περίπου 200.000 στρ. οι οποίες κανονικά καλύπτονται από το δίκτυο του Αξιού, αλλά λόγω των γνωστών προβλημάτων με τα Σκόπια στερούνται ποσότητας νερού.
- Θα αραιώνονται τα λύματα της τάφρου «66» στο τμήμα της κοίτης Αλιάκμονα και πιθανόν τα προϊόντα επεξεργασίας του βιομηχανικού καθαρισμού της Θεσ/νίκης που θα διοχετευθούν στον Αξιό.
- Θα αντιμετωπίζονται οι ανάγκες σε νερό βιομηχανικών εγκαταστάσεων στο Πλατύ (Σάκχαρη, Νεστλέ).
- Θα είναι δυνατή η παροχή νερού στο αρδευτικό δίκτυο της δεξιάς όχθης (όταν κατασκευασθεί) του Αλιάκμονα με το οποίο θα αρδεύονται συνολικά 340.000 στρ.

Τέλος με δαπάνη της ΔΕΗ και με στόχο την συνολική αναβάθμιση της περιοχής έχουν μεταφερθεί από το χώρο της μελλοντικής λίμνης και έχουν ταφή με υγειονομικό τρόπο 260.000 κυβ. αιπορριμμάτων του Δήμου Βέροιας. Με τη μεταφορά αυτή σχηματίστηκε έκταση 80 στρ. περίπου η οποία έχει δενδροφυτευθεί και πρόκειται να αποδοθεί στο κοινωνικό σύνολο για ελαφρές δραστηριότητες.

Φυσικά θα γίνουν και τα προαναφερόμενα έργα αναψυχής και άθλησης στις όχθες της νέας λίμνης, ενώ δημιουργούνται οι προϋποθέσεις χρησιμοποίησης του φράγματος για τη κατασκευή νέου δρόμου Βέροιας-Μελίκης.

Το νέο έργο της ΔΕΗ στην περιοχή επιδιώκει να βάλει τάξη στο γενικότερο ζήτημα της διαχείρισης των νερών του Αλιάκμονα ενώ συνδέεται λειτουργικά και με τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου. Είναι επίσης ιδιαίτερα σημαντική η πληροφορία ότι με την κατασκευή της νέας λίμνης θα υπάρξει η δυνατότητα συνεχούς παροχής νερού στην κοίτη του Αλιάκμονα. Υπολογίζεται ότι η ποσότητα του νερού που θα φθάνει στο δέλτα του ποταμού θα είναι ίδια με αυτή που έφθανε στο ίδιο σημείο στα τέλη της δεκαετίας του '50 (ΛΑΟΣ, Μάρτιος 1997).

8.9 Υδροηλεκτρικά έργα Ναούσης

Με την υπ' αριθμ. 15/13932 ΓΕΠΕ 650/23-7-93 του υπουργείου ανάπτυξης εγκρίθηκε η κατασκευή πέντε μικρών υδροηλεκτρικών έργων στο Δήμο Νάουσας. Το 1996 ξεκίνησε η σύνταξη μελετών και η αναζήτηση πόρων για την υλοποίηση του έργου η οποία ολοκληρώθηκε στις 31.7.98 με την υπογραφή της έγκρισης χρηματοδότησης από το Υπουργείο Ανάπτυξης για την κατασκευή των υδροηλεκτρικών σταθμών από την Δημοτική Επιχείρηση Εκμετάλλευσης Φυσικών Πόρων του Δήμου Νάουσας.

Συγκεκριμένα η μελέτη κατασκευής αυτών των Υ.Η σταθμών είναι του ύψους των 2.179.500.000 δρχ. Ο Δήμος Νάουσας θα λάβει επιχορήγηση της τάξεως του 45% δηλαδή το ποσό των 980.775.000 δρχ. ενώ θα καταβάλει ίδια συμμετοχή της τάξεως του 55%. Για το σκοπό αυτό Δ.Ε.Ε.Φ.Π έχει προβεί στη δημιουργία κοινοπραξίας με δύο εταιρίες κατασκευών. Την Γερμανική Impert και την Ελληνική "Αθηνά", οι οποίες συμφώνησαν να καταβάλουν το ποσό της ίδιας συμμετοχής του Δήμου (το 55% του προϋπολογισμού). Από τη συμφωνία αυτή

προέκυψε ότι για τα προσεχή 10 χρόνια τα κέρδη της επιχείρησης θα μοιράζονται, 60% στην Δημοτική Επιχείρηση και 40% στις εταιρίες.

Θα κατασκευασθούν και θα λειτουργήσουν συνολικά πέντε Υδροηλεκτρικοί σταθμοί, συνολικής ισχύος 4,75 MW, που μεταφράζονται σε 32.556.000 Kwh ετησίως. Οι τρεις από αυτούς τους Υ/Η Σταθμούς έχει υπολογισθεί να εργάζονται 330 ημέρες το χρόνο. Δηλαδή και κατά την αρδευτική περίοδο, μιας και τα νερά θα περνούν υποχρεωτικά από αυτούς. Οι άλλοι δύο σταθμοί θα εργάζονται 240 ημέρες το χρόνο, δεν θα λειτουργούν κατά την αρδευτική περίοδο.

Τιμολογιακά η αξία που θα εισπράττει ο Δήμος της Νάουσας από την πώληση του ρεύματος στη ΔΕΗ, θα είναι το 90% της τιμής της Kwh που χρεώνει η ΔΕΗ για οικιακή κατανάλωση (ΛΑΟΣ, Ιούνιος 1998).

8.10 Άρδευση

Το ΥΗΕ Ασωμάτων είναι, μέχρι σήμερα, η τελευταία κατάντη βαθμίδα των ΥΗΕ Αλιάκμονα και το έργο από το οποίο αρχίζει η τροφοδότηση του αρδευτικού δικτύου. Αρδευτικό δίκτυο σήμερα υπάρχει μόνο στην αριστερή περιοχή της ροής του ποταμού. Η κύρια αρδευτική διώρυγα Αο κατασκευάστηκε το 1959 και έχει μέγιστη παροχетеυτικότητα 80 m³/sec, (το 1985 ήταν 40 m³/sec, το 1990 55 m³/sec ενώ το 1992 70 m³/sec).

Από την κύρια αρδευτική διώρυγα Αο τροφοδοτούνται 19 συστηματικά αρδευτικά δίκτυα (μεταξύ των οποίων και το δίκτυο της Αραβησσού) τα οποία αρδεύουν καθαρή έκταση 65000 στρεμ. περίπου και βρίσκονται στους Νομούς Ημαθίας και Πέλλης. Οι κύριες διώρυγες έχουν μήκος 100 Km περίπου, ενώ οι δευτερεύουσες και τριτεύουσες διώρυγες ακολουθούν διαδρομή δεκάδων χιλιομέτρων (ΔΕΗ, 1997).

Ακόμα στην αριστερή πλευρά του Αλιάκμονα εκτελούνται εργασίες ολοκλήρωσης της κατασκευής του αρδευτικού δικτύου Ανατολικού Βερμίου, το οποίο θα εξυπηρετήσει καθαρή έκταση 130000 στρεμ., ενώ αναμένεται η έναρξη κατασκευής του αρδευτικού δικτύου «Υπόλοιπα Πεδιάδας Γιαννιτσών» το οποίο θα εξυπηρετήσει καθαρή έκταση 160000 στρεμ. περίπου. Επίσης από την κύρια αρδευτική διώρυγα Αο εξυπηρετείται η υδροδότηση των εργοστασίων ΕΒΣ Πλατέος και Νεστλέ, ενώ πιθανολογείται η διοχέτευση 10 m³/sec στην κοίτη του Αξιού για την αραίωση των λυμάτων του πολεοδομικού συγκροτήματος Θεσ/κης, ενώ αναμένεται μέσα στο 1996 η έναρξη υδροδότησης της Θεσ/κης με μέγιστο 7 m³/sec.

Στη δεξιά όχθη του Αλιάκμονα σήμερα δεν υπάρχει αρδευτικό δίκτυο. Έχει ολοκληρωθεί η μελέτη αλλά δεν έχει αρχίσει η κατασκευή των αρδευτικών δικτύων Βεργίνας-Αιγινίου, Ανατ. εκβολών Αλιάκμονα, Κολινδρού, τα οποία θα αρδεύουν καθαρή έκταση 340000 στρεμ. και θα απαιτήσουν παροχή 20-30 m³/sec.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερή η σημασία των υδάτων αλλά και των φραγμάτων του Αλιάκμονα, τα οποία θα αρδεύουν τελικά 1.300.000 στρεμ. περίπου και θα χρησιμοποιούνται επίσης για ύδρευση καθώς και ενεργειακή και βιομηχανική χρήση (ΔΕΗ, 1997).

8.11 Ύδρευση - Αποχέτευση

«Ο τομέας των υδρεύσεων, αποχέτευσεων είναι εξαιρετικά κρίσιμος για τις σύγχρονες κοινωνίες, καθώς η αστικοποίηση και η εντατική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων έχουν ήδη δημιουργήσει σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα

που με τη σειρά τους οξύνουν τα προβλήματα παραπέρα. Ένα από τα σημαντικά προβλήματα είναι αυτό της λειψυδρίας που εμφανίστηκε στην Αθήνα. Η επισκόπηση των δυο αυτών τομέων δεν έδειξε τίποτα παραπάνω από ένα απλό πράγμα: ότι παρά τα πολύπλοκα και ηλεκτρονικά ελεγχόμενα δίκτυα, που έχουν αναπτυχθεί σήμερα, καθώς και τα μεγάλα έργα που εξαγγέλλονται προς τις κατευθύνσεις αυτές, τα προβλήματα δεν πρόκειται ποτέ να λυθούν εάν δεν υπάρξει ο απαραίτητος σεβασμός στο φυσικό περιβάλλον, η έλλειψη του οποίου είναι τελικά η γενεσιουργός αιτία των προβλημάτων. Η απαιτούμενη πολιτική προγραμματισμού της ορθής διαχείρισης των υδάτων δεν μπορεί παρά να είναι πολύπλευρη. ....

Στον τομέα της ύδρευσης, η λογική των μικρότερων και πυκνότερων έργων και διασυνδεδεμένων δικτύων θα μπορούσε να αποδώσει περισσότερο από τα γιγαντοδίκτυα τύπου ΕΥΔΑΠ που έχουν αποκεντρώσει τα τοπικά δίκτυα, ενώ η λελογισμένη χρήση των γεωτρήσεων μπορεί να συνεισφέρει αρκετά,..... Ακόμα όμως και ο τομέας της αποχέτευσης, με σύγχρονα οργανωμένα δίκτυα αλλά προ πάντων με πλήρη επεξεργασία των λυμάτων θα μπορούσε να αποδώσει σε πολλές χρήσεις όχι μόνο τα καθαρισμένα νερά, αλλά ακόμα και την αποξηραμένη λάσπη για τον εμπλουτισμό των αποπλυμένων εδαφών, με προφανή ανακυκλωτικά αποτελέσματα. Τελικά μόνο η σφαιρική αντιμετώπιση με περιβαλλοντική συνείδηση θα μπορούσε να βοηθήσει.....»
(Σκάγιαννης, 1994).

8.11.1 Επεξεργασία αστικών λημμάτων Βέροιας

Η οικολογία, όσο ποτέ άλλοτε επίκαιρη, είναι η επιστήμη που συνδέεται με το λεγόμενο «Μοντέλο ανάπτυξης της σύγχρονης κοινωνίας» και προσδιορίζει τη σχέση που πρέπει να υπάρχει μεταξύ ανάπτυξης και περιβάλλοντος.

Προκύπτει εύλογα το ερώτημα μέχρι ποιο σημείο θα πρέπει να «πληρώνει» το περιβάλλον την ανάπτυξη της κοινωνίας μας.

Το πρόβλημα είναι πολύ πρόσφατο, γιατί το περιβάλλον παρέμεινε αναλλοίωτο για αιώνες, στηριζόμενο σε μια «φυσική» πρακτικά ισορροπία. Με τη βιομηχανική ανάπτυξη και με τις συνδεδεμένες με αυτή δραστηριότητες, η ισορροπία που υπήρχε μεταξύ των στοιχείων της φύσης, αλλοιώθηκε.

Το πρόβλημα της διάσωσης του περιβάλλοντος είναι πρόβλημα πραγματικό, ζωτικό για την κοινωνική ανάπτυξη μιας περιοχής και προπάντων πρόβλημα άμεσης προτεραιότητας εξ' αιτίας των διαστάσεων που έχει λάβει η ρύπανση. Η ζημιά που προκαλείται στο περιβάλλον είναι διεργασία **μη αντιστρέψιμη**, τόσο για την ατμόσφαιρα (τρύπα του όζοντος, φαινόμενο θερμοκηπίου) όσο και για το έδαφος και υπέδαφος του πλανήτη μας.

Ένας από τους αποτελεσματικούς τρόπους αντιμετώπισης της ρύπανσης υδάτινων (επιφανειακών και υπόγειων) πόρων από τα λύματα των πόλεων, είναι η Εγκατάσταση Επεξεργασίας Λυμάτων (ΕΕΛ). Οι ΕΕΛ είναι ένας ελεγχόμενος χώρος πραγματοποίησης βιοχημικών διεργασιών, που ανεξέλεγκτα συμβαίνουν στη φύση και έχει ως σκοπό τον κατάλληλο καθαρισμό των λυμάτων ώστε να διατεθούν ακίνδυνα στο περιβάλλον (ΔΕΥΑΒ, 1998).

8.11.2 Ιστορικό του έργου

Η κατασκευή της εγκατάστασης επεξεργασίας λυμάτων, αποτελεί το αποκορύφωμα των έργων αποχέτευσης της Βέροιας. Το αποχετευτικό δίκτυο της πόλης και ο βιολογικός καθαρισμός των λυμάτων ήταν τα απαραίτητα έργα για την προστασία της περιοχής και συμβάλουν στην ανακούφιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων της.

Το έργο εκτελέστηκε με το σύστημα Μελέτη -Κατασκευή. Τον Νοέμβριο του 1990 υποβλήθηκαν οι προσφορές των κοινοπραξιών που είχαν προεπιλεγεί κατά το 1989 και αφού ολοκληρώθηκαν οι διαδικασίες αξιολόγησης των προσφορών, το έργο ανατέθηκε στην κοινοπραξία ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε.-PASSAVANT WERKE AG με την οποία η ΔΕΥΑΒ υπέγραψε συμφωνητικό τον Ιούλιο του 1992.

Η συνολική δαπάνη του έργου ανήλθε σε 1,9 δις δραχμές και η χρηματοδότηση έγινε από το Προσωρινό Ταμείο Συνοχής της ΕΕ με 55,25%.

Η εγκατάσταση κατασκευάσθηκε σε 3 ½ χρόνια, από τον Ιούλιο του 1992 έως τον Δεκέμβριο 1995 και αποτελεί την Α' φάση του έργου δυναμικότητας 70.000 ισοδύναμων κατοίκων ή 10.360m³ /ημέρα λυμάτων (μέση παροχή). Η Β' φάση που προβλέπεται μελλοντικά θα είναι δυναμικότητας 90.000 ισοδ. κατα. ή 17.360m³ /ημέρα λυμάτων (μέση παροχή).

Το σύστημα επεξεργασίας των λυμάτων είναι το Συμβατικό σύστημα «Ενεργού ιλύος» και ο καθαρισμός που επιτυγχάνεται χαρακτηρίζεται ως τριτοβάθμιος.

Το Τεχνολογικό σχήμα της μονάδας περιλαμβάνει:

1. Στάδιο προεπεξεργασίας (εσχάρωση-αφαίρεση άμμου και λιπών)
2. Πρωτοβάθμια καθίζηση
3. Αερόβιο βιολογικό καθαρισμό με ταυτόχρονη απομάκρυνση αζώτου (Νιτροποίηση-Απονιτροποίηση)
4. Βιολογική και εν μέρει χημική ταυτόχρονη απομάκρυνση φωσφόρου
5. Απολύμανση των επεξεργασμένων λυμάτων
6. Αναερόβια χώνευση και
7. Μηχανική αφυδάτωση της λάσπης

Τα λύματα της πόλης Βέροιας με τους δύο (2) συλλεκτήριους αγωγούς ΑΟ και ΑΤ, φθάνουν στον Κεντρικό Αποχετευτικό Αγωγό (ΚΑΑ) διατομής Φ1000 και δια μέσου αυτού καταλήγουν στην Εγκατάσταση Επεξεργασίας. Η εγκατάσταση βρίσκεται στη θέση «Λειβαδιά» της κοιν. Μακροχωρίου, περίπου 500m από την οδική αρτηρία Βέροιας-Θεσσαλονίκης, 6km από τη Βέροια και αποδέκτης των επεξεργασμένων υδάτων είναι η τάφρος Τ-66.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

- α. Φρεάτιο εισόδου
- β. Εσχάρωση
- γ. Εξάμμωση-Προαερισμός-Λιποσυλλογή
- δ. Πρωτοβάθμια καθίζηση
- ε. Βιολογική απομάκρυνση φωσφόρου
- στ. Οξειδωση-Νιτροποίηση-Απονιτροποίηση
- ζ. Τελική καθίζηση
- η. Απολύμανση
- ο. Προπάχυνση ιλύος
- ι. Αναερόβια χώνευση ιλύος
- ια. Μεταπάχυνση ιλύος
- ιβ. Αφυδάτωση

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- 1) Η μονάδα έχει βαθμό απομάκρυνσης οργανικού φορτίου (BDO₅), μεγαλύτερο από 90%.

2) Η απομάκρυνση των στερεών είναι επίσης μεγαλύτερη από 90%, ενώ στη γραμμή ιλύος γίνεται πλήρης αδρανοποίηση της ιλύος με διαδοχικά στάδια πάχυνσης-χώνευσης-αφυδάτωσης.

3) Η απομάκρυνση του αζώτου γίνεται βιολογικά με ένα βαθμό απόδοσης 80%.

4) Η απομάκρυνση του φωσφόρου γίνεται κυρίως βιολογικά και χημικά υποβοηθούμενη με διάλυμα σιδήρου και με τελικό βαθμό απόδοσης 90% (ΔΕΥΑΒ, 1998).

8.11.3 Αποχετεύσεις

Η αντικατάσταση και επέκταση του δικτύου αποχέτευσης προβλέπει τον διαχωρισμό των ακαθάρτων και όμβριων. Από το 1985 έως το 1996 κατασκευάστηκε δίκτυο μήκους περίπου 110.000μ.μ. Από το 1993 το έργο εντάχθηκε στο Ταμείο Συνοχής της Ε.Ε και θα χρηματοδοτηθεί ως τις 31/12/1999. Μετά τις 31/12/1999 το υπολειπόμενο έργο, πρέπει να καλυφθεί με ανάλογες πιστώσεις, που εκτιμούνται σε 300.000.000 δρχ. Το δίκτυο αναφέρεται μόνο στην πόλη της Βέροιας και τους Συνοικισμούς της. Οι υπόλοιπες πόλεις της Ημαθίας δεν έχουν ακόμη αποχετευτικό δίκτυο (ΔΕΥΑΒ, 1998).

8.12 Βιομηχανία επεξεργασίας Βιομάζας

Θα πρέπει να σημειώσουμε επίσης και τα σχέδια εγκατάστασης Βιομηχανίας επεξεργασίας βιομάζας σε Νομαρχιακό και Διανομαρχιακό επίπεδο από το Δήμο Νάουσας. Η βιομηχανία αυτή θα μπορεί να εκμεταλλεύεται τους πυρήνες από τα ροδάκινα, τα κατάλοιπα επεξεργασίας της ξυλείας και τα αστικά απορρίμματα. Ένα έργο ύψους τουλάχιστον πέντε δις.

Αυτή η μελέτη ολοκληρώνεται ενώ ο Δήμος Νάουσας έχει επαφή με δύο τεχνολογικά πάρκα, μια Γερμανική εταιρία και μια μεγάλη Ελληνική για την υλοποίηση του έργου, εφόσον εξευρεθούν πόροι χρηματοδότησης. Η λειτουργία αυτής της βιομηχανίας θα δώσει λύσεις και στο καυτό πρόβλημα των Χ.Υ.Τ.Α. Δεν αποκλείεται επίσης η περίπτωση της αυτοχρηματοδότησης του έργου από τις ενδιαφερόμενες εταιρίες, εφόσον βρεθεί μια συμφέρουσα λύση συνεργασίας με τους τοπικούς φορείς (ΛΑΟΣ, 1998).

8.13 Βιομηχανικό Σφαγείο Βέροιας

Το Βιομηχανικό Σφαγείο Βέροιας, φορέας και ιδιοκτήτης του οποίου ήταν η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Βέροιας ενώ από το 1998 ανήκει σε ιδιώτη, απέχει από την Βέροια 7 χιλιόμετρα και βρίσκεται στο αγρόκτημα Ταγαροχωρίου. Το ιδιόκτητο οικόπεδο έχει έκταση 55 στρέμματα ενώ οι εγκαταστάσεις καλύπτουν μία έκταση 7,5 στρεμμάτων.

Το Β.Σ.Βεροίας διαθέτει τις εξής εγκαταστάσεις: Πύλη εισόδου, στάβλους, αίθουσα σφαγής, ψυκτικοί χώροι (2.000 τετρ. μετρ.), αίθουσα τυποποίησης και συσκευασίας, αίθουσα αποστολής, αίθουσα επεξεργασίας προϊόντος, ηλεκτρομηχανικές εγκαταστάσεις και Τριτοβάθμιο Βιολογικό Καθαρισμό, του οποίου τα προϊόντα πέφτουν στον ποταμό Τριπόταμο. Διαθέτει τρεις γραμμές σφαγής:

- Γραμμή βοοειδών με δυναμικότητα σφαγής 25 μοσχάρια την ώρα

- Γραμμή χοιρινών με δυναμικότητα σφαγής 100 χοίρους την ώρα και

- Γραμμή αιγοπροβάτων με δυναμικότητα σφαγής 120 αιγοπροβάτων την ώρα

Στο Β.Σ.Βεροίας σφάζονται ετησίως 13.000 περίπου βοοειδή, 70.000 περίπου χοιρινά, 10.000 αιγοπρόβατα και έχει ετήσια δυναμικότητα σε μία βάρδια 10.000 τόνους κρέατος. Το Β.Σ.Βεροίας είναι το μεγαλύτερο της χώρας και διαθέτει στην αγορά το 25% του εγχώριου καταναλισκόμενου κρέατος.

Οπωσδήποτε το Β.Σ.Βεροίας αποτελεί έναν οικονομικό πνεύμονα για τον Ν.Ημαθίας γιατί εκτός του ότι προσφέρει εργασία σε 100 οικογένειες υπό μόνιμου βάσεως παράλληλα δραστηριοποιεί και άλλες εμπορικές επιχειρήσεις στον Νομό όπως: στάβλοι, μονάδες επεξεργασίας υποπροϊόντων και παραπροϊόντων και συμβάλει κατά αυτόν τον τρόπο ενεργά: α) Στην αναζωογόνηση της οικονομικής ζωής του Νομού, β) στην συγκράτηση των νέων στην επαρχία, γ) στην καταπολέμηση της ανεργίας, δ) στην εξοικονόμηση συναλλάγματος λόγω της ποιοτικής αναβάθμισης του σφαγείου, εφάμιλλου αυτού του εισαγόμενου και ε) στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας του νομού αλλά και της ευρύτερης περιφέρειας.

Η κατασκευή του Βιομηχανικού Σφαγείου ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 1988, αποπερατώθηκε τον Απρίλιο του 1991 και άρχισε να λειτουργεί τον Ιούλιο του ίδιου έτους. Το κόστος κατασκευής ανήλθε στο 1 δις. 63 εκ. δρχ. και χρηματοδοτήθηκε, 50% από το FEOGA, 20% από το Π.Δ.Ε. και 30% συμμετοχή από την Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Βεροίας (Δάνεια από ΑΤΕ).

Η κατασκευή και η λειτουργία του Β.Σ.Βεροίας διασφαλίζει την προστασία του περιβάλλοντος, την Δημόσια Υγεία και είναι σύμφωνο με τις εθνικές και κοινοτικές κτηνιατρικές-υγειονομικές διατάξεις (Διεύθυνση Εκμετάλλευσης Βιομηχανικού Σφαγείου Βεροίας, 1997).

8.14 Δομή και διάρθρωση του συστήματος μεταφορών

Οι συγκοινωνιακές εξυπηρετήσεις των κατοίκων του νομού είναι καλές και στηρίζονται στις οδικές αρτηρίες με τις υπάρχουσες υπεραστικές και αστικές γραμμές και στο σιδηροδρομικό δίκτυο με τις γραμμές Θεσ/νίκης-Πλατέος-Κατερίνης-Λάρισας-Αθήνας και Θεσ/νίκης-Πλατέος-Αλεξάνδρειας-Βεροίας-Νάουσας-Σκύδρας-Έδεσσας.

Η υπεραστική συγκοινωνία διεξάγεται με 74 σύγχρονα υπεραστικά λεωφορεία του ΚΤΕΛ - με κεντρικό επιβατικό σταθμό στη Βέροια και πρακτορεία στη Νάουσα και Αλεξάνδρεια - που εκτελούν καθημερινά και συχνά υπερτοπικά δρομολόγια, Νάουσα-Βέροια-Αλεξάνδρεια-Θεσ/νίκη-Νάουσα, Νάουσα-Βέροια-Αλεξάνδρεια-Αθήνα και αντίστροφα (με ενδιάμεσα πρακτορεία στο Κορινό, Λάρισα και Αιδηψό), Βέροια-Έδεσσα-Βέροια και Βέροια-Κ.Βρύση-Βέροια (έδρα την Κ.Βρύση) και τοπικά δρομολόγια, που διεξάγονται κυρίως στις κοινότητες της περιοχής της Αλεξάνδρειας και Μελίκης με την υποστήριξη πρωτίστως του πρακτορείου της Αλεξάνδρειας και δευτερευόντως της Βέροιας.

Η αστική συγκοινωνία του νομού με αφετηρίες τη Βέροια και τη Νάουσα, επικεντρώνεται περίξ των Κοινοτήτων των Δήμων Βέροιας και Νάουσας και διεξάγεται με 14 και 8 αστικά λεωφορεία αντίστοιχα.

Η σιδηροδρομική συγκοινωνία εξυπηρετείται με τις γραμμές α. Θεσ/νίκης-Πλατέος-Κατερίνης-Λάρισας-Αθήνας και β. Θεσ/νίκης-Πλατέος-Αλεξάνδρειας-Βεροίας-Νάουσας-Σκύδρας-Έδεσσας και διεξάγεται με Inter city και απλά δρομολόγια και με εξυπηρετήσεις που προσφέρει ο ΟΣΕ, σε όλους τους πελάτες της Ελληνικής επικράτειας.

Κύρια οι κάτοικοι του νομού εξυπηρετούνται με τα υπεραστικά και τουριστικά λεωφορεία του ΚΤΕΛ Ημαθίας, τα υπεραστικά λεωφορεία του

σταθμαρχείου Βέροιας του ΚΤΕΛ Κοζάνης και τα αστικά λεωφορεία της Βέροιας και Νάουσας και με κυκλοφορούντα δημοσίας χρήσης επιβατηγά αυτοκίνητα.

Πίνακας 8.14.α:Είδος συγκοινωνίας και δυναμικότητα αυτών

Έδρα	Είδος συγκ/νίας	Σύνολο στόλου
Βέροια	υπεραστική	74
Βέροια	αστική	14
Βέροια	τουριστικά	5
Νάουσα	αστική	8 (? ιδιόκτητα)

Πηγή: Αναπτυξιακή Μελέτη Ν.Ημαθίας

Οι μεταφορές των φθαρτών και μη προϊόντων είτε στο εξωτερικό είτε στο εσωτερικό της χώρας, διεξάγονται μέσω του σιδηροδρομικού δικτύου με ψυγεία και εμπορικά βαγόνια αλλά κυρίως μέσω του οδικού δικτύου με φορτηγά αυτοκίνητα δημόσιας χρήσης διεθνών και εθνικών μεταφορών, συνολικής δυναμικότητας σε μικτό φορτίο 1.714.960 Kgr και 1.363.000 Kgr αντίστοιχα και με ιδιωτικά φορτηγά αυτοκίνητα.

Στον πίνακα (8.14.β), παρατηρούμε το γεγονός, ότι οι εθνικές μεταφορές σε σχέση με τις διεθνείς καλύπτουν το 79% και εδρεύουν στην Βέροια.

Πίνακας 8.14.β: Διεθνής μεταφορές ανά νομικό πρόσωπο. Έδρα και φορτία (μικτά) σε Kgr

Έδρα	Εταιρίες/Μικτό Φορτίο	Ατομικές/Μικτό Φορτίο	Σύνολο
Βέροια	625.000	397.000	1.022.000
Νάουσα	538.000	-----	538.000
Μακροχώρι	-----	154.960	154.960
Σύνολο	1.163.000	551.960	1.714.960

Πηγή: Αναπτυξιακή Μελέτη Ν.Ημαθίας 1997

Πίνακας 8.14.γ: Εθνικές μεταφορές ανά Νομικό Πρόσωπο. Έδρα και φορτία (μικτά) σε Kgr

Έδρα	Εταιρίες/Μικτό Φορτίο	Ατομικές/Μικτό Φορτίο	Σύνολο
Βέροια	1.363.000	-----	1.363.000
Νάουσα	-----	-----	-----
Μακροχώρι	-----	-----	-----
Σύνολο	1.363.000	-----	1.363.000

Πηγή: Αναπτυξιακή Μελέτη Ν.Ημαθίας 1997

8.15 Συμπέρασμα

Γίνεται σαφές ότι στην τοπική ανάπτυξη οι υποδομές αποτελούν τον βασικό εξοπλισμό λειτουργίας και ανάπτυξης του χώρου. Ο Ν.Ημαθίας διαθέτει ένα καλά οργανωμένο οδικό, ενεργειακό, τηλεπικοινωνιακό και συγκοινωνιακό δίκτυο. Με την ενίσχυση της τοπικής αυτοδιοίκησης, όπως προβλέπει ο νέος νόμος, πιστεύεται ότι οι κάτοικοι της υπαίθρου θα μπορούν να διαχειρισθούν ισότιμα τις δυνατότητες αναπτύξεως της περιοχής τους μέσα από την ολοκλήρωση βασικών κοινωνικών και πολιτιστικών υποδομών (πολιτιστικά κέντρα, αγροτικό ιατρείο με επαρκή συγκρότηση και εξοπλισμό, κέντρα προστασίας ηλικιωμένων, και οργανωμένα εκπαιδευτικά ιδρύματα).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9
ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

9.1 Πληθυσμός

Ο πληθυσμός του νομού σύμφωνα με στοιχεία της απογραφής του 1991, ανήλθε σε 139.934 κατοίκους, σημειώνοντας αύξηση 4,6% σε σχέση με το 1981 όπου ο πληθυσμός ήταν 133.750 κάτοικοι και 18,48% σε σχέση με το 1971 όπου ο πληθυσμός ήταν 118.103 κάτοικοι. Η αύξηση αυτή της φυσικής κίνησης του πληθυσμού δεν συντελείται ομοιόμορφα σε όλον τον χώρο του νομού, ούτε σε όλες τις κατηγορίες του πληθυσμού (αστικός 51,8%, ημιαστικός 7,1%, αγροτικός 41,1%). Έτσι στα αστικά κέντρα του νομού παρουσιάζεται αύξηση ενώ οι ορεινές περιοχές του νομού, παρουσιάζουν οξύ δημογραφικό πρόβλημα.

Για το σύνολο του νομού ο δείκτης γήρανσης είναι 0,52 δηλαδή σε ένα άτομο ηλικίας 0-14 αντιστοιχεί 0,52 άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω. Τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα είναι κάτω του μ.ο ή οριακά γύρω από αυτόν. Αντίθετα οι ΟΤΑ, Άραχθος, Πρασινάδα, Πολυδένδρου και Αρκοχώρι παρουσιάζουν Δείκτη Γήρανσης όχι μόνο μεγαλύτερο του μ.ο αλλά και τους μεγαλύτερους του νομού που σημαίνει ότι είναι οι πιο «γηρασμένοι» ΟΤΑ του νομού. Αντίθετα οι μεγαλύτεροι ΟΤΑ (Βέροια, Νάουσα, Μέλικη, Αγγελοχώρι, Αλεξάνδρεια, Κ.Βέρμιο) παρουσιάζουν μικρούς δείκτες γήρανσης.

Στον Δείκτη Εξάρτησης ο μέσος όρος του Νομού αποτελεί τα 0,46 δηλαδή σε 1 άτομο 15-65 ετών αντιστοιχεί 0,46 άτομα ηλικίας 65+ ετών και 0-15. Γενικά δεν παρουσιάζονται υψηλοί δείκτες εξάρτησης.

Στον Δείκτη Αντικατάστασης φαίνεται να υπάρχει μια χωρική συγκέντρωση των μικρότερων από μ.ο του νομού (1,13) στο νότιο τμήμα του νομού. Αυτό σημαίνει ότι στις περιοχές αυτές υπάρχει σημαντικό πρόβλημα στην ανανέωση του εργατικού τους δυναμικού.

Ο αριθμός των ανέργων είναι 5522 άτομα (1991) έναντι 2.173 (1981) αυξήθηκε δηλαδή κατά 154% την δεκαετία 1981-91. Το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε από 4,7% το 1981 σε 10% το 1991. Το ποσοστό αυτό ανεργίας είναι σημαντικά υψηλότερο τόσο αυτού της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας (7,6%) όσο και αυτού της χώρας (8,1%).

Όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης ο νομός Ημαθίας βρίσκεται σε ικανοποιητικό επίπεδο αν γίνει σύγκριση με τους μέσους δείκτες της χώρας. Το ποσοστό αναλφάβητων μειώθηκε σημαντικά ενώ οι απόφοιτοι της δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αυξήθηκαν σε ικανοποιητικό επίπεδο.

9.2 Οικονομία

Η οικονομία του νομού Ημαθίας βασίζεται στην αναπτυσσόμενη αγροτική (κυρίως γεωργική) παραγωγή, τη βιομηχανία και τη βιοτεχνία.

Σύμφωνα με την διάρθρωση των τριών τομέων της οικονομίας ο νομός Ημαθίας αναπτύσσει κατεξοχήν αγροτικές δραστηριότητες.

Η πορεία του πρωτογενή τομέα την δεκαετία 81-91 είναι πτωτική με μέσο ποσοστό μείωσης 0,5% ετησίως αφού το 1981 ήταν 36% ενώ το 1991 έπεσε στο 31,5% χαμηλότερα από την πτώση που είχε σημειώσει το 1984 στο 33,4%.

Ο δευτερογενής τομέας παρουσιάζει μια χαρακτηριστική σταθερότητα ως προς τη συμμετοχή του στην οικονομία του νομού αφού το 1981 κατείχε το 31% και το 1991 το 30,4%.

Ο τριτογενής τομέας είναι αυτός που απορροφά όλη σχεδόν την μείωση του πρωτογενή τομέα αφού η συμμετοχή του το 1981 ήταν 33% και το 1991 αυξήθηκε σε 38,1% με μέση ετήσια αύξηση 1,5%.

Τα χαρακτηριστικά της οικονομικής πορείας του νομού ήταν δυναμικά και ιδιαίτερα θετικά όλα αυτά τα χρόνια, αλλά οι συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί πρόσφατα λόγω της συμφωνίας της GATT, της αναθεώρησης της ΚΑΠ και της οικονομικής κρίσης, ανατρέπουν αυτήν την πορεία και δημιουργούν αδιέξοδα για την συνολική οικονομική και κοινωνική κατάσταση του Νομού μας.

Επισημαίνεται ότι η πολιτική που ασκήθηκε για τα φρούτα, (η Αναθεώρηση της ΚΑΠ και οι κάθε μορφής ποσοτικοί περιορισμοί), είχαν σαν αποτέλεσμα την απομόνωση της παραγωγής από την ζήτηση και την αγορά, και διαμόρφωσαν την υφιστάμενη σύνθεση των καλλιεργειών και την δημιουργία προβλημάτων σε πολλές καλλιέργειες (βαμβάκι, καπνός). Ενώ τα προγράμματα εκρίζωσης της ροδακινιάς (ΜΟΠ-Καν. -2684/95) είχαν περιορισμένες επιπτώσεις στην αναδιάρθρωση των καλλιεργειών.

Σχετικά με την απασχόληση στον αγροτικό τομέα του νομού διατυπώνεται η άποψη ότι δεν πρέπει να εγκλωβιστεί στο γεωργικό τομέα αλλά να επιδιωχθεί η απασχόληση του ενεργού αγροτικού δυναμικού και σε συμπληρωματικές αγροτικές δραστηριότητες (π.χ τουρισμός) όπως και σε μη αγροτικές δραστηριότητες (μικρού μεγέθους βιομηχανικές μονάδες) που θα πρέπει να αναπτυχθούν στις αγροτικές περιοχές.

Η διαχρονική εξέλιξη του παραγωγικού συστήματος του νομού καταδεικνύει εξάλλου τη βαρύτητα του πρωτογενή τομέα που λειτούργησε προωθητικά και πολλαπλασιαστικά για τη δημιουργία βιομηχανιών και τις εισροές στον τομέα (λιπάσματα, μηχανήματα, κλπ) για τη επεξεργασία (σε α' στάδιο) και τη διεθνή διακίνηση των εκροών.

Η παράδοση στις μεταποιητικές δραστηριότητες ήταν μια βασική συνιστώσα της διαμόρφωσης θετικού επιχειρηματικού κλίματος αλλά και της δημιουργίας ιδιαίτερα διαφοροποιημένης αγοράς εργασίας ως προς την ειδίκευση, εκπαίδευση και τις μορφές συνδικαλιστικής οργάνωσης.

Ο προσανατολισμός των μεταποιητικών δραστηριοτήτων σε μεγάλο βαθμό ως προς την αξιοποίηση της τοπικής και όχι μόνο αγροτικής παραγωγής, σήμαινε και την εποχιακή λειτουργία τους ακολουθώντας τους ετήσιους κύκλους των αγροτικών προϊόντων. Κατά συνέπεια οι εποχιακές διακυμάνσεις στη ζήτηση εργασίας είναι ιδιαίτερα έντονες στη γεωργία και τη βιομηχανία.

Στο διάστημα 1969-1988, το πλήθος των μεταποιητικών επιχειρήσεων στον Νομό μειώθηκε κατά 58% και έφτασε τις 1946 επιχειρήσεις, γεγονός που δείχνει ότι η σχετική του θέση υποχώρησε αισθητά έναντι του συνόλου των μεταποιητικών καταστημάτων στην Ελληνική επικράτεια αλλά και του συνόλου των μονάδων στην Περιφέρεια Κ.Μακεδονίας.

Ο Ν.Ημαθίας, στην περίοδο 1969-1988 παρουσίασε αύξηση στην μέση ετήσια απασχόληση στη μεταποίηση 224%, υψηλότερο ποσοστό από το αντίστοιχο του συνόλου της χώρας. Το υψηλότερο ποσοστό στην εξεταζόμενη περίοδο είχε ο Ν.Κιλκίς με 394%. Την περίοδο 1973-1969 ο Ν.Ημαθίας παρουσίασε το μεγαλύτερο ποσοστό αύξησης (58%) από όλους τους νομούς της περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας.

Ο κλάδος της κλωστοϋφαντουργίας αποτελεί έναν από τους πιο βασικούς τομείς της Ελληνικής μεταποιητικής βιομηχανίας, λόγω κυρίως της εύκολης προμήθειας της βασικής πρώτης ύλης (βαμβάκι) από την εγχώρια παραγωγή και στο γεγονός ότι η παραγωγική διαδικασία ήταν εντάσεως εργασίας και δεν απαιτούσε μεγάλες επενδύσεις σε κεφαλαιουχικό εξοπλισμό. Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή της βιομηχανίας το 1988, ο κλάδος της κλωστοϋφαντουργίας και ένδυσης αφορά περίπου το 25% της συνολικής

βιομηχανικής παραγωγής, απασχολεί το 28% του συνόλου των εργαζομένων στο τομέα της μεταποίησης και συμβάλει στο 45% των ελληνικών βιομηχανικών εξαγωγών.

Ο κλάδος των μεταποιημένων φρούτων στην Ελλάδα είχε μια σημαντική παρουσία με έντονο εξαγωγικό περιεχόμενο. Περιλαμβάνει το σύνολο σχεδόν των φρούτων όπως: ροδάκινα, βερίκοκα, αχλάδια, φράουλες, κεράσια, βύσσина και διάφορα κοκτέιλ φρούτων. Στον κλάδο σήμερα λειτουργούν περί τις 70 εταιρίες παραγωγής κομπόστας, μαρμελάδων, πούλπας, φρούτων και γλυκών κουταλιού. Οι μεγαλύτερες από αυτές τις επιχειρήσεις εξάγουν σχεδόν το σύνολο της παραγωγής τους (περίπου το 90%) ενώ η εγχώρια ζήτηση καλύπτεται κυρίως από επιχειρήσεις μικρότερου μεγέθους με μερίδιο αγοράς που δεν ξεπερνά το 5% περίπου η κάθε μια από αυτές.

9.3 Τουρισμός

Οι υφιστάμενοι τουριστικοί πόροι της περιοχής σχετίζονται αφ'ενός με το πλούσιο ιστορικό παρελθόν, την παράδοση, την αρχιτεκτονική και με το φυσικό περιβάλλον. Είναι σημαντικό ότι μεγάλο μέρος αυτού του αποθέματος βρίσκεται σε περιοχές που συνδυάζουν την δυνατότητα εναλλακτικής δημιουργίας εισοδήματος για την περιοχή. Παρ'όλα αυτά μέχρι σήμερα η τουριστική παραγωγή στην Ημαθία δεν έχει τα χαρακτηριστικά μιας συστηματικής διαχείρισης στα πλαίσια του συνόλου του παραγωγικού συστήματος της, ίσως γιατί η ανάγκη εναλλακτικότητα δεν ήταν μέχρι τώρα εμφανής ή απαραίτητη για την εξασφάλιση και ανάπτυξη του τοπικού εισοδήματος. Σήμερα όμως που η ανάγκη της εναλλακτικότητας στο εισόδημα αρχίζει να γίνεται «ανάγκη», είναι απαραίτητη η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

9.4 Υποδομές

Το μεγαλύτερο έργο υποδομής στον Ν.Ημαθίας είναι το τμήμα της Εγνατίας Οδού Βέροια-Λευκόπετρα. Γενικά ο νομός διαθέτει ένα ολοκληρωμένο οδικό δίκτυο που εξυπηρετεί τις δραστηριότητες του νομού. Όλα τα έργα που γίνονται σήμερα και έχουν σκοπό την καλύτερευση του οδικού δικτύου χρηματοδοτούνται από το Β' Κ.Π.Σ. (Διεύθυνση Προγραμματισμού, 1999)

Εκτός από το οδικό δίκτυο ο νομός διαθέτει ένα καλά οργανωμένο ενεργειακό και τηλεπικοινωνιακό δίκτυο. Αξίζει να αναφέρουμε τα υδροηλεκτρικά φράγματα του Αλιάκμονα τα οποία αυτή τη στιγμή από μόνα τους καλύπτουν τις ανάγκες του νομού. Επίσης μεγάλη είναι η σημασία τους και στην αρδευτικές ανάγκες του νομού, όπου 90% των αρδευόμενων εκτάσεων αρδεύονται από τα φράγματα του Αλιάκμονα.

Εκεί που θα πρέπει να σταθούμε είναι στις υποδομές παροχής υπηρεσιών όπως Αγροτικά Ιατρεία (πλήρως εξοπλισμένα), ΚΑΠΗ, Αθλητικά κέντρα κ.α. Εκεί που το πρόβλημα είναι μεγαλύτερο είναι στις μεγάλες κοινότητες του νομού που δεν διαθέτουν τίποτα από τα παραπάνω. Ας ελπίσουμε ότι με το σχέδιο της αποκεντρωμένης διοίκησης, σχέδιο «Καποδίστριας», θα αντιμετωπισθούν όλα τα προβλήματα των εξωαστικών περιοχών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ
Ν.ΗΜΑΟΙΑΣ
(ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)

10.1 Εισαγωγή

Στα προηγούμενα κεφάλαια επισημάναμε τις ιδιαιτερότητες του Ν.Ημαθίας μέσα από την ανάλυση της περιοχής και παρατηρήσαμε τα βασικά προβλήματα της τελευταίας. Προσπαθήσαμε να αναδείξουμε τις ιδιαιτερότητες αυτές και μέσα από μια σειρά προτάσεων που θα έχουν σαν στόχο να δημιουργήσουν ένα σχέδιο δράσης και βέβαια να δώσουν κατευθύνσεις που θα οδηγήσουν το νομό σε έξοδο από την κρίση που πάει να υποπέσει.

Είναι σαφές ότι η ανάπτυξη στηρίζεται στην δραστηριοποίηση όλων των τοπικών παραγόντων, οι οποίοι πρέπει να δράσουν και συλλογικά και ατομικά, ώστε να δραστηριοποιήσουν πλήρως όλες τις δυνατότητες του Ν.Ημαθίας. Όπως προέκυψε από την ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης, οι δυνατότητες αγροτικής και τουριστικής ανάπτυξης είναι μεγάλες, αλλά χρειάζεται ο κατάλληλος συντονισμός για να επιτευχθεί αυτή.

10.2 Ανάλυση και ένταξη των προβλημάτων και πλεονεκτημάτων του νομού στο εθνικό και περιφερειακό πλαίσιο

10.2.1 Πρωτογενής Τομέας

Ο νομός Ημαθίας είναι από τους πιο πλούσιους σε φυσικούς πόρους νομούς της χώρας και από τους πιο ανεπτυγμένους. Η ανάπτυξη του νομού οφείλεται στην αξιοποίηση των διαθέσιμων φυσικών πόρων που αποτέλεσε το μοχλό ανάπτυξης των τομέων του εμπορίου και της μεταποίησης. Η ανάπτυξη όμως του νομού επιτεύχθηκε με έντονο προστατευτισμό τόσο του πρωτογενή τομέα όσο και της μεταποίησης και του εμπορίου. Η άμβλυνση του προστατευτισμού αποκαλύπτει την έλλειψη ανταγωνιστικότητας, τους περιορισμούς και τις αδυναμίες που συντήρησε η πολιτική που ασκήθηκε.

Βεβαίως η ανάπτυξη του νομού, με δεδομένη την ύπαρξη τόσο των φυσικών πόρων όσο και της διαθέσιμης υποδομής, θα προσαρμοσθεί στις συνθήκες που διαμορφώνονται με την άμβλυνση του προστατευτισμού. Η προσαρμογή που απαιτείται προϋποθέτει την επισήμανση των περιορισμών και αδυναμιών που χαρακτηρίζουν την ανάπτυξη του νομού, όπως και των δυνατοτήτων που υπάρχουν.

Τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά του αγροτικού τομέα στο νομό δείχνουν ότι το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων είναι μικρό, και παρά την εντατική μορφή γεωργίας που ασκείται η εξασφάλιση ικανοποιητικού εισοδήματος απαιτεί έντονο προστατευτισμό.

Εξάλλου στις προβληματικές περιοχές με τα μικρότερα μεγέθη γεωργικής εκμετάλλευσης, φαίνεται ότι η γεωργία δεν αποτελεί την μοναδική πηγή απασχόλησης και εισοδήματος, έτσι η μείωση της απασχόλησης στην βιομηχανία και η ανεργία έχουν επιπτώσεις και στον αγροτικό τομέα ο οποίος θα πρέπει να βρει άλλες μορφές οικονομικής ενίσχυσης. Η κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο αγροτικός τομέας οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στους χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας. Με την μείωση του προστατευτισμού χωρίς ανάπτυξη της οικονομίας αναμένεται ένταση των προβλημάτων και της ανεργίας. Η ανάπτυξη της οικονομίας θα συντελέσει στην δημιουργία θέσεων εργασίας, αν επιδιωχθεί η ανάπτυξη συμπληρωματικών της γεωργίας αγροτικών δραστηριοτήτων και μη γεωργικών δραστηριοτήτων στις αγροτικές περιοχές.

Η σύνθεση των καλλιεργειών στο νομό και η μεγάλη εξάρτηση της αγροτικής οικονομίας από ένα προϊόν (ροδακινοκαλλιέργεια) αποτελεί ιδιαίτερης σημασίας πρόβλημα, διότι συγχρόνως υπάρχουν προοπτικές πλήρους αξιοποίησης του κυρίως με την διαφοροποίηση της μεταποίησης. Τα

πλεονάσματα που υπάρχουν στην παραγωγή ροδάκινων και οι αποσύρσεις που με την νέα οργάνωση της αγοράς (καν.2200/96 Ε.Ε) συνεχώς θα μειώνονται οφείλονται στις σχετικά μικρή διαφορά μεταξύ των τιμών που απολάμβαναν οι παραγωγοί από τις εμπορεύσιμες ποσότητες και των τιμών απόσυρσης.

Η σταδιακή μείωση του προστατευτισμού θα ασκήσει πιέσεις για νέα αυτή την φορά αναδιάρθρωση των καλλιεργειών και αύξηση του αριθμού των παραγόμενων κηπευτικών και δενδροκομικών προϊόντων, εξ'άλλου ποσοτικοί περιορισμοί υπάρχουν και για άλλες κύριες καλλιέργειες (βαμβάκι, καπνός, τομάτα). Η αναδιάρθρωση των καλλιεργειών θα πρέπει να γίνει σε οργανωμένη-προγραμματισμένη βάση και με συνεργασία των φορέων παραγωγής με τους φορείς μεταποίησης, έτσι ώστε να αποφύγουμε τα προβλήματα που δημιουργούν οι πλεονάζουσες ποσότητες (οικονομικά-περιβαλλοντικά). Η έκταση της καλλιέργειας της ροδακινιάς και κυρίως των συμπληρήνων ποικιλιών συνδέεται άμεσα από τους ρυθμούς που η σχετική βιομηχανία θα διαφοροποιεί την μεταποίηση και θα αυξάνει τον όγκο των εξαγωγών.

Η εμπορία και η μεταποίηση κυρίως των δενδροκομικών και κηπευτικών προϊόντων του νομού ελέγχεται από τις συνεταιριστικές οργανώσεις (Ο.Π.) και τους ιδιωτικούς φορείς. Προβλήματα υπάρχουν και με τους δυο, και οφείλονται στο μη ικανοποιητικό επίπεδο κατάρτισης των συνεταιριστικών στελεχών, στην επικράτηση σε ορισμένες περιπτώσεις μη αξιοκρατικών κριτηρίων, στην μη χρησιμοποίηση ειδικών επιστημόνων και ακόμη στην πολιτική που ασκήθηκε (επιδοτήσεις υπερχρεωμένων συνεταιρισμών) η οποία περιορίζει τις επιπτώσεις που πρέπει να έχει η μη αποδοτική λειτουργία τους. Βεβαίως υπάρχουν φορείς που έχουν απαλλαχθεί από τις αδυναμίες αυτές και λειτουργούν ικανοποιητικά και γι'αυτό έχουν δυνατότητα προσαρμογής στις συνθήκες που διαμορφώνονται.

Η απόσταση από τις κύριες αγορές αποτελεί έναν περιορισμό που συνεπάγεται υψηλό κόστος μεταφοράς κυρίως των νωπών προϊόντων, δυσκολία στην εξασφάλιση της έγκαιρης παράδοσης, όπως και σε ορισμένες περιπτώσεις υποβάθμιση των ποιοτικών χαρακτηριστικών των εξαγόμενων προϊόντων. Έτσι δημιουργούνται διαφορετικές συνθήκες συναγωνισμού κυρίως με τις χώρες που βρίσκονται κοντά στις κύριες αγορές. Ο περιορισμός αυτός αντιμετωπίζεται με την υποκατάσταση των εξαγωγών νωπών προϊόντων από μεταποιημένα και την δημιουργία καναλιών εξαγωγής σε κοντινότερες χώρες.

Ο νομός διαθέτει υποδομή εμπορίας και μεταποίησης όμως πρέπει συνεχώς να εκσυγχρονίζεται, να διαφοροποιείται και ενδεχομένως να επεκτείνεται. Παρά το γεγονός ότι η διαθέσιμη υποδομή δεν αποτελεί περιορισμό, το κύριο πρόβλημα που υπάρχει στο νομό (πλεονάσματα ροδάκινων), θα αντιμετωπισθεί, εάν με τον εκσυγχρονισμό και την βελτίωση της οργάνωσης του δυναμικού που υπάρχει, αξιοποιηθούν τα πλεονάσματα. Διότι η μεγάλη μείωση της καλλιέργειας συνεπάγεται κόστος που αντιπροσωπεύει την αξία των φυτικών.

Βραχυπρόθεσμα και για την περίοδο προσαρμογής του τομέα η ασκούμενη πολιτική με τις ποσοτώσεις, περιορισμούς και γενικά με τη μείωση του προστατευτισμού δημιουργεί προβλήματα, αλλά και συγχρόνως ασκείται πίεση για διαρθρωτικές αλλαγές. Οι επιθυμητές διαρθρωτικές αλλαγές και κυρίως ο ρυθμός τους εξαρτάται σε μεγαλύτερο βαθμό από τους ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας.

Οι δυνατότητες που έχει ο νομός προκύπτουν από τον πλούτο του σε φυσικούς πόρους, από την διαθέσιμη υποδομή, από το υψηλό επίπεδο κοινωνικής υποδομής και πολιτισμικής ανάπτυξης και από τη θέση του νομού

στην διασταύρωση των δύο κύριων οδικών αξόνων της χώρας. Τον κυριότερο συντελεστή για τη περαιτέρω ανάπτυξη του νομού αποτελεί το ικανοποιητικό επίπεδο επανγγελματικής κατάρτισης του αγροτικού δυναμικού.

10.2.2 Βιομηχανία - Μεταποίηση

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε., το 1988 η Ημαθία συμμετείχε στη βιομηχανική απασχόληση σε ποσοστό 33% (36% στην κλωστοϋφαντουργία και 7% στην ένδυση). Δυστυχώς μια σειρά εξελίξεων τόσο σε οικονομικό, όσο και πολιτικό επίπεδο, οδήγησαν αυτή την ανθούσα βιομηχανία και κατά συνέπεια ολόκληρη την γύρω περιοχή, σε οικονομικό μαρασμό και σε μια παρατεταμένη ύφεση, που συνεχίζεται ως σήμερα και μάλιστα με ολοένα χειρότερους ρυθμούς. Σήμερα η πόλη της Νάουσας βρίσκεται μεταξύ των πρώτων πόλεων της χώρας σε ποσοστά ανεργίας. (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997)

Από τα στοιχεία της EUROSTAT, εξ'άλλου στις 640.000 θέσεις εργασίας που χάθηκαν στην Ευρώπη στην πενταετία 1988-92, οι 434.000 ήταν στην κλωστοϋφαντουργία και ένδυση. Στο FORUM για την κλωστοϋφαντουργία αναφέρθηκε, ότι ο ρυθμός απωλειών θέσεων στην απασχόληση, είναι διπλάσιος στην Ελλάδα από ότι στις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Ειδικότερα, η ελληνική παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών μειώθηκε κατά 31,6% και οι εργαζόμενοι κατά 33,2% (Ε.Σ.Υ.Ε.). Τέλος η KURT SALMON ASSOCIATES προβλέπει στην μελέτη της για την Ελληνική κλωστοϋφαντουργία κλείσιμο του 30% των επιχειρήσεων μέχρι το έτος 2000 (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997).

Ο κλάδος της κλωστοϋφαντουργίας, ο οποίος είναι ένας από τους βασικότερους τομείς της μεταποίησης του Ν.Ημαθίας, περνάει μια μεγάλη περίοδο κρίσης. Αναφέρουμε:

- Ενώ το 1988 απασχολούνταν στην κλωστοϋφαντουργία περισσότεροι από 3.000 εργαζόμενοι, που αντιπροσώπευαν το 5% των απασχολούμενων στην κλωστοϋφαντουργία της χώρας, σήμερα ο αριθμός αυτός μόλις ξεπερνά τα 1.500.
- Τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας δείχνουν ότι κατά την περίοδο 1987-1991, στο Νομό υπήρξε μείωση της απασχόλησης στον κλάδο αυτό κατά 37%.

Γενικά για την μεταποίηση στον νομό και την κρίση που περνάει έχουμε:

1. Τα επίσημα στοιχεία ανεργίας στην περιοχή, είναι κατά πολύ υψηλότερα από τα αντίστοιχα εθνικά και παρουσιάζουν μια δραματική εικόνα στην απασχόληση κυρίως στους παραδοσιακούς κλάδους. Τα στοιχεία ανεβάζουν την ανεργία σε ποσοστό πάνω από το 35%, ενώ αν προσθέσει κανείς και τους επιδοτούμενους ανέργους, τότε το ποσοστό αυτό ξεπερνά το 45%.
2. Τα επίσημα στοιχεία του Ι.Κ.Α Νάουσας αναφέρουν ότι κατά την τελευταία δεκαετία υπάρχει κατακόρυφη άνοδος του ελλείμματος του Υποκαταστήματος, παρά την κατά 90% αύξηση των εισφορών που πραγματοποιήθηκε το 1990 και η οποία αύξηση του ελλείμματος δεν δικαιολογείται παρά μόνο από την ύπαρξη ολοένα και περισσότερων ανέργων.
3. Έχουμε το κλείσιμο δύο μεγάλων εργοστασίων της Βέτλανς-Νάουσα και της Πέλλα-Όλυμπος, όπου τον Δεκέμβριο του 1990 έμειναν άνεργα 800 άτομα. Στο ίδιο διάστημα έκλεισαν δύο διαλογητήρια φρούτων που απασχολούσαν σε εποχιακή βάση 200-300 άτομα, όπως και βιοτεχνίες γεωργικών ειδών και ξύλου.
4. Ο Ν.Ημαθίας έχει να αντιμετωπίσει επίσης τον αντίκτυπο κάποιων σημαντικών γεγονότων που διαδραματίστηκαν σε κάποιες γειτονικές μας χώρες. Τα

γεγονότα αυτά, επιφέρουν στον νομό άμεσες οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις, κυρίως λόγω της θέσεως του. Έτσι:

- Η παρουσία μεγάλου αριθμού λαθρομεταναστών εντείνει επιπλέον το πρόβλημα, μιας και τα άτομα αυτά καταλαμβάνουν μεγάλο αριθμό θέσεων στον πρωτογενή τομέα και στις οικοδομικές εργασίες.
- Το εμπάργκο και η εμπόλεμη κατάσταση στην πρώην Γιουγκοσλαβία δημιούργησε τεράστια προβλήματα όσον αφορά την μεταφορά των προϊόντων.

10.3 Εκτίμηση των αδυναμιών και των δυνατοτήτων του Νομού

10.3.1 Αγροτικός Τομέας

Η περαιτέρω ανάπτυξη του αγροτικού τομέα πρέπει να στηριχθεί στην αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του νομού, που προκύπτουν από τον πλούτο των φυσικών πόρων, το διαθέσιμο ανθρώπινο δυναμικό, την υπάρχουσα υποδομή και την γεωγραφική του θέση. Οι συνθήκες που διαμορφώνονται σε Διεθνές επίπεδο επιβάλουν, η αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του νομού, να γίνει με την σταδιακή προσαρμογή στις συνθήκες της αγοράς. Η προσαρμογή που επιβάλλεται απαιτεί:

- Την διευκόλυνση και την μείωση του κόστους που συνεπάγονται οι διαρθρωτικές αλλαγές από την πολιτεία με τη παροχή των απαραίτητων πληροφοριών και την τεχνική στήριξη.
- Την αποδοχή από μέρους όλων των φορέων της άποψης ότι οι συνθήκες υπό τις οποίες ασκούνται οι οικονομικές δραστηριότητες συνεχώς θα μεταβάλλονται και ότι είναι αναπόφευκτη η ανάγκη προσαρμογής των φορέων σε αυτές. Αυτό συνεπάγεται την επικράτηση αξιοκρατίας και την στήριξη σε στελέχη υψηλού επιπέδου κατάρτισης.
- Την αξιοποίηση κυρίως των μέτρων διαρθρωτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Οι προηγούμενες προϋποθέσεις είναι απαραίτητες αλλά αυτό που πρέπει να προϋπάρχει είναι η οικονομική άνθηση της ελληνικής οικονομίας.

Ο νομός Ημαθίας, μαζί με τους γειτονικούς νομούς Πέλλης και Πιερίας, αποτελούν κύριο κέντρο παραγωγής φρούτων της χώρας. Με κύριες χώρες εξαγωγής αυτές της Δ.Ευρώπης και τις χώρες της Αν.Ευρώπης. Ο μεγάλος όγκος των εξαγωγών στην Δ.Ευρώπη κατευθύνεται στο διαμετακομιστικό κέντρο του Μονάχου. Κύρια επιδίωξη των φορέων του νομού σε συνεργασία με τους υπεύθυνους φορείς και του Ν.Πέλλης, Ν.Πιερίας πρέπει να αποτελέσει η δημιουργία ενός τέτοιου διαμετακομιστικού κέντρου που να απευθύνεται κυρίως στην αγορά της Ανατολικής Ευρώπης συμπεριλαμβανομένων των βαλκανικών χωρών της και των χωρών της Παραευξείνιας ζώνης. Η υποδομή υπάρχει, πρόκειται για την Περιφερειακή Αγορά Κουλούρας, που βρίσκεται στην διασταύρωση των δύο κύριων οδικών αξόνων της χώρας. Η διανομαρχιακή συνεργασία είναι απαραίτητη σε κοινού ενδιαφέροντος θέματα, προκειμένου να ξεπεραστούν αλλά και να αντιμετωπισθούν από κοινού δυσκολίες και προβλήματα αλλά και να τεθούν οι βάσεις οργανωμένης από κοινού πολιτικής εμπορίας και μεταποίησης.

Η ανταγωνιστικότητα των προϊόντων προσδιορίζεται από το κόστος παραγωγής και το κόστος διακίνησης. Το δεύτερο, ιδιαίτερα για τα νωπά προϊόντα λόγω της γεωγραφικής θέσης της χώρας, είναι πολύ υψηλότερο του αντίστοιχου των συναγωνιστριών χωρών. Θεωρείται απαραίτητη η εξεύρεση τρόπων μείωσης του κόστους μεταφοράς.

Η διάρθρωση του συστήματος εμπορίας των νωπών προϊόντων του νομού χαρακτηρίζεται από μεγάλο αριθμό μικρών σε μέγεθος φορέων. Η δομή αυτή δικαιολογεί την ανάγκη για συντονισμό τους, τουλάχιστον των συνεταιριστικών οργανώσεων, για την παροχή πληροφοριών, και για βελτίωση της κατάρτισης στελεχών τους. Αυτό το έργο θα μπορούσε να το αναλάβει ένας κοινός φορέας εξαγωγών.

Η πολιτική που ασκήθηκε είχε σαν αποτέλεσμα την παρούσα σύνθεση των καλλιεργειών, η οποία χαρακτηρίζεται από σχετικά μικρό αριθμό καλλιεργειών και το μεγάλο βαθμό εξάρτησης από μια καλλιέργεια. Η σύνθεση αυτή συνεπάγεται μεγάλους κινδύνους τόσο από την διακύμανση των αποδόσεων, όσο και από τις αλλαγές της πολιτικής. Η αύξηση του αριθμού των παραγόμενων προϊόντων και κυρίως των κηπευτικών και δένδροκομικών που είναι επιθυμητή, θα πρέπει να αφεθεί να γίνει μέσω της λειτουργίας της αγοράς. Η παρέμβαση πρέπει να συνίσταται στην παροχή πληροφοριών και στην τεχνική στήριξη.

Η διάρθρωση του τομέα, η ύπαρξη περιοχών με ιδιαίτερο μικροκλίμα και η ύπαρξη ορισμένων προβληματικών περιοχών του νομού, επιβάλλουν την διαφοροποίηση των αγροτικών δραστηριοτήτων προκειμένου να διατηρηθούν τα εισοδήματα και να αυξηθεί η απασχόληση. Στην στρατηγική για την ανάπτυξη των περιοχών αυτών πρέπει να ενταχθούν συμπληρωματικές της γεωργίας αγροτικές δραστηριότητες όπως και μη γεωργικής δραστηριότητας. Το ΠΕΠ-Κεντρικής Μακεδονίας (1994-99) προβλέπει την ένταξη τέτοιων δραστηριοτήτων. Ιδιαίτερα για τις περιοχές με ιδιαίτερο μικροκλίμα να γίνουν εξειδικευμένες προτάσεις αφού εξετασθούν, διάφορες δυνατότητες (πχ οικολογικά προϊόντα, όψιμα κηπευτικά).

Ο νομός Ημαθίας, που όπως επανειλημμένα αναφέρεται ότι είναι από τους πιο αναπτυσσόμενους νομούς της χώρας, αναπτύχθηκε στα πλαίσια μιας πολιτικής (δεκαετίας 1960) που είχε στόχο την μείωση των εισαγωγών και την αύξηση των εξαγωγών. Στα πλαίσια της πολιτικής αυτής αναπτύχθηκε η δένδροκομία στο νομό, αυξήθηκε η βαμβακοκαλλιέργεια, εισήχθη η καλλιέργεια τεύτλων, όπως και κηπευτικών. Παρά το γεγονός όμως ότι η μεταποίηση αξιοποιεί ένα ικανοποιητικό ποσοστό της πρωτογενούς παραγωγής, η θέση του νομού, το επίπεδο ανάπτυξης και οι διαμορφούμενες συνθήκες επιβάλλουν ότι πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη βαρύτητα στην μεταποίηση. Όσο μειώνεται ο προστατευτισμός, όπως αναμένεται, και όσο αναπτύσσονται οι χώρες της Αν.Ευρώπης, τόσο μεγαλύτερο συναγωνισμό θα αντιμετωπίζουν οι εξαγωγές νωπών προϊόντων.

Η στρατηγική για την ανάπτυξη πρέπει να στηριχθεί στην μεταποίηση των κύριων προϊόντων του νομού. Στα πλαίσια της στρατηγικής αυτής είναι απαραίτητος ο εκσυγχρονισμός των κλάδων της μεταποίησης με τον οποίο να επιδιωχθεί η διαφοροποίηση των παραγόμενων προϊόντων και η αύξηση του όγκου της πρωτογενούς παραγωγής που θα μεταποιείται.

10.3.2 Βιομηχανία - Μεταποίηση

Οι περιοριστικοί παράγοντες που αναστέλλουν και υποβαθμίζουν την ανάπτυξη του τομέα συνολικά στον νομό είναι οι εξής:

1. Η προσκόλληση του νομού σε «παραδοσιακούς» τομείς, με μικρή προστιθέμενη αξία και χαμηλό βαθμό καθετοποίησης.
2. Χαμηλός βαθμός εισαγωγής καινοτομιών και νέων τεχνολογιών στο παραγωγικό σύστημα.

3. Ο μικρός κλήρος που αντιστοιχεί σε κάθε κάτοικο της περιοχής, παρά την εντατική αγροτική καλλιέργεια, δεν μπορεί να καλύψει το κενό που δημιουργεί η μείωση της βιομηχανικής δραστηριότητας, αφαιρώντας έτσι κάθε δυνατή εναλλακτική λύση βιοπορισμού.
4. Η Τελωνειακή Ένωση της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση θα δημιουργήσει πρόσθετα προβλήματα σε έναν βασικότατο κλάδο της μεταποίησης του νομού, που είναι η κλωστοϋφαντουργία (μεγάλες ποσότητες πρώτης ύλης και φθηνά εργατικό δυναμικό). Συνέπεια βέβαια αυτού, είναι η αύξηση της ανεργίας, αύξηση κοινωνικών προβλημάτων, μείωση της αγοραστικής δύναμης, κ.λ.π.
5. Δεν υπάρχει σε εξέλιξη και ούτε προβλέπεται κάποιο μεγάλο έργο πνοής για την περιοχή, που θα απορροφούσε εργατικό δυναμικό.
6. Ο Ν.Ημαθίας είναι κατά κύριο λόγο γεωργικός νομός, ενώ αποτελεί και το μεγαλύτερο κέντρο εξαγωγικού εμπορίου, όχι μόνο εθνικής αλλά και υπερ-εθνικής εμβέλειας. Γι'αυτό λοιπόν, ο νομός δεν ενδιαφέρεται μόνο για την εσωτερική αλλά και εξωτερική αγορά. Η διάχυση των προϊόντων τους και η πολιτική των εξαγωγών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την μεταφορική υποδομή του νομού αλλά και ολόκληρης της χώρας. Παρουσιάζονται λοιπόν, σημαντικές ελλείψεις:
  - στους χώρους οργανωμένης στάθμευσης
  - χώρους συγκροτημένης συγκέντρωσης προϊόντων και φόρτωσης αυτών
  - υποδομές πληροφόρησης, επικοινωνίας και τεχνικής βοήθειας προς τους μεταφορείς
  - υποδομές προώθησης των προϊόντων σε διεθνείς αγορές
  - τερματικούς σταθμούς, εμπορευματικών κέντρων ή κέντρων μεταφορών και υποδομών-υπηρεσιών εξυπηρέτησης των μεταφορέων και του μεταφορικού έργου.
7. Σημαντική είναι επίσης η έλλειψη υποδομής (οδική, τηλεπικοινωνιακή, Βιολογικός καθαρισμός, κ.α.) στο νομό, δηλαδή δεν υπάρχει η κατάλληλη βιομηχανική υποδομή, με την έννοια ότι δεν υπάρχει ένας οργανωμένος χώρος στον οποίο θα μπορούσαν να εγκατασταθούν οι βιομηχανίες-βιοτεχνίες του νομού. Η οργάνωση του δικτύου αυτού με τη δημιουργία βάσεων πληροφοριών, τηλεματικών συνδέσεων, On-line επικοινωνίας, διακρατικών συναντήσεων, ειδικών πληροφοριών εκδόσεων και περιοδικών, κλαδικών εκδηλώσεων και τεχνικής υποστήριξης θα χρηματοδοτείται μέχρι το 2000 με σημαντικότετους πόρους από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις Εθνικές Κυβερνήσεις.
8. Το μορφωτικό επίπεδο του εργατικού δυναμικού της περιοχής είναι πολύ χαμηλό. Όμως οι σύγχρονες διεθνείς εξελίξεις δείχνουν, ότι η βιομηχανία βασίζεται ολοένα και περισσότερο στην «ένταση γνώσεων». Έτσι η αξιοποίηση του ανθρώπινου παράγοντα αποτελεί σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης. Εξ'άλλου οι ραγδαίες μεταβολές της τεχνολογίας καθιστούν απαραίτητη την διαρκή ενημέρωση και κατάρτιση και επιμόρφωση των εργαζομένων και στελεχών των επιχειρήσεων.
9. Ο Ν.Ημαθίας χαρακτηρίζεται από «βιομηχανική πύκνωση» μεταξύ των πόλεων Νάουσα και Βέροια. Στη Νάουσα βρίσκεται το 42% του συνόλου των επιχειρήσεων στον τομέα της μεταποίησης και απασχολείται το 39% του συνόλου των απασχολουμένων, ενώ στη Βέροια απασχολείται το 44% των απασχολουμένων (ΕΣΥΕ, 1991).

Για την αναβάθμιση της περιοχής δεν αρκεί μόνο η αντιμετώπιση των αδυναμιών, αλλά θα πρέπει να αξιοποιηθούν και τα πλεονεκτήματα της, τα οποία είναι:

- Η περιοχή παρουσιάζει εν γένει «ώριμα» επίπεδα εκβιομηχάνισης και «αξιόμαχο» παραγωγικό δυναμικό. Επιπλέον, υπάρχει «βιομηχανική παράδοση», εμπειρία και νοοτροπία που καθιστούν πρόσφορη την περιοχή για εγκατάσταση και λειτουργία μεταποιητικών επιχειρήσεων όλων των κλάδων.
- Μεγάλα συγκριτικά πλεονεκτήματα έχει ο κλάδος κλωστοϋφαντουργίας. Πέρα από το γεγονός ότι είναι ένας κλάδος με ιστορία και εμπειρία είναι σημαντικό ότι όλες οι πρώτες ύλες που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή παράγονται στη χώρα μας. Το νήμα που παράγει η χώρα μας επαρκεί για τις ανάγκες μας και το 1994 εξάγαμε νήματα αξίας 51 δις δραχμών. Επιπλέον, η χώρα μας βρίσκεται ανάμεσα στις χώρες με το χαμηλότερο κόστος παραγωγής ενδυμάτων. Οι τέσσερις κυριότεροι εξαγωγείς ετοίμου ενδύματος στο σύνολο των παγκόσμιων εξαγωγών είναι: Χονγκ-Κονγκ, Ιταλία, Κίνα, Ν.Κορέα. Από τις τέσσερις αυτές, η μοναδική χώρα με πράγματι πολύ φθηνά εργατικά χέρια είναι η Κίνα, ενώ το Χονγκ-Κονγκ και η Ν.Κορέα βρίσκονται στις χώρες με σχετικά υψηλά ημερομίσθια, ενώ η Ιταλία σαφώς βρίσκεται στις χώρες με πολύ υψηλά ημερομίσθια αφού ξεπερνάει, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, τον Καναδά και τις ΗΠΑ (Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997).
- Η Ελλάδα ως μέλος της Ε.Ε έχει πρόσβαση σε αγορά 360 εκατ. κατοίκων. Επιπλέον λόγω γεωγραφικής θέσης, ο Νομός Ημαθίας είναι κοντά στις αγορές των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης αλλά και των πρώην Σοβιετικών Δημοκρατιών και της Ρωσίας. Οι αγορές αυτές είναι πολύ σημαντικές, λόγω του ότι όσο ανεβαίνει το επίπεδο ζωής τους, θα είναι πρόθυμες να αγοράσουν προϊόντα καλύτερα από ότι η δική τους παραγωγή.

Ως άμεσες κατευθύνσεις (μέτρα πολιτικής) που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην αντιμετώπιση των αδυναμιών και την αξιοποίηση των δυνατοτήτων του τοπικού συστήματος, προτείνονται τα εξής:

- Ανασυγκρότηση της περιοχής μέσω της ανάπτυξης κοινωνικών και τεχνικών υποδομών.
- Να υπάρξουν προγράμματα κατάρτισης για τους ανέργους, (μόρφωση και επιμόρφωση), για να μπορέσουν να επανενταχθούν σε άλλους τομείς της παραγωγικής διαδικασίας.
- Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.
- Ενίσχυση μέσω των αναπτυξιακών νόμων και του ειδικού προγράμματος του οργανισμού προώθησης εξαγωγών, σχετικά με την προώθηση και προβολή των προϊόντων.
- Εφαρμογή ειδικών πολιτικών για την προσέλκυση επενδύσεων και ιδιωτικών κεφαλαίων.
- Αξιοποίηση των υπαρχόντων βιομηχανικών συγκροτημάτων.
- Στήριξη του Νομού με μέτρα που θα επιφέρουν την τουριστική του ανάπτυξη.

10.4 Στρατηγικές επιλογές

10.4.1 Παραγωγικό σύστημα

10.4.1.1 Μεσοπρόθεσμη στρατηγική και προσανατολισμός

Ο Νομός Ημαθίας καταλαμβάνει σημαντικό μέρος της γεωργικά παραγωγικότερης περιοχής της Κεντρικής Μακεδονίας. Παρόλα αυτά η βιομηχανία-μεταποίηση αποτελεί ένα βασικό παράγοντα του τοπικού παραγωγικού συστήματος μάλιστα με σχετική εξειδίκευση στους κλάδους της κλωστοϋφαντουργίας (Νάουσα) και της τυποποίησης και επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων. Εμφανίζει επίσης χαρακτηριστική συγκέντρωση επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην συντήρηση, επισκευή αλλά και παραγωγή εργαλείων και μηχανημάτων που χρησιμοποιούνται στην εντατική αγροτική παραγωγή. Σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων δραστηριοποιείται στο κλάδο των τροφίμων-ποτών και ένδυσης. Σε μικρότερο αριθμό συναντώνται επιχειρήσεις επεξεργασίας ξύλου, κατασκευής επίπλου και χημικών προϊόντων.

Οι τουριστικοί πόροι της περιοχής αποτελούν τόσο με την διασπορά τους στο σύνολο του νομού όσο και με την σημαντικότητά τους (ιστορική και αισθητική) σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης.

Με βάση αυτές τις συνθήκες μια μακροπρόθεσμη στρατηγική για την ανάπτυξη του τοπικού παραγωγικού συστήματος του νομού μπορεί να έχει τα εξής μέτρα:

- Την παραγωγή **ανταγωνιστικών** και **καινοτομικών** προϊόντων, έτσι ώστε να συνεχίσει ή και να αυξήσει την συνεισφορά της στην αναπτυξιακή διαδικασία της ευρύτερης περιοχής τόσο στον τομέα της **Αγροτικής παραγωγής** όσο και στην **Βιομηχανία**.
- Ταυτόχρονα πρέπει να εντατικοποιηθεί, με χαρακτήρα χωρικής εξειδίκευσης, η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού (πολιτιστικός, φυσιολατρικός, αγροτικός) ώστε να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα της τοπικής αγοράς εργασίας.

Ως βασικές επιδιώξεις προς αυτή την κατεύθυνση είναι:

1. Η αύξηση των θέσεων εργασίας του νέου καλά καταρτισμένου εργατικού δυναμικού που προέρχεται τόσο από τις περιοχές διακεκριμένης παραγωγικής εξειδίκευσης όσο και από τις προβληματικές περιοχές (ορεινές ζώνες) του Νομού.
  2. Η διατήρηση και περαιτέρω ανάπτυξη των δομών της Αγροτικής Οικονομίας με σωστή επιχειρησιακή δράση και παραγωγή νέων αγροτικών προϊόντων από τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις.
  3. Η ανάπτυξη συμπληρωματικών εναλλακτικών τουριστικών προϊόντων.
  4. Η προβολή της παράδοσης του νομού μέσα από παραδοσιακά προϊόντα αλλά και ανάδειξη της παραδοσιακής τεχνικής και αρχιτεκτονικής.
- Τα τοπικά προϊόντα να εμφανίζουν το όνομα καταγωγής τους, «Ημαθία», «Βεργίνα», «Νάουσα» κ.λ.π.

10.4.1.2 Βραχυπρόθεσμος προσανατολισμός

α.Βιομηχανία - Μεταποίηση

- Πρώτη προϋπόθεση είναι η εξασφάλιση εξοπλισμένων χώρων εγκατάστασης των βιομηχανιών/μεταποιητικών μονάδων, που συμβάλουν στην ανταγωνιστική λειτουργία των επιχειρήσεων στον Νομό. Αυτό βέβαια απαιτεί την σύσταση και λειτουργία ενός φορέα που θα έχει ως στόχο την εξασφάλιση και εξοπλισμό με τεχνολογικές υποδομές και κατάλληλους χώρους εγκατάστασης των νέων επιχειρήσεων. Επίσης θα πρέπει να παρέχει τις κατάλληλες υπηρεσίες στις ήδη εγκατεστημένες επιχειρήσεις, να προσελκύει επενδύσεις που θα προωθήσουν τα προϊόντα και θα δημιουργήσουν νέες

θέσεις εργασίας. Θα αποτελέσει το σύνδεσμο της «εξωτερικής» αγοράς με την τοπική.

- Δεύτερη προϋπόθεση είναι η προώθηση μέσω της τοπικής αρχής μέτρων που θα συμβάλουν στον συντονισμό των δραστηριότητας των υφιστάμενων επιχειρήσεων στην διαμόρφωση επιχειρηματικών σχεδίων που θα εξυπηρετούν την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων και του ανθρώπινου δυναμικού αλλά και την προσαρμογή αυτών στα μηνύματα της αγοράς. Τα μέτρα αυτά έχουν σχέση με την προώθηση συνεργασιών με φορείς δημοσίου χαρακτήρα (ΚΕΠΑ, Τεχνολογικό Πάρκο, Ερευνητικά Ινστιτούτα), με σκοπό εξασφάλιση συμβουλευτικών υπηρεσιών σε τομείς όπως έρευνα αγοράς, τεχνολογικός εξοπλισμός κ.λ.π. Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί ότι έρευνα αγοράς στον νομό Ημαθίας κάνουν αυτοί που ενδιαφέρονται για τα προϊόντα μας και όχι εμείς (Θεολογίδης Μ., Έμπορος).

β.Γεωργία

Στον αγροτικό τομέα πρέπει οπωσδήποτε οι υπάρχουσες δομές να εξελιχθούν με κύρια κατεύθυνση τον επαγγελματισμό και την επιχειρηματικότητα των εκμεταλλεύσεων. Η επιλογή αυτή εμπεριέχει την παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων τόσο στην πρωτογενή τους μορφή όσο και στην περαιτέρω διακίνηση και εμπορευματοποίηση τους ως τελικά **ποιοτικά** προϊόντα «προέλευσης παραγωγής».

Το παραπάνω πλαίσιο οδηγεί στην ανάγκη ολοκληρωμένου προγράμματος έρευνας και εκπαίδευσης για την ανάπτυξη νέων γεωργικών προϊόντων. Θα πρέπει όμως να λαμβάνονται υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής.

- Στην περιοχή του κάμπου απαιτείται η προώθηση εξειδικευμένης παραγωγής μοναδικών προϊόντων. Αυτό μπορεί να συμβεί μόνο μέσα από τα Ινστιτούτο έρευνας καινοτόμων προϊόντων που υπάρχει στην περιοχή της Νάουσας. Επίσης απαιτείται η οικολογική διαχείριση των αγροτικών μονάδων, παρά τον εντατικό χαρακτήρα της παραγωγής, με σκοπό την ποιότητα στο προϊόν και κατά συνέπεια την ευχερέστερη εναπόθεση του στην αγορά. Αν και στο σύνολο της γεωργικής εκμετάλλευσης δεν μπορεί να συμβεί κάτι τέτοιο, μπορεί να γίνει μέσα από χρηματοδοτικά προγράμματα για αγρότες που ενδιαφέρονται για μια τέτοια αγροτική δράση. Αυτό συνεπάγεται και την περιβαλλοντική προστασία των επιφανειακών φυσικών συστημάτων ή και των υδροφόρων υπογείων ταμιευτήρων. Παράλληλα αποτελούν πλέον μόδα στην αγορά τα οικολογικά προϊόντα.
- Στην ορεινή περιοχή όπου το πρόβλημα του εισοδήματος εξαρτάται από την εκτατικότητα των καλλιεργειών, τον μικρό κλήρο και τους διαχειριστικούς περιορισμούς στην δασοποποία και την τοπική κτηνοτροφία απαιτείται η εναλλακτικών προϊόντων ενίσχυσης του εισοδήματος, (αγροτουρισμός, εξειδικευμένα τοπικά οικοτεχνικά προϊόντα), και συλλογική οργάνωση στην στήριξη της παραγωγικής διαδικασίας και εμπορευματοποίησης των προϊόντων.

Το βάρος εδώ θα πρέπει να δοθεί στην προώθηση και κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού στην συλλογική οργάνωση και την συνεταιριστική διαχείριση. Προς την κατεύθυνση αυτής της οργάνωσης και διαχείρισης σημαντικό ρόλο θα παίξει η αναδιάρθρωση (διοικητική και κοινωνική) της τοπικής κοινωνίας με τις νέες δομές οργάνωσης και λειτουργίας (συμβούλιο περιοχής, τοπ.αυτοδιοίκηση). Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι κανονισμός της Ε.Ε όριζε

τον τρόπο συσκευασίας τόσο των μεταποιημένων όσο και των νωπών φρούτων. Οι συνεταιριστικές οργανώσεις για λόγους που μόνο αυτοί ξέρουν αγνόησαν τις κοινοτικές οδηγίες με αποτέλεσμα να έχουμε το φαινόμενο της επιστροφής εμπορευμάτων. Αυτό αυξάνει ακόμα περισσότερο την σημασία της σωστής διαχείρισης των συνεταιριστικών οργανώσεων.

10.5 Προτάσεις της Διεύθυνσης Γεωργίας - Νομαρχία Ημαθίας

Οι προτάσεις που ακολουθούν προτείνουν συγκεκριμένες ενέργειες για την έξοδο του νομού από την φθίνουσα πορεία στην οποία έχει εισέλθει.

Τα επόμενα τέσσερα χρόνια προβλέπονται δυσμενείς εξελίξεις για τον αγροτικό τομέα στη χώρα μας, κατά συνέπεια και για το εισόδημα των αγροτών, αν δεν αναπροσαρμοστεί η εθνική αγροτική πολιτική ώστε να αντιμετωπίσει τις διεθνείς κακές συγκυρίες και να μπορέσει να αντεπεξέλθει στην αναμενόμενη μείωση των κοινοτικών εισροών και στον διαρκώς αυξανόμενο ανταγωνισμό για τα προϊόντα μας. Η σταδιακή εφαρμογή της Συμφωνίας της ΓΚΑΤΤ(με σταδιακή μείωση των εξαγωγικών επιδοτήσεων), σε συνδυασμό με το πάγωμα ή τη μείωση και των κοινοτικών ενισχύσεων, θα έχει επιπτώσεις στο αγροτικό εισόδημα.

Ιδιαίτερα σημαντική όσο και ανησυχητική είναι η πρόβλεψη ότι ενώ οι απαιτήσεις της κατανάλωσης σε αγροτικά προϊόντα θα αυξάνεται, η παραγωγή μας θα μειώνεται(αναμενόμενη εξέλιξη λόγω της συνεχούς ανόδου του κόστους παραγωγής, της τάσης φυγής από την αγροτική απασχόληση και της έλλειψης κινήτρων για νέους αγρότες). Πράγμα που όπως είναι φυσικό, θα ανοίξει ακόμη περισσότερο την ψαλίδα στο εμπορικό ισοζύγιο, δηλαδή θα έχουμε αύξηση της διείσδυσης ξένων αγροτικών προϊόντων στην εσωτερική αγορά, ενώ τα δικά μας προϊόντα θα χάνουν συνεχώς έδαφος στις ξένες αγορές.

Οι δυσμενείς αυτές προοπτικές-που θα γίνουν ακόμη χειρότερες μετά το 2000, οπότε προβλέπεται και περαιτέρω μείωση της κοινοτικής στήριξης στους αγρότες- μπορούν να αποτραπούν μόνον με μια εθνική αγροτική πολιτική με βραχυπρόθεσμους και μεσοπρόθεσμους στόχους. Το βάρος πρέπει να πέσει στην αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της αγροτικής μας παραγωγής. Κι'αυτό μπορεί να γίνει με την καλύτερη κατανομή των υπαρχόντων πόρων, με μια πιο ορθολογική στήριξη των προϊόντων μας και με κίνητρα για την εφαρμογή σύγχρονης τεχνολογίας. Μέτρα που θα αναβαθμίσουν την ποιότητα, θα μειώσουν το κόστος παραγωγής και θα κάνουν τα προϊόντα μας ανταγωνιστικά τόσο στην εσωτερική κατανάλωση όσο και στις ξένες αγορές.

10.5.1 Γενικές προτάσεις για το σύνολο των προϊόντων.

Οι προτάσεις που ακολουθούν αφορούν το σύνολο των προϊόντων, έχουν να κάνουν με την ενίσχυση των εισοδημάτων των αγροτών και αποτελούν και προτάσεις της Διεύθυνσης Γεωργίας της Νομαρχίας Ημαθίας.

- Κρατική στήριξη της Α.Τ.Ε για ρύθμιση των χρεών των αγροτών που οφείλονται σε εξωγενείς παράγοντες, έτσι ώστε να υπάρχει δυνατότητα αποπληρωμής των χρεών, διαφορετικά θα υπάρχει αδιέξοδο. Η Α.Τ.Ε να μην είναι εμπορική τράπεζα αλλά επιβάλλεται περισσότερο από κάθε άλλη φορά να αποτελεί βασικό μηχανισμό στήριξης του αγροτικού πληθυσμού και του συνεταιριστικού κινήματος.
- Τροποποίηση του κανονισμού του ΕΛΓΑ, για κάλυψη ζημιών από κάθε αιτία σε όλα τα στάδια της καλλιέργειας. Το 80% περίπου της προβλεπόμενης

- αποζημίωσης να δίνεται εντός 60 ημερών και το υπόλοιπο όσο το δυνατόν συντομότερα με την οριστικοποίηση των τιμών αποζημίωσης.
- Εξόφληση των παραγωγών εντός 60 ημερών από την στιγμή παράδοσης της παραγωγής τους.
  - Ουσιαστική μείωση της συνεπτευθυνότητας στα προϊόντα.
  - Μητρώο αγροτών, καλλιεργειών και καλλιεργητών, δημιουργία ζωνών καλλιέργειας.
  - Να μην επιδοτούνται, αποζημιώνονται και ενισχύονται οι μη κατ'επάγγελμα αγρότες.
  - Αύξηση των ποσοστώσεων και των επιδοτήσεων για την είσοδο νέων αγροτών στην παραγωγή.
  - Κίνητρα για νέους αγρότες.
  - Συστηματικότεροι και αυστηρότεροι έλεγχοι των τιμών των γεωργικών εφοδίων και ελαχιστοποίηση του Φ.Π.Α στον κατώτερο συντελεστή, για τα ανταλλακτικά και μηχανήματα, γεωργικού εξοπλισμού και μειωμένες τιμές καυσίμων.
  - Χαρτογράφηση της καλλιεργήσιμης γης και απόδοση της με κάθε τρόπο στους πραγματικούς καλλιεργητές.
  - Δημιουργία έργων υποδομής σε συνάρτηση πάντα με το είδος καλλιέργειας της κάθε περιοχής (αρδευτικά, έργα οδοποιίας κ.λ.π.).
  - Αναδιάρθρωση της καλλιέργειας σε συνάρτηση με την ποσοτική και ποιοτική βελτίωση των προϊόντων.
  - Ειδικά κίνητρα για την ανάπτυξη μειονεκτικών περιοχών (κυρίως οι ορεινές περιοχές της Ημαθίας).
  - Καλλιέργεια προϊόντων που θα είναι απηλλαγμένα από χημικές ουσίες που χρησιμοποιούνται σήμερα (φυτοφάρμακα, λιπάσματα κ.λ.π.).
  - Αναμόρφωση των ρόλων των Ο.Τ.Α. στην ανάπτυξη της γεωργίας κατά οικισμό (συμμετοχή και στήριξη των τοπικών συνεταιριστικών οργανώσεων και συνδικαλιστικών οργανώσεων των αγροτών για την καλύτερη αντιμετώπιση των επί μέρους αγροτικών προβλημάτων).
  - Ενίσχυση από το Υπουργείο Γεωργίας των κλαδικών οργανώσεων για την στήριξη της καλλιέργειας και προώθησης προϊόντων εθνικής σημασίας για την χώρα μας.
  - Ίδρυση τράπεζα γης και δανειοδότηση, με ευνοϊκούς όρους, αγροτών για την απόκτηση γης σε βιώσιμα μεγέθη.
- Ουσιαστική αύξηση των αγροτικών συντάξεων.

10.5.2. Προτάσεις για τα νωπά και μεταποιημένα προϊόντα

Η οικονομική ανάπτυξη του νομού Ημαθίας στηρίζεται εδώ και πολλά χρόνια στις δενδρώδεις καλλιέργειες. Τα προβλήματα είναι πολλά και μεγάλα. Η συμφωνία της ΓΚΑΤΤ και η ολοκλήρωση της ΚΑΠ που ακολουθεί ανατρέπει τη φιλοσοφία στήριξης των παραγωγών. Εναλλακτικές λύσεις αυτή την στιγμή δεν υπάρχουν. Η υλικοτεχνική υποδομή των αγροτών της περιοχής μας έχει σχέση με τις δενδρώδεις καλλιέργειες, ενώ ο μικρός κλήρος δεν δίνει τη δυνατότητα να καλυφθούν τα εισοδήματα των αγροτών. Είναι συνεπώς αναγκαίο να αναφερθούμε σε συγκεκριμένα μέτρα για την ανάπτυξη της αυτής καλλιέργειας.

10.5.2.1. Προτάσεις για τα νωπά φρούτα

Σήμερα τα νωπά φρούτα αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα που έχουν σχέση με την παραγωγή, τη διάθεση και τις τιμές. Οι τιμές των νωπών φρούτων στις αγορές του εξωτερικού εδώ και τριάντα χρόνια για μας και τους ανταγωνιστές μας είναι στα ίδια επίπεδα. Μπορούσαμε και ήμασταν στην αγορά επειδή η διολίσθηση της δραχμής ακολουθούσε τον πληθωρισμό. Σήμερα ακολουθείται η πολιτική της σκληρής δραχμής, με αποτέλεσμα η διολίσθηση έναντι του μάρκου (κύριο νόμισμα συναλλαγής) να είναι σημαντικά μικρότερη του πληθωρισμού. Αντίθετα αυτά τα χρόνια έχουμε υποτιμήσεις των νομισμάτων κυρίως των ανταγωνιστών μας. Αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουμε προβλήματα στις εξαγωγές μας. Οι προτάσεις που ακολουθούν έχουν να κάνουν με την ενίσχυση των εξαγωγών.

- Ένταξη των προϊόντων στα επιδοτούμενα από την Ε.Ε προγράμματα βοήθειας προς τις Ανατολικές χώρες.
- Εύρεση τρόπου διασφάλισης των πιστώσεων που προέρχονται από συμβόλαια εξαγωγών στις Ανατολικές χώρες, δεδομένου ότι ο κίνδυνος εξαγωγών σε αυτές τις περιπτώσεις είναι ιδιαίτερα αυξημένος.
- Αντιμετώπιση με κρατική στήριξη των σοβαρότατων οικονομικών προβλημάτων, που δημιουργούνται με τους ανταγωνιστές μας, από την πολιτική της σκληρής δραχμής.
- Έρευνα για όλες τις αγορές της Δ.&Α. Ευρώπης και ειδικότερα των εξαγωγών μας προς Ρωσία, των συνθηκών μεταφοράς διανομής και διάθεσης των προϊόντων μας με έμπρακτη υποστήριξη των Πρεσβειών μας και δημιουργία σε αυτές γραφείων γεωργικών ακολούθων.
- Δημιουργία από τους φορείς κεντρικού φορέα εξαγωγών.
- Πιστοποίηση ποιότητας προϊόντος.
- Καθορισμός στάνταρ τιμών μεταφοράς, για όλο τον χρόνο, μέσω της διεθνούς οργάνωσης CIM και της INTERFRIGO.
- Υψηλές Κοινοτικές επιδοτήσεις για όσους θέλουν να αποκτήσουν αυτοκίνητα ψυγεία επικαθήμενα.
- Οργάνωση των μεταφορών προς την Σκανδιναβική και Αγγλική αγορά, οι οποίες εισάγουν 180 εκατ. κιλά από τους ανταγωνιστές μας και μόνο 2 εκτ. κιλά περίπου από εμάς.

10.5.2.2 Προτάσεις για τα μεταποιημένα φρούτα

Οι προτάσεις που ακολουθούν έχουν σαν στόχο την εξυγίανση του κλάδου, που σήμερα αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα, με στόχο την λειτουργία του υγιή ανταγωνισμού.

- Μη χρηματοδότηση από το τραπεζικό σύστημα σύστημα υπερχρεωμένων και παράλληλα ανορθολογικά οργανωμένων επιχειρήσεων
- Την μη εκμίσθωση επιχειρήσεων που έχουν περιέλθει στις τράπεζες, σε τίμημα που δεν ανταποκρίνεται στα χρηματοοικονομικά αλλά στην πραγματική αξία των παγίων.
- Την μη εκποίηση επιχειρήσεων από τις τράπεζες σε εξευτελιστικές τιμές. Σε περίπτωση αδυναμίας πώλησης σε λογικό τίμημα να γίνεται από τις τράπεζες ενοικίαση δεδομένου ότι υπάρχει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον από τις συνεταιριστικές οργανώσεις.
- Τον έλεγχο νομιμότητας των μονάδων από τις κρατικές υπηρεσίες και εφαρμογή των νόμων.

- Την ενεργοποίηση των υπηρεσιών του Υπουργείου Γεωργίας για τον έλεγχο της πληρωμής της πρώτης ύλης σύμφωνα με τα οριζόμενα από τους Κοινοτικούς Κανονισμούς.
- Τον έλεγχο από τις υπηρεσίες του Υπουργείου Εμπορίου ή άλλων συναρμόδιων Υπουργείων του κοστολογίου και την θεσμοποίηση επίσημου κοστολογίου του κλάδου προκειμένου να αποφευχθούν συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού.
- Την επαναφορά του μέτρου θεώρησης των τιμολογίων εξαγωγής από τα επιμελητήρια ή τις Τράπεζες με έλεγχο της τιμής πώλησης σε σχέση με το επίσημο κοστολόγιο.
- Ανάλυση από τη μεριά του τραπεζικού συστήματος πρωτοβουλιών που θα επιβάλουν στις επιχειρήσεις του κλάδου συμπεριφορές ανάλογες της σοβαρότητας των προβλημάτων.
- Απαλλαγή από τόκους υπερημερίας των κεφαλαίων κινήσεως, δεδομένου ότι σχεδόν πάντοτε λόγω της ιδιαιτερότητας των προϊόντων υπάρχει καθυστέρηση στην ρευστοποίηση τους και σημαντική επιδότηση των επιτοκίων.
- Δανειοδότηση φορέων για απόκτηση υπαρχουσών εγκαταστάσεων σε τίμημα όμως που δεν δημιουργεί προβλήματα άνισων όρων ανταγωνισμού.
- Στήριξη φορέων για επενδυτικές πρωτοβουλίες παραγωγής νέων προϊόντων φιλικότερων στον καταναλωτή και στο περιβάλλον.
- Υποβοήθηση των βιομηχανιών με ανάπτυξη νέων ποικιλιών πρωτογενούς παραγωγής με στόχο την επιμήκυνση της παραγωγικής περιόδου (δαμάσκηνα, πράσινο σπαράγγι κ.λ.π.).
- Αντιμετώπιση με κρατική στήριξη των σοβαρότατων προβλημάτων που δημιουργούνται με τους ανταγωνιστές μας από την πολιτική της σκληρής δραχμής.
- Ένταξη των προϊόντων του κλάδου στα επιδοτούμενα από την Ε.Ε. προγράμματα προς τις Ανατολικές χώρες.
- Εξεύρεση τρόπου διασφάλισης των πιστώσεων που προέρχονται από συμβόλαια εξαγωγών στις ανατολικές χώρες, δεδομένου ότι ο κίνδυνος εξαγωγών σε αυτές τις περιπτώσεις είναι ιδιαίτερα αυξημένος.
- Καθιέρωση σήματος ποιότητας των προϊόντων που εξάγονται σε απαιτητικές αγορές και σε επέκταση του στην συνέχεια σε όλο τον κόσμο.
- Κοινή πολιτική στην εμπορία για την προστασία του προϊόντος και μη χρηματοδότηση από τις τράπεζες των φορέων που δεν θα συμμετέχουν σε όργανο χάραξης ενιαίας εμπορικής πολιτικής ή δεν θα πειθαρχούν στις αποφάσεις των οργάνων.

Οι προοπτικές του κλάδου επηρεάζονται άμεσα από το γενικότερο θεσμικό περιβάλλον στο οποίο κινείται η αγροτική βιομηχανία και παραγωγή. Συγκεκριμένα η συμφωνία της ΓΚΑΤΤ που αφορούν το παγκόσμιο εμπόριο έχουν άμεση επίπτωση στο σύστημα επιδοτήσεων του κλάδου μας και θα επιτρέψουν την ευκολότερη διείσδυση προϊόντων ανταγωνιστριών χωρών. Για την αντιμετώπιση χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα της νέας αυτής κατάστασης πρέπει να διασφαλιστεί η ομαλή πορεία των επιχειρήσεων που μπορούν να παράγουν προϊόντα με υψηλές ποιοτικές προδιαγραφές και να έχουν την δυνατότητα να απαντούν συνεχώς με εκσυγχρονισμούς. Παράλληλα και οι συνεταιρισμοί θα πρέπει να παραδίδουν προϊόντα στις βιομηχανίες με αυστηρότατο ποιοτικό έλεγχο και καλιμπραρισμένα.

Στα παραπάνω μέτρα θα πρέπει να προστεθεί και η όσον το δυνατόν γρηγορότερη κατασκευή της Εγνατίας Οδού για μεγαλύτερη ευελιξία στον τομέα των μεταφορών-εξαγωγών.

Όλα τα παραπάνω μπορούν να επιφέρουν σημαντικά αποτελέσματα μόνον εάν υπάρξει ανεξάρτητο και οικονομικά αυτοδύναμο συνεταιριστικό κίνημα, το οποίο με την καλλίτερη δυνατή οργάνωση και διαχείριση θα μπορέσει να βγάλει από το τέλμα, στο οποίο τον έχουν φέρει, τον αγροτικό πληθυσμό της χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΤΟΥ Ν.ΗΜΑΘΙΑΣ

11.1 Προβλήματα - Δυνατότητες

Ο Ν.Ημαθίας, αν και διαθέτει πολλούς και αξιόλογους τουριστικούς πόρους, είναι από τους νομούς που παρουσιάζουν την χαμηλότερη τουριστική ανάπτυξη. Τουριστική κίνηση υπάρχει σήμερα με την έννοια της ημερήσιας εκδρομής, κύρια από Έλληνες επισκέπτες. Αυτό συμβαίνει γιατί αφ'ενός μεν δεν έχουν αξιοποιηθεί τουριστικά οι φυσικοί, αρχαιολογικοί και τουριστικοί πόροι και αφ'ετέρου η υπάρχουσα υποδομή (δίκτυα, ξενοδοχεία κ.τ.λ.) δεν δίνουν περιθώρια στην προσέλκυση τουριστών.

Οι υφιστάμενοι τουριστικοί πόροι της περιοχής σχετίζονται αφ'ενός με το πλούσιο ιστορικό παρελθόν (Βεργίνα, Παλατίτσια, Λευκάδια, Μιέζα, Βέροια, Νάουσα) την παράδοση (Μπούλες, Π.Σουμελά, Λαογραφικά Δρώμενα) και την αρχιτεκτονική (Βέροια, Νάουσα) και με το φυσικό περιβάλλον (ορεινά συγκροτήματα Πιερίων, Βερμίου, χειμερινά σπορ-Σέλι, Τρία-Πέντε-Πηγάδια, οικοσυστήματα Δέλτα Λουδία-Αλιάκμονα, Κοιλάδα Αλιάκμονα, τεχν.λίμνη Σφηκιάς-Δάσκιου κλπ.)

Είναι σημαντικό ότι μεγάλο μέρος αυτού του αποθέματος βρίσκεται σε περιοχές που συνδυάζουν την δυνατότητα εναλλακτικής δημιουργίας εισοδήματος για την περιοχή. Παρ'όλα αυτά μέχρι σήμερα η τουριστική παραγωγή στην Ημαθία δεν έχει τα χαρακτηριστικά μιας συστηματικής ένταξης, και διαχείρισης στα πλαίσια του συνόλου του παραγωγικού συστήματος της, ίσως γιατί η ανάγκη **εναλλακτικότητα** δεν ήταν μέχρι τώρα εμφανής, ή και απαραίτητη για την εξασφάλιση προοπτικών μεγέθυνσης και ανάπτυξη του τοπικού εισοδήματος.

11.2 Πολιτικές Ανάπτυξης

Βασικό στοιχείο για την ανάδειξη και ανάπτυξη της «τουριστικής» Ημαθίας είναι η πολιτική που θα ακολουθηθεί προς αυτήν την κατεύθυνση. Η «τουριστική ανάπτυξη» πρέπει να οργανωθεί στη βάση ενός συνολικού «διαχειριστικού σχεδίου ανάδειξης και ανάπτυξης» των τουριστικών πόρων της περιοχής με πρωτοβουλία της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης και ευθύνη υλοποίησης του από την τοπική αυτοδιοίκηση και τις τοπικές κοινωνίες οι οποίες είναι και οι άμεσα ενδιαφερόμενες.

Το σχέδιο αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει τους εξής στόχους:

1. Οργάνωση και λειτουργία τοπικού φορέα σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης
2. Υλοποίηση συνεργασιών στην παραγωγή και την προώθηση των τουριστικών προϊόντων του νομού.

Τα βήματα που απαιτούνται είναι τα εξής:

- Εκσυγχρονισμός των υποδομών παροχής πολιτιστικών υπηρεσιών.
- Ανάπτυξη ποιοτικών υπηρεσιών σε υφιστάμενες υποδομές. Ειδικές μελέτες με σκοπό την δημιουργία εναλλακτικών τουριστικών προϊόντων, κατά περιοχή.

Όλα αυτά μπορούν να υλοποιηθούν μέσα από την νέα οργανωτική δομή και λειτουργία της τοπικής κοινωνίας, όπου θα διευκρινισθούν οι δράσεις τουριστικής ανάπτυξης, κατά τουριστική περιοχή, με σκοπό την συμμετοχή του προϊόντος τους στην διαμόρφωση του τοπικού και ατομικού εισοδήματος.

11.3 Προϋποθέσεις ανάπτυξης και περιοχές με τουριστικό ενδιαφέρον

Οι μορφές τουρισμού που μπορούν να αναπτυχθούν στην Ημαθία είναι:

1. Ο Αρχαιολογικός - πολιτισμικός τουρισμός
2. Ο Θρησκευτικός - μορφωτικός τουρισμός

3. Ο Χειμερινός - ορειβατικός - φυσιολατρικός τουρισμός

4. Ο Ανροτουρισμός

Βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη του τουρισμού στον νομό είναι:

- Η διαφύλαξη-αξιοποίηση των φυσικών πόρων.
- Η προστασία-ανάδειξη των αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων (μνημεία, μονές, εκκλησίες κ.λ.π.).
- Η ανάπτυξη των πολιτιστικών εκδηλώσεων.
- Και ο καθορισμός των περιοχών που παρουσιάζουν τουριστική δράση με σκοπό την ενίσχυση τους για την περαιτέρω ανάπτυξη τους, με προσοχή πάντα στο περιβάλλον.

Οι περιοχές που παρουσιάζουν τουριστική δράση είναι:

- Τα χιονοδρομικά κέντρα στο Κ.Βέρμιο και στα Τρία-Πέντε πηγάδια που είναι από τα γνωστότερα της Βόρειας Ελλάδας. Ήδη τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει μια προσπάθεια ανάπτυξης του χειμερινού τουρισμού και του αθλήματος του σκι. Ήδη έχουν ενταχθεί σημαντικά έργα που αφορούν τα χιονοδρομικά κέντρα στο Β'Κ.Π.Σ. στο ΣΑΝΑ και τα οποία θα πρέπει να ολοκληρωθούν το συντομότερο.
- Το Ξηρολίβαδο που είναι περιοχή φυσικού κάλους και σήμερα αποτελεί κλασσική εκδρομή και αναπτύσσεται σε περιοχή τουρισμού και δεύτερης κατοικίας.

Ο τομέας στον οποίο πρέπει να δοθεί έμφαση κατά κύριο λόγο είναι αυτός των υποδομών. Το υπάρχον οδικό δίκτυο θα πρέπει να βελτιωθεί για την ασφαλέστερη και πιο γρήγορη πρόσβαση των επισκεπτών. Παράλληλα θα πρέπει να δημιουργηθούν και οι κατάλληλες ξενοδοχειακές μονάδες για την εξυπηρέτηση όσο το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμών επισκεπτών αλλά παράλληλα θα πρέπει να δοθεί έμφαση και στην βελτίωση της ποιότητας εξυπηρέτησης. Σήμερα στην περιοχή λειτουργούν δύο ξενοδοχεία δυναμικότητας 110 κλινών και ένα καταφύγιο στα Τρία-Πέντε πηγάδια, χωρητικότητας 120 ατόμων, τα οποία δεν μπορούν να εξυπηρετήσουν τους επισκέπτες σε περιόδους αιχμής. Τα χιονοδρομικά κέντρα Σελίου και Τριών-Πέντε Πηγαδιών θεωρούνται από τα καλλίτερα της χώρας για Σκι συγκριτικά με άλλες περιοχές της χώρας. Στα Τρία-Πέντε Πηγάδια με τη βοήθεια της τοπικής αυτοδιοίκησης έχει γίνει ένα Σαλέ στο οποίο μπορούν να πραγματοποιηθούν διεθνείς αγώνες, όπως και έγιναν τα τελευταία χρόνια.

Εκείνο που θα πρέπει να επισημάνουμε είναι η προοπτική ανάπτυξης του χειμερινού τουρισμού που μπορεί να φαίνεται για την περιοχή μας ανεπτυγμένος, για τις ανάγκες όμως των χρόνων που θα ακολουθήσουν, είναι σε νηπιακή ηλικία.

Το Ξηρολίβαδο το Σέλι και ο Αγ.Νικόλαος μπορούν λόγο του μικροκλίματος που διαθέτουν να αναδειχθούν σε αθλητικά κέντρα όπου θα μπορούν να προετοιμάζονται ομάδες όλων των αθλημάτων, της χώρας μας και όχι μόνο. Παράλληλα μπορούν να αναδειχθούν και σε περιοχή κοινωνικού τουρισμού όπου θα υπάρχουν χώροι για ελεύθερο χρόνο, γήπεδα αθλοπαιδιών, εποχιακό κάμπινγκ, κατασκηνώσεις και τουριστικό περίπτερο (Ε.Ο.Τ.). Η φυσική ομορφιά που διαθέτουν, το υψόμετρο και η μικρή απόσταση από την πόλη της Βέροιας αλλά και της Θεσ/νίκης είναι μερικά συν στην προσπάθεια αυτή. Αυτό που απαιτείται είναι να γίνουν ειδικές χωροταξικές μελέτες με στόχο την

δημιουργία των κατάλληλων έργων υποδομής αλλά και προσπαθειών για την ανάδειξη των περιοχών αυτών.

- Η περιοχή της Καστανιάς όπου μεγάλο τμήμα της καταλαμβάνεται από την μονή της Π.Σουμελά που είναι τόπος εθνολογικού ενδιαφέροντος. Η μονή σήμερα έχει αξιοποιήσει τμήμα της ιδιοκτησίας της και διαθέτει τουριστικό περίπτερο και ξενώνες δυναμικότητας 600 κλινών. Η καθημερινή επίσκεψη πολλών τουριστών εκδρομέων καθ'όλη την διάρκεια του έτους και η προσπάθεια της μονής για την ανάπτυξη της εδαφικής της ιδιοκτησίας, είναι οι κύριες αιτίες για τις οποίες θεωρείται απαραίτητη η ρύθμιση και η διάσωση του τοπίου της περιοχής καθώς και η περαιτέρω ανάπτυξη της.

Προτείνεται να προβληθεί η μονή της Π.Σουμελάς και να δημιουργηθούν οι κατάλληλες υποδομές, υποδοχής και διαμονής των επισκεπτών στο χωριό Καστανιά (απέχει ένα χιλιόμετρο από την μονή της Π.Σουμελά) με χρηματοδότηση από το πρόγραμμα LEADER II μέσω του Μέτρου 3, «Αγροτουρισμός», Δράση 3, «Εγκαταστάσεις διαμονής προσκυνητών στην Ι.Μονή Παναγία Σουμελά». Παράλληλα προτείνεται να δημιουργηθεί και ένα καταφύγιο θηραμάτων το οποίο θα έχει την μορφή οικολογικού πάρκου διαμορφώνοντας έτσι το υφιστάμενο οδικό σύστημα της περιοχής σε αισθητικό-τουριστικό κύκλωμα.

- Οι ορεινοί οικισμοί Δάσκιο, Ριζώματα, Σφηκιά, Πολυδένδρι, Ελαφίνα και Χαράδρα. Η προσέλκυση τουριστών και μόνιμων παραθεριστών στους παραπάνω οικισμούς θεωρείται σκόπιμη γιατί θα αυξηθεί το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων.

Η ιδιαιτερότητα των περιοχών αυτών έγκειται στην ομορφιά του φυσικού τοπίου. Για τη εξυπηρέτηση του παραπάνω σκοπού προτείνεται να αναπτυχθούν οι οικισμοί αγροτουριστικά (δημιουργία ενοικιαζόμενων δωματίων, ανάπτυξη ειδών λαϊκής τέχνης και παραδοσιακών κτηνοτροφικών προϊόντων κ.λ.π.).

- Η περιοχή της Βεργίνας η οποία παρουσιάζει και πιο έντονο ενδιαφέρον λόγω και της προσέλκυσης πολλών ξένων τουριστών.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η συνεργασία των νομών Πέλλης - Πιερίας - Ημαθίας και για κοινά τουριστικά ενδιαφέροντα, για την ανάδειξη του αρχαιολογικού τριγώνου Δίου - Βεργίνας - Πέλλας που διαθέτει σημαντικά στοιχεία από τις τάσεις της διεθνούς τουριστικής αγοράς. Σημαντικό στοιχείο προς αυτή την κατεύθυνση είναι να δημιουργηθεί σύγχρονο Μουσείο στην Βεργίνα όπου θα μπορούν να συγκεντρωθούν τα ευρήματα αυτής και όχι μόνο.

11.4 Τουριστική Προβολή

Απαραίτητο στοιχείο για την προσέλκυση πελατών - τουριστών είναι και η οργανωμένη προβολή του νομού. Στο πρόγραμμα τουριστικής προβολής του νομού που καταρτίζει η Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής θα πρέπει να περιλαμβάνονται:

- α) Η έκδοση θεματικών εντύπων για τις επιλεγόμενες μορφές τουρισμού και στις γλώσσες που ενδιαφέρουν για κάθε μία από αυτές.
- β) Η συμμετοχή σε Διεθνείς Εκθέσεις Τουρισμού, προσεκτικά επιλεγόμενες ανάλογα με το ενδιαφέρον της τουριστικής αγοράς.
- γ) Καταχωρήσεις στον τύπο και σε άλλα Μ.Μ.Ε., καθώς και σε μεγάλους Τουριστικούς Οδηγούς.
- δ) Η φιλοξενία δημοσιογράφων, Ελλήνων και ξένων, για την προβολή των τουριστικών πόρων.

ε) Η δημιουργία δικτύων ηλεκτρονικής πληροφόρησης των επισκεπτών σε χώρους υποδοχής, που δίνουν μια άριστη εικόνα τουριστικής οργάνωσης και εξυπηρέτησης.

στ) Η δημιουργία και προώθηση τουριστικών πακέτων, αντίστοιχων με τις επιλεγμένες μορφές τουρισμού.

Σημαντικό επίσης ρόλο μπορούν να παίξουν οι αδελφοποιήσεις των Δήμων και Κοινοτήτων του Νομού με αντίστοιχους ξένων χωρών στα πλαίσια των πολιτιστικών και άλλων ανταλλαγών τους, καθώς και οι ομογενείς Ημαθιώτες που ζουν και δραστηριοποιούνται σε κάθε γωνιά του πλανήτη.

11.5 Προτεινόμενα μέτρα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας

1. Ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων ώστε να καταστούν επισκέψιμοι στο κοινό. Ήδη, η διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου των βασιλικών ταφών της Βεργίνας και η συντήρηση των Μακεδονικών Τάφων της περιοχής Νάουσας λειτουργούν θετικά στην κατεύθυνση αυτή, δεν επαρκούν όμως μπροστά στους στόχους που θέτονται. Καθοριστικό έργο που θα δώσει μεγάλη δυναμική στον τομέα αυτό, είναι το Μουσείο της Βεργίνας.

2. Ανάδειξη των Βυζαντινών εκκλησιών της Βέροιας, που σήμερα είναι ελάχιστες από αυτές επισκέψιμες. Η αδυναμία της 11ης Εφορίας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων να αντιμετωπίσει το θέμα αυτό, λόγω της αρμοδιοτήτάς της να καλύπτει όλη την Κεντροδυτική Μακεδονία, μπορεί να ξεπεραστεί σε ένα βαθμό με την παρέμβαση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, η οποία και θα αναλάβει το έργο της συντήρησης, με τη συνεργασία του Υπ. Πολιτισμού.

3. Ολοκλήρωση των υποδομών στα Χιονοδρομικά Κέντρα (LIFT, χώροι πάρκινγκ, συμπληρωματικές εγκαταστάσεις κ.λ.π.). Στο Β'Κ.Π.Σ και στη ΣΑΝΑ του νομού μας, έχουν ενταχθεί σημαντικά έργα που αφορούν τα Χιονοδρομικά κέντρα και τα οποία πρέπει το συντομότερο να ολοκληρωθούν.

4.Βελτιώσεις των διεθνών και εθνικών ορειβατικών μονοπατιών, με σήμανση και βελτίωση καταφυγίων.

5. Δημιουργία χώρων πάρκινγκ στα αστικά κέντρα που δεν υπάρχουν σήμερα και ιδιαίτερα κοντά σε τουριστικούς χώρους π.χ. Βήμα Αποστόλου Παύλου στη Βέροια, Πάρκο και πλατεία Καρατάσου στη Νάουσα κ.λ.π.

6. Δημιουργία χώρων υποδοχής και εξυπηρέτησης στα Χιονοδρομικά Κέντρα (εστιατόρια κ.λ.π.)

7. Χωροθέτηση χρήσεων μέσα από τα γενικά πολεοδομικά σχέδια στους παραδοσιακούς οικισμούς των αστικών κέντρων, ώστε να καταστούν πόλοι προσέλκυσης τουριστών.

8. Σήμανση και βελτίωση των οδικών αξόνων που οδηγούν σε χώρους τουριστικών ενδιαφερόντων.

9. Δημιουργία νέων ξενοδοχειακών μονάδων και εκσυγχρονισμός των υπαρχόντων, ώστε να παρέχουν τις απαιτούμενες τουριστικές υπηρεσίες.

10. Πιστή εφαρμογή του νομοθετικού πλαισίου που διέπει τα διάφορα καταστήματα για την τήρηση των κανόνων υγιεινής και εξυπηρέτησης.

11. Προώθηση του αγροτουρισμού, ιδιαίτερα στην περιοχή των ορεινών Κοινοτήτων των Πιερίων, που έχουν τον φυσικό πλούτο και τα απαραίτητα στοιχεία για την ανάπτυξη του και θα βοηθήσει και οικονομικά την περιοχή αυτή αλλά και ολόκληρο τον νομό.

12. *Επιμόρφωση και κατάρτιση των στελεχών και του προσωπικού που ασχολείται στον τουριστικό τομέα για την καλύτερη και ποιοτική παροχή υπηρεσιών.*

13. *Διαμόρφωση τουριστικής συνείδησης σε όλους τους φορείς και πολίτες του Νομού.*

14. *Δημιουργία και λειτουργία των απαραίτητων Γραφείων Τουριστικής Πληροφόρησης σε όλους τους τουριστικούς χώρους και τα μεγάλα αστικά κέντρα, με ευθύνη της Αυτοδιοίκησης και άλλων φορέων.*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1.Δασοκτήματα Περίων

Τα δασοκτήματα που βρίσκονται στα Πιέρια Ημαθίας είναι 18, από τα οποία τα 9 βρίσκονται στην κυρίως ορεινή περιοχή των Περίων, ενώ τα υπόλοιπα 9 είναι στην βόρεια πλευρά του βουνού σε χαμηλότερο υψόμετρο και η έκτασή τους είναι μόλις 45.000 στρέμματα, σε αντίθεση με τα δάση της ορεινής περιοχής των οποίων η έκταση είναι 168.500 στρέμματα.

Πίνακας 1.α:Δασοκτήματα Περίων

ΔΑΣΟΚΤΗΜΑΤΑ Περίων		
ΟΝΟΜΑ ΔΑΣΟΥΣ	ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ	ΕΚΤΑΣΗ (στρμ)
Δασκίου	Δημόσιο	25.752
Ριζωμάτων	Συνιδιόκτητο	43.302
Σφηκιάς	Συνιδιόκτητο	3.145
Πολυδένδρου	Συνιδιόκτητο	22.140
Πολυδένδρου	Κοινοτικό	2.585
Χαράδρας	Ιδιωτικό	19.865
Χαράδρας	Δήμου Βέροιας	1.833
Ελαφίνας	Συνιδιόκτητο	36.980
Ι.Μ Τιμίου Προδόμου	Διακατεχόμενο	12.815
Συνολική Έκταση		168.417

Πηγή:Δασαρχείο Ημαθίας

Από τα δασοκτήματα αυτά υπό καθεστώς κανονικής διαχείρισης βρίσκονται τα δάση Δασκίου, Ριζωμάτων, το Συνιδιόκτητο Πολυδένδρου, και τα δάση Ελαφίνας και Χαράδρας (ιδιωτικό), τα οποία είναι και τα μεγαλύτερα σε έκταση. Τα υπόλοιπα δασοκτήματα είτε βρίσκονται εκτός διαχείρισης (δάσος Σφηκιάς), είτε διαχειρίζονται όταν υπάρχουν ώριμες προς υλοτομία συστάδες.

Τα δάση αυτά είναι και τα πιο σημαντικά των Περίων αφού παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία δασικών ειδών από τα οποία περισσότερο πολύτιμα είναι η οξιά, η μαύρη Πεύκη, η ελάτη, η δασική Πεύκη και βέβαια η δρύς. Παράλληλα παρουσιάζουν αρκετή παραγωγή ξυλείας, ενώ προσφέρουν και σημαντικές δυνατότητες απασχόλησης σε δασικές εργασίες. Ακόμα στα μεγάλα αυτά δασοκτήματα υπάρχουν και εκτεταμένοι βοσκότοποι, οι οποίοι στηρίζουν την κτηνοτροφία που για την ορεινή περιοχή των Περίων αποτελεί σημαντικότερη οικονομική δραστηριότητα.

Πίνακας 1.β:Δασοκτήματα βόρειας περιοχής Ν.Ημαθίας

ΔΑΣΟΚΤΗΜΑΤΑ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ		
ΟΝΟΜΑ ΔΑΣΟΥΣ	ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ	ΕΚΤΑΣΗ (στρμ)
Βεργίνας	Συνιδιόκτητο	6.900
Παλατισίων	Δημόσιο	2.651
Παλατισίων	Ιδιωτικό	8.449
Συκιάς	Μοναστηριακό	10.570
Φιλουριάς	Δημόσιο	1.157
Φιλουριάς	Ιδιωτικό	4.170
Νεοκάστρου	Ιδιωτικό	5.678
Τριλοφιάς	Μοναστηριακό	5.678
Σφήνιτσας	Μοναστηριακό	5.340
Συνολική Έκταση		45.028

Πηγή:Δασαρχείο Ημαθίας

Από τα παραπάνω δασοκλήματα αυτά της Τριλοφιάς και του Νεοκάστρου βρίσκονται εκτός κανονικής διαχείρισης, ενώ τα υπόλοιπα διαχειρίζονται κανονικά. Τα δάση της βόρειας πλευράς των Πιερίων είναι και μικρά σε έκταση και σε ποσότητα και ποιότητα ξυλαποθέματος. Είναι χαρακτηριστικό ότι το πιο πολύτιμο δασοπονικό είδος τους είναι η δρυς και αυτή μόνο στις θέσεις εκείνες που δεν έχουν υποβαθμιστεί από τις εκχερσώσεις και την υπερβόσκηση. Έτσι παράγουν μόνο μικρές ποσότητες καυσόξυλων για την κάλυψη των ατομικών αναγκών των ιδιοκτητών τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι ποσοστό μεγαλύτερο από το 35% της έκτασης τους καλύπτεται από καλλιέργειες, με εξαίρεση τα δύο δημόσια δάση, στα οποία το σύνολο της έκτασης καταλαμβάνεται από δασική βλάστηση. Ο ρόλος τους συνεπώς είναι περισσότερο προστατευτικός-υδρονομικός και λιγότερο οικονομικός.

Αντίθετα τα δάση της κυρίως ορεινής περιοχής παράγουν αρκετό ξυλώδη όγκο ενώ οι δυνατότητες τους είναι ακόμα μεγαλύτερες, ιδιαίτερα στις συστάδες καστανιάς και δρυός, η καλλιέργεια-αναγωγή των οποίων θα επιφέρει σημαντικά οικονομικά αποτελέσματα για τους ιδιοκτήτες τους. Προς το παρόν την μεγαλύτερη οικονομική αξία έχει η τεχνική ξυλεία της μαύρης και δασικής Πεύκης, της ελάτης και της οξιάς που παράγεται στα δάση Δασκίου, Ριζωμάτων (το οποίο είναι το μεγαλύτερο και πιο αποδοτικό δάσος του νομού), και σε μικρότερο βαθμό στα δάση Πολυδένδρου, Ελαφίνας και Χαράδρας. Τεχνική ξυλεία καστανιάς και δρυός παράγεται σήμερα σε μικρές ποσότητες, ενώ στόχος είναι η αναβάθμιση των συστάδων αυτών στο μέλλον.

Γενικά μπορούμε να πούμε ότι τα δάση της ορεινής περιοχής διαχειρίζονται με βάση τις αρχές της προστασίας του περιβάλλοντος και της αιφορικής παραγωγής δασικών προϊόντων, ενώ στα περισσότερα από αυτά έχει επιτευχθεί κατά χώρο και χρόνο τάξη των υλοτομιών. Αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις προσπάθειες της Δασικής Υπηρεσίας η οποία με συνεχείς ελέγχους και οδηγίες καθοδηγεί τους δασοκλήμονες. Είναι άλλωστε χαρακτηριστικό ότι τα δάση αυτοδιαχειρίζονται με μελέτες ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1920.

2. Εφαρμογή της κοινοτικής πρωτοβουλίας Κ.Π. LEADER II

2.1 Γενικά

Η Κοινοτική πρωτοβουλία Κ.Π. LEADER II έχει ως αντικείμενο την τοπική αγροτική ανάπτυξη που συντελείται με ποικίλες δραστηριότητες. Ειδικότερα στόχοι της Πρωτοβουλίας αυτής είναι η συγκράτηση του τοπικού αγροτικού πληθυσμού, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, η συμπλήρωση του εισοδήματος και η προστασία του περιβάλλοντος. Η μεθοδολογία που επιζητεί η πρωτοβουλία, για την επίτευξη των στόχων αυτών, πρέπει να χαρακτηρίζεται από καινοτομία, επιδεκτικότητα, αύξηση της προστιθέμενης αξίας και δυνατότητα μεταφοράς τεχνογνωσίας.

Η πρωτοβουλία Κ.Π. LEADER II επιχορηγείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης, του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων.

Στην Ελλάδα υλοποιείται σύμφωνα με το πλαίσιο που ορίζεται από:

- την 215/96 κοινή απόφαση των Υπουργείων Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών και Γεωργίας
- την απόφαση 344034/8528/6.8.96 και την εγκύκλιο 344036/8530/6.8.96 του Υπουργείου Γεωργίας.

Οι φορείς που εμπλέκονται άμεσα στην υλοποίηση της Πρωτοβουλίας είναι:

- Το Υπουργείο Γεωργίας ως ενδιάμεσος φορέας και υπεύθυνη αρχή για την υλοποίηση της Πρωτοβουλίας στη χώρα.
- Οι Περιφέρειες
- Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και
- Οι Ομάδες Τοπικής Δράσης (Ο.Τ.Δ.) και λοιποί συλλογικοί φορείς που επιχορηγούνται για την υλοποίηση των επιχειρησιακών τους σχεδίων τα οποία και υλοποιούν σύμφωνα με τους όρους της σχετικής σύμβασης που υπογράφεται μεταξύ αυτών και του Υπουργείου Γεωργίας.

2.2 Το Πρόγραμμα τοπικής αγροτικής ανάπτυξης της ΑΝ.ΗΜΑ.

2.2.1 Γενικά

Το τοπικό πρόγραμμα της Κ.Π. LEADER II της Ομάδας Τοπικής Δράσης Αναπτυξιακή Ημαθίας (ΑΝ.ΗΜΑ.) Α.Ε. εγκρίθηκε με την 307994/6584/22.03.1996 απόφαση του Υπουργού Γεωργίας. Ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος είναι 1.440.000.000 δρχ. εκ των οποίων 910.100.000 δρχ. δημόσια (κοινοτική +εθνική) επιχορήγηση και 529.900.000 δρχ. ιδιωτική συμμετοχή που θα καταβληθεί από τους τελικούς επενδυτές.

Το πρόγραμμα περιλαμβάνει δράσεις σ'όλα τα μέτρα αναφοράς της Κ.Π. LEADER II με πιθανούς τελικούς επενδυτές νομικά δημόσια ή ιδιωτικά πρόσωπα όπως και φυσικά πρόσωπα τα οποία σύμφωνα με τον νόμο μπορούν να υλοποιήσουν τις προβλεπόμενες δράσεις.

Το πρόγραμμα της Ο.Τ.Δ. συνοψίζεται στην συνέχεια στον πίνακα 4.14.1.α όπου περιλαμβάνονται ο τίτλος και η περιοχή εφαρμογής των δράσεων, οι πιθανοί δικαιούχοι και ο συνολικός προϋπολογισμός.

Η περιοχή εφαρμογής της Κ.Π. LEADER II στο Νομό Ημαθίας φαίνεται στο χάρτη του σχήματος 4.14.1.α. όπου εμφανίζονται σαφώς τα διοικητικά όρια των Ο.Τ.Α εντός των οποίων δύνανται να υλοποιηθούν δράσεις σύμφωνα με το σχεδιασμό και τον προγραμματισμό του επιχειρησιακού σχεδίου.

Η περίοδος εφαρμογής του προγράμματος λήγει 31.12.2000 ενώ η ανάδειξη τελικών δικαιούχων μπορεί να γίνει μέχρι 31.12.1999.

Ανάλυση του προγράμματος

Άξονας 1. Ανάπτυξη των ορεινών-μειονεκτικών αγροτικών περιοχών.

Είναι οι περιοχές που ορίζουν δυτικά και νότια τον νομό και περιλαμβάνουν τους οικισμούς των Περιών και Βερμίου, που εμπίπτουν στην Οδηγ. ΕΟΚ 75/268.

Τα χαρακτηριστικά των περιοχών αυτών είναι τα γνωστά τυπικά χαρακτηριστικά όλων των ομολόγων περιοχών της χώρας:

- *Ελλείψεις υποδομών*
- *Μη αξιοποίηση φυσικών πόρων*
- *Οικονομική υστέρηση*
- *Κοινωνική υποβάθμιση*

Με τον σχεδιασμό ανάπτυξης, μέσω της Κ.Π. LEADER II, προτεραιότητες, που έχουν προκριθεί, στον άξονα αυτό είναι:

- **Ανάπτυξη του Αγροτικού Τουρισμού.**

- **Διατήρηση, βελτίωση και αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.**
- **Διαφοροποίηση της αγροτικής παραγωγής και ενίσχυση της μεταποίησης.**

Άξονας 2. Ανάπτυξη των πεδινών αγροτικών περιοχών.

Οι πεδινές περιοχές παρέμβασης δεν παρουσιάζουν το είδος των προβλημάτων των περιοχών, που αναφέρθηκαν προηγουμένα. Καταλαμβάνουν το Ανατολικό τμήμα της περιοχής και περιλαμβάνουν τους οικισμούς: Αγ. Μαρίνης, Αγ.Γεωργίου, Αγκαθιάς, Κλειδιού, Κυψέλης, Μελίκης, Νεοκάστρου, Πλατάνου, Πρασινάδας, Προδρόμου, Τρικάλων, Τριλόφου, Ειρηνούπολης, Γιαννακοχωρίου, Επισκοπής, Κοπανού, Λευκαδίων, Μαρίνης, Μονοσπίτων, Στενήμαχου, Χαρίεσσας.

Είναι περιοχές που τις τελευταίες δεκαετίες επωφελήθηκαν από φυσικούς και ανθρωπογενείς παράγοντες και ακολούθησαν εντονότατη αναπτυξιακή τροχιά, κυρίως στον πρωτογενή αγροτικό τομέα.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σχετίζονται, όπως προαναφέρθηκε, με την υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων και με την επιβάρυνση του φυσικού περιβάλλοντος από την μεγάλη ένταση και μη ορθολογική συγκέντρωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων. Έτσι τα προβλήματα στον αγροτικό τομέα εντοπίζονται στην πλεονασματική παραγωγή των κυριότερων γεωργικών προϊόντων και στην επιβάρυνση του περιβάλλοντος από την υπερβολική χρήση των αγροχημικών, την δραστηριότητα των ρυπογόνων γεωργικών βιομηχανιών και από την ανεξέλεγκτη διαχείριση συνολικά των αποσυρόμενων γεωργικών προϊόντων.

Οι προτεραιότητες που έχουν προκριθεί στον άξονα αυτό είναι:

- **Καινοτόμες επενδύσεις στην μεταποίηση**
- **Πρωώθηση και σήμανση των τοπικών χαρακτηριστικών προϊόντων**
- **Αξιοποίηση και εμπορία των τοπικών προϊόντων**
- **Διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων των γεωργών**

Άξονας 3. Ανάπτυξη συνεργασίας σε ευρύτερο τοπικό / υπερτοπικό επίπεδο.

Στις σύγχρονες η Γνώση και η Οργάνωση αποτελούν τις απαραίτητες συνθήκες, για το ξεκίνημα και την εφαρμογή οποιασδήποτε αναπτυξιακής προσπάθειας.

Στην Ημαθία υπάρχουν προωθημένες εμπειρίες στο θέμα αυτό, από το άνοιγμα προς το εξωτερικό, με τις συνεργασίες των εξαγωγικών της επιχειρήσεων, αλλά και της εισαγωγής γεωργικής τεχνολογίας και τεχνολογίας για την μεταποίηση.

Οι πρωτοβουλίες που αναπτύχθηκαν όμως έχουν μάλλον περιστασιακό χαρακτήρα, εφαρμόστηκαν σε σημειακές περιπτώσεις με βασικό κριτήριο την κερδοφορία και πολλές φορές συντέλεσαν στην στρέβλωση μιας πραγματικής αναπτυξιακής προσπάθειας -όπως στις περιπτώσεις της ανερμάτιστης εισαγωγής γεωργικής μηχανολογίας και αγροχημικών.

Με τον σχεδιασμό ανάπτυξης, μέσω της Κ.Π. LEADER II, οι προτεραιότητες, που έχουν προκριθεί, στον άξονα αυτό είναι:

- **Διάδοση της πληροφόρησης**
- **Περιφερειακή, δια-περιφερειακή δικτύωση**

- **Διακρατική, δι-ευρωπαϊκή συνεργασία**
- **Επαγγελματική κατάρτιση**

Παράρτημα πινάκων

Πίνακας 1:

Πληθυσμός κατά φύλο και ομάδα ηλικιών (1961)					
κλάσεις	ΑΝΔΡΕΣ	%	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	%	ΣΥΝΟΛΟ
0-4	5417	4,9381	5287	4,8196	10704
5'-9	5523	5,0348	5432	4,9518	10955
10'-14	5338	4,8661	5321	4,8506	10659
15-19	4834	4,4067	4941	4,5042	9775
20-24	3294	3,0028	5867	5,3484	9161
25-29	5548	5,0576	5325	4,8543	10873
30-34	3376	3,0776	3307	3,0147	6683
35-39	3948	3,5990	3868	3,5261	7816
40-44	3219	2,9344	3412	3,1104	6631
45-49	3346	3,0502	3200	2,9171	6546
50-54	2663	2,4276	2700	2,4613	5363
55-59	1718	1,5661	1785	1,6272	3503
60-64	1801	1,6418	2126	1,9381	3927
65-69	1150	1,0483	1301	1,1860	2451
70-74	1001	0,9125	1276	1,1632	2277
75-79	340	0,3099	652	0,5944	992
80-84	239	0,2179	374	0,3409	613
85-89	210	0,1914	152	0,1386	362
90-94	163	0,1486	121	0,1103	284
95-άνω	47	0,0428	75	0,0684	122
ΣΥΝΟΛΟ	53175		56522		109697

Πηγή: Απογραφή Πληθυσμού 1961

Πίνακας 2:

Πληθυσμός κατά φύλο και ομάδα ηλικιών (1971)					
κλάσεις	ΑΝΔΡΕΣ	%	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	%	ΣΥΝΟΛΟ
0-4	5916	5,0093	5880	4,9788	11796
5'-9	5580	4,7248	4912	4,1592	10492
10'-14	5196	4,3997	4756	4,0271	9952
15-19	4712	3,9898	4768	4,0373	9480
20-24	5696	4,8230	3920	3,3192	9616
25-29	3600	3,0483	3900	3,3023	7500
30-34	4768	4,0373	4912	4,1592	9680
35-39	4760	4,0305	4764	4,0339	9524
40-44	4328	3,6647	4476	3,7900	8804
45-49	2900	2,4555	2948	2,4962	5848
50-54	2364	2,0017	2532	2,1439	4896
55-59	3036	2,5707	2772	2,3472	5808
60-64	2348	1,9881	2348	1,9881	4696
65-69	1772	1,5004	2128	1,8019	3900
70-74	1148	0,9721	1536	1,3006	2684
75-79	612	0,5182	768	0,6503	1380
80-84	480	0,4064	744	0,6300	1224
85-89	188	0,1592	260	0,2202	448
90-94	76	0,0644	148	0,1253	224
95-άνω	44	0,0373	104	0,0881	148
ΣΥΝΟΛΟ	59524		58576		118100

Πηγή: Απογραφή Πληθυσμού 1971

Πίνακας 3:

Πληθυσμός κατά φύλο και ομάδα ηλικιών (1981)					
κλάσεις	ΑΝΔΡΕΣ	%	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	%	ΣΥΝΟΛΟ
0-4	6413	4,7930	5630	4,2078	12043
5-9	5928	4,4305	5656	4,2272	11584
10-14	6225	4,6525	6067	4,5344	12292
15-19	4841	3,6181	4715	3,5239	9556
20-24	4047	3,0247	4396	3,2855	8443
25-29	4366	3,2631	4969	3,7138	9335
30-34	4308	3,2197	4765	3,5613	9073
35-39	4713	3,5224	4383	3,2758	9096
40-44	5198	3,8849	5095	3,8079	10293
45-49	5129	3,8333	4542	3,3946	9671
50-54	4635	3,4641	4618	3,4514	9253
55-59	2731	2,0411	2592	1,9372	5323
60-64	2024	1,5127	2443	1,8259	4467
65-69	2295	1,7152	2668	1,9940	4963
70-74	1944	1,4529	1966	1,4694	3910
75-79	965	0,7212	1422	1,0628	2387
80-84	667	0,4985	801	0,5987	1468
85-89	138	0,1031	212	0,1584	350
90-94	56	0,0419	120	0,0897	176
95-άνω	32	0,0239	85	0,0635	117
ΣΥΝΟΛΟ	66655		67145		133800

Πηγή: Απογραφή Πληθυσμού 1981

Πίνακας 4:

Πληθυσμός κατά φύλο και ομάδα ηλικιών (1991)					
ηλικίας 10 ετών και άνω					
κλάσεις	ΑΝΔΡΕΣ	%	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	%	ΣΥΝΟΛΟ
10-14	5897		5587		11484
15-19	5196		5404		10600
20-24	5052		5045		10097
25-29	4512		4647		9159
30-34	4605		5006		9611
35-39	4838		4912		9750
40-44	4618		4621		9239
45-49	4212		4221		8433
50-54	5082		5104		10186
55-59	4501		4780		9281
60-64	4194		4457		8651
65-69	2762		2689		5451
70-74	1638		1969		3607
75-άνω	2845		3788		6633
ΣΥΝΟΛΟ	59952		62230		122182

Πηγή: Απογραφή Πληθυσμού 1991

Πίνακας 5:

Φυσική κίνηση του πληθυσμού στην περίοδο 1971-1991				
	Γάμοι	Γεννήσεις ζώντων	Θάνατοι	Γεννήσεις - Θάνατοι
1971	1056	1992	826	1166
1972	744	2010	897	1113
1973	931	1863	854	1009
1974	860	2059	823	1236
1975	991	1988	918	1070
1976	848	2074	948	1126
1977	988	2149	947	1202
1978	955	2206	968	1238
1979	949	2193	941	1252
1980	785	2100	1027	1073
1981	872	1992	1033	959
1982	859	1942	1067	875
1983	829	1868	1057	811
1984	708	1644	1022	622
1985	790	1663	1131	532
1986	718	1578	1021	557
1987	881	1545	1170	375
1988	637	1574	1217	357
1989	824	1471	1150	321
1990	757	1472	1214	258
1991	827	1449	1163	286

Πηγή: Απογραφές Πληθυσμού 1971 έως 1991

Πίνακας 6:

Πληθυσμιακοί Δείκτες (1991)			
Δήμος- Κοινότητα	Δ.Γήρανσης	Δ.Εξάρτησης	Δ.Αντικατάστασης
Δ.Αλεξάνδρειας	2.76	0.47	1.44
Δ.Βεροίας	2.12	0.46	1.14
Κ.Αγ.Βαρβάρας	1.91	0.47	1.24
Κ.Αγ.Μαρίνης	1.74	0.5	1.11
Κ.Αγ.Γεωργίου	2	0.43	0.95
Κ.Αγκαθιάς	2.12	0.46	1.27
Κ.Αράχου	0.93	0.55	0.82
Κ.Βεργίνης	1.23	0.37	0.96
Κ.Βρυσακίου	1.83	0.48	1.04
Κ.Γιωργιανών	1	0.34	0.76
Κ.Δασκίου	2.13	0.58	0.84
Κ.Διαβατού	1.81	0.49	1.05
Κ.Επισκοπής	1.2	0.42	0.85
Κ.Καβασίλων	1.32	0.46	0.91
Κ.Καμποχωρίου	1.25	0.39	1.09
Κ.Καστανέας	1.65	0.57	0.62
Κ.Κεφαλοχωρίου	1.29	0.57	1.13
Κ.Κλειδίου	1.91	0.47	1.45

Κ.Κορυφής	1.22	0.49	0.86
Κ.Κουλούρας	1.88	0.54	0.98
Κ.Κουμαριάς	1.94	0.39	0.89
Κ.Κυψέλης	1.15	0.45	0.72
Κ.Λειανοβεργίου	1.73	0.42	1.34
Κ.Λουτρού	1.83	0.47	1.05
Κ.Λυκόγιαννης	2.65	0.48	1.58
Κ.Μακροχωρίου	2.94	0.47	1.23
Κ.Μελίκης	2.04	0.47	1.02
Κ.Νέας Νικομηδειας	1.4	0.41	0.9
Κ.Νεοκάστρου	1.79	0.54	1.14
Κ.Νεοχωρίου	2.15	0.51	1.78
Κ.Νησιού	1.76	0.49	1.25
Κ.Ξεχασμένης	1.28	0.51	1.15
Κ.Παλαιού Σκυλλισίου	1.76	0.46	0.82
Κ.Παλατισίων	1.31	0.42	0.97
Κ.Πατρίδος	2.8	0.44	1.09
Κ.Πλατάνου	1.51	0.46	1.03
Κ.Πλατέος	1.7	0.45	1.31
Κ.Πολυδένδρου	0.75	0.49	0.33
Κ.Πρασινάδας	0.87	0.45	1.28
Κ.Προδρόμου	1.22	0.41	1.14
Κ.Ράχης	1.01	0.46	1
Κ.Ριζωμάτων	1.32	0.51	0.77
Κ.Σταυρού	1.72	0.45	1.05
Κ.Συκέας	1.58	0.49	1.18
Κ.Σφηκιάς	1.09	0.52	0.82
Κ.Τρικάλων	1.77	0.45	1.1
Κ.Τριλόφου	2.21	0.64	1.24
Κ.Τριποτάμου	1.29	0.41	0.98
Κ.Φυτείας	1.18	0.42	1.36
Δ.Ειρηνούπολης	2.04	0.47	1
Δ.Ναούσης	1.89	0.49	1.14
Κ.Αρκοχωρίου	0.76	0.44	1.05
Κ.Γιαννακοχωρίου	1.13	0.55	0.66
Κ.Επισκοπής	1.73	0.42	1.06
Κ.Κάτω Βερμίου	4.29	0.47	2.13
Κ.Κοπανού	2.28	0.41	1.35
Κ.Λευκαδίων	1.52	0.49	1.16
Κ.Μαρίνης	1.55	0.43	0.9
Κ.Μονοσπίτων	1.39	0.47	0.92
Κ.Ροδοχωρίου	1.39	0.37	0.71
Κ.Στενημάχου	1.8	0.55	1.06
Κ.Χαριέσσης	1.69	0.45	1.01
Ν.Ημαθίας	0.52	0.46	1.13

Πηγή: Αναπτυξιακή Μελέτη Ημαθίας, 1997

Πίνακας 7:

1991	Σιτάρι μαλακό	Σιτάρι σκληρό	Κριθάρι	Βρώμη	Σίκαλη	Αραβόσιτος (καλαμπόκι)
Γρεβενών	94212	5405	28961	33	712	8750
Δράμας	34374	43505	20214	489	419	79319
Ημαθίας	5649	23766	2467	1	16	92271
Θεσ/νίκης	122246	161359	20966	1496	5414	137647
Καβάλας	9164	22623	4223	6	44	182109
Καστοριάς	44833	12390	5309	142	5059	929
Κιλκίς	88403	187949	7477	2101	4594	25812
Κοζάνης	86819	94877	34921	200	3755	14922
Πέλλης	15900	64659	8309	170	434	76717
Πιερίας	31588	36120	8324	318	16	27998
Σερρών	24538	191236	24654	61	1770	295858
Φλωρίνης	16117	18649	30139		18062	56271
Χαλκιδικής	12058	95320	21169	7505	226	7518
Μακεδονία	586601	957858	217133	12522	40521	1006121
Ποσοστό παραγωγής Ημαθίας σε Μακεδονία	0,96	2,48	1,13	0,007	0,04	9,17

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 1991

Πίνακας 8:

1991	Καπνός	Βαμβάκι	Ηλιόσπορος	Ζαχαρότευτλα	Σόγια
Γρεβενών	1844	-	253	1439	-
Δράμας	979	4674	429	63673	1
Ημαθίας	3636	12364	63	210979	298
Θεσ/νίκης	6478	26688	2662	60429	59
Καβάλας	1266	549	77	194595	1098
Καστοριάς	295	-	-	-	-
Κιλκίς	6516	6770	192	38540	13
Κοζάνης	2664	-	124	79470	-
Πέλλης	11818	22558	11	87921	1646
Πιερίας	17217	4821	31	90001	60
Σερρών	9027	25170	617	461219	1340
Φλωρίνης	611	-	2	27076	-
Χαλκιδικής	434	4528	441	-	34
Μακεδονία	62785	108122	4902	1315342	4549
Ποσοστό παραγωγής Ημαθίας σε Μακεδονία	5,79	11,43	1,28	16,03	6,55

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 1991

Πίνακας 9:

ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΕΣ ΚΑΙ ΠΩΛΗΘΕΙΣΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑ (MWh) ΜΕΣΗΣ ΚΑΙ ΧΑΜΗΛΗΣ ΤΑΣΗΣ 1993					
ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΕΣ			ΕΝΕΡΓΕΙΑ MWh		
1993	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΣΗ	1993	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΣΗ
ΟΙΚΙΑΚΗ	50696		ΟΙΚΙΑΚΗ	141.975	
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ	2261	57	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ	20.629	154.073
ΕΜΠΟΡΙΚΗ	12021	24	ΕΜΠΟΡΙΚΗ	55.401	13.404
ΓΕΩΡΓΙΚΗ	1853	27	ΓΕΩΡΓΙΚΗ	17.674	9.883
Φ.Ο.Π.	667		Φ.Ο.Π.	9.315	
ΔΗΜΟΣΙΟ	677	9	ΔΗΜΟΣΙΟ	4.402	4.402
ΣΥΝΟΛΟ	68175	117	ΣΥΝΟΛΟ	249.396	181762

Πηγή: Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού 1993.

Πίνακας 10:

ΜΕΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΑΝΑ ΠΕΛΑΤΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΧΡΗΣΗ 1993					
ΧΑΜΗΛΗΣ ΚΑΙ ΜΕΣΗΣ ΤΑΣΗΣ (KVh)					
Ν.ΗΜΑΘΙΑΣ	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΣΗ	ΧΩΡΑ	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΣΗ
ΟΙΚΙΑΚΗ	2.811		ΟΙΚΙΑΚΗ	2.451	
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ	9.088	2.703.039	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ	8.765	1.579.290
ΕΜΠΟΡΙΚΗ	4.655	547.114	ΕΜΠΟΡΙΚΗ	4.961	869.957
ΓΕΩΡΓΙΚΗ	9.764	366034	ΓΕΩΡΓΙΚΗ	11.051	683.904
Φ.Ο.Π.	14.297		Φ.Ο.Π.	9.631	
ΔΗΜΟΣΙΑ	6.725	159.880	ΔΗΜΟΣΙΑ	11.623	838.511

Πηγή: Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού 1993.

Πίνακας 11:

ΕΓΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΗ ΙΣΧΥΣ ΚΑΙ ΚΑΘΑΡΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ					
	1987	1988	1989	1990	1991
Εγκατεστημένη ισχύς (σε κιλοβάτ)	1800	1800	1800	1800	1800
Καθαρή παραγωγή (σε χιλ. ΩΧΒ)	6541	4106	4264	2825	5559

Πηγή: Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού 1993.

Πίνακας 12:

ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ						
	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Επιβατ. αυτοκίνητα Ι.Χ. σε κυκλοφορία Νομού	14041	14661	15525	16737	16970	17582
Κατά κεφαλή αναλογία Νομού	9,7	9,3	8,8	8,3	8,2	8,1
Κατά κεφαλή αναλογία Χώρας	7,2	6,8	6,4	6	5,9	5,7
Ταξί και αγοραία σε κυκλοφορία Νομού	294	294	294	290	289	288
Κατά κεφαλή αναλογία Νομού	465	466	468	477	484	492
Κατά κεφαλή αναλογία Χώρας	299	300	301	303	306	308
Λεωφορεία σε κυκλοφορία Νομού	194	197	197	199	204	206
Κατά κεφαλή αναλογία Νομού	704	696	698	696	686	688
Κατά κεφαλή αναλογία Χώρας	506	500	487	474	465	455
Φορτηγά σε κυκλοφορία Νομού	13184	13717	14407	15130	15471	15174
Κατά κεφαλή αναλογία Νομού	10	10	9,5	9	9	9,3
Κατά κεφαλή αναλογία Χώρας	15	15	14	13,2	13	13
Τηλεφωνικές συνδέσεις Νομού	47706	46822	49162	51869	55068	56578
Κατά κεφαλή αναλογία Νομού	2,9	2,9	2,8	2,7	2,5	2,5
Κατά κεφαλή αναλογία Χώρας	2,4	2,3	2,2	2,2	2,2	1,9

Πηγή: Επιλογή, Σεπτέμβριος 1996.

Πίνακας 13: Συγκεντρωτικός πίνακας επενδύσεων που έχουν υπαχθεί στο Ν.1262/82 και Ν.1892/90 στο διάστημα 01/01/82 έως 30/08/90 και έχουν ολοκληρωθεί

ΝΟΜΟΣ	Αριθμός Επενδύσεων	Ύψος Επενδύσεων	Επιχορηγήσεις	Εκτιμώμενη Επιδότηση	Δάνειο Επιδοτούμενο	Ίδια Κεφάλαια	Νέες θέσεις Εργασίας	Αριθμός Κλινών
Χαλκιδικής	129	20.014.673.264	6.628.375.082	718.237.591	4.730.441.503	9.317.059.451	1.626	10.045
Πιερίας	15	334.627.896	123.411.400	28.717.954	152.315.333	80.030.749	50	255
Θεσ/νίκης	19	816.819.456	398.611.230	40.209.643	188.669.825	237.404.890	66	170
Κιλκίς	3	69.934.000	28.169.000	2.510.154	13.276.000	35.237.000	14	55
Σερρών	48	4.213.366.727	1.460.598.775	182.478.218	1.258.470.182	1.996.371.344	368	1.644
Πέλλης	24	3.284.081.938	1.091.888.075	93.939.463	842.356.849	1.827.969.295	275	1.389
Ημαθίας	5	100.647.700	37.627.250	1.236.707	7.006.625	57.245.690	3	---
Σύνολο Κ.Μ	243	28.834.150.981	9.768.680.812	1.067.379.730	7.192.536.317	13.551.318.419	2.402	13.558

Πηγή: Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997

Πίνακας 14: Συγκεντρωτικός πίνακας εγκεκριμένων επενδύσεων Ν.1262/82 (σε εκατ. δρχ.)

Κλάδος	1985			1986			1987			1988			1989			1990			1991		
	Επέ- νδυση	Επιχο- ρήγηση	Νέες θέσεις	Επέ- νδυση	Επιχο- ρήγηση	Νέες θέσεις	Επέ- νδυση	Επιχο- ρήγηση	Νέες θέσεις	Επέ- νδυση	Επιχο- ρήγηση	Νέες θέσεις	Επέ- νδυση	Επιχο- ρήγηση	Νέες θέσεις	Επέ- νδυση	Επιχο- ρήγηση	Νέες θέσεις	Επέ- νδυση	Επιχο- ρήγηση	Νέες θέσεις
20	711	211	89	640	182	310	607	202	351	584	249	66	1090	399	92	1272	400	45	9	3	0
21	108	16	12				228	89	16												
22																					
23	12	4	15	58	20	14				341	133	76	1875	735	55	4	1	0	11	5	0
24	6	1	8	76	19	62	14	4	20	74	20	29	1	0	5	23	7	43			
25	7	2	4	38	12	6	16	3	0	5	1	1	94	34	5						
26				8	1	3										5	1	2			
27	47	16	7																		
28																4	1	1			
29																					
30				2	0	1				42	11	6	38	11	2	7	8	0			
31																					
32										102	22	1									
33	63	18	33	302	117	66	0	0	2	106	43	2	15	6	3						
34																					
35	11	3	0							10	3	0				7	3	0			
36				4	1	3				16	6	4	74	23	4						
37										1	0	0									
38							12	4	0				1	0	0						
39																					
Σύνολο	965	272	168	1129	353	465	877			1182	489	185				1322	421	91	20	9	0

Πηγή: Αναπτυξιακή Ημερίδα Α.Ε., 1997

Πίνακας 15: Συγκεντρωτικός πίνακας εγκεκριμένων επενδύσεων Ν.1892/90 (σε εκατ. δρχ.)

Κλάδος	1991			1992			1993			1994			1995			1996		
	Επέ- νδυση	Επιχο- ρήγηση	Νέες θέσεις	Επέ- νδυση	Επιχο- ρήγηση	Νέες θέσεις	Επέ- νδυση	Επιχο- ρήγηση	Νέες θέσεις	Επέ- νδυση	Επιχο- ρήγηση	Νέες θέσεις	Επέ- νδυση	Επιχο- ρήγηση	Νέες θέσεις	Επέ- νδυση	Επιχο- ρήγηση	Νέες θέσεις
15	800	204	7	901	237	119	596	148	16	64	16	0	701	202	81	1010	317	60
16																450	113	0
17										33	8	0	5110	1320	81			
18	27	8	33	65	16	17							281	92	23	143	36	4
19																		
20	135	54	10													138	34	9
21																		
22	19	5	2															
23													11	4	0			
24													500	125	16			
25													100	25	10			
26	26	8	2	131	33	0	180	93	0									
27																		
28	14	3	3	12	3	0							130	33	18			
29	228	52	14													69	16	0
30																		
31																		
32																		
33																		
34																		
35																		
36	156	31	3										24	8	2	41	10	0
37																		
Σύνολο	1405	367	74	1108	289	136	776	242	16	97	24	0	6856	1809	231	1850	526	73

Πηγή: Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997

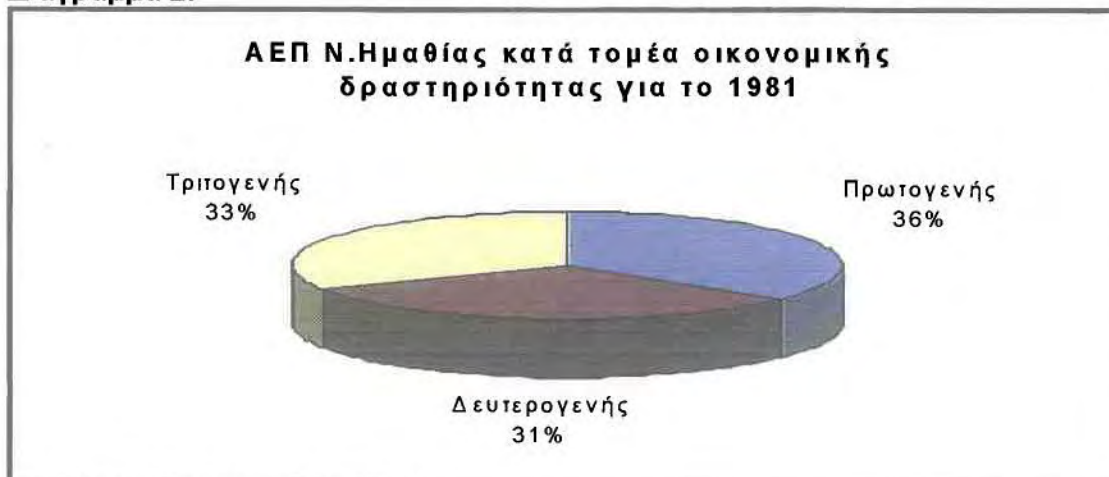
Παράρτημα Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1:

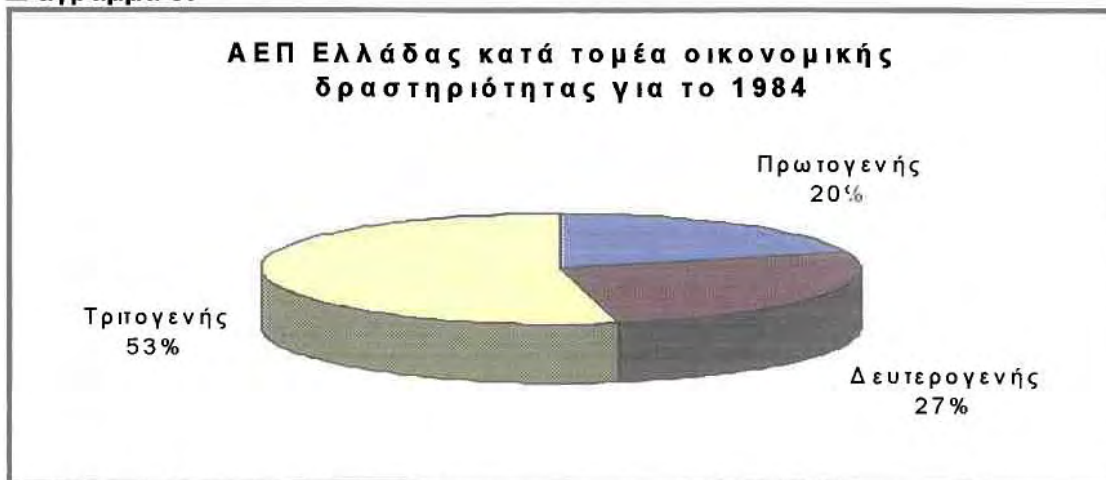
Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες στατιστικές έρευνες, 1981.

Διάγραμμα 2:

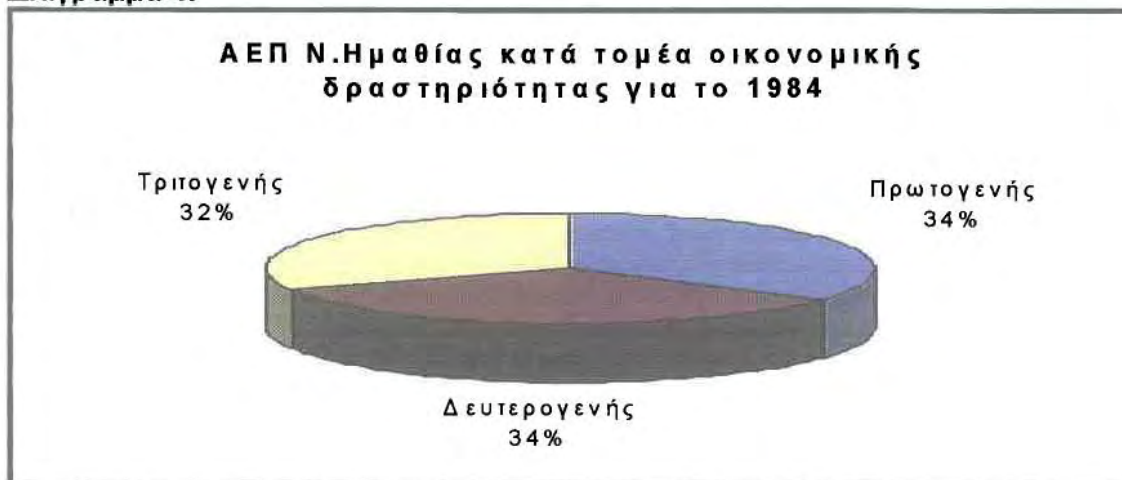
Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες στατιστικές έρευνες, 1981.

Διάγραμμα 3:

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες στατιστικές έρευνες, 1984.

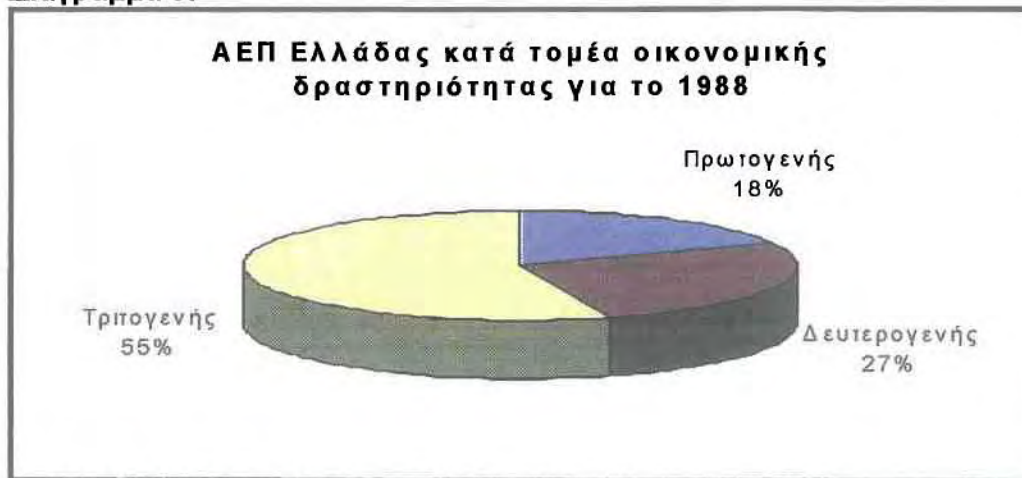
Διάγραμμα 4:

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες στατιστικές έρευνες, 1984.

Διάγραμμα 5:

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες, 1988

Διάγραμμα 6:

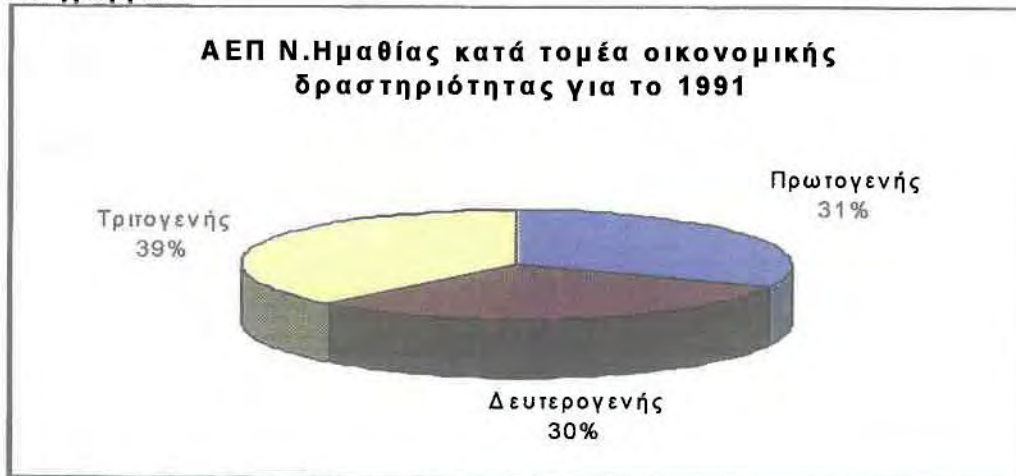
Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες, 1988

Διάγραμμα 7:

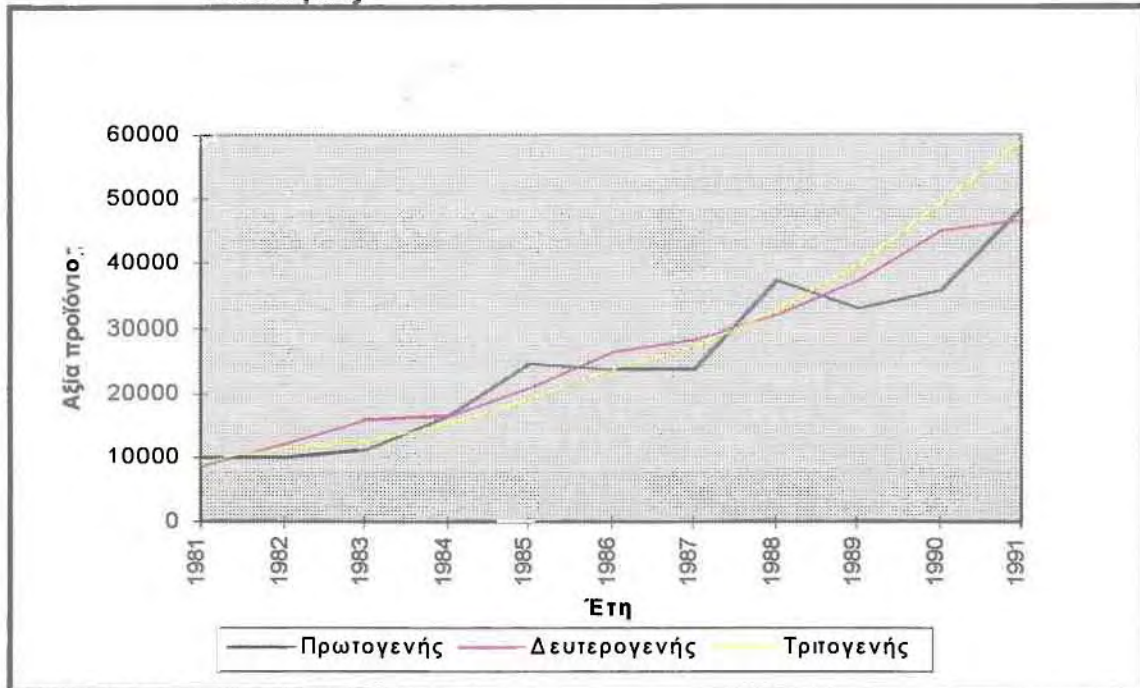
Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες, 1991

Διάγραμμα 8:

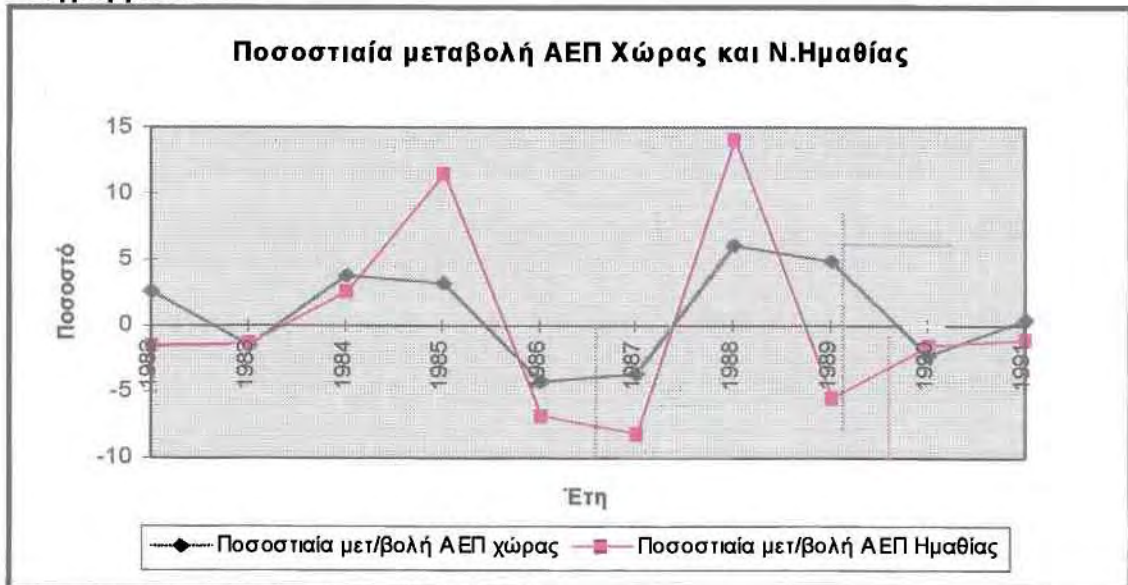
Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες, 1991

Διάγραμμα 9: Κατανομή του ΑΕΠ, στον Ν.Ημαθίας στους τρεις τομείς της οικονομίας

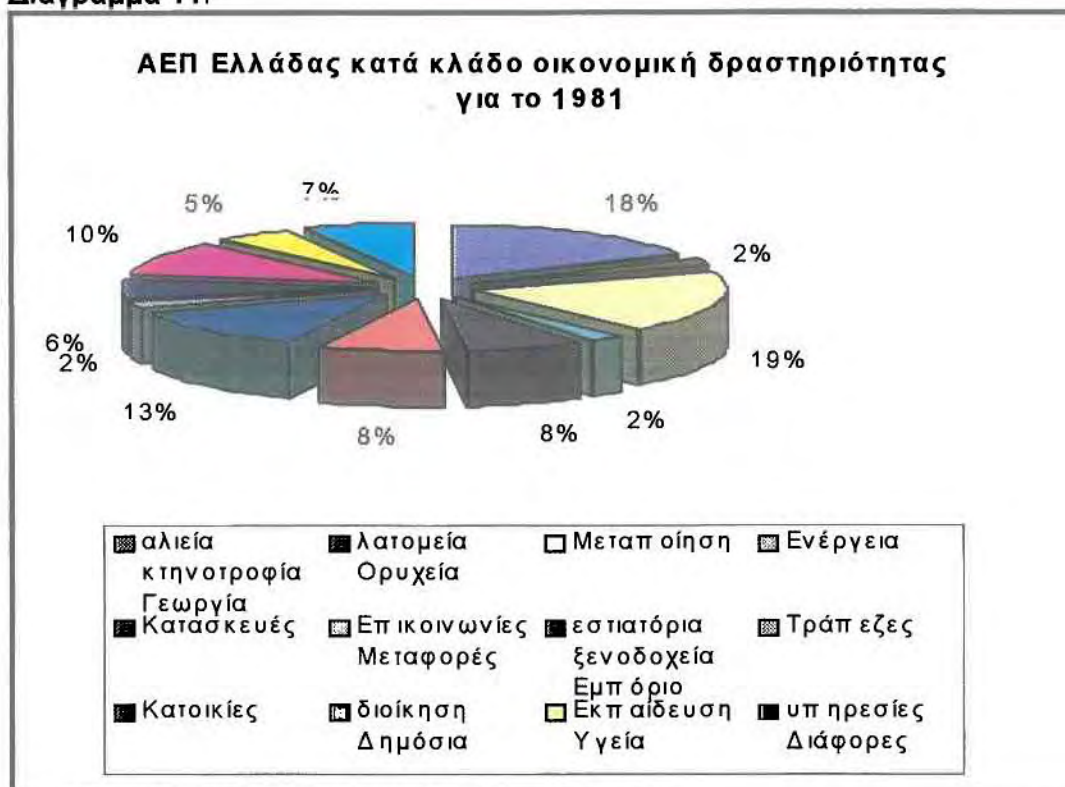
Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες στατιστικές έρευνες, 1981 έως 1991.

Διάγραμμα 10:

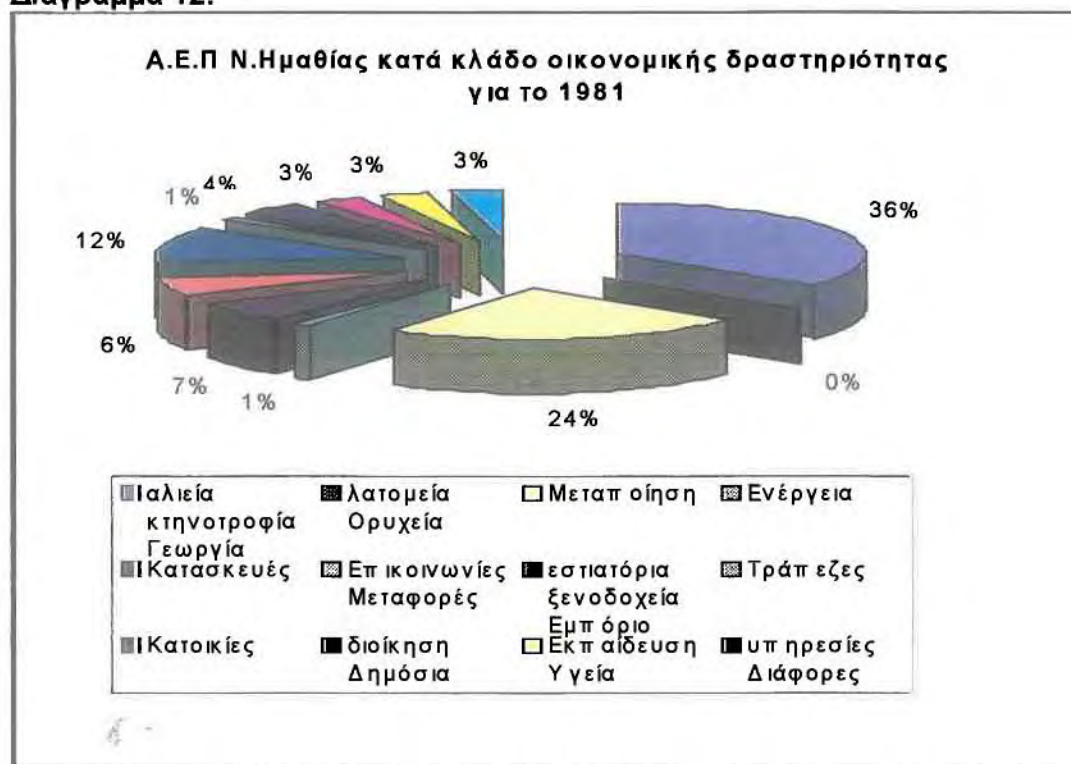
Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες στατιστικές έρευνες, 1981 έως 1991.

Διάγραμμα 11:

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες, 1981.

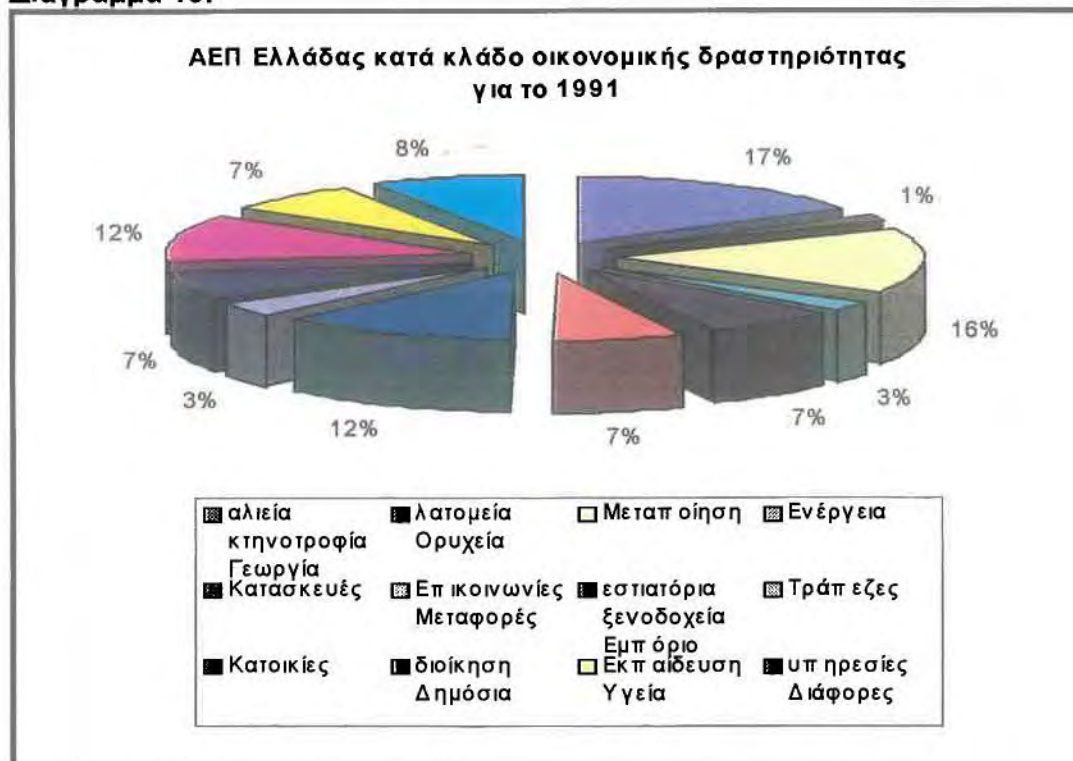
Διάγραμμα 12:

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες, 1981.

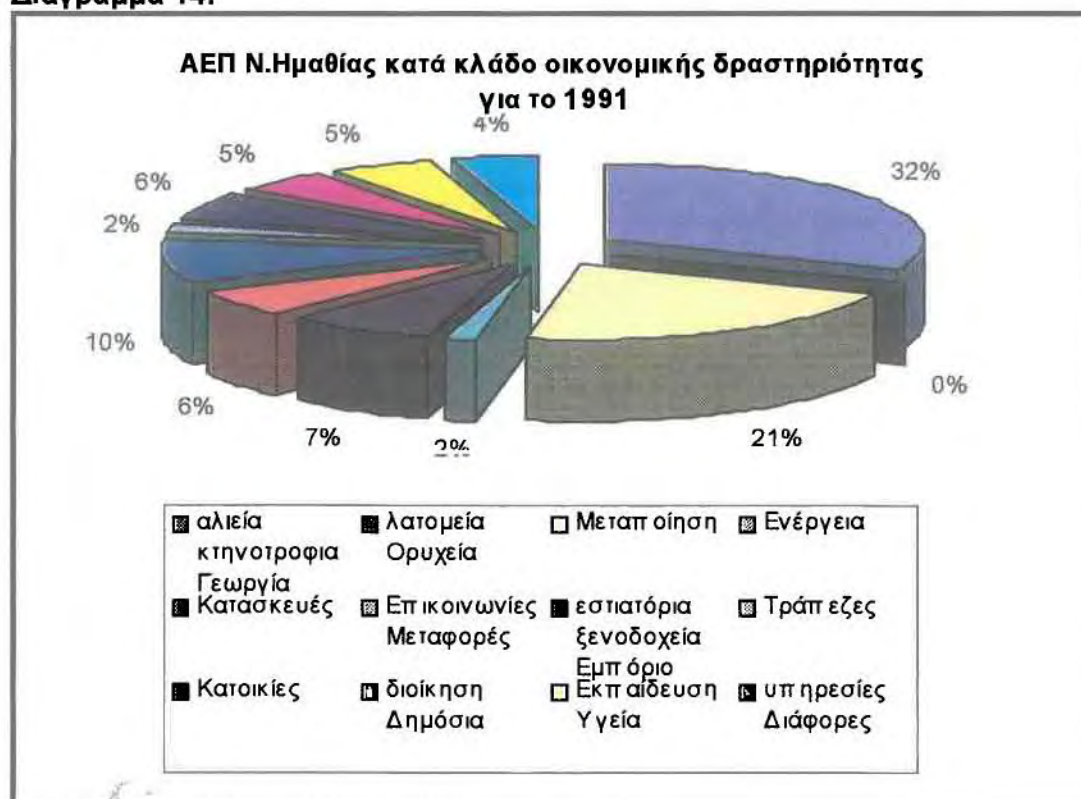

Διάγραμμα 13:

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες, 1991.

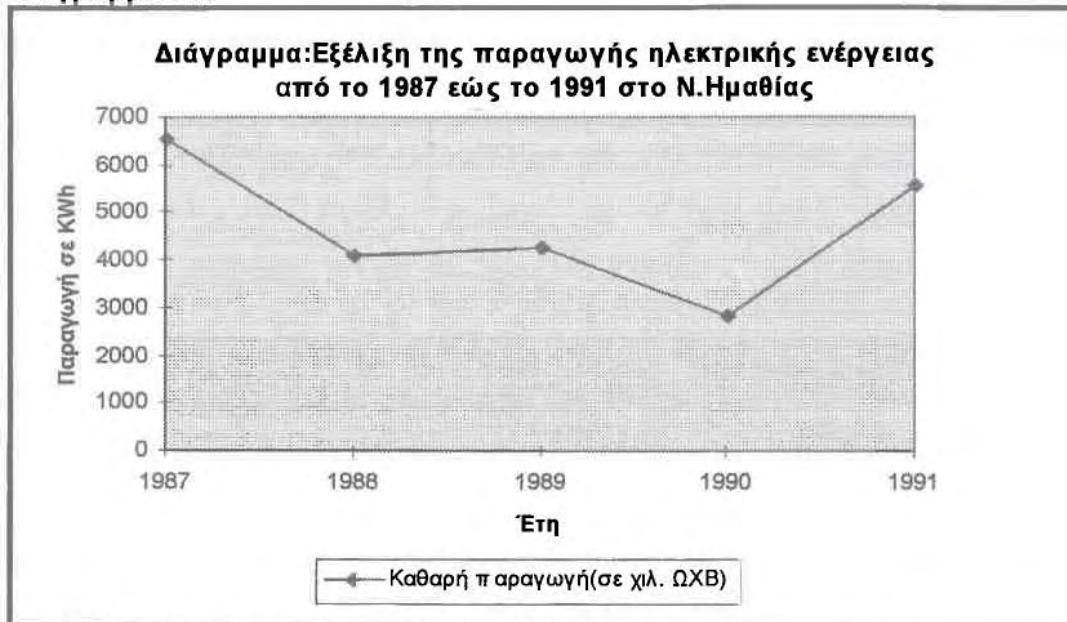
Διάγραμμα 14:

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες, 1991.

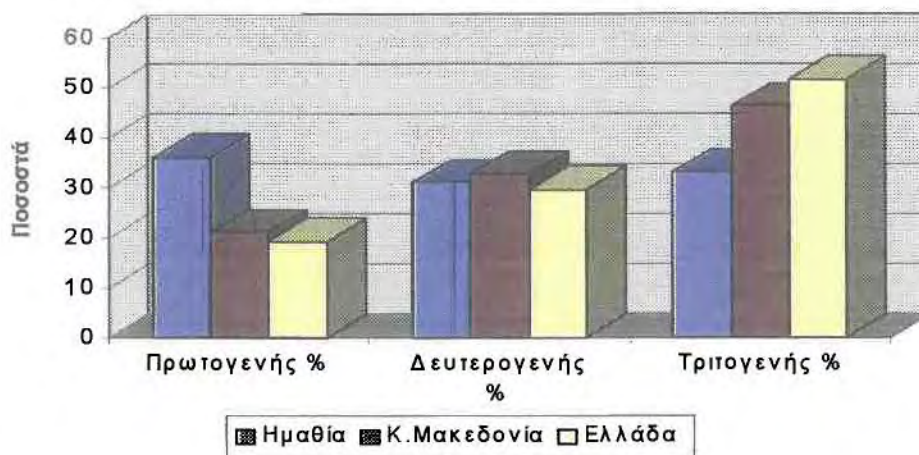

Διάγραμμα 15:

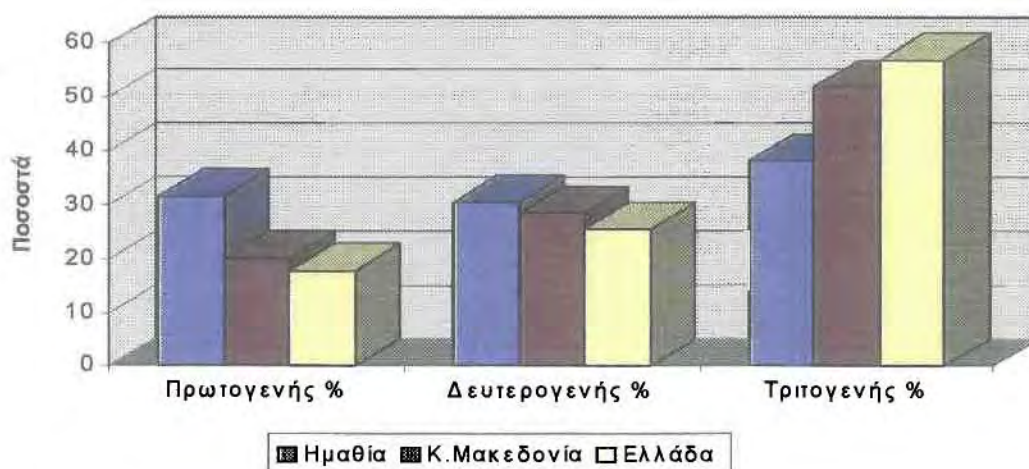
Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες Στατιστικές Έρευνες, 1987 έως 1991.

Διάγραμμα 16: Ποσοστό συμμετοχής των τριών τομέων της οικονομίας στην Ημαθία, Κ.Μακεδονία και Ελλάδα το 1981

Πηγή: ΕΣΥΕ, 1981

Διάγραμμα 17: Ποσοστό συμμετοχής των τριών τομέων της οικονομίας στην Ημαθία, Κ.Μακεδονία και Ελλάδα το 1991

Πηγή: ΕΣΥΕ, 1991

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

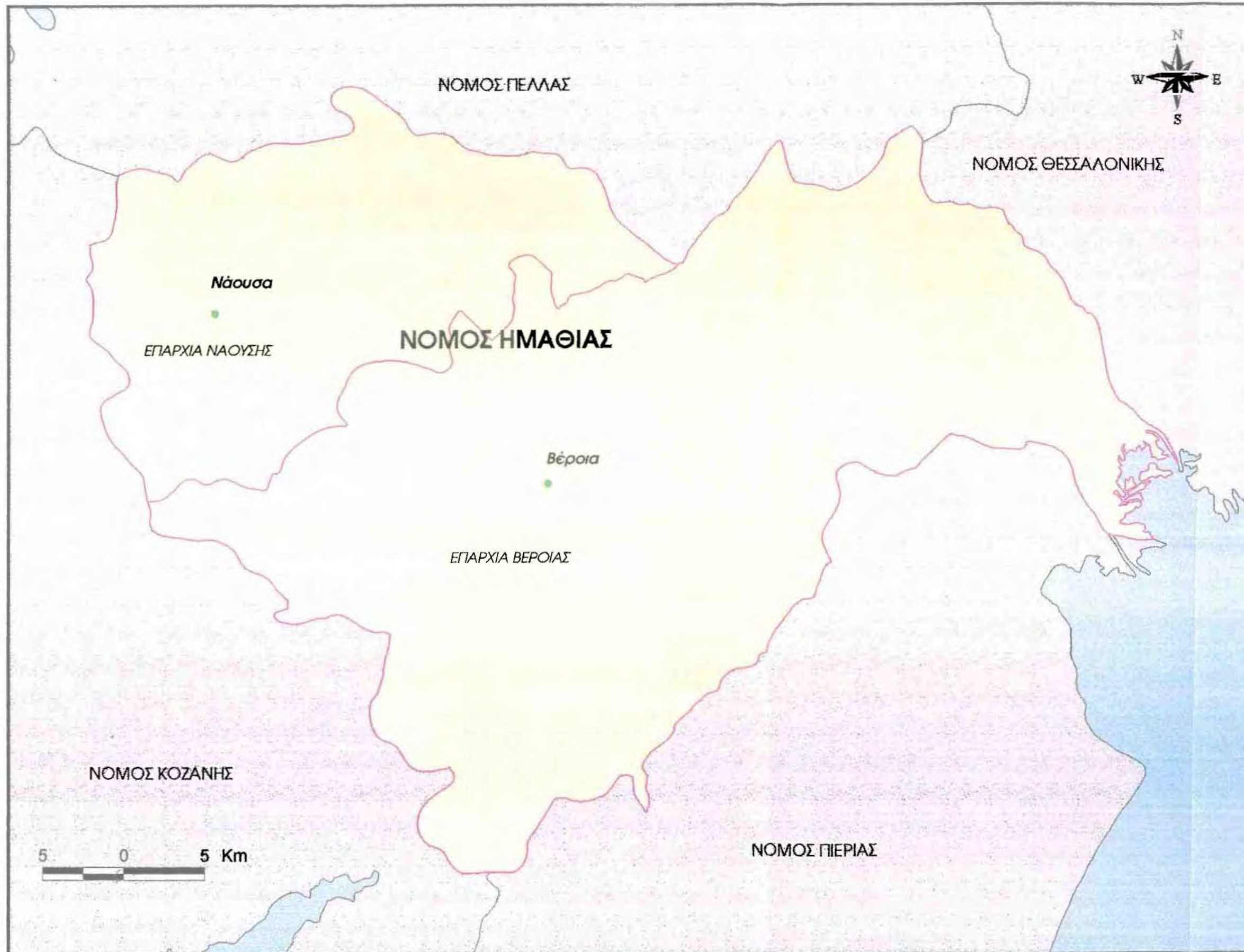
1. Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1997. «Αναπτυξιακή Μελέτη Νομού Ημαθίας». Ιούνιος.
2. Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε., 1996. «Πρόγραμμα τοπικής Αγροτικής Ανάπτυξης της τοπικής ομάδας δράσης Αναπτυξιακής Ημαθίας Α.Ε.». Οκτώβριος.
3. Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού, 1993. «Υδροηλεκτρική Αξιοποίηση Ποταμού Αλιάκμονα, Πολλαπλή Χρήση Νερού».
4. ΔΕΥΑΒ, 1998. «Έργο ζωής για τη Βέροια». Ενημερωτικό δελτίο. Βέροια.
5. Διακοπές, 1996. Τουριστικός Οδηγός Ελλάδας. Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη: Αθήνα.
6. Διεύθυνση Αλιείας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1998. (Συνέντευξη με τον προϊστάμενο).
7. Διεύθυνση Βιομηχανικής Ανάπτυξης Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1996. «Κατανομή των Επιχειρήσεων και Απασχολούμενων κατά Επαρχία Ν.Ημαθίας».
8. Διεύθυνση Γεωργίας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1996. Στοιχεία για την χρήση της Καλλιεργούμενης έκτασης.
9. Διεύθυνση Δασών Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1998. (Συνέντευξη με τον προϊστάμενο).
10. Διεύθυνση Εκμετάλλευσης Βιομηχανικού Σφαγείου Βέροιας, 1997. (Συνέντευξη με τον προϊστάμενο).
11. Διεύθυνση Προγραμματισμού Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1998. «Τελικοί Επενδυτές LEADER II», «Έγκριση ένταξης στο ΠΕΠ 94-99 του έργου Ολοκληρωμένο Σχέδιο Τουριστικής Ανάπτυξης 9ης, 2ης Εδαφικής περιφέρειας του Ν.Ημαθίας».
12. Διεύθυνση Τουρισμού Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1992. «Διαφημιστικό Φυλλάδιο, Ημαθία - Ελλάδα - Μακεδονία».
13. Εγνατία Οδός Α.Ε, 1998. «Εγνατία Οδός. Τμήμα Λευκόπετρα - Βέροια - Κουλούρα».
14. Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης, 1998. «Αναλυτικά στοιχεία των Νέων ΟΤΑ ανά Νομό, Ν.Ημαθίας».
15. Επιλογή, 1996. «Η Ελληνική οικονομία σήμερα». Ιανουάριος.
16. Επιτροπή Πρωτογενούς τομέα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1995. «Αγροτική παραγωγή στον Ν.Ημαθίας - Υφιστάμενη κατάσταση - Προτάσεις». Εισήγηση Επιτροπής. Απρίλιος.
17. Επιτροπή Πολιτισμού - Τουρισμού - Αθλητισμού - Νεολαίας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, 1997. «Τουριστική Ανάπτυξη Ν.Ημαθίας».
18. Ε.Σ.Υ.Ε., 1961. «Απογραφές Πληθυσμού».
19. Ε.Σ.Υ.Ε., 1971. «Απογραφές Πληθυσμού».
20. Ε.Σ.Υ.Ε., 1981. «Απογραφές Πληθυσμού».
21. Ε.Σ.Υ.Ε., 1991. «Απογραφές Πληθυσμού».
22. Ε.Σ.Υ.Ε., 1981. «Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας».
23. Ε.Σ.Υ.Ε., 1984. «Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας».
24. Ε.Σ.Υ.Ε., 1988. «Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας».

- 25.Ε.Σ.Υ.Ε., 1991. «Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας».
- 26.Ε.Σ.Υ.Ε., 1969. «Αριθμός Καταστημάτων στην Βιομηχανία-Βιοτεχνία»
- 27.Ε.Σ.Υ.Ε., 1973. «Αριθμός Καταστημάτων στην Βιομηχανία-Βιοτεχνία»
- 28.Ε.Σ.Υ.Ε., 1978. «Αριθμός Καταστημάτων στην Βιομηχανία-Βιοτεχνία»
- 29.Ε.Σ.Υ.Ε., 1984. «Αριθμός Καταστημάτων στην Βιομηχανία-Βιοτεχνία»
- 30.Ε.Σ.Υ.Ε., 1988. «Αριθμός Καταστημάτων στην Βιομηχανία-Βιοτεχνία»
- 31.Ε.Σ.Υ.Ε., 1969. «Μέση Ιποδύναμη στη Βιομηχανία-Βιοτεχνία»
- 32.Ε.Σ.Υ.Ε., 1973. «Μέση Ιποδύναμη στη Βιομηχανία-Βιοτεχνία»
- 33.Ε.Σ.Υ.Ε., 1978. «Μέση Ιποδύναμη στη Βιομηχανία-Βιοτεχνία»
- 34.Ε.Σ.Υ.Ε., 1984. «Μέση Ιποδύναμη στη Βιομηχανία-Βιοτεχνία»
- 35.Ε.Σ.Υ.Ε., 1988. «Μέση Ιποδύναμη στη Βιομηχανία-Βιοτεχνία»
- 36.Ε.Σ.Υ.Ε., 1981 έως και 1991. «Βασικά Οικονομικά Μεγέθη»
- 37.Ε.Σ.Υ.Ε., 1995. «Κατανομή της έκτασης της Ελλάδος κατά βασικές κατηγορίες χρήσεως, 1991»
- 38.Ε.Σ.Υ.Ε., 1995. «Εκτάσεις γεωργικών καλλιεργειών 1982, 1991»
- 39.Θεοδώρου Λ., Γκάτζιου Β., 1993. «Βεργίνα, Θησαυροί, Μύθοι, και Ιστορία της Μακεδονίας». Άμμος: Αθήνα.
- 40.Καζάκη Σοφία, 1994. «Διεύρυνση του Δευτερογενούς τομέα παραγωγής στον Ν.Ημαθίας». Διπλωματική εργασία. Οκτώβριος.
- 41.Καυκαλάς Γ., 1992. «Περιφερειακή Ανάπτυξη και Χωρική Ολοκλήρωση». Διδακτορική διατριβή. Θεσσαλονίκη.
- 42.Κούκουζας Κ.-Κούβελου Κ. «Έρευνα επί του ορυκτού πλούτου Ν.Ημαθίας».
- 43.Κούκουρας, 1979. «Υδρολογία-Υδρογεωλογία Ν.Ημαθίας».
- 44.Κεντρικό Ταχυδρομικό Γραφείο Βέροιας, 1998.
- 45.Κοτζαμάνης Β., 1991. «Στοιχεία Δημογραφίας». Εκπαιδευτικές σημειώσεις.
- 46.ΛΑΟΣ (τοπική εφημερίδα Ημαθίας), 1997. «Αναρυθμιστικό έργο Αγ.Βαρβάρας». Μάρτιος.
- 47.ΛΑΟΣ, 1997. «Υδροηλεκτρικά έργα ύψους 2,2 δις θα εκτελεστούν στη Νάουσα». Ιούνιος.
- 48.ΛΑΟΣ, 1998. «Τι συμβαίνει με το τμήμα της Εγνατίας;». Ιανουάριος.
- 49.ΛΑΟΣ, 1998. «Εγκατάσταση και λειτουργία ISDN Κέντρων καθώς και κόμβου ΟΤΕΝΕΤ στο Ν.Ημαθίας». Αύγουστος.
- 50.Μελετιδή Γ., 1984. *Οι ρίζες μας*. Μορφωτικός Πολιτιστικός-Πολιτισμικός Σύλλογος Συνοικισμού Λαζοχωρίου, Δήμου Βεροίας, «Η Αθηνά»: Θεσσαλονίκη.
- 51.Νομαρχία Ημαθίας, 1992. «Ευρώπη - Ελλάδα - Μακεδονία - Ημαθίας 1990 - 1992. Πορεία προόδου».
- 52.Ξυδοπούλου Μ., 1998. «Διερεύνηση των χωρικών και παραγωγικών προβλημάτων της συγκέντρωσης βοοτροφικών μονάδων στην περιαστική ζώνη της Βέροιας». Διπλωματική Εργασία. Φεβρουάριος.
- 53.Ομάδα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης 6ου Γυμνασίου Βεροίας, 1997. «Ο Αλιάκμονας, χώρος περιβαλλοντικής μελέτης».
- 54.ΟΣΕ, 1998. «Τμήμα Διπλής Γραμμής».
- 55.ΟΤΕ Α.Ε., 1998. «Στοιχεία των αυτομάτων Αστικών Τηλεφωνικών Κέντρων που λειτουργούν». Οκτώβριος.
- 56.ΟΤΕ Α.Ε., 1998. «Ενημερωτικό δελτίο». Οκτώβριος.
- 57.ΟΤΕ Α.Ε., 1998. «Πεπραγμένα 1997».

58. Παπαβασιλείου Α., 1969. *Ιστορικά σημειώματα για τους Βλάχους ή Κουτσόβλαχους*. Αδελφοί Καρανίκα: Βέροια.
59. Σκάγιαννης Π., 1994. «Πολιτική Προγραμματισμού των Υποδομών». Σταμούλης: Αθήνα.
60. Ταπεινός Γ., 1993. *Στοιχεία Δημογραφίας. Ανάλυση κοινωνικό-οικονομικοί παράγοντες και ιστορία των πληθυσμών*. Παπαζήσης: Αθήνα.
61. ΤΕΔΚ. Ημαθίας, 1992. «Ημαθία: αιώνια γη Μακεδόνων» Έκδοση: Νομαρχία Ημαθίας
62. Τεχνογράφημα 1997. «Πορεία του έργου». Εγνατία Οδός Α.Ε. Ιανουάριος.
63. Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε, 1984. Νομός Ημαθίας: «Προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης». Μάϊος.
64. Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε, 1998. Εγνατία Οδός «Δίκτυο Επικοινωνίας Δύσης και Ανατολής». Αύγουστος.
65. Υπηρεσία Εγγείων Βελτιώσεων, (1996)
66. Χατζημιχάλης-Βαϊού, 1995. «Δευτερογενής τομέας».
67. Χιονίδης Γ., 1970. *Ιστορία της Βέροιας της πόλεως και της περιοχής*. Νικολαΐδης: Θεσσαλονίκη.

Χάρτης 1: Διοικητική δομή της Περιοχής Μελέτης

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

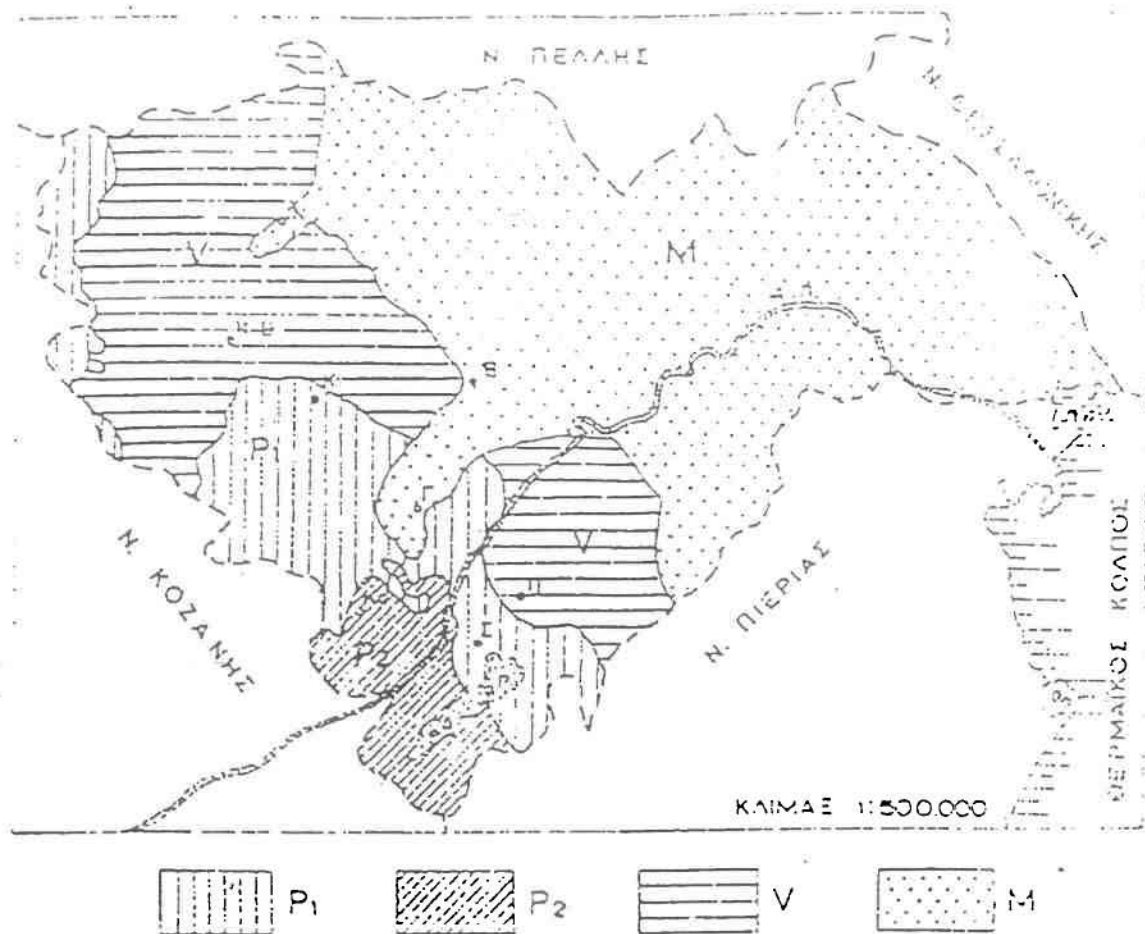
- Πρωτεύουσες Επαρχιών
- Επαρχίες Περιοχής Μελέτης
- Περιοχή Μελέτης
- Γεινιάζοντες Νομοί

Διπλωματική Εργασία:
Οικονομία και Υποδομές
στο Ν. Ημαθίας .

Εκπόνηση:
Μιλτιάδης Δήμου

Επιβλεψη:
Παντελής Σκάγιαννης

Χάρτης 2: Κατανομή και έκταση των γεωτεκτονικών ζωνών στο χώρο του Ν. Ημαθίας

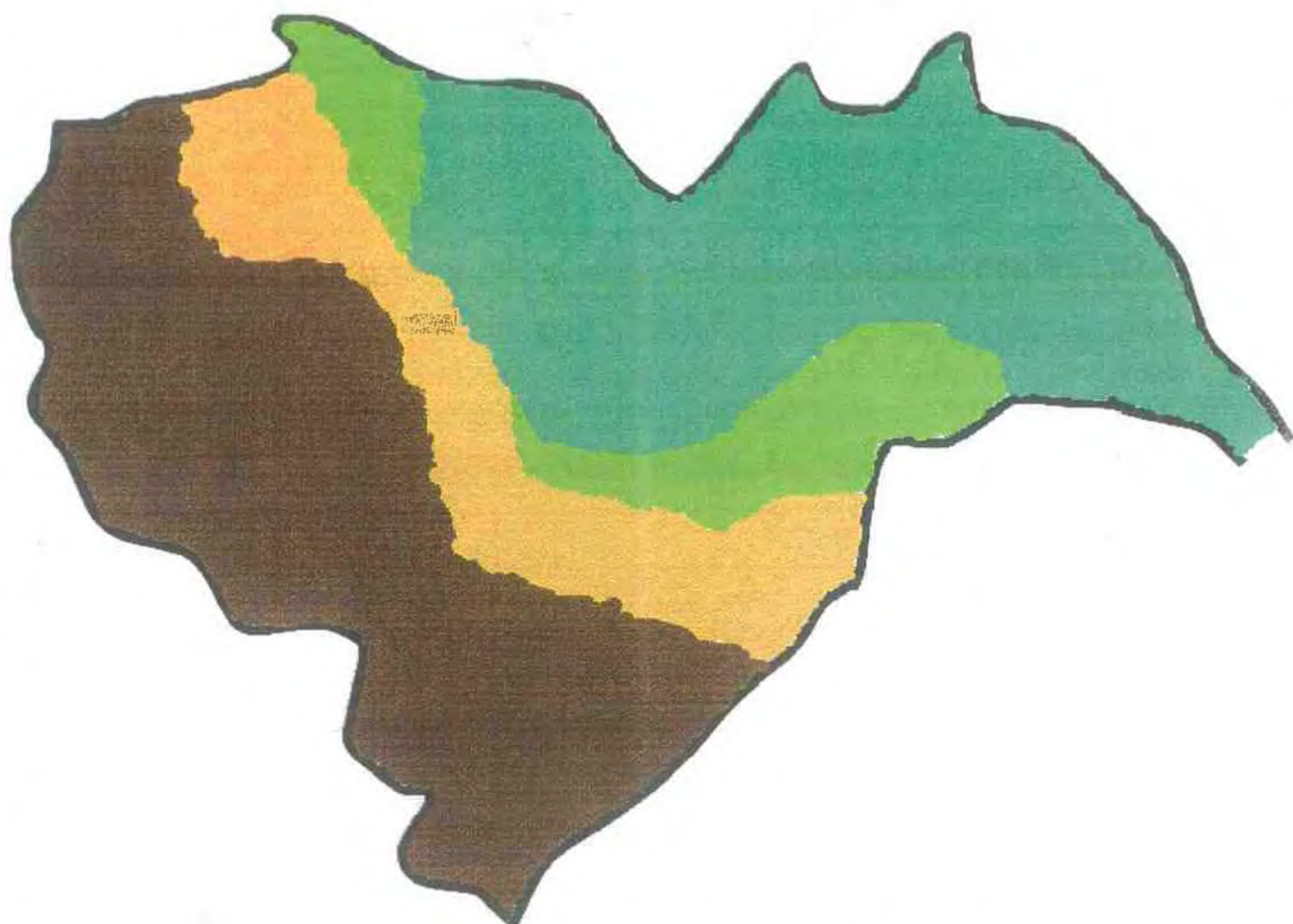
Εκ. 2 Χάρτης κατανομής των ζωνών εις τον χώρο του Ν. Ημαθίας. (Συντάξη επί τη βάση των εργασιών των J. Brunh (1956), J. Mercier (1966) και I. Σοφισίου (1970))

- P₁ = Μεσοζωϊκόν κάλυμμα Παλαγονικής ζώνης.
- P₂ = Κρυσταλλινιστάτες υπόβαθρον Παλαγονικής ζώνης.
- V = Ζώνη Αλφειάδα (δυσ. περιθ. ζώνης 195100).
- M = Μεταλκικά κείμενα.

Βε Βέροια Ν-Νέονοα ΚΒ κ Κάτω Βέροια Κε Κομοτηρά Γε Γεωργιανού Π κ Πολύδεντρον
 Κα=Καστανιά Γν Γυνκιά Δ=Δάοιον Ε=Ριζώματα Α.Π = Αρδίατων ποταμός

Χάρτης 3:

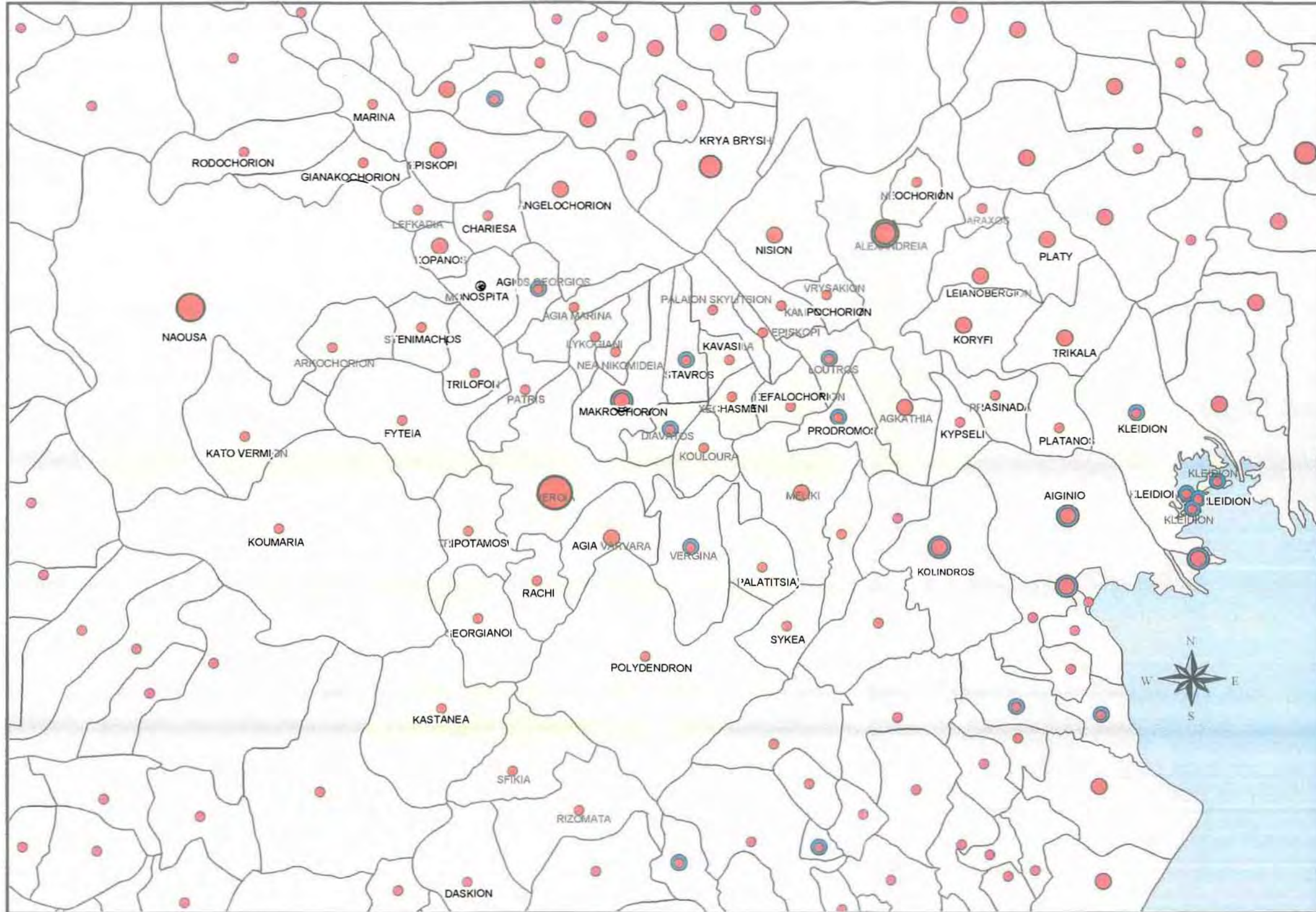
ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΕΔΑΦΟΥΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ : Κλίμαξ: 1:60.000

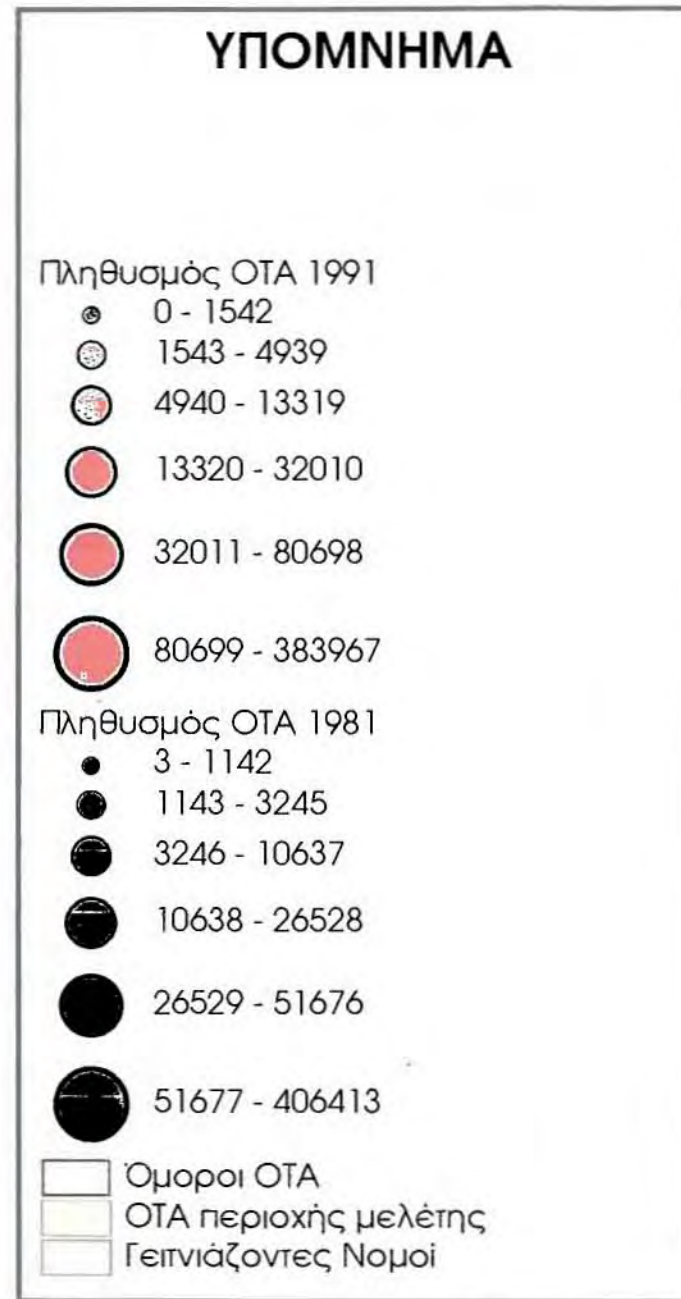
- Πολύ γόνιμα εδάφη
- Γόνιμα εδάφη
- Ημιορεινή ζώνη
- Ορεινή ζώνη

Χάρτης 4: Μείωση πληθυσμού ανά ΟΤΑ κατά το 1981 και το 1991

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
 ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
 ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
 ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

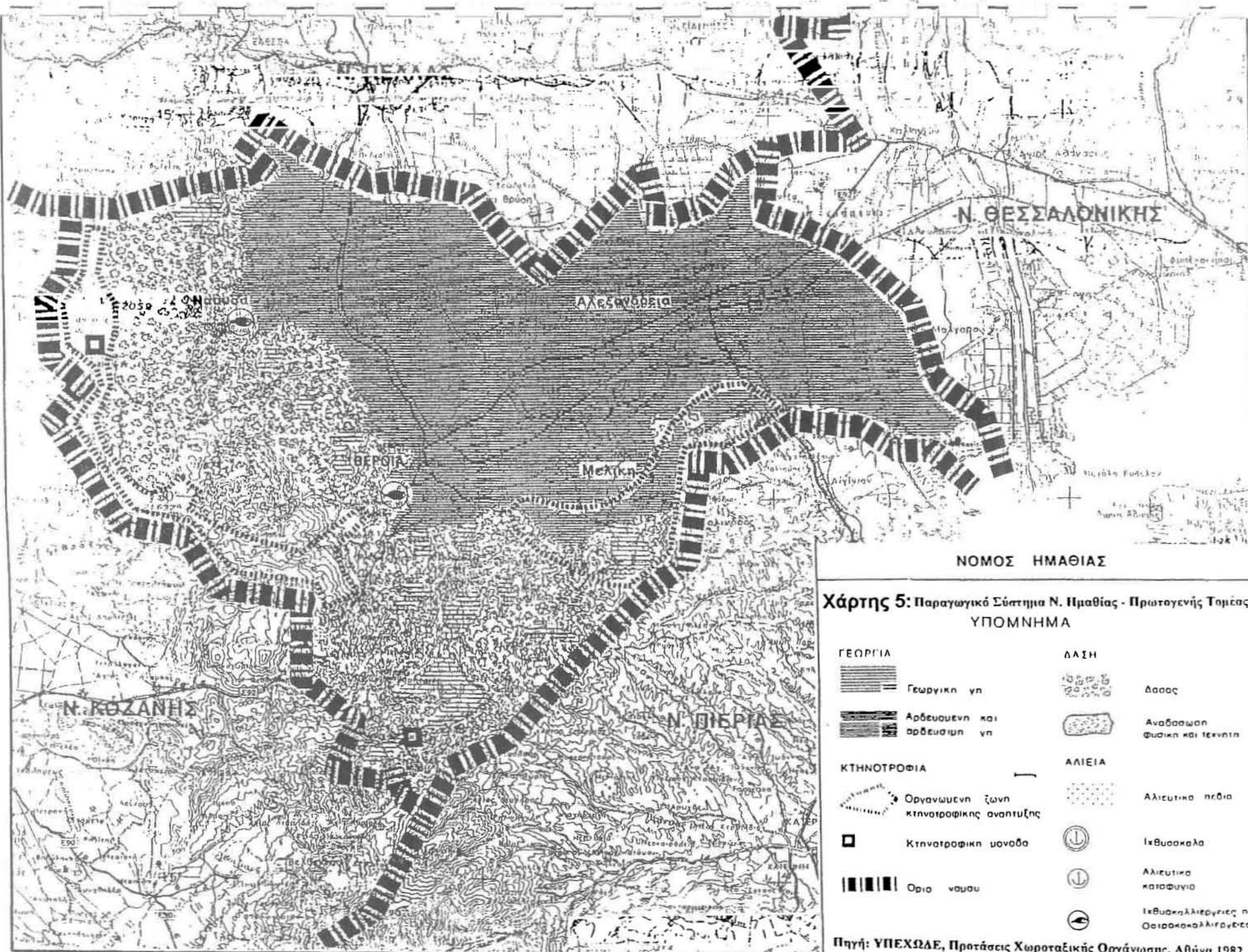

Διπλωματική Εργασία:
Οικονομία και Υποδομές
στο Ν. Ημαθίας

Εκπόνηση:
 Μιλτιάδης Δήμου

Επιβλεψη:
 Παντελής Σκάνιαννης

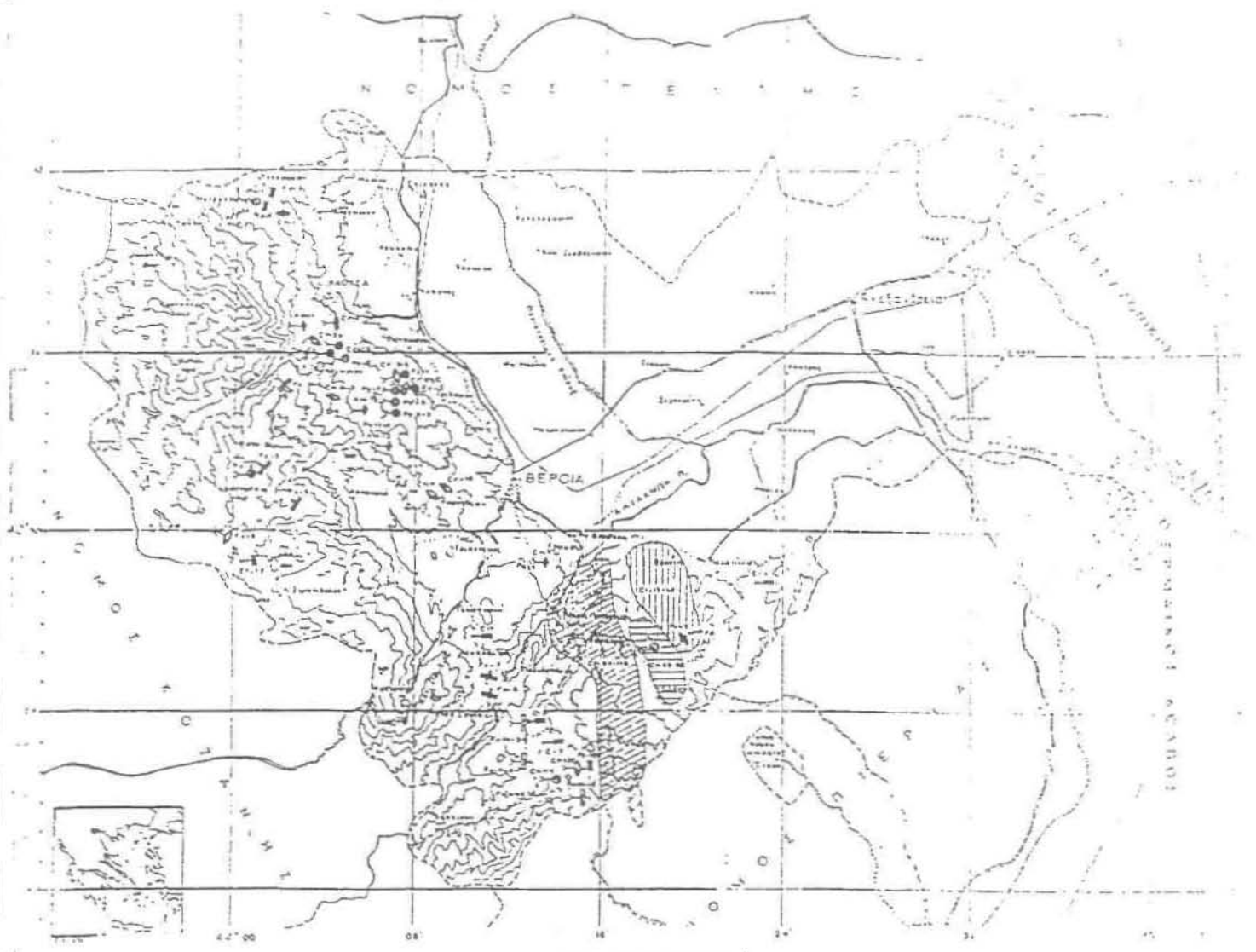

Χάρτης 5: Παραγωγικό Σύστημα Ν. Ημαθίας - Πρωτογενής Τομέας ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΓΕΩΡΓΙΑ	ΔΑΣΗ
Γεωργική γη	Δάσος
Αρδευόμενη και αρδευσιμη γη	Αναδάσωση Φυσική και τεκνητή
ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ	ΑΛΙΕΙΑ
Οργανωμένη ζωνη κτηνοτροφικής αναπτυξης	Αλιευτικά πεδία
Κτηνοτροφική μονάδα	Ιχθυοσκάλα
Οριο νόμου	Αλιευτικό καταφύγιο
	Ιχθυοκαλλιέργειες ή Οοισροκαλλιέργειες

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ, Προτάσεις Χωροταξικής Οργάνωσης, Αθήνα 1982

Χάρτης 6: Χάρτης Μεταλλοφόρων Εμφανίσεων Ν. Ημαθίας
Κλίμακα 1: 200.000

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΜΟΡΦΑΙ ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΩΝ

- ⊙ κλιβάν
- θαλασίδες
- ⊖ Αλαονίστου μολύβ
- ▭ Στοιματιστές (επιτογενείς)
- ▭ Στοιματιστές (μεταμορφωγενείς)
- ▭ Γεωλογικόν
- Απλομορφωτισμού μολύβ

ΕΙΔΟΣ ΜΕΤΑΛΛΟΦΟΡΑΣ

- cr Χρωμίτης
- Cu Χαλκούχος Εξθρηπυλίτης
- Fe Σίδηρος
- × Fe-Mn Εξθρηπυλίτης
- Mn Μανγάνης
- Ni Νικέλιον
- S Λιγνίτης

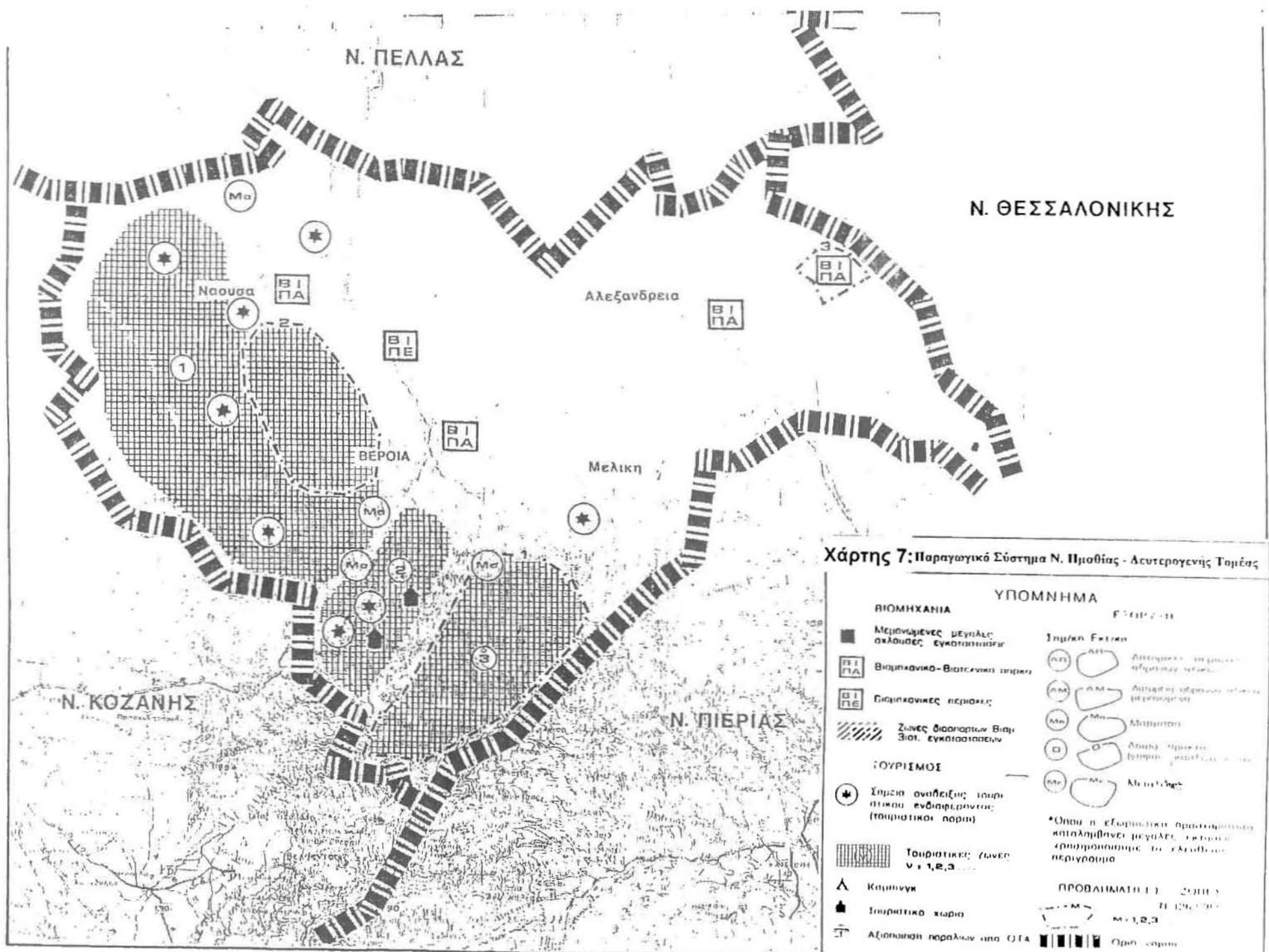
ΠΕΡΒΑΛΟΝΤΑ ΠΕΤΡΩΜΑΤΩΝ

- ⊖ Σειπέ-ινίται - ασβεστολιθία - πορτολίτη
- ⊖ Διοπάση
- ⊖ Φοβερολίθια - κίμαρος
- ⊖ Σειστολίθια
- ⊖ Νεογενή - Τριτογενή κλίμακα

ΧΡΩΜΙΤΟΣ-ΣΥΡΟΙ ΟΜΑΔΕΣ

- ▨ Χρωμιτοφόρος ομαδ Βιανίνης
- ▨ Χρωμιτοφόρος ομαδ Σλαβίνης
- ▨ Χρωμιτοφόρος ομαδ Χρομόρας - Σλαβίνης - Βιανίνης

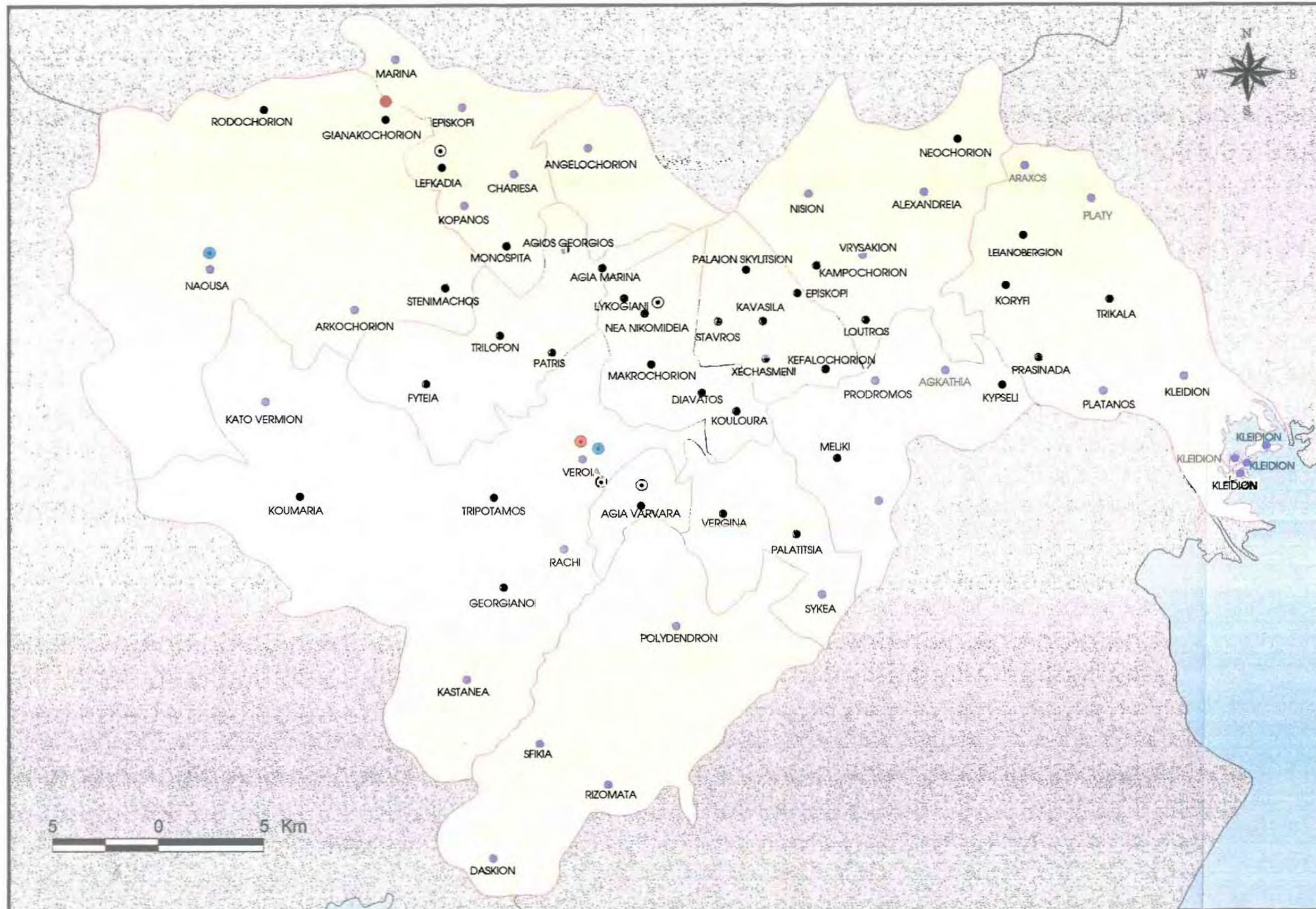
Επί το παρόντος έχουν ανακαλυφθεί
και άλλες ομοίως τύπου κοιτάσεις

Πηγή: ΥΠΕΧΩΑΕ, Πρόταση Χωροταξικής Οργάνωσης, Αθήνα 1982

Χάρτης 8: Αρχαιολογικοί τόποι

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
 ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
 ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
 ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Οικισμοί
- Νέοι Δήμοι
- Περιοχή Μελέτης
- Γεινάζοντες Νομοί
- ⊙ Ευρήματα προϊστορικών χρόνων
- ⊙ Ευρήματα κλασικών χρόνων
- ⊙ Ευρήματα βυζαντινών χρόνων

Διπλωματική Εργασία:
 Οικονομία και Υποδομές
 στο Ν. Ημαθίας

Εκπόνηση:
 Μιλτιάδης Δήμου

Επιβλεψη:
 Παντελής Σκάγιαννης

Χάρτης 9:

Ν. ΠΕΛΛΑΣ

ΚΛΙΜΑΚΑ 1:60.000

ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

Ν. ΘΕΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- ΚΥΡΙΟ ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ
- ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΝ ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ
- ΕΓΝΑΤΙΑ ΟΔΟΣ
- ΚΑΘΕΤΟΣ ΟΔΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ ΣΤΗΝ ΕΓΝΑΤΙΑ ΟΔΟ
- ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ
- ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ
- ΟΡΙΑ ΝΟΜΟΥ

Καούσα

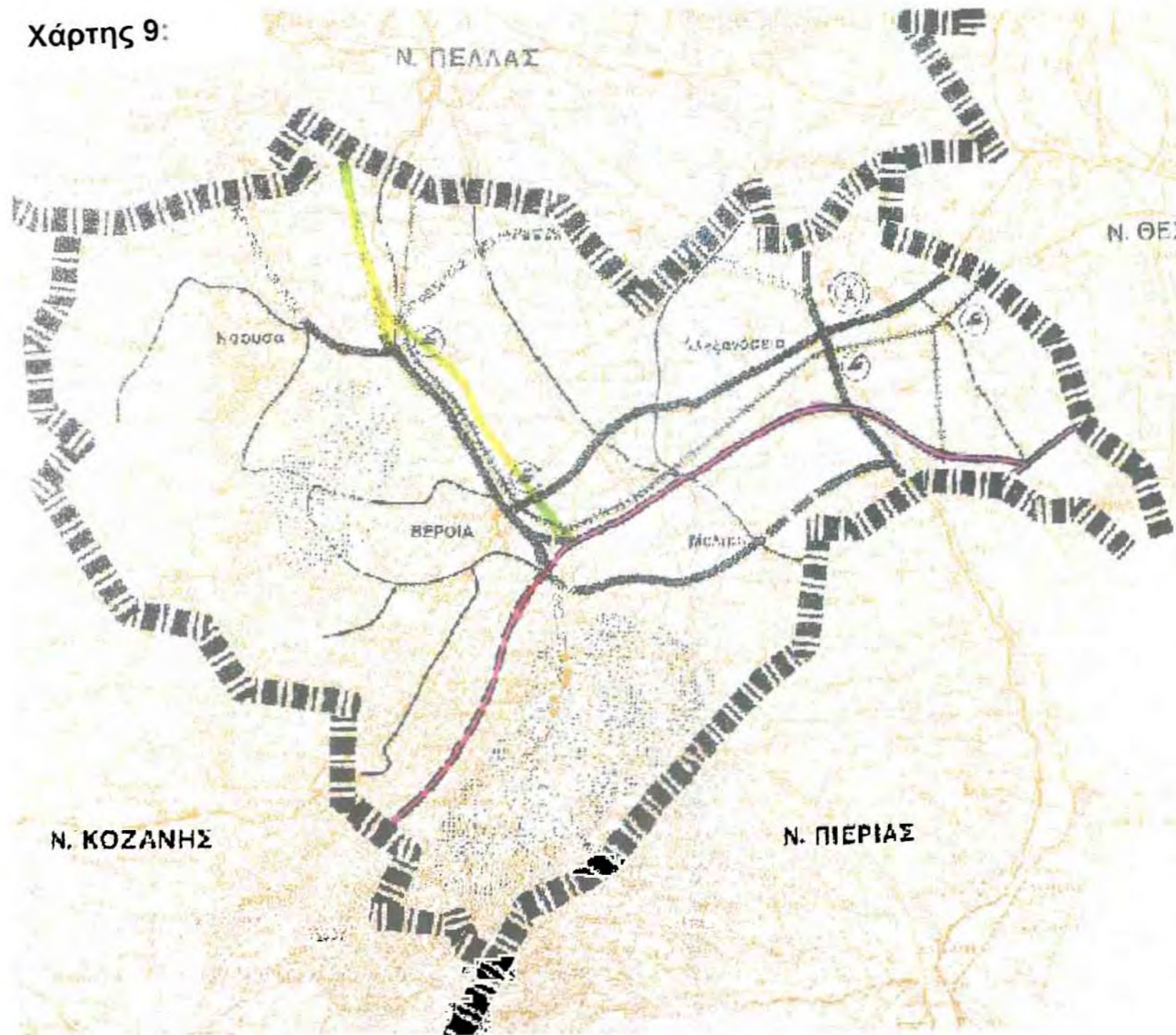
Δελφινόσειο

ΒΕΡΟΙΑ

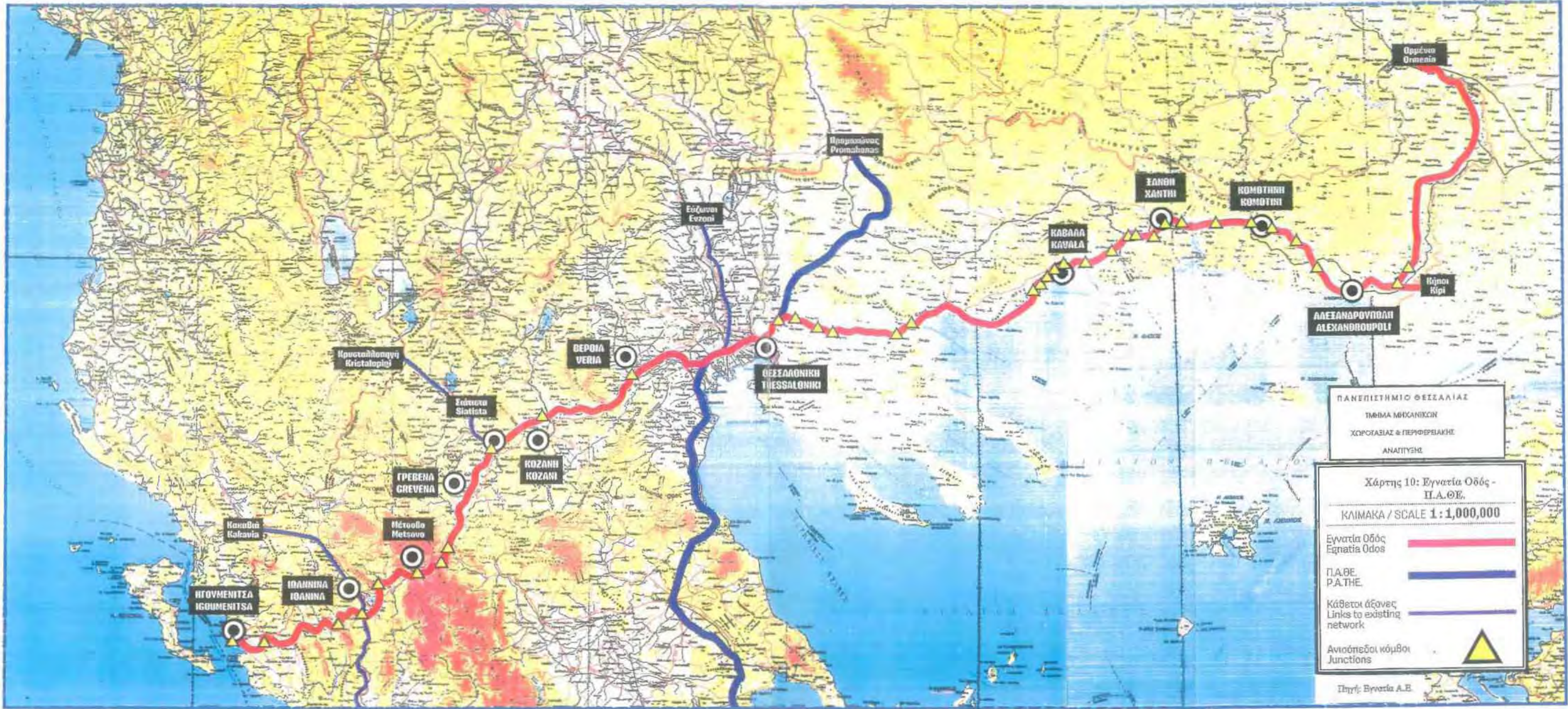
ΓΑΣΙΟΝ

Ν. ΚΟΖΑΝΗΣ

Ν. ΠΙΕΡΙΑΣ

Χάρτης 11: Εγνατία Οδός

Διευρωπαϊκό Δίκτυο:

- Με 9 κλάσματα οδικής (Ηγουμενίτσα - Αλεξανδρούπολη - Κηφισιά) 880 χιλιόμετρα.
- Με 9 κλάσματα δρόμων προς τα Βαλκάνια.
- Με 9 Αιόνια - Πάτρα (Ηγουμενίτσα - Βόλος - Θεσσαλονίκη - Καβάλα - Αλεξανδρούπολη).

Η ΕΓΝΑΤΙΑ ΟΔΟΣ:

- Είναι έργο ζωτικής σημασίας για τη βιώσιμη και την Ισορροπη Ανάπτυξη όλης της Ελλάδας και κυρίως των Περιφερειών της Ηπείρου, της Μακεδονίας και της Θράκης.
- Είναι έργο προτεραιότητας που εδραϊώνει τη γεωπολιτική και την οικονομική ισχύ της Ελλάδας στην Ευρώπη, στα Βαλκάνια, στη Μέση Ανατολή και στις Παρευφρατινές Χώρες.

Πηγή: Εγνατία Α.Ε.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΜΗΚΟΣ: 680 χλμ	
	ΕΧΟΥΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΕΙ ΣΕ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ 121 χλμ
	ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΕΓΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΑ ΕΡΓΟΤΑΞΙΑ 33 ΤΜΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ 277 χλμ
	ΕΤΟΙΜΑ ΓΙΑ ΑΝΑΘΕΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ 35 χλμ
	ΔΗΜΟΠΡΑΤΟΥΝΤΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 1998 125 χλμ
	ΕΧΟΥΝ ΜΕΛΕΤΗΘΕΙ ΚΑΙ ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΝΑ ΔΗΜΟΠΡΑΤΗΘΟΥΝ 122 χλμ

Χάρτης 13: Υποδομή Υγείας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
 ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
 ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
 ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Οικισμοί
- ▭ Νέοι Δήμοι
- ▭ Περιοχή Μελέτης
- ▭ Γειτνιάζοντες Νομοί
- ✚ Νοσοκομεία
- ✚ Κέντρα Υγείας
- ✚ Αγροτικά Ιατρεία

Διπλωματική Εργασία:
 Οικονομία και Υποδομές
 στο Ν. Ημαθίας

Εκπόνηση:
 Μιλτιάδης Δήμου

Επιβλεψη:
 Παντελής Σκάγιαννης

